

**TANULMÁNYOK CSONGRÁD MEGYE
TÖRTÉNETÉBŐL
LI.**

Kötetünk kiadását anyagi támogatásban részesítették:

SZEGED MEGYEI JOGÚ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
KULTURÁLIS TÁMOGATÁSI KERET
BETHLEN GÁBOR ALAPKEZELŐ ZRT.

Programjaink megvalósulását támogatták:

CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET TAGJAI
CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLETET
ADÓJUK 1%-ÁVAL TÁMOGATÓK
CSONGRÁD-CSANÁD VÁRMEGYE ÖNKORMÁNYZATA
SZEGED VÁROS KÖZÖSSÉGÉERT KÖZALAPÍTVÁNY
SZEGED MEGYEI JOGÚ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
KULTURÁLIS TÁMOGATÁSI KERET
BETHLEN GÁBOR ALAPKEZELŐ ZRT.
CSONGRÁD VÁROS
HONISMERETI SZÖVETSÉG
ANYANYELVÁPOLÓK SZÖVETSÉGE

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület évkönyve

2022

Szerkesztette:
Gergelyné Bodó Mária

Szeged
2023

SZERKESZTŐ: *Gergelyné Bodó Mária*

A FOTÓKAT KÉSZÍTETTÉK: *Deli Alex, Firbás Zoltán, Gergelyné Bodó Mária, Lantos Imre, Linczer Jánosné, Lőkös Sándorné*

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: *Bernáth Zoltán*

NYOMÁS, KÖTÉS: Innovariant Kft.

KIADÁS ÉVE: 2023

KIADTA: Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és Magyar Nemzeti Levéltár
Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltára

FELELŐS KIADÓK: *dr. Marjanucz László* elnök és *dr. Biernacki Karol* igazgató

ISSN 0133-414X

TISZTELT OLVASÓ!

A magyar nemzet egy olyan közösség, melyet a nyelv, a hagyomány, a kultúra és a közös múlt köteléke fűz szorosan össze. A könyv, amit a kezében tart az elmúlt világ szépségeit, életmódjának nehézségeit, minden értékét, amelyre a mi korunk ráépülhetett mutatja be. Elengedhetetlenül fontos, hogy megismerjük múltunkat, hiszen az elődeink által ránk hagyományozott örökségünk képes igazán összetartani közösségeinket. A következő szavak tükrözik a gondolataimat.

...a Te életed fája most van rügyezőben, és mint minden fa, akkor borul virágba, ha gyökerein át az anyaföld táplálja. A szülőföld megtartó ereje, szeretete elsősorban azokon a gyökereken át jut el hozzád, amelyek dédszüleid, nagyszüleid életéből, koruknak szokásaiból, hagyományaiból fakadnak. Ismerd hát meg szülőföldednek minden kincsét, mert csak így tudod igazán becsülni, szeretni.

Amennyiben megadatik még a lehetőség, szánjunk időt a rohanó hétköznapiakban s szegődjünk nagyszüleink, szüleink mellé, és ismerjük meg az életüket, az őket körülvevett régi világot. Biztosan szívesen mesélnek majd gyermekkorukról. Kérdezzük meg mindenről őket, hogy egykoron majd mi is átadhassuk a következő felnövekvő nemzedéknek. Mert eljön az idő, amikor mi fogunk majd mesélni, hogy mi volt az, ami meghatározott bennünket, magyarokat. Fontos ezért úgy élnünk az életünket, hogy egykoron méltó utódjai legyünk a jelen kornak.

*„Rátok hagyom az életet,
A máig megfejthetlent,
Amit idáig cipeltem,
S tűzzel itattam etettem.*

*Ez a ti örökségetek...
Mert én szegénynek születtem,
De a tüzet megőriztem,
Őrizzétek örökségem.”*

(Rostás Farkas György: Testamentum – részlet)

GÉMES LÁSZLÓ
CSONGRÁD - CSANÁD VÁRMEGYE KÖZGYŰLÉS ELNÖKE

ELŐSZÓ

Egyesületünk Évkönyve a folyamatosság jegyében lát napvilágot. Tartalma és a megjelenés rendszeressége együtt avatja évkönyvünket annales-sé, krónikává.

A 2022. év nyugtázása a szokásos szerkezeti bontásban történik. „Termés” rovatként is felfogható a „Tanulmányok” címet viselő fejezet, melybe a tudományos igényű írásokat rendeztük. Köztük olyan, országosan is unikális témájúval, amely a magyarság egykor volt, a történelem viharában elpusztult falvainak helyét megörökítő mozgalom eredményeit veszi számba.

A kötet gerincét az egyesületi élet 2022-ben teljesített programjainak anotációja adja. Azt, hogy tulajdonképpen „mik vagyunk?, kik vagyunk?, hogyan élünk?”- ebből a fejezetből lehet megtudni. A kronologikus rendbe állított programfolyam támasztja alá egyesületünk krédóját: föltárni és terjeszteni a helyi múlt és valóság emlékeit, értékeit. Hogy Egyesületünk 2022-ben mit tekintett annak, sokszínű életünk krónikája dokumentálja. A tartós érdeklődés és tagsági viszonyulás szempontjából nem lényegtelen a szellemi és fizikai aktivitást igénylő események egészséges egyensúlyi aránya, illetve az azokat egy alkalomban integráló formák (pl. tanulmányi utak) megléte. Eközben olyan, városi alkotások születtek meg, amelyeket kifejezetten Egyesületünk kezdeményezésére valósítottak meg, mint pl. a Pick-emléktábla.

A „Könyvismertető” rovatnak évkönyvünkben kettős funkciója van: teret adni tagtársaink szélesebb érdeklődését kifejező jegyzetek közzétételének, illetve az adott mű tudományos ismeretterjesztése. Az évkönyv-műfaj régi, nagy hagyományú rovatának tovább éléséről van szó.

„Értesítő” jelleggel megtudhatja az olvasó azt is, hogy kiknek a munkáját ismerték el 2022-ben kitüntetésekkel, kik lettek új tagtársaink, s kiktől kellett végső búcsút vennünk.

Azzal ajánlom a könyvet a Tisztelt Olvasónak, hogy az értékeket kereső civil érdeklődés találni fog benne érdemi olvasnivalót.

Szeged, 2023. augusztus 15.

MARJANUCZ LÁSZLÓ

TANULMÁNYOK

MOZAIKOK AZ ELPUSZTULT ÉS PUSZTULÓ MAGYAR FALVAKÉRT EGYESÜLET TÖRTÉNETÉBŐL (VISSZAEMLEKEZÉS)

Mint a földkerekségen mindenütt, az örök változás az egyedüli állandó, minden mozgásban van. A tétel a településekre és hálózatukra ugyancsak érvényes. Alakulásuk hol lendületes, hol stagnáló képet mutat. Hazánkban, a Kárpát-medencében hasonló a helyzet, ahol a bekövetkezett történeti folyamatokat általában a honfoglalás idejétől vizsgáljuk és elemezzük, jöllehet célszerű visszatekinteni korábbi időkre.

Így áll a dolog a településekkel is. A neolitikum óta különböző népek által folyamatosan lakott Kárpát-medencében a különböző kultúrákat teremtő népek a nekik megfelelő lakóhelyeket hoztak létre, és azok hálózatát alkották meg. A neolit kor letelepedett, földműveléssel foglalkozó népei például az élővizek, (folyók, tavak) partjain hozták létre ún. tell településeiket, a nomád nagyállattartók pedig életmódjuknak megfelelően gyorsan változtatható lakhelyeken éltek. Már ebben az időben hajózták az arra alkalmas folyókat és egyéb vizeket, továbbá kialakultak a fő útvonalak, és átkelő helyeik. Gondoljunk csak a nagy nyugat-keleti utak átkelőhelyeire, Budára és Pestre, valamint Szegedre, ahol a Maros és Tisza mentén haladó utakon járók és a folyókon hajózók vehették az irány nyugat felé. E helyeknek és sok társuknak régészeti emlékeit már feltárták. Honfoglaló elődeink, akik már ismerték a téli-nyári szállások rendszerét, faházakban és sátrakban egyaránt laktak, valamint az előttük járók által kitaposott utakon és használt vizeken közlekedtek.

A településhálón egyre inkább azok a helyek kaptak hangsúlyos szerepet, amelyek forgalmi csomópontok lettek, továbbá a vizek melletti téli szállásokból jöttek létre az állandóan lakott falvak, amelyek éppen úgy sorakoztak egymás mellett a hegyes vidékek folyó völgyeiben, mint az alföldek folyói és tavai mellett. A kisebb, nagyobb települések körül a vizektől távolabb ideiglenes lakott helyek, állattartó szállások alakultak ki. Így jött létre már a korai időkben a települések hierarchikus rendje a honfoglalás után.

Eme állapoton jelentős változás akkor következett be, amikor az egyes úri nemzetségek birtokaikban osztályt tettek, azaz egymás között felosztották

őket, és ki-k szolga népével a saját birtokára költözve telepedett le. E mozgalom során sok 5-10 házas apró falu, szolgatelepe keletkezett. Közülük az életképtelenek hamar megszűntek, az erősek megizmosodtak, és faluvá fejlődtek. E helyzetet máig őrzik a Dunántúl aprófalvas vidékei. Az ún. falupusztásodás okai között a gazdaságiak mellett a háborús események, valamint természeti és egyéb katasztrófák (árvíz, tűzvész) játszottak szerepet. A falupusztásodási folyamatra erősen hatott az Alföldön a tatárjárás, majd a 15. században a nagylatlattartás legelő igénye, végül a török hódoltság és a visszafoglaló háborúk kora. Eme elnéptelenedett helyek emlékét oklevelek őrizték meg, valamint régészek ásói tárták fel nyomukat.

A törökkor és a Rákóczi-szabadságharc után az országon belül bekövetkezett vándorlás és a betelepítések nyomán új falvak sokasága született, ám nem minden korábbi helyet ülték meg. Ilyenek voltak például a mezővárosi szinthez közel jutott egyes óriásfalvak, mint például a mai Hódmezővásárhely határában állott Csomorkány, vagy a Szentes közelében feküdt Donáttornya, vagy a középkori templomromjáról híres, Nagybecskerek melletti Aracs. Mégis, ezen időtől kezdve a lakosság, és ennek megfelelően a települések és az egyes településeken élők száma folyamatosan gyarapodott egészen az első világháború végéig, amellyel egyúttal egy rövid ideig tartó népességrobbanás időszaka zárult le hazánkban. Ez a nyugati országokban jóval hosszabb időt tett ki. A tárgyalt időszakban a településhálón annyi változás következett be, hogy a vasút kiépítése szerkezeti változásokat hozott. A Dunántúlon, például Szombathelynek mint vasúti gócpontnak a jelentősége megnövekedett, Kőszegé aláhanyatlott, Sopront messze megelőzte Győr. Az Alföldön egyes Tisza menti helyek jelentősége csökkent, másoké emelkedett.

A két világháború között az ún. demográfiai átmenet időszakában a népesség növekedése lassan megállt, és a 20. század utolsó harmadában száma csökkenni kezdett. Mint mindig, a folyamatnak főképp a kis és gyenge települések estek áldozatul. Megindult a falvak lakosságának csökkenése, amelybe a mezőgazdaság kolhozosítása nagymértékben belejátszott. A minden tekintetben meggyengült helyiségek sokasága ma egyre kilátástalanabb helyzetben a létéért küzd.

A fenti, dióhéjban bemutatott hosszú időszakot (*longue dure-t*) a Magyarország történeti statisztikai helynévtárának munkálatai során tanulmányozó főszerkesztő, Dr. Kovacsics József, az újkori magyar történeti demográfia atyja és emellett sok tudomány művelője tapasztalatai nyomán vetette fel és szervezte meg a Pusztuló és Elpusztult Magyar Falvakért Egyesületet ismert demográfusok és egyetemi tanárok részvételével, amely már hosszabb ideje fejti ki tevékenységét. A gondolat nem a tudós íróasztala mellett, könyvhalmozok közepette, hanem a településhálózat legszámosabb, ám leggyengébb egysége-

nek, az aprófalvak csoportjának a léteért aggodásból született. Időszerűségét példázza, hogy a Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége hasonló célú mozgalmat indított el, továbbá sok emberben, köztük kortárs tudósokban fogalmazódott meg a törődés igénye. Kelemen Ferenc később egyesületünk egyik alelnöke, például a Nógrád megyei Szúcs határában 2002-ben a valami-kor Pusztaszúcs néven ismert, a törökkorban elnéptelenedett helyen keresztet emelt, amelyet megcsodálhat, aki a Bükk és a Mátra nyúlványában kanyargó útról feltekint az Egyház-hegy felé. Egy nem hazai példát említek még, a nem-rég elhunyt aradi történész, Kováts Géza *Eltűnt települések Arad megyében* című, 2005-ben megjelent kötetét.

Az egyesület 2003 nyarán tartotta alapító közgyűlését Kovacsics József alapító elnök vezetésével, és még az év szeptember 15-én a Fővárosi Bíróság be is jegyezte. Az egyesület több mint húsz taggal kezdte tevékenységét. Közülük Prof. em. Kovacsics Józsefné és családja mellett többen aktívan vettek részt az egyesület munkájában, mint például Biernacki Karol, Hárshegyi József, Kelemen Ferenc, Dr. Kozári Józsefné, Dr. Kruzslicz István Gábor, Matits Ferenc, Dr. Vavró István. Az alapító elnök betegsége, majd halála következtében a munka megtorpant, majd 2005 februárjában indult újra a korábban megfogalmazott célokkal és az alapító elnök emlékének ápolásával az új elnök, Blazovich László vezetésével. A kis közösség tevékenysége azóta folyamatos. Emlékoszlopok állításában, emléktáblák elhelyezésében és hozzájuk kapcsolódóan előadás-sorozatok rendezésében fejeződik ki.

Az Egyesület célja, hogy az ország területén elnéptelenedett falvak emlékével és a 18-19. századi népességszámhoz képest 50%-kal nagyobb mértékben fogyó falvak sorsával foglalkozzon. Ami az elpusztult falvakat illeti: csupán a Dunántúlon 2300-nál több elnéptelenedett faluról rendelkezünk azonosított adatokkal. Elnevezése csak néhánynak maradt fenn dűlő vagy határrész nevéként. Egyesületünk továbbá feladatának tekinti, hogy a pusztásodott faluhelyeket, mint kulturális örökségünket, a területileg illetékes önkormányzatok részvételével megemlékező ünnepség keretében emlékoszloppal vagy táblával jelölje meg.

A rendezvények a települések közösségének összekovácsolását kívánják szolgálni, az emlékhelyek pedig turisztikai látványossággként hatnak. Legyenek ezen helyek és emlékező pontok zarándok helyei azon települések lakóinak, amelyek határában felállították őket. Erősítsék a helyi azonosságtudatot és lojalpatriotizmust, amelyek nélkül nincsenek kis és nagy közösségek, sőt nemzet és ország sem.

Az első emlékoszlop avatására 2005. május 16-án, pünkösd hétfőn került sor Hárshegyi József, egyesületünk alelnöke, monostorapáti polgármester ügybuzgósága révén a Monostorapáti mellett egykor állt *Almád* benedekren-

di kolostor romjainál. Az ünnepi program a délelőtti folyamán helytörténeti matinével kezdődött, amelyen több előadás hangzott el a kolostor és a község történetéről, majd megemlékező szentmisét mutatott be Korzenszky Richárd (OSB) tihanyi apát. Délután került sor ünnepi műsor keretében a szürke gránit emlékoszlop avatására, amely az egész község lakossága számára élményt jelentett. Azóta minden pünkösd hétfőn helytörténeti napot tartanak a hagyományörzés szép példájaként. A monostorapáti ünnepség a további rendezvények számára példát adott.

Almád egykor az úri nemzetségek által alapított nemzetségi kolostorok közé tartozott. Bencések laktak benne. 1117-ben alapította az Atyusz nembeli Atyusz és testvére, Miska Szűz Mária és Mindenszentek (mindazon szentek, akik nem rendelkeztek naptári ünneppel) tiszteletére. Az apátságot 1121-ben szentelték fel. Birtokai: Verestó, Magyarai, Kapolcs, (Balaton)Szabadi, Válus, Pesze föld, Keszi, Sasdikál és Monostorapáti főképp a Balaton-felvidéken fekvtek. Az apátság a törökkorig állt fenn, hiteleshelyi tevékenységet is ellátott. 1548-ban azonban már üresen állt, birtokai világi főurak kezére kerültek, a kolostor pedig az idők folyamán elenyészett.

2005 őszén, október 18-án a levéltári napok keretében Hódmezővásárhely határában a középkori *Szentkirály* falu helyén emeltünk emlékoszlopot Lázár János polgármester, Almási István alpolgármester támogatásával és Hegedűsné Dékány Magdolna szervezésében. A márvány emlékmű (Návay Sándor szobrászművész alkotása) az egykori szentkirályi iskola kertjében emelkedik. A népes középkori település (mintegy 40 állt a mai város nagy határában), amelynek temploma búcsú engedélyt kapott a 14. század elején, a törökkorban enyészett el. A 19. században helyén sűrű tanyahálózat jött létre, ezért épült az iskola. Falu mégsem fejlődött ki. A kolhozosítás a tanyákat elsöpörte, ma már magányosan áll az iskola épülete. Az avató ünnepséget helytörténeti konferencia előzte meg. Meghatódtunk, hogy az iskolát lakó utolsó tanító özvegye mellett az egykor ott oktatott nevelők ugyancsak részt vettek az ünneplők népes táborában. A köszöntők, koszorúzás, az emlékmű megszentelése és megáldása mellett az ünnepi hangulatot a vásárhelyi Szent István plébánia templom énekara emelte Horváth János vezetésével.

2006. június 3-án ugyancsak pünkösd hétfőjén Gyarmati Tiborné polgármester asszony fáradozásának eredményeként több támogató segítségével emlékfát állítottunk a Vas megyei Ivánc határában egykor volt *Lugas* falu, majd major helyén. Az ünnepség Vilmos kőszegi verbita atya által celebrált szentmisével kezdődött, amelyen nagy hatású homiliát tartott, majd Lugas történetét bemutató előadások következtek. Megszólt a major utolsó lakóinak egyike, oda kötődő élményeit mondta el. Az emlékhelyen, amely azóta több megemlékezés és újabb emlékhely állításának színhelye lett, kis ünnepség keretében

avattuk fel az emlékfát. Amint Gyarmati Tiborné elmondta, az ünnepség és az ott folytatott társas beszélgetés több elgondolás és ötlet megvalósítására indította.

Lugas, a középkori falu azon helyek közé tartozik, amelyek helyi energiái arra képesek, hogy éltessek e kis településeket, majd pusztásodásuk után újra sarjadjon az élet, hogy ismét megszűnjön annak reményében, hogy egyszer újra éled majd. A török világ után uradalmi majorként indult benne az élet. Fényes napjait élte, amikor falai között szervezték 1922-ben Gróf Sigray Antal földbirtokos támogatásával az utolsó fegyveres felkelést az elcsatolt magyarok lakta területek visszaszerzéséért. A külterületi lakott helyet az 1950-es közigazgatási átszervezés során számolták fel.

2006. szeptember 28-án a mai makói határban a középkorban a Szárazér mindkét partján hosszan elnyúlva feküdt *Igás* falu helyét örökítettük meg emlékoszloppal, amelyet Karsai Ildikó tervezett. A levéltári napok keretében szervezett avató ünnepséget konferencia előzte meg, majd a színpompás ünnepség következett, amelynek hangulatát a makói fúvószenekar emelte. Az emlékhely kialakítását Gilicze János önkormányzati képviselő és Makó város anyagi támogatása tette lehetővé. A kialakított helytörténeti téren azóta többször tartottak koszorúzással egybekötött ünnepséget és mellé helyezték az egykor ott lakott tanyaiak emlékoszlopát, amelyben egyesületünk szellemiségének továbbélését látjuk.

Igás, amelynek neve a helyen végzett igás földművelésre utal, már az Árpád-korban létezett templomos helyként. Az írott forrásokban csak 1508-ban fordult elő először. A korábbi adatokat a régészeti ásatások adataiból ismerjük. Az 1551–52-es Maros-völgyi török hadjáratok során elhagyták lakói, majd újra megülték, ám 1583-ban már pusztaként emlegették a források. Helyén később tanyákat építettek, ám hírét az igási csárda, melyet betyárok is látogattak, messze vitte. Folyamatosan üzemelt, és ma is fogadja az előre bejelentkezett vendégeket. Tulajdonosa adta a helyet az emlékoszlop felállításához.

A 2007-es év két látványos, magas színvonalú avató ünnepséget hozott egyesületünknek. Május 27-én, vasárnap a pünkösdi tanyanap rendezvény-sorozatának keretében Makó-Rákoson avattuk a középkori és újkori Rákos (ma külterületi lakott hely) tiszteletére emelt oszlopot. A gondolat Igáshoz vezet, ahol Nagy-György József vállalkozó és települési képviselő elhatározta az emlékhely létrehozását. Anyagi ráfordítást sem kímélve Gilicze Jánossal közösen végzett szervező munkával Karsai Ildikó tervezésében valósult meg az alkotás, amely szintén zárandokhely lett. Az ünnepségen a kezdeményezést Buzás Péter polgármester, országgyűlési képviselő méltatta, a vendégeket Nagy-György József köszöntötte. A helyi rokonsággal a helyhez kötődő Siket Judit, a regionális közigazgatási hivatal vezetője mondta az avató beszédet, Kovacsics Józsefné

a köszöntőt, majd a felszentelés és áldás (Katona Pál, Kotormán István) következett.

Rákos, az Árpád-kori település a középkor során mindvégig létezett, feltehetően a 15 éves háború idején néptelenedett el. A török világot követően a Csanádi síkon a puszták feltörése idején tanyás hely lett, majd a 19–20. század során falumag jött létre. Templom építésébe kezdtek, malom örölt a településen, sőt 1954 és 1963 között önálló tanácsú község lett a környező tanyákkal. Onnan Makóval a 10 km-re fekvő várossal egyesülve külterületi helyként létezik. A lét és nemlét határán álló települések példája.

A Sződligethez közeli *Derenket* Lengyelországból hazánkba érkező gurálok alapították a 18. században, akik megtartották lengyelségüket (nyelvüket és szokásaikat) egészen addig, amíg a két világháború között környékén kormányzói vadászterületet alakítottak ki, és emiatt a lakosokat teljes kártérítéssel magyar falvakba – jobb helyekre – költöztették. A még élő derenkiek visszajárnak rokonaikkal, és megünneplik az egykori falu búcsúját minden év július 28-án. Eme nap eseményeihez kapcsolódva avattuk a derenki emlékoszlopot több száz búcsús és Krakkóból érkezett vendégek jelenlétében.

Derenk a magyarországi lengyelek zarándokhelye, ahol kápolnát építettek, és a még álló iskola épületét rendbe hozva múzeumot alakítottak ki. Az egykori faluból a volt főutca két oldalán a fával benőtt területen még látszanak az egykori épületek földből kiemelkedő halmai, távolabb a korabeli temető sírdombjai. Néhányat gondolnak még, ám a természet, a zöld angyal lassan visszahódítja magának a falu területét. Oszlopunk dacolva az idővel a határátkelőhöz vezető földes út mellett áll azon a helyen, ahol a földes „országútról” a faluba kanyarodott az út.

Egyesületünk eddigi legnagyobb vállalkozását a magyarországi Lengyel Önkormányzattal, a Hermann Ottó Múzeum képviseletében a derenki gyökerű Rémiás Tiborral közösen végezte. A hazai lengyel önkormányzatok között gyűjtést indítottunk. Hárshegyi József alelnökünk a gránittömböt szerezte Siklósról, és bevéslette a kétnyelvű feliratot Monostorapátiban, és onnan szállították és állították fel az emlékművet Rémiásék. Oroszlánrészt vállalt a munkából Biernacki Karol, önkormányzati alelnök, ma tiszteletbeli lengyel konzul és szegedi levéltárigazgató. Ha ő nincs, ma oszlop sincs.

A 2008-as évben főképp előkészületek folytak, és megtartottuk a szokásos monostorapáti helytörténeti napot. Mégsem maradt az év avatás nélkül, köszönhetően a mindnyájunk által nagyra becsült, fáradozásban fáradhatatlan dr. Simor Ferenc bátyánknak, baranyai honismereti egyesület elnökének, aki a Baranya megyei Szentlászló melletti *Riticspusztán* az egykori major és iskola emlékére ünnepség keretében emléktábla elhelyezését szervezte meg, megmentve egyesületünket attól, hogy az évben avatás nélkül maradjunk. Az

alkalom szép példája a honismerők és az egyesület összefogásának, amelyet, reméljük, sokan követnek majd, ugyanis honismerők az oszlopavatásainkon eddig is szép számmal vettek részt.

A 2009-es esztendő sem indított bennünket nagy reményekkel. Mégis három eseményre került sor. A Magyar Urbanisztikai Társaság Észak-Magyarországi régiója 2009. július 1. és 3. között tartotta éves tudományos konferenciáját a Nógrád megyei Magyarnándoron. A konferencia második napján emlékeztek meg a hajdan volt Kelecsény nevű községről, amelynek helyét ma a Kelecsénypusztá nevű lakott hely jelzi Magyarnándor határában. Az esemény során a művelődési ház kertjében emlékfát ültettek el, ahol Kovacsics Józsefné a társaság tiszteletbeli örökös tagja és egyik motorja tartott egyesületünk képviselőjében méltató beszédet.

További lendületet adott munkánknak, hogy jelentkezett nálunk Németh Tibor Szegeden élő néprajzos kollega, a faluja, *Bakonytamási* történetének odaadó kutatója, hogy szervezzünk ünnepséget a falutól egykor 3 kilométerre feküdt Gerencsér település emlékére. Az együtt munkálkodás eredményeként végül október 17-én Gerencsérpusztán keresztet állítottunk a település emlékére, az egykori Gerencsérhez vezető út torkolatában pedig Wittmann Ildikó díszítés nélküli 10. századi gabonátároló hombárt ábrázoló emlékművét avattuk. Az ünnepséget előadássorozat követte, amely kötetlen beszélgetésben folytatódott. A helytörténeti nap programját részletesen ismertette Németh Tibor a Honismeret 2009/6. számában, ezért bővebben nem szólunk róla.

A bakonytamási rendezvény után szélesebben következett Hódmezővásárhelyen egy újabb téглаoszlop állítása. Vásárhely Makó mellett élen jár a hagyományápolásban. Nagy határában gondozzák a csomorkányi emlékhelyet, amely falunév Németh László Égető Eszteréből ismert már, a rárósit, valamint az általunk emelt, már említett szentkirályit. A szikáncsi iskola emlékét pedig márványtábla őrzi. Sokszor, már nem létező iskolájuk emléke az egykori diákok szívében él tovább, amint ezt több példánk mutatja.

A vásárhelyi ünnepi hetek keretében október 20-án adtuk át Almási István alpolgármester fáradozásának eredményeképp a bodzási iskola épülete előtt a középkori *Barc* és *Solt* települések emlékét vigyázó téгла oszlopot az immáron szokásos módon zajló ünnepségen. Az avató beszédet Varsányi Attila a helyi levéltár igazgatója, a Szeremlei Társaság titkára tartotta, e sorok írója pedig az egyesület munkájáról beszélt. Németh László plébános szentelte föl az emlékhelyet. Bagóczki Zsolt szavalatával, valamint a zeneiskola rézfúvós quartettje játékával emelte az ünnepség fényét.

A kora-Árpád-kori Barc nevében mint személynévben a borz szavunk rejtőzik. A 15. századig biztosan fennállt, a defterekben már nem találjuk nevét. A 19. században sűrű tanyahálózat alakult ki területén, amely a téészesítés nyo-

mán eltűnt. Solt ugyancsak Árpád-kori település volt (neve a szultán, Zoltán, Zsolt nevekké köthető össze), amely ugyancsak a 15. századig állt fenn. Nevét az 1570-es defterben már pusztaként említették. Területén a 19. század során tanyákat emeltek, amelyek a Barcon lévő sorsában osztoztak. Barc és Solt az egykori téli szállásokból kialakult kis falvak (az előbbi templomos helyként létezett) emlékét ma az általunk állított téglaoszlop őrzi.

Fűperket, ma hiába keressük a térképen, nem találjuk. Fűperk pusztá nevé azonban ismerik a környék lakói, és a térképeken is feltüntetett hely. A település neve 1479 és 1579 között szerepelt az írásos forrásokban. Feltehetően 1596-ban a tatár pusztítás idején néptelenedett el, és a török kiűzése után nem telepítették újra. Ilyen módon számos településtársa sorsában osztozott.

2010. szeptember 25-én Fűperk eddig régészeti leletekkel nem pontosított helyén, az egykori fűperki pusztán, Mezőhegyes határában a volt állami ménesbirtok 47-es külőpergi majorjának iskolája előtt emeltünk Szilágyi Zsolt mezőhegyesi kőfaragó kivitelezésében zöldes szürkegránit emlékoszlopot, a mezőhegyesi hagyománytisztezők szervezésében és anyagi áldozatával. A gránittömb hátsó oldalán elhelyezett réztáblán 33 támogató neve szerepel. A szervezés oroszán részét Papp József falugazda, agrármérnök vállalta magára. Ha ő nem lenne, az emlékoszlop ma nem állna. A 47-es major történetéhez tartozik, hogy József Attila makói diákévei alatt (1922–23) több alkalommal járt Mezőhegyesen, hogy elartsa magát, fiatalabb diákokat tanított. Hol a református lelkészakban, hol a 47-es major ma már nem létező írónki lakásában lakott.

Az emlékhely avató ünnepe a himnusszal kezdődött. Elhangzása után a vendégeket Csanádi István polgármester köszöntötte, majd Megyesi Beáta szavalata következett. E sorok írója mondott avató beszédet. Az ünnepség hangulatát Paulik Edit Anikó tanárnő fuvola játékaival emelte. Köszöntőt mondott Nagy Sándor kisperegi (Peregu mic) polgármester, amellyel rendezvényünk nemzetközi lett, és összekötöttük újra azt, amit Trianon szétszakított. Az emlékművet leleplezése után Kovács Andor mezőhegyesi plébános szentelte be, és Erdősi Tibor református tiszteletes áldotta meg, majd koszorúk elhelyezése következett. A nemes, az eseményhez méltó hangulatú ünnepség, amelyen szép számmal vettek részt, köztük Kaszaper küldötte, a Szózat eléneklésével zárult. Az emlékmű helyét Szántó Zoltán a telek tulajdonosa bocsátotta rendelkezésünkre.

A középkor hajnalán Pereg egy nagyobb föld, terra elnevezése lehetett, amelyen később több település jött létre. Mindegyikük nevében utótagként szerepel a Pereg szó. Hasonló esetekkel találkozhatunk Algyő-Felgyő, Mezőkopáncs-Rétkopáncs, valamint Almáskamarás, Csatókamarás és Nagykamarás esetében. Ők szintén egy nagyobb földön, terra-n később, a népesség növekedésével keletkezett települések. Magának a Pereg szónak az eredetét a nyelvészek

nem tudták pontosan meghatározni. Magyar személynévi eredetre gondolnak elsősorban, de a szláv sem kizárható. Magyarországon több változata található. Ma már Kiskunlacházába olvadt az egykor mellette állt Pereg. Perked pusztá Balokány mellett terül el, Pereked pedig Pécestől keletre Baranya megyében található.

A mi Pereg „terránk” legismertebb települése Kaszaper, a középkori Kaszapereg(k) utóda. Nevének előtagját az egykori birtokos Kasza családtól vette. Középkori története arról ismert, hogy 1241-ben a tatárok elől Rogerius mester leírása szerint hetven falu népe futott ide össze, hogy a Szárazérhez közel fekvő falu templomának falai között oltalmat találjon. A tatárok azonban elfoglalták és óriási mészárlást végeztek. A falu a 16. század végén, 1596-ban néptelenedett el a krími tatárok dúlása nyomán, és csak a 19. század elején telepítették újra.

A Pécskától (Pecica) északra fekvő Kisperegről (Peregu mic) nem maradt fenn a középkorból írásos dokumentum, bár a Templomhely nevű területen középkori téglákat lehetett találni (régészeti ásatást nem végeztek), másutt pedig fegyver darabokat és csontokat leltek fel. Egyesek szerint a Rogerius által leírt hadi eseményre éppen itt került sor, jóllehet a tudomány, mint említettük, az eseményt Kaszaperre helyezi. Kisperegre 1787-ben telepedtek le a Debrecen melletti Egyekről érkezett református magyarok, akik máig ott élnek.

Nem messze tőle fekszik Németpereg vagy Nagypereg (Peregu mare), amelyet 1851–52-ben telepítettek alsó-ausztriai telepésekkel és román beköltözőkkel, akik nagy része eltávozott, ám újabb német, cseh és szlovák csoportok érkeztek. A telepítés példája annak, hogy a fejlettebb agrokultúra nagyobb lélekszámú népességet képes eltartani, ugyanis e településnek középkori elődje máig nem ismert.

Fűpereg(k) az egykori terra két szélén fekvő eddig említett településekkel szemben annak közepe táján feküdt. Nevének első szótagja a fű arra utal, hogy jó legelő, illetve kaszáló helyezkedett el területén. A rideg állattartás korszakában itt télire szénát gyűjtöttek, illetőleg fűvet hagytak a telelő állatok számára. E helyet mezei kertnek nevezi a tudomány, közülük nem egy lakott hely lett, mint a mi Fűperekünk.

Az alföldi pusztákon tartott szürkemarha fontos kiviteli cikket jelentett az ország gazdasága számára a 15–17. században. „Lábon ment az áru” felvevő piacok, Németország, Velence és Szilézia felé extraprofitot hozva tenyésztőknek és kereskedőknek. Nürnbergben az egyik hídon máig szürkemarha-szobor hirdeti a kiváló „húsáru” fontosságát az akkor élt emberek számára.

Felmerülhet bárkiben a kérdés, honnan vették a vizet ember és állat számára. Az utóbbinak 30–40 literre volt szüksége naponta. Ahol nem folyt patak, vagy ér, illetve terpeszkedett tó, ott a jó vizű kutakból. Vidékünkön a Maros hordalékkúpján sokat találtak, hiszen az erdélyi hegyek felől nemcsak a folyó-

kon, hanem a föld alatt is áramlott a víz a Tisza felé. Ha egy föld alatti eret eltaláltak a kútások, bővizű kútra találtak, amint ez Fűpereken ugyancsak lehetett.

Településünk sok vihart ért meg a 16. században. Földesurai, a Kállayak, a Kisserjényiek, a Ravazdiak és mások megérték a falu népével együtt a török hódoltság idejét, amikor a település az aradi náhijébe került. A defterek szerint 1567-ben 13 hane (ház), 1579-ben pedig 21 adózott, amely szám 100 körüli népességet jelentett. A defterek magyar és szláv neveket őriztek meg számunkra. Talán a nagylaki uradalom szláv népességéből költöztek ide néhányan. A település az említett krími tatár jelenlét következtében néptelenedett el, és azóta sem keletkezett falu a helyén. Az egykori falura, majd az új gazdasági rendben keletkezett 47-es majorra emlékezve állítottuk gránittömbünket, és ezzel tiszteletünket leróttuk elődeink előtt, és figyelmeztetjük utódainkat a megmaradásra.

Befejezésül hangsúlyozzuk, hogy a mezőhegyesiek az emlékhelyet maguknak alakították ki, gazdagodtak vele, erősítették azonosság tudatukat, és reménykedünk abban, hogy a későbbiekben gondozzák, és örökölni hagyják az utánunk következők számára.

Lábjegyzet helyett leírjuk az adakozók és támogatók listáját, jelenjen meg nevük nyomtatásban, hiszen példa értékűt cselekedtek. Antalné Erdélyi Nóra, Balogh Zsolt, Dr. Blazovich László, Briber László, Csanádi István, Erdélyi Károly, Dr. Gutti Pál, Hollós László, Jeszenka Zoltán, Id. Kerekes György, Ifj. Kerekes György, Kolena Imre, Kovács János, Kovács Tibor, Kovácsné Dr. Faltin Erzsébet, Krásméri Tibor, Kun Mihály, Léka János, Madari István, Madari László, Mihály Zoltán, Id. Miskucz Péter, Ifj. Miskucz Péter, Mitykó Zsolt, Nagy-György István, Papp István Tibor, Papp József, Paulik Árpád, Raffai Gábor, Rózsa István, Schummer Orsolya, Szilágyi Zsolt és Tarkó Gábor.

2011. július 2-án az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület karöltve Mindszent város Önkormányzatával, valamint a mindszeri Városvédő és Szépítő Egyesülettel a mindszeri napok egyik rendezvényeként téglaszlop állításával hívta fel a figyelmet a mai város területén egykor létezett *Apor* településre. Az ügyért pénzzel és munkával fáradozó nemes ügyet szolgálták: erősítették a helyi azonosság tudatot, élesztették a *genius loci*-t, ugyanis Mindszent története egy részének állítottak maradandó emléket. Maga az ötlet Mezőhegyesen született egy disznóöléssel egybekötött osztálytalálkozón Papp József városgazda majorjában a Mezőhegyes-Fűperekre álmódott, azóta megvalósult, a középkori település emlékére állított sirató szlop tervének megbeszélése során Pozsár Endre felvetéséből. Az avató ünnepségen már tapasztalat szerzés szándékával részt vett Zsótér Károly jelenlegi, mindszeri polgármester. A jó szándékú és közösségükért fáradozó emberek okos gyülekezete a leg-egyszerűbb körülmények között is képes nemes ügy megvalósításáról dönteni.

Apor település, amelynek neve bizonytalan jelentésű magyar személynévi eredetű, a középkorban a Tisza mentén kialakult település-lánc egyik tagjaként született. Helyét a mai Kápolna utca tájékán kereshetjük. Az apori kápolna a Szent kereszt kápolnával azonosítható, amelyet az 1600-as évek közepén a törökök felgyújtottak, ám a hívek összefogásával újjáépült. A település léte jóval megelőzte első említésének (1332) idejét, amikor egy apori Bodor nevű királyi ember, homo regius, neve került be az írásos anyagba.

Ezután hamarosan újabb adat került eléink a faluról. Ha elfogadjuk, a pápai tizedjegyzék (1332–1337) hibás adatát (Opir), akkor Mihály nevű papjának két márka jövedelme volt, ami abban a korban falusi plébánián ritkaságnak számított. Éppen ezért kételkedhetünk ebben az adatban. A pápai tizedjegyzékben püspökségenként azt jegyezték fel, hogy az egyes plébániák és egyházi méltóságok évi jövedelmükből mennyi tizedet fizettek a pápának. Így került be Apor az egyháztörténeti és topográfiai szempontból pótolhatatlan forrásegyüttesbe.

Apor falu, bár csak a 15. század második évtizedében tűnik fel újra, immáron Szeri Pósa fi birtokként, feltehetően már korábban, átkerülve a kisnemesektől, a Baar (Bor)-Kalán nemzetség birtokai közé tartozott. A nemzetség ősi szállásterülete a Tisza Csongrád megyei szakasza mentén feküdt. Anonymus írja, hogy Árpád a Szeren tartott országgyűlés alkalmával „... ezt a helyet ... Ondnak, Ete apjának adta a Tiszától a Botva mocsárig, és a Körtevélytől Alpár homokjáig.” Ete pedig felépítette Csongrád várát. Nem kételkedhetünk abban, hogy a Tisza mindkét partja mentén húzódó birtokok, amelyek közé még Kalánkőröse, a mai Nagykőrös középkori elődje is tartozott, sorában állt Apor. A Baar-Kalánok Tisza menti birtokainak láncolatát egyháziaknak (dömösi prépost, garamszentbenedeki, zalavári apát, egri, váci püspök és mások törték meg. A nemzetség Baranya és Esztergom megyékben ugyancsak birtokolt, ám Csongrád megyei őshonos voltára utal, hogy két nemzetségi monostort: Szer és Ellés monostorát a mi vidékünkön emelték. A Baar-Kalánok, miután kiegyeztek államalapító királyunkkal, Szent Istvánnal, megtarthatták birtokaikat, és szinte az egész középkoron át bírták azokat, ugyanis a család Szeri Pósa fi István krassói főispán elhunytával 1471-ben halt ki férfi ágon. Jeles tagjai közé tartoztak Nána ispán, Kalán pécsi püspök, Pósa udvari ember, akitől a Pósa fi ág származik és mások. A hagyomány Bánk bánt ugyancsak a nemzetség tagjaként tiszteli.

Míg a nemzetség élete a nemesség világában telt el, jobbágyaik, beleértve az aporiakat, éltek mindennapi életüket, amelyeket időnként birtokviták zavartak meg, amelyek alkalmából maradtak fenn írásos emlékek róluk mint részvevőkről vagy kárt szenvedőkről. Nyolcvan évet kellett várnunk erre az első említések után. 1411-ben Körtevélyes birtokon beszédendő járandóságok miatt támadt vita, amely során (Kórógy)Szentgyörgy közelében az egyik fél az apori népekkel

és másokkal ellenlábasára támadva annak familiárisát az országúton megölte. Hogy miként záródott a jogvita, arról nincsenek ismereteink.

Apor túlélve a magyar-török hatalomváltást, a török világban fennállt egy ideig. Az 1560. évi török fejadó (harács, forint adó, császár adója) összeírás szerint tíz hane (a családfőre és gazdaságára kivetett adó) után szedtek adót. Ők mindösszesen 2135 akcse adót fizettek. Az aporiak a többi település népéhez hasonlóan földművelésből és állattenyésztésből tartották fenn magukat. A búzát és kétszerest (búza és rozs keveréke, kenyérsütésre termesztették, más néven elegybúza) vetettek a szántóföldeken, valamint lent és kendert, a bosztán-kertben (konyhakertben) pedig konyhára szükséges zöldségeket és káposztát. Erdő és legelőhasználat után szintén fizettek adót, ahol juhut és disznót, valamint bizonyára szarvasmarhát tartottak, amelyet nem jegyeztek fel az összeírók. Apor ezen időben a vásárhelyi náhije kisebb települései közé tartozott, a mellette lévő Mindszenttel azonban a közepesek közé számíthatjuk.

Az 1570-es defterben már lakatlan helyként tüntették fel, területét Mindszent lakói tartották kezükön és (Kórogy)Szentgyörgy lakóival együtt művelték, 4835 akcse adót fizettek utána. búza, kevert, valamint széna és legelő adó fejében. A tímár-defter szerint Apor szultáni hász-birtok volt. A két török adóösszeírás közötti időben a vásárhelyi náhijében település koncentráció következett be, amelynek során több kis település megszűnt, lakói a nagyobbakba költöztek: Főképp a náhije székhelyére, Vásárhelyre, és Szentesre, amely ebben az időben mezőváros lett. Az aporiak pedig a közeli Mindszentre húzódtak.

Ezen fordulattal elindult Apor és Mindszent közös története. Mindszent nevét a mindenszentekről elnevezett templomától vette, azon szentektől, akik tiszteletükre nem kaptak külön napot a naptárban, és közös ünnepükként november 1-ét, mindenszentek napját jelölte ki az egyház. 1570-ben 52 hane-t jegyeztek fel a faluban, ami a szokásos szorzószámmal 260 főt jelentett, amihez még vagyonnal nem rendelkezett napszámosokat és cselédeket számolhatunk, akikkel együtt 300 fő körül mozgott a település lakossága. Összehasonlításképpen: ugyanakkor Szentesen kétszer nagyobb népességet írtak össze, Vásárhelyen pedig hatszor többen laktak ekkor. Mindszent lakossága teljesen magyar volt ekkor, jóllehet a náhijében szlávok is éltek. Ezután Apor neve nem került elő önállóan az iratokból, 1665-ben például Apor-Mindszentként szerepelt, 1675-ben pedig már csak Mindszentet említették.

Az emlékoszlop avatásán Ünnepi köszöntőt mondott Zsótér Károly polgármester, Blazovich László tartotta az ünnepi beszédet, a sirató oszlopot Szabó Zoltán Jenő plébános szentelte fel, Korom Éva Adrienn Kányádi Sándor Vanak vidékek... című versét mondta el, Cseh Adrienn pedig énekkel emelte az ünnepség hangulatát. Közben egyre fenyegetőbbben eredt el az eső, azonban a koszorúzás még lezajlott. Koszorút helyezett el a Városvédő és Szépítő Egye-

sület. A „Falvak” egyesület nevében az alapító özvegye Kovacsics Józsefné professzor asszony és Sója László koszorúztak.

Nem feledkezhetünk meg a támogatókról, akik nélkül nem állhatna ma az emlékmű. Az oszlop megépítésében oroszán részt vállalt Bereczki Attila, az ügy mellé állt az Ipartestület és a városvezetés, továbbá időt és anyagi ráfordítást áldoztak a megvalósításhoz: Takács Gábor építészmérnök, Dr. Ávéd János és családja, Urbaniczkiné Magdolna és férje, Gyula, Kovács Zoltán és neje, Gémes Lajos, Pozsár Endre, Szabó János, a Festékház, a Vastüzép munkatársai és Mikula József.

Ha a téglá-oszlop, amely az elmúlást és a megmaradást egyaránt hirdeti, környéke helytörténeti kultikus tér lesz, amelynek megvalósulása a későbbiekben a mindszentiek odafigyelésén és városuk szeretetén múlik, akkor az ügyért fáradozók elnyerik méltó jutalmukat.

Egyesületünk 2011. április 30-án újabb emlékoszlopot avathatott karöltve a csepregi Farkas Sándor Egylettel. Az ötlet és a kezdeményezés az elmúlt évben a kőszegi honismereti akadémián indult, amikor Gyarmati Tiborné Ibolya, Ivánc polgármestere felhívta Sudár Lászlóné figyelmét egyesületünk tevékenységére. Jó szívvel tette, ugyanis Iváncon Lugas emlékére már avattunk oszlopot, azaz egy „kiszáradt” fát helyeztünk el, lélekemelő ünnepség és tudományos helytörténeti felolvasó ülés keretében.

Sudár Lászlóné, Zsuzsa asszony az irodalmi vénával (versek, novellák írója) megáldott lokálpatrióta tanárnő nem hagyta „elaludni” ügyünket, hanem fáradságos szervezőmunkába kezdett Horváth Gyulánénak, a Farkas Sándor Egylet elnökének jóindulatú támogatásával a megvalósítás érdekében. Az avató ünnepség nem jöhetett volna létre jó szándékú támogatók nélkül, akiknek szíve, esze és lelke egyaránt megnyílt a gondolat megvalósítására, mert ráébredtek annak nagyszerűségére, amellyel a várost, és lakói azonosság tudatát és a hely szellemét erősíthették. Az emlékhelyet jóindulattal, térítésmentesen adó Szabados család, Popovits Gábor kőfaragó mester, a sirató oszlop adományozója és elkészítője, Csepreg Város Önkormányzata, a csepregi vasutasok, Gál István és Marton Róbert földmérők, valamint a sirató oszlopot elhelyező Taródi Ferenc kőműves és segítői: Haisler Ákos, Kemény László, Pájer Lajos, Pukler Zoltán, valamint a Sudár család fáradozása nyomán lett valóság a gondolatból.

A Boldogasszony-tó és kápolna közelében emelkedő dombon, igazán alkalmas területen alakították ki az emlékhelyet. Az oszlop messziről látszik, hívogatja magához az arra járókat, és felhívja a figyelmet az egykor ott, a közelben feküdt településre, *Csékédre*, amelyet a 14. században mindössze egy alkalommal örökítettek meg az írásos források. Csékéd neve rokon a magyar Cseke, Czeke szavakkal, amelyek pusztá személynévi eredetűek, amint Dénes József régész azt elmondta előadásában. Feltehetően azon település keletkezési hul-

lám során jött létre, amikor az egyes nemzetségek felosztván egymás között az addig közösen bírt és kezelt nemzetségi birtokukat szolganépükkel a számukra jutott helyre költöztek, és ott letelepedve megkezdték termelő munkájukat.

A 13. századtól meginduló falupusztásodási folyamat során valamilyen okból (nem szerencsés forgalmi helyzet, természeti csapás, földesúri akarat stb.) számos település néptelenedett el. Az Alföldön mindehhez hozzájárult a tatárjárás pusztítása, illetve gyorsította a folyamatot. Cséked esetében efféle esemény nem ismeretes előttünk, lakói feltehetően a jobb forgalmi helyzetű szomszédos Csepregre, a későbbi jeles mezővárosba költöztek. Csendben, ahogy alakult, megszűnt létezni, fennállását és lakóit mátol azonban nem engedi a feledés homályába merülni a sirató oszlop, amely a korábban állított szentkirályival együtt díszíti és színesíti a csepregi határt, egyúttal felhívja a figyelmet az elmúlt korok történetére, és szimbóluma egyúttal minden egykori sok ezer településnek, amelyről nem ad hírt az utódok kegyeletes gondoskodása.

Az emlékhely avató ünnepségének kialakultak már a hagyományos formai keretei, ennek ellenére mégis minden alkalom más, a helyi adottságok és elképzelések minden egyes tiszteletadást, festum-ot mássá varázsolnak. Csepreg-Cséked példája ennek. A vendégeket Horváth Gyuláné örökségdíjas, egyesületi elnök üdvözölte, majd a jelenlévők elénekelték a Himnusz, amelyel megkezdődött a programsorozat. Köszöntőt Király Árpád polgármester mondott, az ünnepi beszédet Blazovich László egyetemi tanár, az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület elnöke tartotta, majd az emlékművet Sudár Lászlónéval leleplezte. Közben megeredt az eső valódi április-májusi hangulatot adva, ám a felhőkön át időnként ránk mosolygott a nap. Az emlékművet Finta József plébános szentelte fel és áldotta meg, majd Sudár Lászlóné T. Molnár Zsuzsanna: Egy eltűnt falura emlékezve című versét Lakrovits László mondta el, valamint koszorúzás és trombitaszó következett. Az ünnepség fényét emelte a Tihanyból Csíksomlyóra tartó Feltámadási menet jelvényét vivő zarándokok részvétele, akik Kőszegről gyalogmenetben Csepregre vitték a jelvényt imádkozva a magyarság lelki megújulásáért. A zarándokok keresztjére nemzeti színű szalagot kötöttünk, amivel egyedi, vissza nem térő esemény részesei lehettünk.

Mivel az időjárás bizonytalan lett, a jelenlevő 50-60 résztvevő úgy döntött, hogy a programot a csepregi óvoda erre kijelölt termében folytatjuk. Itt mondta el Dr. Dénes József régész érdekfeszítő előadását Csékedről és koráról, amelyben a falu elnevezéséről, a településhálózatba illeszkedéséről és az ott lakókról értekezett. A hangulatot a Farkas Sándor Egylet citera zenekara emelte vasi népdalok előadásával, majd az ünnepséért fáradozóknak Sudár Lászlóné kedves szavak kíséretében az alkalomra emlékeztető szerény tárgyjutalmakat adott át. Az eseményt estebéd és hosszan tartó érdekes beszél-

getés zárta. Amikor a kapott könyveket olvastam, a Sudár Lászlóné életéről szóló novellafüzetet és a vasi mondákat, újra megelevenedett előttem táj és ember, és reményem bizonyos lett abban, hogy frissen kialakított emlékhelyünk a csepregiek által hosszú ideig gondozott helytörténeti kultikus tér lesz és marad. Ha eme óhaj megvalósul, és a rohanó idő nem hoz feledést, fáradozásunkat siker koronázza.

2012. október 8-án került sor az *ecseri* emlékhely felavatására. Az ünnepséget a megyei levéltári napok keretén belül konferencia előzte meg, amelyet Szirbik Imre polgármester és Biernacki Karol megyei levéltárigazgató tiszteletbeli lengyel konzul, egyesületünk egyik alelnöke nyitott meg. Az előadásokat Ecser falu múltjáról szólva Blazovich László kezdte, majd Nagy Géza Balázs teológus-helytörténész a Csongrád megyei középkori egyházi birtokokról szólt, Kovacsicsné Nagy Katalin professzor emeritus Korunk pusztuló falvai címmel tartott előadást. Zárszót Varsányi Attila főlevéltáros tartott.

Az ecseri templomromhoz, amely Szentestől 18 km-re áll, ahol az emlékhely lett kialakítva busszal vitték ki a vendégeket. Avató beszédet Blazovich László mondott, majd Móra József mutatta be az emlékhelyet, amelyet a saját telkén ő alakított ki Wittek Krisztina szentesi városi főépítész tervei alapján.

Ecser neve 1138-ban került először oklevélbe, majd 1266-ban tűnt fel újra, utána 1553-ban. Ekkor már kun szállás volt. Az 1567-es tizedjegyzék szerint 28, az 1578-as szerint 21 magyar adózója volt. A 15 éves háború idején néptelenedett el. 1720-ban Harruckern János György birtokaként a szentesi határba került. 1826–37-ben a szentesiek az örökváltságuk idején királysági földet adtak Bökényért, és ennek a kihalított területnek a neve lett Cserebökény, amelynek része a középkori Ecser. 1947-ben Cserebökény községgé alakult. 1502 fő lakta, majd 1972-ben a falugyűlés kimondta az egyesülést Szentessel.

Egyesületünk buzdítására és tízezer forintos támogatásával a mezőkovácsházi Balogh György Honismereti Egyesület 2013. augusztus 30-án közadakozással abból az alkalomból állított emlékkövet, hogy *Mezőkovácsháza* (Kowachaza) neve 550 éve először szerepelt oklevélben, amikor Maróthi Lajost a Mátyust beiktatták Kunágota birtokába. A Szárazér jobb partján, a mai településsel átellenben, az ér túlsó partján tárták fel a középkori Kovácsháza (előtagja személynév, míg utótagja az „-a” birtokos személyranggal ellátott ház, ’lakhely’ főnevünk. Feltehetően első birtokosa foglalkozását, mesterségét őrzi a település neve. Az ott lakó jobbágyok kaszaperegi hatalmaskodása nyomán került az oklevélbe 1469-ben újra a neve. 1489-ben mezővárosként (oppidum) említették. 1552-ban a törökök a Maros-völgyi hadjáratuk során felégették. Újratelepült, 1561-ben, 12 jövedelmező és több szegény portát írtak össze Kovácsházán. 1567-ben szultáni hász birtok volt, 46 család élt a településen. 1596-ban a tatárok felégették. 1814-ben telepítették újra.

Az 550 évvel ezelőtti esemény méltó emléke a bazaltkő talapzaton elhelyezett fekete gránit tábla, amelybe stilizált oklevelet gravíroztak, és az 1463–2013 évszámok, valamint a település korabeli és mai neve szerepel rajta.

2015. június 23-án került sor Körtvélyesen a tizenötéves háború idején elnéptelenedett falu helyét jelölő emlékoszlop felállítására. *Körtvélyes* területe a Tisza szabályozás során került a Tisza bal partjára, és így Vásárhely határába. Az emlékjelet az egykori csendőrlaktanya előtt a Sonkoly család telkén, hozzájárulásukkal állítottuk fel a városi önkormányzat anyagi támogatásával.

Körtvélyes onnan vette nevét, hogy területén annak idején körtefák álltak. Az elnevezés Magyarország több helyén előfordul. A Vásárhely melletti kiemelt jelentőségű, mert Anonymus szerint „Árpád vezér meg vitézei addig a mocsárig mentek, amelyet Körtvélytónak mondanak, s ott maradtak a Gyümölcsény erdő mellett harmincnégy napig. Azon a helyen a vezér és nemesei elrendezték az ország minden szokástörvényét meg valamennyi jogát is... Azt a helyet, ahol mindezt elrendezték, a magyarok a maguk nyelvén Szerinek nevezték el azért, mert ott ejtették meg a szerét az ország egész dolgának. Majd a vezér azt a helyet Ondnak, Ete apjának adta a Tiszától a Botva mocsárig és a Körvélytótól Alpár homokjáig.” A terület ezen a módon az utódok, a Bár-Kalán nemzetség tagjainak birtokába került. Bár többször el akarták adományozni, az nagyrészt 1471-ig a nemzetség felemelkedett családjának, a Szeri-Pósafinak a kezén maradt. A család kihalása után Guti Országgh Mihály nádor és Nádasdi Ongor János kapták Mátyás királytól, majd tőlük középnemesi családok kezére került.

A faluban 1501-ben 21 portát jegyeztek fel, majd a török hatalomátvétel után előbb 16, majd 36 adófizető családot írtak össze a faluban, amely ekkor is a Tisza part bal oldalán, máig mocsaras terület a folyó jobb partján terült el. A birtok tehát kétparti volt.

A lakos jobbágyok a szokásos földművelő, legeltető életmódot folytattak, amint az a török adóösszeírásokból kiderül, valamint részt vettek a földesurak birtokvitái során keletkezett hatalmaskodásokban.

Körtvélyes a Tisza bal partjának partosabb helyein létrejött településlánc egyike volt. Közülük Barc, Solt, Apor után Körtvélyes a negyedik, ahol sirtóoszlopot állítottunk, amelyek fagyűrő kézi téglákból épültek rajtuk márványtáblás felirattal mintegy igazodva a vidék építési stílusához.

Körtvélyes lakossága lassan fogyott, sokan a közeli mezővárosba költöztek a török rabló portyák elől. Végül a tizenöt éves háború idején néptelenedett el. Nem ülték mg újra lakosok, mert az egykori falu körül a vizes, mély fekvésű táj akadályozta a letelepedést.

Az emlékünnepeken Almási István polgármester köszöntötte a vendégeket, Blazovich László mondta az avató beszédet, az ünnep moderátora, szerve-

zője Sonkoly Ágnes volt. A város, egyesületünk, a Szeremlei Társaság (Kruzslicz István elnök) és mások helyeztek el koszorút.

2017. szeptember 1-jén több mint százan gyűltek össze a kardospusztai Pusztaközponti Olvasóköriben olyan emberek, akiknek valamiféle kötődése volt az egykori Fecskésparton állt népiskolához és az olvasókörhöz. A rendezvény célja az volt, hogy a találkozás öröme mellett közösen elevenítsenek fel emlékeket a résztvevők. A Vásárhely környéki puszták szülöttei számára ez az összejövetel nem csupán nosztalgiázást jelentett, hanem annak bizonyítását is, hogy szükség van az emlékek megőrkítésére, a pusztai gyökerek tudatosítására, az elődök tudásának elismerésére.

E nap programjának kiemelkedő része volt a *Fecskésparti* Emlékmű felavatása, amely Lengyel György kardoskúti polgármester kezdeményezésére készült el közadakozásból. Helyi örökségeik, emlékeik megőrzése kapcsán született meg benne az a gondolat, hogy az egykor kardoskúti pusztán élt emberek, népiskolai tanítók és tanulók emlékére emlékoszlopokat állíttat. Lengyel György megnyitó-megemlékező beszédében elmondta, hogy az emlékmű felállításához a Kardoskút Községért Alapítvány és magántámogatók jelentős összeggel járultak hozzá. A 2013-ban létrejött Vásárhelyi Pusztáért Szövetség is egyik feladatának tekinti, hogy a pusztai közösségi helyeket felkutassák és emléket állítsanak a régi tanyai iskoláknak. Először hét, majd kilenc település kapcsolódott be a tevékenységbe, amelyet Szentí Tibor író, néprajzkutató kezdeményezett és az Olvasóköri Társelnöksége támogatott. A megnyitó után a vendégek autóval vagy kerékpárral indultak ki Fecskésparthoz, a volt iskola helyére. Az árnyékos részeken már padok várták azokat, akik tiszteletüket kívánták tenni a régi pusztaság egykori fontos épülete helyén felállított emlékműnél.

Az emlékhely felavatása előtt Blazovich László elevenítette fel a jelenlévők számára Mogyorósfecskés középkori település több pusztuláson átívelő történetét. Az Árpád-kori templommal bíró települést 1241–42-ben a tatárok elpusztították, utána a hely ismét benépesült, a fejlődését azonban megakasztották a török idők háborúi, sok szenvedést okozva az itteni lakosságnak. 1596 őszén, a mezőkeresztesi csata után a török sereghez tartozó tatár csapatok hatalmas dúlást vittek végbe a Dél-Alföldön, Fecskést és sok más települést véglegesen felégették. A hely pusztá lett, amelyet a vásárhelyiek legeltető állattartásra használtak. Az 1848–49-es szabadságharc után megindult a környéken a tanyásodás folyamata, kertészközségek jöttek létre, majd a század vége felé megalakult Kardoskút-Pusztaközpont. A református egyház iskolákat kezdett építeni, imaház és olvasóköri is épültek. 1950-ben a Pusztát megosztották Csongrád és Békés megye járásai között, megindult az olvasóköri felszámolása, a népiskola elsorvasztása. Az 1900-tól 1960-ig működött fecskésparti népiskola épületét lebontották. A tájról lassan eltűnt az ember, de az emlékek máig

élnek, a létrehozott emlékhely a közösség erejének szimbóluma lesz. Most és még sokáig együtt emlékeznek itt a pusztá múltjára, az egykor itt élt családokra, tanítókra, az itteni iskolában kapott indíttatás élményeire, a pusztai életre.

Az emlékművet ünnepélyesen a nemzeti színű szalag átvágásával avatták fel. Lengyel György a megható ünnepség végén ismételten megköszönte a támogatók segítségét, akik nélkül nem valósulhatott volna meg a fecskésparti iskola emlékhelye.

Eddigi fáradozásunk alapján néhány összefoglaló megállapítást tehetünk azok számára, akik kedvet kapnak hasonló elképzelések megvalósítására. Az emlékhelyek kialakításakor az arra vállalkozókat fantáziájuk és pénzügyi lehetőségeik befolyásolják, amint az egyesület története mutatja. Születtek gránit oszlopok, emlékfák, emléktáblák, téглаoszlopok és figurális alkotások. A felállításához méltó helyet szemeljünk ki, lehetőleg út mellett vagy könnyen megközelíthető helyen. Ez által teremthetünk helytörténeti kultikus teret, amint számos esetünk bizonyítja. Nemcsak az avató ünnepségek melegítik a résztvevők lelkét és szívét, hanem a később oda látogatókat is elgondolkodásra, megállásra és pillanatnyi elmélyedésre készítetik az egyes objektumok. Ezen helyek informatívak, nem hagyják feledni a múlt egy részét, jelenlétükkel részben visszaperlik azt.

Az egyes helyek története rávilágít arra, hogy bár a történelem, az idő nagy gőzhengere végigsöpör a településeken, azonban sorsuk mégis egyedi a rajtuk élő emberekéhez hasonlóan. Amint felsorolásunkból látszik, a bemutatott települések története csak elnéptelenedésükben rokon, minden másban egyéni karakterrel rendelkeztek, útjuk megszívlelendő tanulságokkal jár.

A településhálózatban, a települések hierarchikus rendjében – mint a bevezetőben láttuk – vannak erősebbek és gyengébbek. Hagyjuk élni az előbbieket, óvjuk és védjük a még meglévő utóbbiakat, amellyel életükhöz lehetőséget adunk. Fontos feladat, mert színesítik kultúránkat és humanizálják a tájat, élesen látszanak rajtuk a társadalom és gazdaság változásai. Reméljük, korunkban nem lesz tömeges azon települések száma, amelyek helyén utódaink majd emlékhelyek állítására kényszerülnek.

A visszemlékezés készítéséhez felhasznált irodalom jegyzéke

- BLAZOVICH LÁSZLÓ: Apór. In: Mindszenti hírek, 2011. augusztus 12. 8–9. p.
- BLAZOVICH LÁSZLÓ: Hét év, tizenhárom emlékhely. Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület életéből. In: A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Évkönyve 1969–2011. Szerk. Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna. Szeged, 2011. 213–320. p.
- BLAZOVICH LÁSZLÓ: Apór. In: A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Évkönyve 2011–2012. Szerk. Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna. Szeged, 2013. 100–103. p.
- BLAZOVICH LÁSZLÓ: Elpusztult falvak emlékoszlopai Csongrád megyében. Honismeret 2016. 3. sz. 43. p.
- LABÁDI LAJOS: Elpusztult falvak a múltban és napjainkban. In: A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Évkönyve 2011–2012. Szerk. Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna. Szeged, 2013. 104–106. p.
- MÓRA JÓZSEF: Gondolatok az ecseri templomrom falai tövében. Honismeret 2016. 3. sz. 41–42. p.
- PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA: Fecskepárti emlékhely. In: A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Évkönyv 2016–2017. Szerk. Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna. Szeged, 2018. 235–236. p.
- B. SZABÓ ZOLTÁN: Árpád fejedelem ajándéka. In: Vásárhelyi Hírek, 2015. június 23.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

A CSANÁDPALOTAI NEPOMUKI SZENT JÁNOS TEPLOM KRIPTÁJA

1. BEVEZETÉS

A makói térségben számos a 18. század elején épült templom található, ám csak néhány rendelkezik altemplommal, vagy kriptával. Csanádpalota 1773-ban épült római katolikus temploma ezek közé tartozik.

Miért építettek a templomok alá kriptát vagy altemplomot? A kriptá föld alatti temetkezőhely, amely általában a szentély alatt található és lehetőleg keleti tájolású. Célja, hogy jeles személyek számára, vagy a templomok építtetőjének és családjuknak sírhelyet biztosítson. Ehhez mérten általában tehetősebb személyek, nemesek voltak, akik kriptát készítettek a maguk és családjuk számára, mivel ennek költségei még a mai viszonylatban is magasak.

A csanádpalotai templomot a plébánia 1768. május 1-i alapítása után nem sokkal, közel 5 évvel később szentelték fel. A templomot a királyi kamara aradi uradalma építtette 7848 forint 19 krajcár költségen. Alapkövét 1768-ban helyezték el; a csanádi püspök megbízásából Pétsi István pécskai plébános Nepomuki Szent János vértanú tiszteletére 1773. május 16-án szentelte föl. Az épület barokk stílusban épült, egyhajós kialakítású. A csanádpalotai és a makói katolikus templom külsőleg nagy hasonlóságot mutat, mivel szinte egy időben épültek.

A plébánia alapítója és a templom építtetője a kincstár aradi birtokrésze volt. Azonban kiemelkedő a közreműködése galánthai gróf Fekete Györgynek, aki aradi főispán és országbíró volt. Az ő személye azért jelentős, mert a hagyomány szerint ő és felesége gróf Niczky Anna nyugszanak a templom kriptájában.

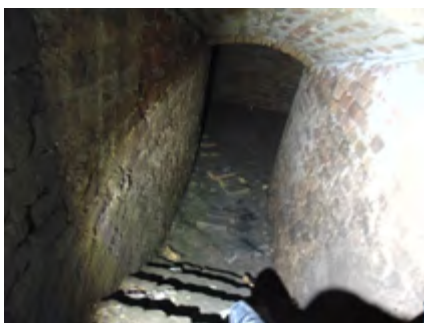
Jelen tanulmányunkban e hagyomány valóságalapját keressük, és végső soron azt szeretnénk kideríteni, hogy ki az a két személy, aki valóban a kriptában nyugszik. Valóban a gróf és felesége? Lehet ezt igazolni valamilyen formában? Ha nem ők nyugszanak ott, akkor viszont ki az a két személy, akinek a csontvázát megtaláltuk az altemplomban.

2. A KRIPTA LEÍRÁSA ÉS FELTÁRÁSA

A csanádpalotai templom kriptája a templom szentélye alatt helyezkedik el úgy, hogy keresztezi a szentélyt. A szentély a templomban is hosszabb kialakítású, mint az általában megszokott, ez is az kriptá jelenlétét jelzi. A sekrestye bejáratánál kezdődik, és a mai emeletes iskola épülete felé halad. Hossza 8–10 méter, szélessége 4–5 méter között van. A belmagassága jelenleg 1,8 méter körüli, a talajviszonyok miatt változó. Az alépítmény kialakítása egyszerű, puritán. A kriptába jelenleg a szentély és a hajó elválasztásánál az

ambóval¹ egy vonalban lévő nyíláson át lehet lejutni, amely kb. 50–60 cm széles. Eredetileg, a templom felújítása és a szentély átalakítása előtt ez akkora nyílás lehetett, hogy akár egy koporsót is le lehetett vinni rajta, de jelenleg csak igen nagy nehézségek árán lehet lejutni.

A nyíláson való átjutás után kb. 15 lépcsőfok vezet le magába a kriptába. Maga az építmény boltíves, a két végén fallal lezárt, égetett téglából készült építmény. Minden oldalon zárt, semmilyen nyílás nem található rajta a lépcsőn és a lejáraton kívül. Az építmény padozata valaha kövezett lehetett, de jelenleg sárral és földdel van bevonva, az évenként feltörő talajvíz miatt. Az építményen nem látszik vakolás és díszítés, ami azért meglepő, mivel eredetileg a felsőtemplom barokk stílusban épült, díszített épület. Ha nem tudnánk, hogy temetkezési hely céljára épült épületrészről volna szó, akkor azt lehetne gondolni, hogy egy régi pincében vagyunk.

1. ábra Kripta lejárati lépcső

A lépcsőn leérve jobb oldalon valamikor egy szellőzőnyílás volt található, ez mára már eltömődött. A lépcsőhöz viszonyított bal oldalon a falhoz építve találjuk a sírt, amely egy 2,5 méter hosszú, 1 méter széles és kb. 60–70 cm magas építmény, szintén téglából készült. Ezen már látszik némi vakolás. Valamikor egy félkörívesen záródó, szintén téglából készült fedél zárhatta el, mára már csak egy kis töredék maradt meg ebből, a többi része a sírba beszakadt.

Ebben a szarkofágban voltak találhatóak a csontok, amelyekről szemrevételezés alapján megállapítható, hogy két személyhez tartoztak. Mindkét elhunynak a koponyája és az alsó állkapcsai is megtalálhatóak voltak a maradványok között, ezen kívül számos csont, azaz két majdnem teljes csontváz volt ott. A megtalált két koponya feltehetően egy férfi és egy nő koponyája lehetett, legalább is az első szemrevételezés ezt mutatta. Ezen kívül, néhány állati csontot is tartalmazott a kripta, ezek az idők folyamán, a szellőzőnyí-

¹ felolvasó állvány

láson át bejutó, és kiszabadulni nem tudó állatok maradványai is lehettek, de néhány lótól származó csonttöredéket is megtaláltak.

2. ábra A sír (szarkofág?)

Csanádpalota egyik régi legendája, hogy a község épületeit alagutak kötötték össze, és ezek egyik csomópontja a templom alatti kriptá. A szemle alapján azonban ezt nem lehetett megerősíteni, mivel a kriptá falán nyílás nem látható, a téglaboltozat homogén, nem látszik az, hogy valamilyen nyílást nyitottak és/vagy befalaztak volna az építést követő időszakban vagy azután bármikor, ugyanis ez a művelet feltétlenül nyomot kellett volna, hogy hagyjon, ám a fal egyenletes, a téglák sorában eltérés nem található, láthatóan egy időszakban készült a fal, és azt nem törték át.

Ezen kívül él egy másik legenda, amelyet régi csanádpalotai lakosok elbeszéléseiből ismerünk, mégpedig, hogy a kriptában a templomot építtető gróf galánthai Fekete György, volt aradi főispán és országbíró, és felesége Niczky Anna hamvai találhatóak.² Van olyan visszaemlékező, aki szerint az elhunytak üvegkoporsóban, vagy üveggel fedve voltak eltemetve, és a grófnőt kék ruhában temették el.³ Az üvegborítás valamikor összetört, és a ruházat elporladt. Ezt az állítást cáfolja, hogy a megtalált csontok elhelyezkedése alapján inkább ossariumról⁴ lehet szó.

2 V.ö. Kortárs, 1977. január–június (21. évfolyam, 1.–6. szám) p. 95

3 Horváth Csabáné kántor közlése

4 Csontház, vagy csontkamra az elhunytak csontjainak elhelyezésére. A latin ossarium elnevezést azon kriptákra és termekre is használják, ahol nagy mennyiségű csontmaradványt halmoztak fel.

3. GALÁNTAI GRÓF FEKETE GYÖRGY ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA, ILLETVE KAPCSOLATA CSANÁDPALOTÁVAL

Galánthai gróf Fekete György Pápán született 1711. március 12-én módos nemesi családban. Szülei Fekete György Veszprém vármegye alispánja és Érsek Anna voltak. A család a „galánthai” előnevet és a birtokot I. Rudolf magyar királytól 1590-ben szerezte, az Esterházy családdal együtt.⁵

Fekete György 1720-ban kezdi meg iskolai tanulmányait Pápán, majd 1722–1724 között Győrött tanul, végül visszatér a család ősi származási helyére Pozsony vármegyébe, és itt folytatta tanulmányait 1728-ig. 1729-30-ban a bécsi egyetemen hallgat jogot és bölcsészettudományokat, és itt szerez baccalaureatust⁶ és doktori fokozatot is.⁷ A család vagyona Pozsony megyei birtokokkal gyarapszik, majd később Fekete György házassága révén is gyarapítja vagyonát. 1738. augusztus 26-án veszi feleségül Niczkiy György királyi jogügyigazgató, a Hétszemélyes Tábla esküdtjének leányát, Annát. Ezután karrierje elindult fölfelé, mivel Mária Terézia császárnő és magyar királynő egyik bizalmas embere lett. Ez folyamatos birtokgyarapodással járt.

1751-ben lett Arad vármegye főispánja Grassalkovich Antal utódjaként. Tanulmányunk szempontjából lényegesek az itt szerzett birtokai⁸, illetve az 1755-ben megvásárolt Kovácsháza, a mai Mezőkovácsháza területe, hiszen ez által Fekete György Arad vármegyei birtokos lett. Ugyanezekre a birtokokra Mária Terézia majorátusi jogot is adományozott, majd később 1755-ben birtokaira kegyúri jogot és pallosjogot is kapott.⁹

1758-ban Mária Terézia Fekete György számára grófi címet adományozott, és ezáltal ő és fiai is birtokolták a valóságos belső titkos tanácsosi címet is.¹⁰ Részt vett még II. József reform kísérletében is, de folyamatosan kiszorult a közéletből, így 1783-tól már igen kevés közszereplést vállalt. 1788. október 18-án hunyt el Budán. Arad és Csanád vármegyei birtokait fiára, Jánosra hagyta.

5 Nemzeti Levéltár, Kancelláriai levéltár, Királyi Könyvek 4. kötet, fol. 666–667.

6 A legalacsonyabb akadémiai fokozat, melyet egyes korokban és országokban az egyetem (első három, esetleg négy évfolyamának) elvégzésével lehetett elnyerni. Ezt követte a magister (mester), majd a doctor (tanító) fokozat.

7 KISS József Mihály: *Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1715–1789*, Budapest, 2000, p 38.

8 Zaránd, Szentanna, Fazekas, Varsány, Alatka, Móroc, Harkály, Nyék

9 Nemzeti Levéltár, Kancelláriai Levéltár, Királyi Könyvek, 57, 43. kötet fol. 530–531.

10 Nemzeti Levéltár, Kancelláriai Levéltár, Királyi Könyvek, 57 45. kötete, fol. 51–55

3. ábra galánthai gróf Feket György portréja

Tehát Csanádpalotával két erős kötődése is megállapítható: egyrészt Csanád és Arad megyei birtokosként, másrészt pedig Arad vármegye főispánjaként is. Az bizonyos, hogy a csanádpalotai templom építését a kincstár az ő kezdeményezésére indította el, és különösen jelentős, hogy Nepomuki Szent János¹¹ tiszteletére szentelték a templomot, hiszen Nepomuki Szent János tisztelete 1731-től a Dunántúlon kezdett el terjedni, de a Dél-Alföldön még az 1880-as években sem volt jelentős. Viszont Nepomuki Szent János tisztelete Mária Terézia császárnő és magyar király uralkodásának idején tetőzött, és azt tudjuk, hogy Fekete György Mária Terézia odaadó híve, és munkatársa volt, így érthető, hogy az ekkor „felkapottá” vált szent tiszteletére szentelték fel a csanádpalotai templomot. A tágabb környéken nincsen másik Nepomuki Szent János tiszteletére szentelt templom, bár szinte minden községben van a szent tiszteletére állított szobor, általában vizek, hidak mellett.¹²

Jelen írásunkban csak rövidített életrajzát tudjuk közreadni ennek a valóban nagy formátumú politikusnak, hiszen végső soron ez a munka a halála körüli és azt követő időszakot mutatja be.

11 A folyók, hidak, hajósok, vízimolnárok, halászok védőszentje. A gyónási titok mártírjaként tartják számon; 1340-ben született Csehországban, Pomuk vagy Nepomuk nevű mezővároskában. Pap lett, majd a prágai udvarban kanonok, IV. Vencel király feleségének gyóntatója. A legenda szerint egy ízben a király rá akarta venni felesége gyónásának elárulására, mivel azonban semmi módon nem ért célra, a Moldvába ölette (1383).

12 V.ö. TÜSKÉS Gábor–KNAPP Éva: Nepomuki Szent János tisztelete a szabadtéri emlékek tükrében, in *Ethnographia*, 1988, 99 (3-4) p. 330–356

4. FEKETE GYÖRGY HALÁLA ÉS TEMETÉSE

Fekete György halálának időpontja ismert, azonban eltemetése helyszínének meghatározása némiképp zavaros. A fóti plébánia történetéből tudjuk, hogy a Fekete család fóti birtokán 1779-ben Szent György tiszteletére épített templomot, és az alá kriptát készített a család temetkezési helyéül. Ám később, a Fekete család fóti birtokát eladja a Károlyi családnak, akik ezt a templomot lebontatják 1829-től kezdődően, és a helyére építik fel a ma is látható bazilika nagyságú templomot.

Fekete György Budán halt meg, de nem Budán temették el. Találunk olyan forrást, amely arról beszél, hogy a fóti családi kriptában helyezték örök nyugalomra.¹³ Több forrás beszél a haláláról, de temetésének helyét nem határozza meg. Pld. Morvay Győzőnek Fekete Jánosról, Fekete György fiáról írt monográfiájában is csak annyit találunk: Az 1788-ik évet Fekete János beteg atyja körül töltötte, a ki október 19-ikén halt meg, mint a Magyar Kurir mondja: hosszas betegség után F. Ts. és királyi Fő hadivezér kedves fiának ölében...”¹⁴ Ezen kívül Fekete György gyászjelentése sem szolgáltat információt a temetés helyszínéről.

A kor szokásai szerint a halál beállta és a temetés között hosszabb idő telt el, mivel az érintetteket, mondhatni „vendégeket” meg kellett hívni, azoknak meg kellett érkezniük. A temetés mintegy társadalmi esemény is volt, a vallási előírások betartása mellett.¹⁵

Ez az információ azonban ellentmondana annak a felvetésnek, amelyre tanulmányunkat alapozzuk: hogy Fekete György és felesége a csanádpalotai templom kriptájában nyugszanak.

Három elméletet lehet tehát felállítani a gróf temetésével és nyughelyével kapcsolatban:

- a) Fekete Györgyöt, aki Budán halt meg, a fóti családi sírboltban temették el, majd a fóti templom lebontása és a családi sírbolt megszűnése után sírja ismeretlen helyen van; ezt igazolná egyes szerzők szerint a gróf gyászjelentése.

Ez a változat a legkönnyebben érthető lehetne, hiszen logikus az, hogy az elhunyt nemeseket az általuk alapított, épített templom altemplomában

13 TUZA Csilla: Egy elfeledett 18. századi karrier: galánthai Fekete György életútja, in: Századok, 2006, 140. évf. 1. szám, p. 1528

14 MORVAY Győző: Fekete János 1741–1803, Magyar történeti Életrajzok, K.N. Budapest, 1903, p.130 (továbbiakban Morvay)

15 BARTHA Zoltán: Főúri végtisztesség a 18. századi Erdélyben (<https://erdelyikronika.net/2018/02/17/fouri-vegtisztesség-a-18-szazadban/>, 2022.04.13)

helyezik örök nyugalomra és ezen kívül Budapest közelsége is indokolná ezt, hiszen a gróf Budán halt meg, és itt volt a búcsúztatója is. Az bizonyos, hogy jelenleg Fóton nem található gróf Fekete Györgynek és családjának sem a síremléke, noha fiát gróf Fekete Jánost is a fóti kriptában temették el. Ezt igazolja Fekete János gyászjelentése¹⁶ is, amely szerint a gróft fóti birtokán temették el, sőt a múlt század 20-as éveiben még a fóti plébánia kertjében síremlékéből egy töredék megtalálható volt.¹⁷

b) Fekete Györgyöt, aki Budán halt meg, a csanádpalotai templom kriptájában helyezték örök nyugalomra, ám ezt a plébánia fennmaradt iratai nem erősítik meg, a Halottak Anyakönyvei közül az első kötet elveszett az idők folyamán, így a temetés tényét nem lehet ellenőrizni.

Sajnálatosan a plébánia korai Historia Domus-ai nem említik meg a gróf temetésének tényét, márpedig, ha ez az esemény Csanádpalotán történt volna, akkor a plébánia történetében biztosan szerepelnie kellene. Azonban a plébánia alapításának ténye rögzítve van a Historia Domusban, tehát nem feltételezhető az, hogy egy olyan jelentőségű esemény, mint egy gróf temetése, ne került volna feljegyzésre. Ezen kívül az erre az időszakra vonatkozó Halottak Anyakönyve is az idők folyamán elveszett (vagy nem is volt), így csak a gróf halála után kb. 10 évvel kezdődő anyakönyvek állnak rendelkezésre, amelyek értelemszerűen nem tartalmazhatnak adatokat.

c) Fekete Györgyöt, aki Budán halt meg, valóban Fóton temették el, ám a családi sírbolt felszámolásával, a hamvakat fia János vagy unokája Ferenc, a csanádpalotai templom kriptájába hozatta át, mivel a családnak a közelben, Mezőkovácsházán és környékén voltak birtokaik, később pedig ide temették el a grófnőt is. Ezt az elméletet igazolná a két, megtalált csontváz, illetve az, hogy a népi hagyományban csak a grófnő sírjáról emlékeznek meg, a gróft nem említik. A sírboltban jelenleg meglévő szarkofág is ezt igazolná, hiszen az egyszemélyes. Elképzelhető, hogy a grófnak csak csontjait hozták át, és helyezték el a grófnő koporsója mellé.

A jelenlegi fóti templom altemplomában található egy sírhely, amely fedlapjának felirata latin nyelven a következőket tartalmazza: „Itt nyugszanak galántai Fekete György gróf stb. csontjai, aki királyi személynök, és valaha a császári földbirtokok vezetője a Palota – Fót – Megyer-i birtokokon, 1711–1788, és fia galántai Fekete János gróf stb. Ő császári és királyi felsége katonai tábornoka, híres író és költő, 1741–1803, kiknek holttesteit, amelyeket egykor az (általuk

16 Morvay, p. 212

17 Morvay, p. 216

épített) ősi templomban temettek el, a Károlyi család dicséretes jámborsággal gyűjtött össze és helyezett el az újonnan emelt templom mauzóleumában.”¹⁸

4. ábra Fekete György és fia, Fekete János sírtáblája Fóton

Ezeket a csontokat ugyan soha nem vizsgálták meg, és tudományos alapon azt soha nem állapították meg, hogy valóban Fekete György maradványai volnának. Így – bár ezt már konkrét tényként is kezelhetjük – egyelőre, ezt az állítást is a lehetőségek kategóriájában kell sorolnunk addig, amíg esetlegesen a csanádpalotai csontmaradványokról be nem lehet bizonyítani azt, hogy ezek Fekete György maradványai, vagy azt, hogy nem az ő maradványai.

De még ha e tábla felirata alapján azt feltételezhetjük, hogy a fóti sírban Fekete György nyugszik is, az a kérdés továbbra is fennáll, hogy feleségének Niczky Annának a földi maradványait hol találhatjuk. Az a feltételezés, hogy a csanádpalotai sírban egy nő és egy férfi maradványait találták meg, azt igazolná, hogy valóban a grófról van szó, akit felesége mellé helyeztek el. Ez igazolná a címben felvetett elméletet, amely szerint a grófnőt, – halála után, mivel férjét jóval túlélte –, Csanádpalotán temették el, mivel a fóti kriptá már nem állt rendelkezésre, hiszen azt a Károlyi családnak a birtokkal együtt eladták. Férje csontjait pedig (hiszen a grófnő bő ötven évvel élte túl férjét) felesége koporsója mellé, vagy sírjában helyezték el, hogy együtt nyugodhassanak.

18 Hic Jacent Corpora comitis Georgii Fekete de Galantha etc. Personalis Praesentiae Regiae in Judiciis Locumtenentis Dominique Quondam Praediorum Palota – Fóti – Megyer 1711–1788 et Filii Ejus Comitis Johannus Fekete de Galantha etc. Suae Caesareae ac Regiae Majestatis Generalis Militaris Celebris Litteratoris et Poetae 1741–1803 Quorum Cadavera in Antiqua Ecclesia Quondam Sepulta a Familia Karolyiana Laudabili Pietate in Hujus Novoerectae Ecclesiae Mausoleo Collecta Sunt.

5. *ANTROPOLÓGIAI VIZSGÁLATOK A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEMEN*

Első lépésként a Móra Ferenc Múzeumot kerestük meg, ahol Dr. Horváth Andrea osztályvezető asszony nyújtott segítséget. Mivel a csontokról ekkor az volt a feltételezés, hogy 1711 utániak, így azok nem tartoztak a múzeum gyűjtőkörébe, ezért az osztályvezető asszony javasolta, hogy keressük meg a Szegedi Tudományegyetemen Dr. Pálfi György tanszékvezető urat, aki elvállalta a csontok vizsgálatát.

2022 áprilisának végén a Szegedi Tudományegyetem Embertani Tanszékének vezetője átvette vizsgálatra a csanádpalotai templom kriptájában megtalált csontmaradványokat. Első szemrevétele alapján ő is úgy gondolta, hogy valóban egy fiatalabb férfi és egy idősebb nő csontvázáról és koponyájáról van szó. A morfológiai vizsgálatok közel két hónapig tartottak, ezek során a csontokat összeillesztették, megtisztították, hogy azokból információ legyen nyerhető.

A vizsgálatok eredményeként az került igazolásra, hogy két férfi csontjairól van szó, az egyik fiatalabb, a másik pedig idősebb volt. A szakértő megállapításai alapján a csontok sokkal régebbiek, mint az az időszak, amikor gróf Fekete György élt. Nem a 18. század végéről, hanem a 10-12. századból származnak, tehát vagy honfoglalás koriak, vagy Árpád-koriak. Ezt a vizsgálati eredményt igazolja az a tény is, hogy az emberi csontok közé állati csontok, lovak maradványai is keveredtek.

Így annak igazolására tett kísérletünk, hogy a csanádpalotai templom kriptájában fellelt csontmaradványok gróf Fekete Györgyhez tartoznának, kudarcot vallott, el kell fogadnunk tehát tényként, hogy a gróf Fóton, a Károlyiak templomának altemplomában alussza örök álmát.

Újabb rejtélyként áll azonban előttünk a kérdés, hogy felesége sírja hol található, illetve az a kérdés, hogy az Árpád – kori maradványok hogyan kerülhettek a kriptába. Esetlegesen járható út lenne az a gondolat, hogy a templom, illetve a krypta építéskor bukkantak a csontokra, és úgy akartak nekik méltó sírhelyet készíteni, hogy megépítették az egyszerű síremléket. Ebben az esetben a csanádpalotai templom egy honfoglalás – kori, vagy kora Árpád – kori temetőre épült. A Móra Ferenc Múzeum tájékoztatása alapján a község belterületén csak egy régészeti lelőhely ismert, a külterületen viszont sok honfoglalaskori és Árpád-kori lelőhely ismeretes. Sajnos jelen pillanatban csak feltételezésekkel élhetünk, hiszen bizonyosságot csak régészeti feltárással lehetne nyernünk, de elképzelhető, hogy egy új régészeti lelőhelyről van szó.

Felmerül az a kérdés is, hogy amennyiben a gróf és felesége nem Csanádpalotán akart nyugodni, miért építettek a templomban kriptát, hiszen az nem szükséges eleme a katolikus templomoknak. Esetleg a majdani plébánosok, vagy a község előkelői számára szolgált volna temetkezési helyül?

Nagyon érdekes, és még sok nyitott kérdés vár magyarázatra, amelyek további kutatásokat igényelnek a közeljövőben.

VISSZATÉRTÉL SZEGED VÁROSÁBA ÖRÖKRE!
(férjem, lovag Vincze Ferenc emlékére, †2022. 09. 04.)

Visszatértél hát szeretett városodhoz
Örökre csendben megpihenni,
Hol nyugalmat ad a föld,
Pihenésed nem zavarja senki!
Szeretted városod, alkottál benne,
Visszatérted harangszó köszöntötte.
Te szólaltattad meg régen lelkét
Gépeket rászerezve!
Tanítottál, könyvet írtál, terveztél, dolgoztál,
Szeged városában is alkottál
(és Budapest, Mosonmagyaróvár).
Szívvel, lélekkel mutattad az utat,
Sok diákod követte a főiskolán tanításodat.
Áll még a házunk, két kezünk munkája,
Újszegedi platánfák köszöntenek rája,
Csendesen andalog a Tisza, közelében,
Alkotó munkánk visszaköszön tükrében.
Megtettél mindent a kiszabott időben,
Hogy alkottál, tanítottál az országban, már feledőben.
Eliramlott az élet, elmentek barátok,
Elfelejtették már lassan neved, munkásságod.
A család szívében örök, nagy fájdalom,
Tiéd Szeged városában az örök nyugalom.
Fájdalom sírodon koszorúba fonva,
Érted égjen az emlékednek gyertya!
Nyugodj hát békében, Isten is így akarta!
Szeged városod tested befogadta.
Érted hull a könnyünk, érted szól az ima,
Hogy szerettél, alkottál, munkálkodtál
Nem FELEJTÜNK soha!

DÁMA LOVAG ERDŐS ANNA (VINCZE FERENCNÉ) VERSE
Mosonmagyaróvár, 2023. 07. 01.

2023-ban egyesületi tanulmányutat szervezünk majd Csanádpalotára, és megtekintjük a csanádpalotai templomot is. Ezért közöljük a tanulmányt és a verset. A vers Vincze Ferencről szól. A Historia Domus szerint Vincze Ferenc (1941-2022) szegedi mérnök 1975-ben készíti el a harangok villamosításának terveit, és ő végzi a kivitelezést is. A kivitelezés 48.000 Ft-ba került, és özv. Perneki Istvánné Prókai Erzsébet fizette a költségeket.

A KIEGYEZÉS A NÉMET HISTORIOGRÁFIÁBAN

A kiegyezést magyar részről sokan és többféleképp értékelték. A 150. évforduló kapcsán arra vállalkoztunk, hogy a kiegyezés megkötését hogyan értékeli a német historiográfia. A Német Császárság viszonya az Osztrák-Magyar Monarchiához szövetségi volt, a kiegyezés problémáját nem belülről, hanem nemzetközi viszonylatból szemlélte. Kérdés, hogy az „Ausgleich”-nak nevezett kompromisszum tartalmát és hatását e külső és fölülnézetben hogyan értékeli a német történetírás. Dolgozatunk nem törekedhetett egy széleskörű panoráma bemutatására, de igyekezett a legáltalánosabb és érdemi véleményeket számba venni.

Dieter Langewiesche messziről indít, és jogosan. Az 1848-as magyar ügyet egy osztrák-magyar nemzeti háború keretében értelmezi. Magyarország centrális nemzeti hatóságai (kormányzat és országgyűlés) fölismerték a katonaság jelentőségét a forradalmi vívmányok szempontjából, késznek és képesnek mutatkoztak egy magyar hadsereg fölépítésére. Ezért az ellenforradalom - Bécs katonai támadása - Magyarországon katonailag fölszerelt és elhárításra kész ellenféllel találta magát szemben. A konfliktus oka, hogy Magyarország nem fogadta el az udvar 1848 októberi határozatait, mert azok visszavették az országnak adott autonómia-engedményeket.

Dieter Langewiesche tehát a 48-as konfliktust tekinti az ellenségeskedés alapjának, amelyben az ellenforradalmár szerepét Ausztriára, a forradalmi vívmányok védelmezőjének szerepét Magyarországra osztja. Ám a konkrét ok megjelölésében teljes a félreértés: az ország alaptörvényben biztosított alkotmányos monarchiáját, és parlamentáris kormányformáját autonómia szintű engedménynek gondolja. Ha 48 ez, akkor mi lehet a kiegyezés értelme?¹

Az osztrák „ütköző-kurzus” (Kolloisionskurs) eleinte katonailag sikeres volt, mert Görgey Arthur parancsnok és mások is csak habozva követték Kossuth szélsőséges politikáját. De Ausztriát is kompromisszumképtelennek mondja, de a magyarok leverését csak az ellenforradalmi szolidaritásnak köszönheti. A katonai győzelem után Ausztria elmulasztotta a magyarokkal való megbékélést és kiegyezést.

Így értékeli a szabadságharcot Langewiesche. Nem tudni mit ért Kossuth „szélsőséges politikáján”, az teremtetten meg ugyanis a honvédelem föltételeit, amit csak „ellenforradalmi szolidaritással” lehetett legyőzni a szerző szerint is. Épp ezért nem is lehetett még szó békés kiegyezésről. Ezt Ausztria nem egyszerűen elmulasztotta 1849-ben, de nem is akarhatta.

1 Dieter Langewiesche: Europa zwischen Rearauration und Revolution 1815-1849 R. Oldenburg Verlag München 1985. 102.p.

Német tankönyvek – ha egyáltalán szót ejtenek a kiegyezésről –, azt a német egység szempontjából értelmezik. A krími háborút tekintik a régi „Szent Szövetséget” szétszakító politikai eseménynek, amelynek következménye az angol-francia viszony megromlása. Mindkét nyugati hatalmat érdekeik az amerikai elkülönülési (Sezession) háborúhoz kötötték, s elfordultak (abgelenkt) Európától. Így Poroszország egyre nagyobb mozgástérrel számolhatott Európán belül. Németország vezetése szempontjából csak Ausztria és Poroszország jöhetett számításba. Ausztria erejét belső nehézségei kötötték le, mert a birodalom nem német ajkú népei – köztük a magyar sic!! – elleneztek Ausztria politikáját. Bismarck céltudatosan törekedett az egyesített Német Birodalom vezetésére. Ausztria kikapcsolásáért három háborút vívott meg sikeresen: Dánia, Ausztria és Franciaország ellen.²

Tankönyvi nézet szerint a magyarok Németország egyesítése szempontjából jöhetnek számításba, amennyiben Ausztria erejét gyengítő tényezőnek tekintették őket Berlinből.

Egy másik tankönyv (1984) „Ausztria problémájaként” kezeli a soknemzetiségű adottságot. Lényegét Frantisek Palackynak 1848-ban, a német parlamenti választások előkészítésére létrehozott bizottságnak írt emlékeztetőjével világítja meg. Palacky elhárította (abgelehnt) az abban való részvételt, mert abban a német nemzet valódi egységét, megvalósítani, a német nemzeti érzést erősíteni akaró intézményt látott. „Én nem vagyok német – írja – és legkevésbé sem érzem magam annak, szláv törzsi származású cseh vagyok, magamat és életemet teljesen és örök időkre népem szolgálatára szenteltem. Az osztrák császári állam alapja minden, a jogara (Szepter) alatt egyesített nemzetiség és vallás teljes egyenjogúsításának elve kell, hogy legyen.

Egy német képviselő ugyanakkor így látta a helyzetet 1848-ban: „Csak egy alternatíva létezik: a német-osztrák tartományok nálunk maradnak, vagy az örökletes magyar-szláv-olasz tartományoknál. Németország építése könnyebb lenne Ausztria nélkül, de úgy gondolom, hogy nincs senki a nemzetgyűlésben, aki ne a nehezebb és fáradságosabb építést vállalná, mint a könnyebbet, de Ausztria nélkül.”

A kijelentését tárgyilag szemléltető térkép az ötvenes évek birodalmi állapotát rögzíti az alábbi felirattal: az Osztrák-Magyar Császárság nemzetiségei. A Zollvereint 1834. évi állapota szerint ábrázoló térképen annak egyik szomszédja: az Osztrák-Magyar Monarchia. Az Északnémet Szövetséggel földrajzilag szomszédos államok közül a Habsburg Birodalmat ugyanezzel a névvel tünteti föl.

Tárgyilag téves hivatkozások, hisz Osztrák-Magyar Császárság soha nem létezett, a Zollvereinnak 1834-ben pedig nem a Monarchia, hanem a Habsburg Birodalom volt a szomszédja.

2 Dr. H. Heumann: Geschichte für Morgen. Frankfurt, 1987. 104.

Ugyanez a tankönyv idézi Bismarcknak a barátjához, Leopold von Gerlach-hoz 1863-ban írt levelét, melyben a „vaskancellár” hangsúlyozza: „Politikánk-nak nincs más gyakorlati (Exerzierplatz) helye csak Németország. Kettőnknek (Ausztria és Németország) nincs hely benne, az osztrák igények Ausztriát meg akarják csinálni. Vagyis hosszú időn keresztül nem tudnánk megférti (sich vertragen) egymással. Egyiknek ki kell térnie (weichen), vagy a másik által kell meghátráltatni (gewichen werden). Addig ellenfelek leszünk.”

Amikor a hadsereg Königrätz után a Bécsig való továbbvonulást követelte, Bismarck figyelmeztette a porosz királyt: „Ausztriát nem szabad megalázni, szükség lehet a jövőben a barátságára, különben azt Franciaország szerzi meg. Addig kell Ausztriával a háborút gyorsan lezárni, mielőtt Franciaország kiépítené a kapcsolatot Ausztriával. Mi nem játszhatjuk el a bíró szerepét Ausztriával szemben, hanem német politikát kell folytatnunk, a porosz király alatt megvalósuló német egység útját kell egyengetni (Anbahnung), és látható közelségbe hozni (ins Auge fassen).”³

Nem említi direkt Magyarországot, de „Ausztriába” beleértette azt is.

Friedrich Neumann: Mitteleuropa c. könyve a kiegyezéssel létrejött új alakzatot egy további kiegyezés szempontjából, a Német Birodalom és az Osztrák-Magyar Monarchia közötti szerződéses unió szempontjából vizsgálja, a Monarchiát következetesen „Ausztria-Magyarországnak” nevezve. Ebből az aspektusból a legnagyobb gondot az jelentette, hogy a Monarchia birodalmi egysége sokkal kevesebb dologra terjedt ki, mint a Német Császárságé. Az 1867-i „alaptörvény” kimondta, a külügyminisztérium, a hadvezetés, és ezek költségének közösségét, de minden egyéb a két állam külön kormányára tartozik. Neumann épp a katonai újoncozás és a nemzetközi szerződések jóváhagyásának nemzeti kompetenciáját fájlalta. Ugyanis, ha Németország szerződést akar kötni Ausztria-Magyarországgal, formálisan egységes külügyi lépésvetével köti meg, de ténylegesen két külön állammal, s két külön parlamenttel köti meg. Németország szempontjából egyszerűbb lett volna a dolog, ha a két állam mindegyike egész önállóan tárgyalhatna, mert akkor nincs közbeeső tényező. Vagyis Neumann a közös minisztert pusztán közvetítő közegnek tartotta, ami így is volt. Külön problémaként említette meg, hogy Ausztria-Magyarországban a kiegyezés után sem látni, hogy élne az állandó kormányzási hagyomány. Ezt a 10 évenként megújítandó gazdasági kiegyezésre értette, ami folyton ismétlődő kiegyezési súrlódásokhoz vezetett, amit a németek nagyon káros és szokatlan közjogi megoldásnak tartottak. Ennek legmélyebb oka Neumann szerint az, hogy a német birodalom nemzeti egyesülési mozgalomnak az eredménye, míg az 1867-i Osztrák-Magyar Monarchia nemzeti különválási

3 Heinz Dieter Schmid: Fragen an die Geschichte. Frankfurt am Main, 1984. 219.

folyamat következménye. Míg a német birodalmi alkotmány lényegében a gazdasági erők hatalmas nyomása alatt keletkezett, az 1867-i kiegyezésben még semmi szerepe nem volt a szükségképpen nagyobb gazdasági egységbe fejlődés felismerésének, azt teljesen a magyarok nemzeti és közjogi törekvése irányította, mert az addigi államegységtől függetleníteni akarták magukat. A gazdaság azért nem lett közös ügy, mert az nem vezethető le a Pragmatica Sanctioból, pusztán közös egyetértésre szorul.

Magyarország közös hadseregben való részvételének módját is károsnak tartja Neumann. Ugyanis Magyarország a közös hadsereg dacára tartotta fenn a tisztán magyar hadseregre vonatkozó igényeit, s valóságosan a magyar hadsereg kiegészítésének jogát, és megalkotta a külön igazgatású magyar honvédséget. Azaz Magyarország a hadsereget nem annyira közösnek és egységesnek, hanem inkább két részből álló összesnek tekintette.⁴

Hans-Ulrich Wehler nem foglalkozik direkt a kiegyezéssel, Közép-Európában gondolkodik, és az irányában érvényesülő német külpolitika rendszerébe illeszti az Osztrák-Magyar Monarchiát. Wehler Németország külpolitikájában az 1866–1871 közötti időszakra teszi Németország Közép-Európa nagyhatalommá válását. Ezt azonban a Bismarck hirdette „telítettség” (Saturiertheit) – az európai politika tömbösödése – nem húzott alá kirívóan. (grell). Wehler az „Ausztriával” való együttműködést először az 1878/79-ben folytatott tárgyalásokban véli fölfedezni, a Monarchia említése nélkül. A kettős szövetséget is e tárgyalások minimális eredményének tekinti, de a Monarchia pontos megnevezése nélkül, azt lényegében német-osztrák bilaterális egyezségnek tekintve. Ezt Wehler azért látja így, mert a birodalomalapítás után (1871) az országok ugyan hivatalosan nem követtek Európán belüli területi aspirációkat, de az ipari dinamika főhatalma (Souverän) túltette magát a nemzeti határokon.⁵

A Német Császárság kutatója tehát a kiegyezést meg sem említi könyvében, Ausztriát Közép-Európa foglalataként európai rendszerekben helyezi el, kész adottságnak tekintve a kiegyezéssel létrejött monarchiai kereteket.

A különböző korokból való könyvek, tanulmányok átnézése után az az általánosan levonható tapasztalat, hogy a német történetírás nem sokat foglalkozott a kiegyezéssel. Persze pusztán néhány könyv vizsgálata alapján általános érvényű megállapítást nem lehet tenni, mindenesetre a kezünk ügyébe került példányok alapján a fönti következtetés megalapozott.

Egyik sajátosság, hogy a kiegyezéssel összefüggésbe hozható előzmények közül hosszasan tárgyalják a német egység lehetséges módozatait. Ezzel mint-

4 Neumann Frigyes: Középeurópa. Budapest, 1916. 213–240.

5 Hans-Ulrich Wehler: Das Deutsche Kaiserreich 1871–1918. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1988. 182–184.

egy megadják azt az összefüggés-keretet, amelyben számukra a kiegyezés értelmezhetővé válik: a német birodalmi dualizmus megszűnése előfeltétele volt a Habsburg Birodalom dualista átszervezésének.

Ennyi észrevételt tesz a kiegyezésre, mert utána csak „Auszttria-Magyarország” nemzetiségi problémáival, és ezzel összefüggésben a Balkán-kérdéssel foglalkozik.

A Berlinben 1930-ban a „Világtörténelem” sorozatban megjelent Liberalismus und Nationalismus 1848–1890 c. kötet önálló fejezetet szentel a magyar kiegyezésnek.⁶ Az alábbiakban e fejezet legfontosabb összefüggéseit mutatjuk be.

Egyik állítása szerint a megegyezés gondolata Ferenc Józsefben már a königräzti vereség előtt megfogalmazódott egy, az egész birodalmat érintő államtáalakítási folyamat keretébe helyezve azt. A császár 1865 nyarán elhatározta, hogy az alkotmányos válságot Schmerling sikertelen centralizmusa helyett a monarchia dualista alapokra helyezésével kísérli meg. Az 1865 decemberében összehívott parlament Deák szellemi vezényletével 1866. június 25-ig kidolgozta a kiegyezés föltételeit. A königräzti vereség nem változtatott rajta semmit, legföjlébb siettette a továbbfejlődést. Utólagos kritika mondhatja, hogy Auszttria üdve a föderalizmusban lett volna, amely szláv népeit is kielégítette volna (zufriedenstellte), s ezt az utat a dualizmus egyszer s mindenkorra elzártá (versperrte). Azonban a föderalista megoldás több időt igényelt volna, mint amennyit az ember erre gondolni szánt. Ezen kívül több körütekintésre (Umsicht) és türelemre lett volna szükség, mint amennyivel az emberek rendelkeztek (besaßen), mert nemcsak a szláv és német érdekek mondtak ellent (widerstritten) egymásnak, de maguk a szlávok sem voltak egységesek. Másrészt a magyaroknál fennállt, ha nem is egy osztatlan egyetértés, de legalább egy világos többségi akarat. Azt sem lehet félreismerni (läßt sich nicht verkennen), hogy a császáralam (értsd: a Habsburg Birodalom) fölépítése bizonyos mértékig már korábban is dualisztikus volt. A magyar királyság 1848-ig mindig kifejezett külön életet vitt. 1848-ban aztán Ferdinánd császár olyan alkotmányt szentesített, amely a perszonáluniónál többet alig hagyott hátra. Az, hogy ezt az alkotmányt a rákövetkező polgárháborúban eljátszották, ezt Auszttria bár állította, de a magyarok soha el nem ismerték. A külön magyar állam eszméje mindenesetre a nehéz ötvenes években is csorbítatlanul (ungeschwächt) tovább élt. A horvátokkal fönnálló nehézségek a magyar uralkodó nép ügyességének fölénye miatt még biztosan áthidalható volt. A Lajtán túl nyilvánvalóan könnyebb volt, mint Lajtán innen egy zárt hatalmi centrumot megalapozni. Bismarck 1862-ben Károlyi gróf berlini követnek nyilatkozta: „Auszttria jól felfogott érdeke szerint csele-

6 Liberalismus und Nationalismus 1848–1890. Bearbeitet von: Alfred Stern – Friedrich Luckwaldt – Heinrich Herkner – Walter Goeß. Berlin, 1930. 217–222.

kedne (in seinem besten Interesse handeln), ha súlypontját Budára helyezné át (verlegen)”. Most már érett az ember, az annak idején felháborodással (Ent-rüstung) visszautasított tanácsra. Ferenc József az itáliai birtokok és német-orrszági elsőbbségének (Vormachtstellung) elvesztése után úgy gondolta, hogy ténylegesen Magyarországra fog támaszkodni, amelyben csillogó feleségének, „Magyarország szép gondviselőjének” (schönen Vorsehung Ungarns) hangsúlyozott magyar szimpátiája nem kis szerepet játszott. Belcredi miniszterelnök kevésbé kedvezett a magyar kívánságoknak, de fokról-fokra háttérbe szorult, mígnem 1867 februárjában elbocsátották. Ferenc József mélyen csalódott osztrák tanácsadóiban, ezért külföldről rendelt magának (sich verschrieben) vezető minisztert, Beust lovag személyében, akit a Bismarckkal szembeni aránytalanság (Mißverhältnis) Szászországban ellehetetlenített. Már ez az aránytalanság is visszatarthatta volna (hätte abhalten sollen) az Ausztriába hívástól, mivel Poroszország a kezdetektől hirdette (von vornherein bekundete) a levert testvérállammal való jó kapcsolatok iránti kívánságát.

Ehhez jön, hogy Beust, mint idegen és protestáns az osztrák társadalomban és hivatalnoki karban nem élvezett teljes bizalmat. Könnyen eligazodott (sich zurechtfinden) Bécsben a mindig nevető, humoros és felületesen lekötelezett (der Verbindliche) személy, de új hazája állapotának és szükségleteinek mélyebb megértése hiányzott belőle. Alapvetően mindent a külpolitika szempontjából ítél meg. Kívánta pl. az 1866-os döntés visszacsinálását, és szükség esetén a franciákkal szövetségben vívandó háborút. Ennek érdekében Ausztria hatalmát mihamarabb helyre kell állítani, hogy a Magyarországgal való feltételes (bedingt) gyors egyesülés során, melyre ez idő szerint jó lehetőség nyílt, a tett kényelmetlen engedményeket vissza lehessen venni. Ha hagyott volna magának időt, úgy kedvezőbb feltételeket is elérhetett volna. Ehelyett elhamarkodta (überstürzte) a tárgyalásokat. 1866. október 30-án vette át a külügyek intézését, 1867. február 7-től ő a miniszterelnök, majd 1867. június 30-án birodalmi kancellárrá nevezték ki. 1867 januárjában már voltak Bécsben konferenciák, melyeket ő elnökölt, és amelyeken a magyarok 1866. júniusi javaslatait elfogadták. 1867. február 18-án helyreállították az 1848-as alkotmányt, illetve kinevezték az Andrássy-kormányt. Április 3-ig a magyar országgyűlés megtárgyalta (durchberaten) a kiegyezési törvényeket. 1867. június 12-én megkapta a császári megerősítést, miután június 8-án Budán Ferenc József rosszul elkésett koronázása roppant ünneplés közepette (unter ungeheurem Jubel), a középkor minden pompájával végbement. Ha kiegyezést az 1848-as alkotmány ellenében valónak tartjuk, ahogy az annak megváltoztatásból adja magát (deren Abänderung er sich gab), úgy a magyarok mégis (immerhin) néhány engedményt tettek, ami miatt az országgyűlés (Reichstag) egy erős pártja, az 1848-asok Függetlenségi Pártja ellene szavazott és ellenzékben maradt. Magyarország viszonya Ausztria többi tartományához

(a Reichsratban képviselt királyságokhoz és tartományokhoz) nem volt több a perszónáluniónál. Bizonyos közös ügyek elismerést nyertek: a külképviselet, a hadsereg vezénylete (Leitung), vezérlete (Führung), belső szervezése, és a kormányzat által e célok eléréséhez szükséges pénzmennyiség erejéig, a pénzügy. Ami azonban a hadügyet illeti, Magyarország sokféle (mannigfach) súlyos (lästige) különjogot megőrzött: újoncjóváhagyás, szolgálati idő szabályozása, a hadsereg elhelyezése (Dislozierung) és ellátása. Ugyan a magyar hadsereg eszméjét becsempészték (ingeschmuggelt) és legalább egy nemzeti honvédséget valóban létrehoztak, amelytől azonban, jellemezve a kölcsönös bizalmatlanságot, tüzéséget és műszaki alakulat fölállítását megvonták (der Landwehr vorenthalten).

Határozott formában mondták ki, hogy Magyarország és a többi ország a közös fejedelem uralma alatt két önálló, egymástól független és egyenjogú részt képeznek. Nem sokáig tartott (1868), hogy az össz állam (Gesamtstaat) „Ausztiria császára” címe „osztrák császár” és Magyarország apostoli királya formulára váltott. Egy központi kormány – három ügy minisztereinek tanácskozásától eltekintve, a leghatározottabban ki volt zárva.

A delegáció művi kísérlet volt a függetlenség és paritás alapkövetelményének formális demonstrálására. De ennél rosszabb volt, hogy Magyarország megkapta a lehetőséget, miután a birodalom egységét megzavarta, a gazdaságot is időről-időre kérdésbe vonni. Megőrizték a jogot (Sie wahrten sich das Recht), hogy vámvonallal a kereskedelmi ügyet szabályozzák. (Kölcsönösen fölmondhatták!) De ez jó volt Ausztriának a nyugati, Magyarországnak a keleti konkurencia ellen! Ezzel együtt is kétségtelen: felmondható Monarchia volt vámközösség szempontjából.

A magyarok fölényét a kvótarendszer bizonyítja, mutatja, hogy az egész 30%-kal megúszták (mit 30 % davonkamen). Mivel országuk szegényebb, a lakosságuk kisebb volt, csak 30%-ot fizettek, vagyis itt a paritás nem érvényesült.

Még kedvezőbb helyzetet vívtak ki maguk számára az államadósságban való részesülést tekintve. Ennek kamatoztatásához (Verzinsung) ui. csak 25%-kal járultak hozzá. Ezt a pénzügyi megegyezést (Abmachung) később Ausztriában természetesen hevesen kritizálták.

Ennek ellenére a kiegyezés nem volt olyan barátságtalan, ahogy ezt a későbbi fejlemények alapján elvárta volna az ember. A csehek lengyelek úgy vélték, idővel ők is megkaphatják, amit a magyarok kaptak. S valóban pl. Galíciában bevezették a lengyel hivatali nyelvet, s a lengyel iskoláztatást. És megint a németek adták oda magukat (sich hingaben) a barátságos csalódásnak, ha ők a birodalom keleti felét átengedik a magyaroknak, cserébe ők megerősítik uralmukat a nyugati részben.

A nacionalista elvvel konkurált a liberális. Liberális nézőpontból a kiegyezésnek volt jó oldala: az osztrák alkotmányos és jogállam megszületése (az

1867. dec. 21-i alkotmány). De később nyilvánvalóvá lett, hogy az alkotmányos kormányforma a németeknek Ausztriában nagyon káros (abträglich), mert az a nem-német elem számszerű többségét érvényesüléshez juttatta. De egy választási módosulásnak köszönhetően, mely a földbirtoknak és tőkének elhatározó befolyást adott, egy jó évtizedre a németek uralták a helyzetet.

1870 után egy szlávbarát, föderalista kurzus lehetősége kezdett megmutatkozni (sich abzeichnen). Pedig ekkor sem volt a németek között Ausztriában hiány olyan emberekben, akik a Habsburg Birodalom homályos (unklar), bizonytalan helyzete miatt nyugtalankodtak és zavarogtak, ezért sóvárogva illetve csodálattal néztek a határon át Bismarck új Északnémet Szövetségére.

Ennyiben és így fogalmazták meg a kötetet összeállító német történetírók véleményüket a kiegyezésről. Summázva mondanivalójuk lényegét: a kiegyezéssel inkább Magyarország járt jól, amiből az új államalakulat katonai gyöngegsége és politikai súlyvesztése következett.

Másképp látja ugyanezt a kérdést Thomas Nipperdey egyetemi tanár.⁷

A német történelem tragikumának tartja, hogy a németiség politikai nemzetként csak osztás révén konstituálta magát: a kialakuló német nemzet lemondott a nemzetekfölötti Ausztriáról, és a koncepcióról, mely Németországot, mint egy nemzetekfölötti középeurópai államrendszer részét hagyná létezni. Az osztás sebe Németországban gyorsabban gyógyult, mint Ausztriában, mert ott ui. a nemzeti konfliktusok a német nemzet sérelmét nem hagyták begyógyulni. Ha a nagynémet koncepció győzött volna, akkor az 1867-es Ausztria-Magyarország a nemzetiségi harcok örvényébe került volna, azaz a föderatív átalakulás permanens belső küzdelmekhez vezetett volna. A 19. század a nemzetek százada volt, a történelem a multinacionális képződmények ellen hatott. Nem véletlen a Monarchia fölbomlása utódállamokra 1918 után. S kérdés, hogy Európa a közép-európai öröknek egy mégoly laza összefogását is tudomásul vette volna-e? Ezek a megfontolások egy tartós föderális szerkezet ellen beszélnek. A német nemzet kettéválása Ausztria számára komoly következménnyel járt. Tény, hogy a Monarchia 1867 után még 52 évig fennállt, de problémái a Németországból való kiválásával még megoldhatatlanabbaká váltak. Lehetetlenné vált a német jellegű centralizáció, de a szlávok akarta trializmus is, mert helyébe a német-magyar dualizmus lépett. Ugyanis az 1866-os vereség eredménye lett az 1867-i kiegyezés Magyarországgal: az osztórák császárságból kettősmonarchia alakult. A katonai vereség után a császár bukni hagyta a reménytelenül (glücklose) föderalista és szlávbarát Belcredit és a cselekvőképes (tatkräftig) Beust lépett a helyére. Beust remélte, hogy a harc

⁷ Thomas Nipperdey: Deutsche Geschichte 1800-1866. Verlag C.H. Beck, München, 1984. 790–793.

a németországi hegemoniáért még fölvehető, amelyhez azonban nemcsak a magyarokra, de Ausztria német liberálisaira is szüksége volt, mert utóbbiakon keresztül akarta a kapcsolatot a német középállamokhoz fönntartani. Éppen ezért hajlott inkább a dualista kiegyezés irányába, mint a szlávbarát föderalizmus felé. Az újrászervezett állam két legerősebb nemzetére, a németre és a magyarra támaszkodott. Bécs messzemenően engedett (gab nach) a magyar autonómia-követeléseknek, így maradtak a birodalomban, de egyben birodalmi néppé váltak. Éppen a magyarok voltak azok, akik nemcsak a szűkebb magyar hatalmi téren, de a nem-magyar birodalomfélben is, Ciszlajtániában, minden, a szláv egyenjogúságot és társuralmat egyengető föderalizmust kizártak. Tartottak ugyanis attól, hogy ez aláásná a magyar dominanciát saját országukban is. Andrassy ezért ragaszkodott Ausztria kizárólagos német vezetéséhez, hogy a magyarok magyarországi uralmát a szlávok fölött megőrizze. Röviden: a dualizmus a magyarok és németek uralmán alapult, és a szlávok mindkét oldali kizárásán. Andrassy állítólagos kijelentése így hangzott: „Mi magyarok a mi, ti németek a ti szlávjaitokkal lesztek készen”. Ezért működött a németek ki nem mondott szövetsége a magyar nemzeti liberálisokkal, különösen a csehországi németek álltak határozottan ki e vonal mellett, akik félték a csehek túlhatalmától. A magyarok pedig alapvetően úgy értelmezték a kiegyezést, hogy Ciszlajtánia nem-föderalizáltsága annak előfeltétele. A két dolog hosszabb távon minden más megoldást blokkolt.

Thomas Nipperdey álláspontja áll talán legközelebb a magyar fölfogáshoz, hogy ti. a kiegyezés reális kompromisszum volt, alapja a két országon belüli német, illetve magyar szupremácia. Ami érdekes fölvetés gondolatmenetében, a nagynémet koncepció összeegyeztethetősége a dualizmussal a liberális államberendezkedés talaján.

Nemrég jelent meg Mathias von Hellfeld összefoglalója a hosszú 19. századról, amelyben egy rövid fejezetet Ausztria-Magyarország viszonyának szentel.

1848 kapcsán Ausztrián belüli fölkelésekről beszél, melynek egyik okát Ausztria vegyes lakosságú tartományi összetételében látja. Kiemeli a tartományok közül Galíciát és Magyarországot, illetve a Lombard-Velencei Királyságot, mint amelyek nem tartoztak a Német Szövetséghez.

Csak Magyarországra nézve mondjuk, hogy teljesen alaptalan 48-unkat az európai fölkelésekbe illeszteni. Magyarország soha nem volt Ausztria tartománya, még ha ez Bécsből így is látszott. Nem beszél polgári átalakulásról 48-cal kapcsolatban, hisz az azért lényegesen több, mint „fölkelés”.

A kiegyezéshez vezető út kezdetét a porosz – osztrák háborútól és a Német Szövetség fölbomlásától számítja. Onnantól a multietnikus Ausztria belső szakítópróba előtt állt. Ferenc Józsefnek akarata ellenére (widerwillig) föl kellett adnia abszolutisztikus kormányzását és mélyreható reformokat rendelt el.

Elkeseredett ellenállása ellenére Ausztria alkotmányos monarchiává alakult, amelyben a Birodalmi Tanács messzemenő illetékességgel (Befugnis) bírt. A „magyar kisebbséggel” (sic.!!!) folytatott vitáját az enyhítette (abgemildert), hogy az eddigi osztrák egységállamból Osztrák-Magyar Kettősmonarchia lett. Bár I. Ferenc József magyar király is volt, de a Magyar Királyság messzemenő autonómiát kapott.

Szerinte tehát az egységes osztrák császárság császára egyben törvényes magyar király is volt, de ehhez képest mégis autonómiát ad Magyarországnak. Tökéletesen zavaros kép: ha az autonómiát az 1860-as reformmal azonosítja, ami megnyugtatta a magyar kisebbséget, mert egységállamból kettős monarchiát formált, akkor az Októberi Diploma és a kiegyezés időpontját és tartalmát összemossa. Ha 1867 tartalmát adja meg a fenti fogalmakkal, akkor egész egyszerűen nem érti annak lényegét. Mutatja ezt további okfejtése, miszerint a kiegyezéssel a két államfél a közös monarcha és közös külpolitika révén össze voltak egymással kötve, de az összes többi ügyben a külön parlamentek döntöttek Bécsben és Budapesten.⁸

Nem látja, hogy a „monarcha” nem közös, csak ugyanaz. A közös ügyek valóban szövetséget hoztak létre, de a kölcsönösen elismert monarchián belüli különállásból engedve.

MARJANUCZ LÁSZLÓ

Dr. Marjanucz László tanulmánya 2018-ban született, s 2022-ben, a kiegyezés 155. évfordulóján adja közre azért, mert 2022. március 24-én, a honismeret napján, a Nemzeti Múzeumban emlékeztek erre az évfordulóra egy millenniummal kapcsolatos országos középiskolai vetélkedő keretében. A zsűri elnöke a cikk szerzője, egyesületünk elnöke volt.

8 Mathias von Hellfeld: Das lange 19. Jahrhundert. Dietz Verlag, Bonn, 2015. 242.

A VÁROSTÖRTÉNET, KÜLÖNÖSEN A VÁROSI JOGTÖRTÉNET KUTATÁSÁNAK ÚJABB EREDMÉNYEIRŐL

A várostörténet kutatása számos tudományterületet érint: megközelíthető a gazdaság-, a had-, a politika- és a kultúrtörténet, valamint a néprajz, a geodézia, a kartográfia különböző kiindulási pontjaiból és módszereivel is. Lehet elsősorban helytörténeti irányultságú, de önmagán jóval túlmutató relevanciával is bírhat, miként az is igaz, hogy a város – mint település – olyan komplex mikrokozmosz, amelyben az emberi lét és társadalmiság csaknem minden szegmense megfigyelhető. Érzékletesen bizonyítják mindezt a 19. és 20. század fordulójának klasszikus nagymonográfiái, pl. Szeremlei Sámuel (Hódmezővásárhely), Reizner János és Kulinyi Zsigmond (Szeged), Szűcs István és Zelizy Dániel (Debrecen), Iványi István (Szabadka) szerkesztésében, valamint a *Magyarország vármegyéi és városai* című, Borovszky Samu névvel jegyzett sorozat kötetei is. De ennek a bizonyítékai a jogtörténeti kutatások is, amelyekkel a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai közül az SZTE Európai Jogtörténeti Tanszékének munkatársai, Blazovich László és Antal Tamás foglalkoznak. Az egyetemi oktatás mellett mindketten elkötelezetten vesznek részt a helytörténeti célból alapított, hagyományörző egyesületek munkájában.

A 2023-ban nyolcvan esztendőös Blazovich László a középkori jogrendszerek kutatója, a hazai várostörténetet közép-európai kontextusba helyezve mutatja be és dolgozza fel, bizonyítva ezzel az ún. jogi transzfer – a jogrendszereknek és a joggyűjteményeknek a keletkezés helyétől földrajzilag gyakran távol eső alkalmazása – évszázadok alatt kiteljesedett jelenségét. A 13–14. századi német gyűjtemények (tükrök) hatást gyakoroltak a kárpát-medencei népekre, akárcsak a német városi jogkönyvek, amelyek esetében a jogátvitelben érintett városok ténylegesen jogcsaládokat hoztak létre, a kereskedelmi célú városszövetségek nemkülönben. Ezáltal a középkori városok önálló jogrendszereinek számos hasonló intézménye alakult ki, s így jól tanulmányozhatók a különbözőségek mellett a nem véletlen hasonlóságok is. A nevezett szerző számára ebből a sokszínűségből kibontakozott a rendszerszerűség, amely lehetővé teszi a középkori nyugat- és közép-európai régiókban az „európai város” jelenségéről és jogi attribútumairól beszélni,¹ s ezen keresztül bemutatni azt, miért tudott a polgárság renddé fejlődni szinte minden olyan államban, ahol a *civitas* a 12–13. században

1 Blazovich László: A középkori európai város és jogélete. = Fundamenta Fontium Iuris Historici 1. Szeged, 2017., Uő.: A középkori német város önkormányzata. In: Tanulmányok dr. Tóth Károly címzetes egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szerk.: Tóth Judit. Szeged, 2015. 405–418. p.

megjelent. Blazovich László városi tablójában – szerzőként és kötet szerkesztőként – helyet kapott Szeged² mellett számos dél-alföldi település,³ valamint Buda városának múltja,⁴ kapcsolatba hozva ezeket egymással és a szász, a sváb, illetve az észak-itáliai feljegyzett szokásjogokkal (Stadtrecht, Landrecht).⁵ Főként eredeti levéltári forrásokat, latin és német nyelvű kritikai forrásközléseket használ a munkájához. Teljesen más korszakként a szovjet típusú tanácsok témakörében is látott el könyvszerkesztői tevékenységet.⁶

Antal Tamás a 19. század közepétől a 20. század végéig vizsgálja az alföldi városok fejlődését elsősorban közigazgatás-történeti szempontból. A szabad királyi, a törvényhatósági jogú, végül a szovjet típusú (népi demokratikus) tanácsrendszerbe integrált városok belső szervezetét, jogintézményeit kutatja, ugyanakkor nem csak a szoros értelemben vett önkormányzatiság léte, mértéke vagy hiánya szemszögéből, hanem a bírósági szervezet egykori fórumain keresztül is. Két Csongrád vármegyei nagyváros: Szeged és Hódmezővásárhely, valamint Debrecen múltjának levéltári forrásaiban merült el a tiszta népképvi-

2 Blazovich László: Szeged rövid története. = Dél-alföldi Évszázadok 21. Szeged, 2005, 2007., Uő. (szerk.): Szeged története 5. 1945–1990. Szeged, 2010., Uő. (szerk.): Szeged. = Magyar várostörténeti atlasz 3. Szeged, 2014., Uő.: Megjegyzések Szeged középkori jogi helyzetéhez. In: Kelet és nyugat között. Történeti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére. Szerk.: Koszta László. Szeged, 1995. 77–94. p.

3 Blazovich László: A Körös–Tisza–Maros-köz középkori településrendje. = Dél-alföldi Évszázadok 1. Szeged, 1985., Uő.: Városok az Alföldön a 14–16. században. = Dél-alföldi Évszázadok 17. Szeged, 2002., Uő.: Válogatás 35 év írásaiból. A 60 éves Blazovich László születésnapjára. (Szerk.: Berta Tibor) Szeged, 2003., Uő.: Város és uradalom. Tanulmányok és források Gyula XV–XVI. századi történetéből. = Gyulai füzetek 16. Gyula, 2007., Uő.: Demográfia, jog és történelem. Válogatott tanulmányok. (Szerk.: Antal Tamás) = Dél-alföldi Évszázadok 31. Szeged, 2013. 207–375. p., Uő.: Megjegyzések a középkori Szeged, Gyula és Debrecen lakóinak magánjogi helyzetéhez. In: A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve XXXI. Szerk.: Radics Kálmán. Debrecen, 2009. 15–29. p., Uő. (szerk.): Makó története a kezdetektől 1849-ig. = Makó monográfiája 4. Makó, 1993., Uő. (szerk.): Kistelek története a kezdetektől 1849-ig. Kistelek, 1991.

4 Blazovich László, Schmidt József (ford. és szerk.): Buda város jogkönyve, 1–2. = Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 17. Szeged, 2001., második kiadás: Uaz. = Fundamenta Fontium Iuris Historici 3. Szeged, 2020.

5 Eyke von Repgow: A Szász tükör. Ford. és szerk.: Blazovich László, Schmidt József. = A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 5. Szeged, 2005.; Blazovich László, Schmidt József (ford. és szerk.): A Sváb tükör. = A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 35. Szeged, 2011.; Raymundus Parthenopeis: A törvények rövid, könnyű és hasznos foglalata. Ford. és szerk.: Blazovich László. = Jogtörténeti Értekezések 49. Budapest, 2021.

6 Blazovich László (szerk.): Csongrád megye tanácsainak tisztségviselői (1950–1990). = Tanulmányok Csongrád Megye Történetéből 36. Szeged, 2007.

selet (1848/49, 1861, 1867–72),⁷ a köztörvényhatósági rendszer (1872–1949)⁸ és a helyi tanácsok (1950–1990)⁹ időszakait tekintve át (az utóbbiakat angol nyelven is¹⁰). Ezekből a kutatásokból a hazai kontinuitás rajzolódik ki, vagyis, hogy a legújabb kori városaink miként alkalmazkodtak a változó politikai és közjogi korszakokhoz, jogeszmékhez, közigazgatás-szervező elvekhez. A bírósági témák azzal egészítik ki ezt a körképet, hogy a jogalkalmazás másik területe, a törvénykezés hogyan mozgatta meg és fejlesztette a bírósági székhelyváros belső társadalmát az igazságszolgáltató szervek odaköltöző fórumain, tagjaiban, a bíróságok szervezésével együtt járó feladatokon keresztül.¹¹ Antal Tamás szakmai módszertanát a levéltári és egyéb, elsődleges forrásokon alapuló po-

7 Antal Tamás: Város és népképviselő. Az 1848:XXIII. tc. intézményei Debrecenben (1848–1872). = A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 36. Szeged, 2011., Uő.: A szabad királyi városokról szóló javaslatok az utolsó rendi országgyűlésen és az 1848: XXIII. tc. keletkezése. In: Ünnepi kötet Dr. Blazovich László egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szerk.: Balogh Elemér, Homoki-Nagy Mária. Szeged, 2013. 21–40. p.; Uő.: A közigazgatás és a bíráskodás újjászervezése Debrecenben 1867-ben. In: A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve XXVIII. Szerk.: Radics Kálmán. Debrecen, 2001. 93–119. p.

8 Antal Tamás: Hódmezővásárhely törvényhatósága (1919–1944). Fejezetek a magyar városigazgatás történetéből. = Dél-alföldi Évszázadok 27. Szeged, 2010., Uő.: Törvényhatósági közigazgatás és községgazdálkodás. A közigazgatás. In: Hódmezővásárhely története 3. 1918–1950. Szerk.: Marjanucz László, Makó Imre. Hódmezővásárhely, 2019. I. 131–165. p., Uő.: A szegedi királyi biztosság közjogi háttere. Adalék Szeged dualizmuskori közigazgatástörténetéhez (1879–1883). In: Urbs IX. Főszerk.: Kenyeres István. Budapest, 2014. 255–275. p.

9 Antal Tamás: A tanácsrendszer és jogintézményei Szegeden (1950–1990). Szervezeti és működési alapvetések. = Dél-alföldi Évszázadok 26. Szeged, 2009., Uő.: Közigazgatás. In: Szeged története 5. 1945–1990. Szerk.: Blazovich László. Szeged, 2010. 273–302. p., Uő.: Szeged Megyei Város tanácsainak lakásgazdálkodása 1971 és 1990 között. In: A jó állam aspektusai, perspektívái. Az önkormányzatok változó gazdasági, jogi környezete. Szerk.: Papp Tekla. = Lectiones Iuridicae 5. Szeged, 2012. 67–76. p.

10 Tamás Antal: A Hundred Years of Public Law in Hungary (1890–1990): Studies on the Modern Hungarian Constitution and Legal History. Novi Sad, 2012. 77–164. p.; Uő.: Democratic Centralism and the Party Guidance of Soviet Type Councils in Communist Hungary (1950–89/90). In: Parliaments, Estates and Representation. Vol. 32, No. 2, Nov. 2012. 154–170. p., Uő.: Socialist Councils and Representation in the People's Republic of Hungary (1949–1989). In: Parliaments, Estates and Representation. Vol. 30, No. 2, Nov. 2010. 113–128. p.

11 Antal Tamás: A Szegedi Királyi Ítéltábla története 1890 és 1914 között. = Fejezetek a Szegedi Ítéltábla történetéből I. Budapest–Szeged, 2014., A Szegedi Királyi Ítéltábla története 1914 és 1921 között. = Fejezetek a Szegedi Ítéltábla történetéből II. Budapest–Szeged, 2015., Uő.: A Szegedi Királyi Ítéltábla története 1921 és 1938 között. = Fejezetek a Szegedi Ítéltábla történetéből III. Budapest–Szeged, 2017., Uő.: A Szegedi Királyi Ítéltábla története 1938 és 1950 között. = Fejezetek a Szegedi Ítéltábla történetéből IV. Budapest–Szeged, 2019.

zitivista történetírás és rendszerezés jellemzi, amelyet még mesterétől, a 2017-ben elhunyt Ruszoly Józseftől tanult.¹²

Egyesületünk mostani elnöke, Marjanucz László, az SZTE Modernkori Magyar Történeti Tanszékének korábbi vezetője ugyancsak elkötelezett – mind a hazai, mind a külföldi archívumokban végzett – levéltári forrásalapú, korszerű társadalomtörténeti kutatások iránt; széles spektrumú munkásságában a 18–19. századi Szegeden kívül főleg Kistelek, Temesvár és a történelmi Bánát északi részének városai (Makó, Magyarkanizsa), illetve egyes községei (Magyarcsanád, Kiszombor) kaptak kiemelt szakmai figyelmet. Az eredményei – melyek szintén több szállal kapcsolódnak a magyar közigazgatás-történethez – önálló művek¹³ mellett különösen új nagymonográfiák fejezeteiben¹⁴ és szerkesztésében¹⁵ láttak napvilágot. Lényegeseek továbbá a gazdaságtörténeti tárgyú művei is.¹⁶

„A falak nem csak a város védelmét szolgálták, hanem egy, az őt körülvevő vidéktől eltérő jogterületet határoltak el, a városi jog különleges területét, amelyen érvényesült a városi polgárok jogegyenlősége az őt körülvevő világ jogegyenlőtlenségével szemben, védtek a város alkotmányát, amelybe a város ura nem szólhatott bele, azaz óvták a város polgárainak autonómiáját, amely mintegy csírájaként tekinthető a mai állampolgári egyenlőségnek és szabadságnak” – fogalmazta meg találóan a konklúziót Blazovich László az egyik összegző művében.¹⁷

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

12 Ruszoly József: A szegedi népképviselői közgyűlés, 1848–1871. = Szeged múltjából 3. Szeged, 1984., Uő.: A Város és polgára. Válogatott írások Szegedről. = Szeged múltjából 6. Szeged, 1999., Uő.: Szeged szabad királyi város törvényhatósága, 1872–1944. = Tanulmányok Csongrád Megye Történetéből 35. Szeged, 2004.

13 Marjanucz László: A szegedi zsidó családok a 19. században. = Szeged művelődéstörténetéből 6. Szeged, 1988., Uő.: A Temesi Bánság vázlatos történeti útja, 1716–1848. Osztrák tartományból magyar megyék. Makó, 2017., Uő.: Temesvár ortodox társadalma. In: Nemzetiségek, vallások, kultúrák a Dél-Alföldön. Szerk.: Miklós Péter. Szeged, 2019. 56–74. p.

14 Marjanucz László: A kiegyezés kora. In: Kistelek története a kezdetektől 1970-ig. Szerk.: Blazovich László. Szeged, 1991. 191–271. p., Uő.: Közigazgatás, városgazdálkodás. In: Makó története 1849-től 1920-ig. Szerk.: Szabó Ferenc. = Makó monográfiája 5. Makó, 2002. 109–147. p., Uő.: Magyarkanizsa 1867 és 1895 között. In: Magyarkanizsa monográfiája, 1848–1945. Szerk.: Fejős Sándor. = Kanizsa monográfiája 2. Kanizsa, Magyarkanizsa, 2018. 67–126. p.

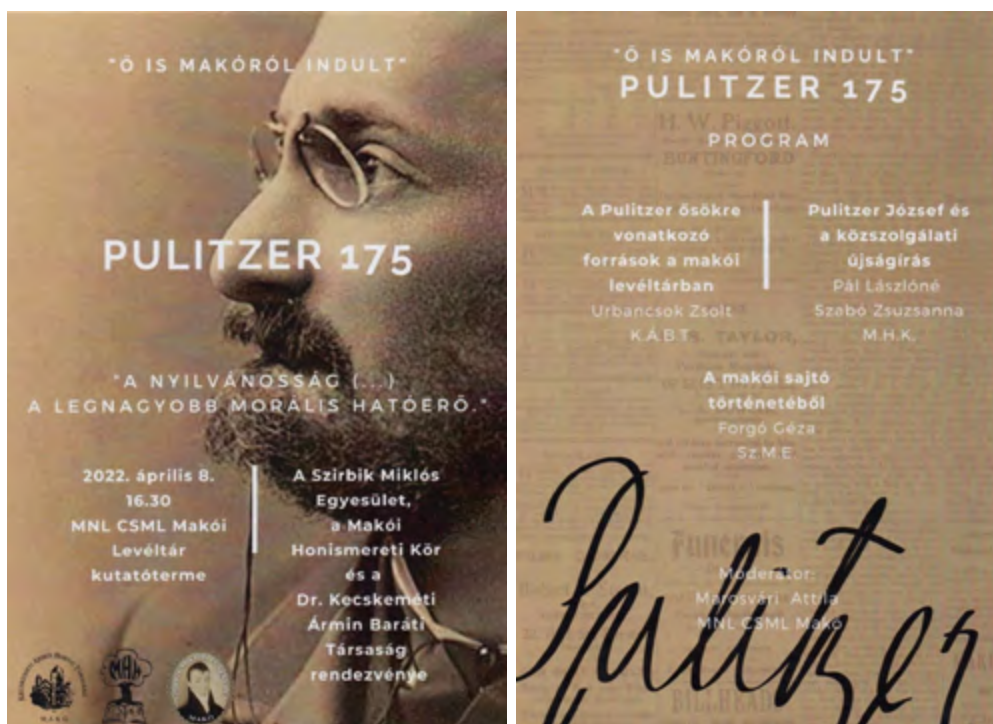
15 Marjanucz László, Makó Imre (szerk.): Hódmezővásárhely története 3. A forradalmak időszakától a tanácsrendszer létrejöttéig, 1918–1950. Hódmezővásárhely, 2019.

16 Pl. Marjanucz László: Makó gazdasága a két világháború között. In: Makó története 1920-tól 1944-ig. Szerk.: Tóth Ferenc. = Makó monográfiája 6. Makó, 2004. 5–122. p.

17 Blazovich, A középkori európai város, 17. p.

PULITZER 175 – EMLÉKKONFERENCIA MAKÓN

Pulitzer József, a modern újságírás megteremtője 1847. április 10-én született Makón. Születésének 175. évfordulója alkalmából három makói civil szervezet: a Dr. Kecskeméti Ármin Baráti Társaság, a Makói Honismereti Kör és a Szírbik Miklós Egyesület 2022. április 8-án emlékkonferenciát szervezett a MNL CSCSML Makói Levéltárban.

Meghívó a szervezők megnevezésével és a programmal

Marosvári Attila makói történész-levéltáros köszöntötte az érdeklődőket és nyitotta meg moderátorként a rendezvényt. Az ünnepre hangolódást makói diákok kulturális műsora készítette elő. A Makói Általános Iskola és Alapfokú Művészeti iskola gitárszakos növendékei, *Binecz Márton* és *Pintér László* adtak elő spanyol dallamokat. Felkészítő tanáruk *Rónai Dániel* gitárművész-tanár. A zeneszámok között *Kis Virág*, a makói Juhász Gyula Református Gimnázium tanulója Pulitzer Józseftől származó és róla szóló idézetekből olvasott fel összeállítást, ezzel idézte fel Makó jeles szülöttének karakterét. Az idézetcsokrot *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* ny. gimnáziumi tanárnő állította össze.

A továbbiakban tudományos ismeretterjesztő előadások hangzottak el a három civil szervezet történész és helytörténet-kutatóitól.

Elsőként *Urbancsok Zsolt* főlevéltáros-történész, a dr. Kecskeméti Ármin Baráti Társaság vezetője beszélt a makói levéltárban fellelhető, a Pulitzer ősökre vonatkozó forrásokról. Ez a forráscsoport az országban a leggazdagabb, ami annak köszönhető, hogy a család négy generációja élt 1770 és 1860 között Makón. Periratok, kölcsönszerződések, panaszlevelek, hozománylevelek, bírói ítéletek stb. nyomán ismerhető meg a család életének, tevékenységének alakulása. A források alapján világossá vált, hogy Pulitzer József elődei, leginkább a város zsidó közösségében kiemelkedő jelentőségű Pulitzer Mihály hogyan alapozták meg a család vagyonos kereskedői létét. József nagyapja önállósodva Makó legelőkelőbb kereskedőjévé vált. Pulitzer Fülöp, József édesapja 1811-ben született Makón. Önállósodása után nagykereskedőként főként gabona, fűszer, dohány és gyapjú adásvételével foglalkozott. Házuk a mai Úri utcában állt. Mivel a Pulitzer - ősök igen tehetségesek voltak, ez öröklődhetett Pulitzer József képességeiben is. Meglepő lehet, hogy sokáig az sem volt ismert, hogy a fiatal korában az Egyesült Államokba költöző Pulitzer Makón született. A régi lexikonokban Bécsre vagy az akkor még nem is létező Budapestet lehet olvasni szülőhelyeként. Csillag András kutatásai tették bizonyossá, hogy Makó a szülőváros, ahonnan hétévesen költözött családjával Pestre, majd 17 évesen az Egyesült Államokba, ahol a világhírű újságírói karrierje kezdetét vette. A makói zsidóság történetét régóta kutató Urbancsok Zsolt előadásának külön érdekessége volt, hogy több eredeti dokumentumot is bemutatott, melyeket a makói levéltár őriz.

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna történelemtanár, a Makói Honismereti Kör vezetője *Pulitzer József és a közszolgálati újságírás* című előadásában ismertette a sajtócézár életrajzát, kalandos egyesült államokbeli karrierjének főbb állomásait, merész vállalkozó szellemét, nyelvtudásának szerepét a boldogulásában és a modern újságírást megteremtő tevékenységét. Hangsúlyozta, hogy a pályakép sikeres és magasra ívelő volt, mégsem akadályoktól, nehézségektől mentes. A gyakran harcokat jelentő piaci verseny folytonos megújulást kívánt az újságírótól, lapkiadótól, és azzal érte el, hogy a kor legjelentősebb, máig mértékadó újságja, a *The Word* kiadójaként olyan sikeres legyen, hogy - megtalálva a népszerű tömeglap és a minőségi elitújságírás egyensúlyát - népszerű és vonzó napilapot teremtett. Újságjában a szórakoztató cikkek mellett a legnagyobb terjedelmet az állam korrupciós ügyeinek leleplezésével foglalkozó írások foglalták el. Az egyetlen szervezőelv a szenzációs események minél alaposabb és megdöbbentőbb tálalása volt. Az ún. szerkesztőségi cikkek szerzője legtöbbször maga Pulitzer volt, aki véleményét is kifejtette a város legfontosabb ügyeiről, a politika vagy a közélet jelenségeiről. Nyilvánosságot adott a város közügyeinek, bírálatokkal illetve a vezetőket is, leleplezte a felelősöket. Tömeglapjának 700 ezer feletti példányszámát a könnyed, színes stílussal, az érdekes, de hétköznapi

nyelvezettel, a rövid és tömör mondatokkal, azaz az ún. „Pulitzeri-formulával”, valamint a pontosságot mindenekfelett megkövetelő, az újságíróknak kötelezően előírt tulajdonosi-szerkesztői koncepcióval érte el. Innovációival megteremtette az „új hírlapírás” korszakát. Lapja két év alatt százezer dollár hasznot hozott, ő maga a város legtekintélyesebb jómódú polgárai közé került. Joseph Pulitzer hangoztatta, hogy a sajtó legfőbb feladata az olvasmányos, sokszínű, ugyanakkor kritikus, de mégis hiteles újságírás. A közszolgálati újságírásnak „negyedik hatalmi ágként” a legfőbb feladata a kormányzat, a politika és a gazdaság ellenőrzése, és a visszaélések és a korrupció leleplezése, ezzel szolgálja a közösséget. Ezért az újságírásnak a mindenkori hatalomtól függetlennek kell lennie, hiszen a kormányzattól függő sajtó mindig kiszolgáltatott marad, így nem tud eleget tenni vállalt feladatainak. Pulitzer hitvallása – *„a nyilvánosság a világon a legnagyobb morális hatóerő”* – máig szóló üzenet a hiteles és objektív újságírást szem előtt tartó zszurnaliszták számára – emelte ki az előadó. A Pulitzer Józsefről elnevezett díj ma is az írott és elektronikus sajtó legmagasabb elismerése, elnyerése vetekszik a Nobel-díj jelentőségével.

A harmadik, helytörténeti témában elhangzott előadásban a Szirbik Miklós Egyesületet képviselő *Forgó Géza* történész-muzeológus *A makói sajtó történetéről* adott áttekintést. Több lap eredeti példányát is bemutatta. Szólt a város első nyomtatott lapjáról, az 1870-ben megjelent *Maros* hetilapról. Az azóta eltelt 150 év alatt több mint nyolcvanféle hírlapot, gazdasági, kulturális, egyházi és egyéb folyóiratot és újságot adtak ki Makón. A makói sajtó történetét négy szakaszra különítette el, ebből vitathatatlanul az 1870 és 1920 közötti időszak volt a legtermékenyebb, ebben az időszakban 27 periodika jelent meg a városban. Az első napilap – heti hatszori megjelenéssel – a *Makói Hírlap* lett 1906-tól. 1910-ben pedig már 5 napilap jelent meg párhuzamosan a városban. A lapokat a korszak helyi közéletének neves alakjai szerkesztették, egyikük-másikuk a politikusi pályával kacérkodó értelmiségi volt. *Forgó Géza* elmondta, hogy *„a kormányzati vélemény Makón ritkán volt népszerű és ez tükröződött az országgyűlési választások eredményeiben is, legalábbis az Osztrák–Magyar Monarchia időszakában, amikor Justh Gyula az ellenzék egyik vezére volt a város képviselője. A Makói Hírlap 1887-ben Draskóczy Ede evangélikus lelkész felelős szerkesztésében politikai és vegyes tartalmú hetilapként indult. Politikai hetilappá válva Justh Gyula szellemiségéhez csatlakozva Kossuth eszmeiségét hirdette, de csak addig, amíg Justh ellenében gróf Teleky Józsefet választották meg a város országgyűlési képviselőjévé. Akkor pártonkívülinek mondta magát a lap, de csak addig, amíg vissza nem tért Justh Gyula, akkor újra a hívévé szegődött. A lap további felelős szerkesztői Justh Gyula föltétlen hívei, sőt kortesei voltak.”* Ebből nyilvánvalóvá vált, hogy a korabeli lapok politikától való függetlenségéről nem beszélhetünk.

1920 és 1950 közötti időszakban Makón 25 féle periodika jelent meg hosszabb-rövidebb ideig. Hosszabb időszakokban Csanád Vármegye Hivatalos Lapját, a Makói Friss Újságot, a Makói Újságot, a Marosmenti Gazdát és a Marosvidéket olvashatták a makóiak. A vezércikkeik, verseik és novelláik stílusában a kort idézik fel, jellemzőek arra az atmoszférára, szellemi vagy politikai környezetre, amelyben például a húszas évek elején a fiatal József Attila első költői lépéseit tette. Ezek a lapok a kutatók számára gazdag forrásai Makó közéletének és mindennapjainak.

Az 1950 és 1990 közötti időszakban viszont helyi napilap már nem is létezett, csak az MSzMP megyei lapja, emellett időszakosan jelenhettek meg helyi, zömmel kulturális kiadványok. A rendszerváltás utáni időszakban egy ideig helyi közéleti-politikai hetilapok is megjelentek, sőt pár évig párhuzamosan két megyei napilap is létezett gazdag makói híryanaggal, viszont ma már ismét csak az egyetlen megyei napilap, a *Délmagyarország* hozzáférhető a városban kevés makói vonatkozású tartalommal. Így a városi nyilvánosság erősen beszűkült, ami Pulitzer szülővárosában elszomorító. A nyomtatott sajtó helyét az interneten hozzáférhető hírforrások veszik át, ami a helyi sajtó és nyilvánosság új lehetőségeit nyitja meg.

Az igen informatív és érdekes előadásokat hangulatos beszélgetés követte. A hallgatóságból többen elmondták a sajtó mai működésével kapcsolatos tapasztalataikat, s tettek fel kérdéseket az előadóknak. Örömdetes, hogy a három helyi civil szervezet és a makói levéltár együttműködése révén egy színvonalas és Pulitzer szellemi örökségéhez méltó megemlékezéssel ünnepelte meg Makó a város legjelesebb szülöttének 175. születésnapját.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Az emlékkonferenciára meghívást kaptak egyesületünk tagjai is.

EGYESÜLETÜNK SOKSZÍNŰ ÉLETE 2022-BEN

A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET ÉS A HONISMERETI SZÖVETSÉG 2022. ÉVI PROGRAMJAI

- 2021. január 22.** Magyar kultúra napja a Dorozsmai Tájházban. A covid miatt elmaradt Pilinszky-rendezvényt pótolta a Dorozsmai Tájház rendezvénye, melynek társszervezője a CSMHE volt. Elhangzott Pilinszky Szegeddel kapcsolatos novellája is.
- Január 22.** Szóforgató játékunkat elindítjuk nyelvi játékokat kedvelő tagtársaink számára. Ez egy hónapról hónapra online megjelenő játék.
- Február 12.** Közgyűlés Kiszomboron, előtte a Rónay-kúria új kiállításának megtekintése
- Március 4.** Megyei Kazinczy-verseny, melynek évek óta támogatója a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület
- Március 4.** Honismeretet tanító tanárok műhelye. Hatodik regionális rendezvény honismeretet tanító tanárok számára
- Március 24.** Honismeret napjának országos ünnepe, amelyet ebben az évben a budapesti Nemzeti Múzeumban tartottak. A millenniummal kapcsolatos országos középiskolai vetélkedőbe illesztették bele a megemlékezést
- Március 25.** Honismeret napjának ünnepe a megyénkben, helyszín: Szegedi SZC Gábor Dénes Technikum. Bogdán Lajos, korábbi egyesületi titkár emléktáblájának megkoszorúzása után az alkalomhoz illő, hazaszeretettel kapcsolatos prózai műveket hallgathattunk meg,

valamint a középiskola igazgatója, Tímár Csaba köszöntött bennünket programunk ünnepélyes megnyitójaként. Szakmai programként Bél Mátyás és munkatársai így látták Szegedet – szabadulósobából szabadultak ki a jelenlévők, majd Lázár Éva 1732. évi Szegedről készült festményeit mutatta be dr. Marjanucz László és Ormos Zsuzsanna. Ezután két szakmai előadás következett.

Április 22.

Magyar nyelv hetéhez kapcsolódóan előadások hangzottak el: Dr. Schirm Anita, nyelvész, az SZTE Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelvi és Irodalmi Intézet Magyar Nyelvészeti Tanszékének adjunktusa: Manipulatív reklámok; Némethné dr. Balázs Katalin, középiskolai tanár: Magyar szólások és közmondások; Gergelyné Bodó Mária, középiskolai tanár: A Szeged környéki ő-ző nyelvjárás bemutatása szabadulósoba segítségével

Május 7.

Civil szervezetek találkozója Aradon. Hetedik alkalommal szervezte meg a CSMHE ezt a programot, amelynek most Arad adott helyszínt.

Május 13.

Szegedi értéktárat felfedező napunk Szegeden. Megtekintettük Szent-Györgyi Albert felfedezésének helyszínét a SzSZC Déri Miksa Műszaki Technikumban. Ez az egyetlen magyar Nobel-díjas felfedezés, ami Magyarországon történt. Szent-Györgyi munkássága hungarikum, a Csongrád-Csanád megyei és a szegedi értéktár része. A Móra Ferenc Múzeumban a helyi értéktár elemei közül a Bálint Sándor gyűjteményt, a néprajzi látványtárban a szegedi papucsot, és a Dr. Beretzk Péter munkásságát reprezentáló fehér-tavi madárpreparátumokat tekintettük meg. Megkóstoltuk a volt Suhajda cukrászda finomságát, a Suhajda édességet. Az Újszegedi Népligetről és a szegedi halászléről előadásokból hallhattunk

Május 28.

Közösségek hete Dorozsmán. A Dorozsmai Tájház avatásának 5. évfordulója

Június 11.

Értéktárat kutató tanulmányút Bordány-Öttömös-Üllésre. A programot a Kisapáti család veterán autóinak megcsodálásával kezdtük. Majd megtekintettük az üllési értéktári kiállítást. Öttömösön a spárgafesztivál

- programjaihoz csatlakoztunk, s a kóstolón is részt vettünk
- Július 3-8.** 49. Országos Honismereti Akadémia, Veszprémben, egyesületünket 21 fő képviselte
- Augusztus 1-5.** Ifjúsági Honismereti Akadémia Sátoraljaújhelyen. Egyesületünket négy diák képviselte
- Augusztus 12.** Értéktárat megismerő napunk Hódmezővásárhelyen, templomtúra. 500 m-es körzetben 4 felekezet temploma található. Megtekintettük a Kálvin téren a Református Újtemplomot, majd a Zsinagógát. A Tornyai János Múzeumban egy fotótörténeti örökséget bemutató kiállítást, Lőkös Sándor vásárhelyi fotós emlékkiállítását tekintettük meg.
- Szeptember 17.** Értéktárat felkutató tanulmányutunk Szatymazra, Sándorfalvára. Szatymazon a Barackvirág Népdalkör ünnepi műsorral fogadta csoportunkat, s bemutatták a helyi értéktári elemeket láttató kiállítást. Majd szétnéztünk a Beretzk Péter kilátóból, megtekintettük a valamikori Báló kocsmát, ahol Dankó Pista hegedült, valamint megnéztük a Gál villát is. Megkóstoltuk a szatymazi habos, őszibarackos süteményt. Sándorfalván a strandot, a kastélyt, és Budai Sándor házát láthattuk
- Szeptember 24.** VIII. Civil szervezetek találkozója Csongrádon. Egyesületünk kezdeményezte ezt a találkozásorozatot valamikor
- Szeptember 26. és október 3.** Levéltári nap Makón és Hódmezővásárhelyen
- Szeptember 30.** Pick-emléktábla avatása Szegeden, a Gutenberg utcában. Egyesületünk többedik emléktábla állításának volt már kezdeményezője. Éppen 135 évvel ezelőtt, 1887-ben kezdte meg működését Pick Márk első saját tulajdonú, gőzgéppel hajtott ipartelepe, köztük szalámigyára. Majd Felletár Zsolt ipartörténeti kutató: „Aki mert nagyot álmodni – 135 éve történt”, Éder Tamás vállalati kapcsolatok és kommunikációs igazgató, Bonafarm Zrt.: „Tények a magyar élelmiszeripar jelenéről és kérdések annak jövőjéről”, valamint Takács István vezérigazgató, Pick Szeged Zrt.: „A Pick Szeged Zrt. jelene és jövője” c. előadásokat hallgathattuk

- November 4-6.** Országos Hon- és Népismeret Konferencia Szegeden. A Honismereti Szövetséggel együtt rendezte meg egyesületünk ezt konferenciát, amelynek egyetemista résztvevői arról hallgathattak egyesületünk tagjaitól előadásokat, hogyan lehet honismeretet tanítani az általános és a középiskolákban. Módszertani gyakorlattal színesítettük a programot
- November 11.** Magyar nyelv napja alkalmából kapták meg jutalomkönyveiket az egyesületünk azon tagjai, akik hónapról hónapra megoldották a Szóforgató feladványait
- December 2.** Egyesületünk 2021-es évkönyvének, és hat tagtársunk könyvének bemutatója a Somogyi-könyvtárban

PILINSZKY JÁNOS EMLÉKEST DELI ALBIN EMLÉKÉRE

2022. január 22-én, szombaton 15 órától Kiskundorozsmán a magyar kultúra napja tiszteletére és Pilinszky János születésének 100. évfordulója alkalmából versmondó délutánt tartottak. A helyszín Szeged-Kiskundorozsma, Negyvennyolcas u.1., a Helytörténeti és Kulturális Szalon volt. A rendezvény megszervezése Deli Albin ötlete volt 2021 derekán. Deli Albin halála miatt azonban rá emlékezéssel indult az est. Az est megszervezése jelzés értékű volt, jelezte azt, hogy a Dorozsmai Hagyományörző és Kulturális Egyesület, alapítója halála után, alapítója végakarátának megfelelően, folytatni kívánja a munkát.

A házigazda, a Dorozsmai Hagyományörző és Kulturális Egyesület nevében Deli Julianna köszöntötte a vendégeket. A megemlékezés a Német János előadásában hallható Pilinszky: Apokrif című verssel indult. Dr. Marjanucz László, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke, majd Németh János gondolatai hangzottak el Deli Albinról. Ezt követően az alkalomhoz illő Pilinszky-művek hangzottak el. Pilinszky János: Késő kegyelem – Mondom neked – Egy szenvedély margójára – Tanúk nélkül – Halak a hálóban c. verseket szavalta el Német János. Pilinszky János: Néhány szó a szavakról c. versét Márton Richárd tolmácsolásában hallhattuk. Papp Henriett Pilinszky János: Múltunk reménye c. versét szavalta el. Antal Anikótól az Azt hiszem – Áldott szédület – Kihűlt világ – Örökkön örökké – Őszi cirkusz c. verseket hallhattuk. Pilinszky János: Magamhoz – Könyörgés – A francia fogoly c. verseket Pappné Mészáros Ágnes tolmácsolásában hallhattuk. F. Döry Magdolnától a Szegedi képeslap – Kánikula – Ne félj – Őszi csendélet – Igen és nem c. versek hangzottak el. Az est szervezője a Dorozsmai Tájház, a Dorozsmai Hagyományörző Kulturális Egyesület, a Szegedi Közéleti Kávéház kedvelői, Anyanyelvápolók Szövetsége szegedi csoportja és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület volt. A műsort Németh János, a Szegedi Alkotó Kör tagja vezette.

Méltó megemlékező, színvonalas kulturális műsor jött létre. Deli Albin fentről segítette a munkát.

DELI JULIANNA

TÁJÉKOZTATÓ A 2022. ÉVI KÖZGYŰLÉS ESEMÉNYEIRŐL, DÖNTÉSEIRŐL

Kiszomboron, 2022. február 12-én tartottuk Közgyűlésünket, a Rónay Kúriában. Nagy öröm volt számunkra, hogy találkozhattunk, eltérően a 2021-i évértékelőnkétől, mely nagyon más volt a korábbiaktól. Ez a „más” a Covid-19. Ez a világjárvány rányomta a bélyegét az egyesületi munkánkra, a szervezeti életünk működésére és a tervezett programjaink megvalósulására is. A 2022 februárjában is fennálló pandémiás helyzet azért most is érződött a megjelenési arányon, hiszen sokan nem tudtak, nem mertek a közösséggel találkozni és részt venni a Közgyűlés munkájában.

Az Elnökség döntése alapján a Rónay Kúria kiállító termében folyt a tanácskozás, nagyon szép, reprezentatív környezetben az Önkormányzat jóvoltából. A házigazda Endrész Erzsébet, a Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör vezetője és Gulácsiné Somogyi Ilona volt, mindketten egyesületünk tagjai.

A közgyűlési munka megkezdése előtt Dr. Marjanucz László elnök köszöntötte a megjelent vendégeket, tagokat, majd szót adott Szekeres Krisztiánnak, Kiszombor Nagyközség Önkormányzata alpolgármesterének abból a célból, hogy köszöntse a megyei szervezet tagjait.

A köszöntő után Marosvári Attila történész, muzeológus, kiszombori származású szakember bemutatta a „A zombori Rónay-család emlékezete” című állandó kiállítást, melynek kurátora volt a kiállítás létrehozásakor. Marosvári Attila jó ismerője a falu történetének és a Rónay család életének. Nagy lelkesedéssel, szemléletesen beszélt a Rónay családról.

Az önkormányzat honlapján olvashatunk a kiállításról és a családról. Ezt követően Endrész Erzsébet bemutatta a Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör tevékenységét, képekkel szemléltetve.

Az önkormányzati köszöntő, a tárlatvezetés, és a kiszombori honismereti kör bemutatkozása után megkezdte munkáját a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Közgyűlése.

Dr. Marjanucz László elnök tájékoztatta a tagokat, hogy 2021-ben három tag lépett ki munkahelyi elfoglaltságra hivatkozva, egy tagtól búcsút kellett venni.

Sajnos a Covid miatt több tagtól vettünk búcsút 2020-21-ben:

- Lengyel István, Makó /2020./
- Dobay Ferenc, Szeged /2020./
- Radocsai Ferenc /2020/
- Dr. Juhász Antal /2020/
- Deli Albin, Szeged-Kiskundorozsma /2021./

Méltatta munkájukat, majd arra kérte a tagokat, hogy egyperces néma csennel emlékezzenek meg róluk.

Dr. Juhász Antal 2020 decemberében elhunyt, megüresedett az örökös elnöki tisztség.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület taglétszáma 2021. december 31-én 97 fő volt, 8 fő felvételére került sor, így tagjaink száma 105 fő lett, a Közgyűlés határozatképes volt.

Károlyi Attila elnökhelyettes köszöntötte a közgyűlésen résztvevőket, mint levezető elnök. Felkérte jegyzőkönyv-hitelesítőnek Némethné dr. Balázs Katalin és Virág Etelka tagtársakat. Jegyzőkönyvvezető Gulácsiné Somogyi Ilona lett.

Dr. Marjanucz László elnök az alábbi témák megvitatását kezdeményezte, melyek kötelezően megtárgyalandóak.

A Közgyűlés elfogadta az alábbi napirendi pontokat.

1./ Tagfelvétel

Ea: Gergelyné Bodó Mária titkár

2./ Beszámoló a 2021. év munkájáról

Ea: Dr. Marjanucz László elnök, Gergelyné Bodó Mária titkár

3./ Beszámoló a 2021. év költségvetésének végrehajtásáról

Ea: Szénásiné Bari Gyöngyi gazdasági vezető

4./ Beszámoló a Felügyelő Bizottság ellenőrzéséről

Ea: Gulácsiné Somogyi Ilona FB- elnök

5./ A 2022. év programja

Ea: Gergelyné Bodó Mária titkár

6./ A 2022. év költségvetése

Ea: Szénásiné Bari Gyöngyi gazdasági vezető

7./ Egyéb kérdések

Ea: Dr. Marjanucz László elnök

Gergelyné Bodó Mária titkár

A Közgyűlés elé került napirendi anyagokat az Elnökség és a Felügyelő Bizottság jóváhagyta.

Új tagok felvételéről döntöttek a Közgyűlés munkájában részt vevők.

Deli Julianna /Szeged/, Dr. Kasuba Róbert István /Pitvaros/, Kröni Katalin Margit /Szeged/, Lajkó Istvánné /Szeged/, Lajkó István /Szeged/, Lázár Emőke

Adrienn /Szeged/, Lőkös Mihály Sándor /Hódmezővásárhely/, Pusztainé Kolenák Viktória /Szeged/ lettek egyesületünk tagjai.

Nagy öröm számunkra, hogy minden évben többen jelentkeznek a megyei szervezetünkbe, vállalva az alapszabályban kitűzött céljaink megvalósítását.

Minden évben öt Kárpát-medencei honismerő kaphatja meg a Honismereti munkáért emlékérmét. A 2020-as és 2021-es évben a Honismereti Szövetség két egyesületi tagunknak is adományozott Honismereti munkáért emlékérmét. Ez tagjaink munkájának elismerése, ugyanakkor egyesületünké is. Egyesületünk is nagyon büszke, hogy ilyen jeles honismerők a tagjai.

Gergelyné Bodó Mária titkár az elismerésben részesülőkről, munkájukról tájékoztatta a tagokat.

Szénásiné Bari Gyöngyi részére 2020-ban ítélték oda az elismerést, de akkor nem volt mód az átadásra, így 2021-ben pótolták.

Honismereti Munkáért Emlékérem:	Endrész Erzsébet, Kiszombor Szénásiné Bari Gyöngyi, Szeged
Honismereti Munkáért Emléklap:	Krämmer Erika, Szeged Katkóné Bagi Éva, Szeged Németh György, Szeged Tószegi Gyula, Pitvaros
Közösség:	Tápai honismereti kör Molnár Mária vezetésével

Valamennyi javasolt egyesületi tag elismerésben részesült.

2020-ban megyei honismereti munkájáért Emléklapot kapott dr. Fári Irén és dr. Tóth István, akik már átvették az emléklapjukat.

Jelen közgyűlésen vette át Felletár Zsolt, Krämmer Erika, Németh György és Tószegi Gyula az elismerését.

A covid-járvány miatt nem volt a közgyűlésen Katkóné Bagi Éva és a Tápai honismereti kör vezetője, Molnár Mária, így ők más alkalommal kapják meg a 2021-ben nekik ítélt emléklapot.

Dr. Marjanucz László elnök elmondta, hogy 2018-ban a tisztújításkor Dr. Ősz Károly a közgyűlésen javaslatot tett arra, hogy Prof. Dr. Blazovich László tiszteletbeli elnöki tisztséget kapjon a tagságtól. Kérte, hogy az új elnökség tárgyalja meg a javaslatát.

Dr. Juhász Antal 2020-ban elhunyt, megüresedett az örökös elnöki tisztség. A közgyűlés előkészítése során megkeresték Prof. Dr. Blazovich Lászlót, ő örömmel fogadta a javaslatot, így került sor az előterjesztésre.

Prof. Dr. Blazovich László levéltáros, egyetemi tanár, középkorkutató.

Az 1991-ben alakult Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alapító tagja, 2001-től 2018-ig elnökként tartotta össze és irányította a hon-

ismerők közösségét a megyében. A Csongrád Megyei Levéltár igazgatójaként a Levéltári Napok sorozatának életésével teremtett keretet, lehetőséget és fórumot a helytörténet és a hagyományok iránt mélyebben érdeklődőknek, és biztosított intézményi háttérrel, székelyet honismereti egyesületünknek. Tudományos munkásságán alapuló szakmai tekintélyével, kapcsolataival, széles látókörével, megnyerő személyiségével, igényességével, gazdag tapasztalataival, sokszínű kezdeményezéseivel elnöksége alatt is újra és újra megújította az egyesület munkáját és életét.

Számos kitüntetés, elismerés birtokosa, így többek között Csongrád Megyei Alkotói Díj, Csongrád Megye Közművelődéséért, Bél Mátyás Notitia Hungariae Emlékplakett birtokosa, Hódmezővásárhely Pro Urbe díjasa, Szeged Díszpolgára, Magyar Érdemrend tisztikeresztje, Nagy György Emlékplakett birtokosa, mely bizonyítja szakmai kiválóságát. A magas szintű honismereti munkája alapján valamennyi adható kitüntetés birtokosa.

Egyesületünkben végzett munkáját elismerve tagságunk az „Örökös tiszteletbeli elnök” címet adományozta neki.

Dr. Marjanucz László elnök elmondta, hogy a 2021-re kitűzött programjaink csak részben teljesültek, illetve személyes részvétel helyett online térben is zajlottak.

Például a 2021. március 24-én a Honismeret napja online formában valósult meg „Az évfordulók jegyében” címmel. Ebben szó esett az egyetem évfordulójáról, olvashattunk a megye nevének változásáról, és online játékokkal emlékezhettünk egyesületünk 30 éves munkájáról.

Május 6-án emléktábla-avatás volt az első olyan program, amikor már szűk körben, személyesen vehettünk részt a rendezvényen. Május 6-án a Redemptióra emlékeztek a honismerők Dorozsmán és avattak emléktáblát. Az emléktábla egyik állítója egyesületünk volt, így két szegedi emléktáblán látható a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület neve.

Június 4-én, a nemzeti összetartozás emléknapja tiszteletére a Dorozsmai Tájház melletti nagygazdaház falán újabb emléktáblát avatott egyesületünk, ekkor Dorozsma alapítóinak tiszteletére. Ezzel már három szegedi emléktábla hirdeti, hogy egyesületünk is bábáskodott az emléktábla-avatásnál. E rendezvényhez kapcsolódóan mutattuk be a „Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Évkönyve 2019-2020” kötetet.

Június 26-án a Homokháti Megyejáró II. programot teljesítettük. Mórahalom, Ásotthalom és Öttömös értékeinek megismerése volt a cél. Felejthetetlen élményben volt részünk! Egyesületünk vezetése olyan emberi és ter-

mészeti, tárgyi értékeket tapasztalt e településeken, amiért méltónak tartja arra, hogy jó hírét vigye a világba, rendezvényeit, értékeit propagálja a lehetőségeinek megfelelően.

Július 5-9. között XLVIII. Országos Honismereti Akadémia volt Debrecenben. Az akadémia témája TRIANON 100+1, szétszakítva is egységben. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületet 10 fő képviselte az akadémián.

Július 23.-án Dorozsmán Emléktáblát kapott Kossuth Lajos. Ezzel egyesületünk négy szegedi emléktábla (társ)állítója.

Augusztus 9-15. között XXV. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia Kalotaszentkirályon. Témája: Kincses Kárpát-medence, a magyarság hagyományos értékei. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület titkára, Gergelyné Bodó Mária nyolc középiskolást kísért el az akadémiára.

Szeptember 3.-án Dankó Pista életnagyságú szobrának avatása. A rendezvény fő védnöke: Csongrád Megyei Honismereti Egyesület volt. A Kulturális, zenés szórakoztató műsort szervezte: Dorozsmai Hagyományőrző Kulturális Egyesület.

Október 2.-án a hódmezővásárhelyi értéktári elemek nyomában „Mit rejt a vásárhelyi értéktár?” címmel, nagy sikerű programot szerveztek vásárhelyi tagjaink.

Október 4-én Csongrádon, október 6-án Szegeden, október 7-én Hódmezővásárhelyen voltak a levéltári napok. Egyesületünk társszervezője volt a programoknak, és dr. Marjanucz László mindegyik rendezvényen előadó vagy levezető elnök volt.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagsága folytatta tanulmányútját a települések értéktárainak megismerésére. Október 9-én célpontunk a volt „Torontál vármegye” három településének megismerése, Deszk, Tiszasziget és Újszentiván. Szegedről indult a közel 40 fős csoportunk tanulmányutunkra.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület anyanyelvi játékokra hívta mindazon tagjait, akik szeretik a fejtörőket, furfangos kérdéseket, rémes rímeket, közmondásokat és szólásokat. November 11-én a szegedi Agórában történt a díjkiosztás. Az emléklappal jutalmazottak közül akkor Kovácsné dr. Faltin Erzsébet és Sántháné Kurunczi Mária nem tudott elmenni a rendezvényre. Így emléklapjukat Gergelyné Bodó Mária titkár és Dr. Marjanucz László átadta számukra munkájuk elismeréseként a közgyűlésen.

A tagság elfogadta a beszámolót a megvalósult programokról, majd a költségvetési gazdálkodásról számolt be Szénásiné Bari Gyöngyi gazdasági vezető. Sikeres pályázati munka eredményeként 650.000 Ft bevétellel tudtuk finanszírozni programjainkat, kitűzött céljainkat. Az évet 805.590 Ft maradvánnyal zártuk, takarékos gazdálkodás valósult meg 2021-ben.

Dr. Marjanucz László elnök, Károlyi Attila elnökhelyettes és Gergelyné Bodó Mária titkár megköszönte Szénásiné Bari Gyöngyi munkáját, mely precíz és nagy biztonságot ad a vezetőségnek a pénzügyek terén.

Beszámoló hangzott el a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Felügyelő Bizottsága 2021. évi ellenőrzéséről. A beszámoló az egyesület szervezeti és pénzügyi működésének vizsgálatáról szólt. Az ülésekről elkészültek a jegyzőkönyvek a szükséges mellékletekkel, majd azok aláírásra kerültek. Az üléseken született határozatokról van nyilvántartás. A dokumentumok az irattárban elhelyezésre kerültek. Céll ellenőrzés keretében a bevételek alakulásáról, a pályázati munkáról és a tagdíj fizetési morálról tartott vizsgálatot a bizottság, majd javaslatokat fogalmazott meg a vezetés felé. A pénzügyi fegyelem betartásra kerül.

Gergelyné Bodó Mária titkár részletesen ismertette a 2022-re tervezett egyesületi programot. Felhívta a figyelmet arra, hogy a rendezvényeken minél többen vegyenek részt, megtisztelve a programok szervezőinek munkáját is.

A programban olvasható rendezvények bővíthetnek és nem várt események miatt csökkenhetnek is. Felhívta a figyelmet azokra az eseményekre, ahol az egyesület társszervezőként jelenik meg. Felhívta továbbá arra is a figyelmet, hogy minden eseményről a honlapon olvashatnak az érdeklődők információt. Elmondta, hogy továbbra is várjuk minden tagtársunktól a maga által vagy az egyesületünkkel társszervezésben szervezett programok meghívóit, ha oda az egyesületünk tagjait is szívesen látják.

A Közgyűlés elfogadta a 2022. év költségvetését. A nyitó egyenleg 805.590 Ft, bevétel 690.100 Ft, kiadás 799.000 Ft. A tervezett maradvány: 696.690 Ft.

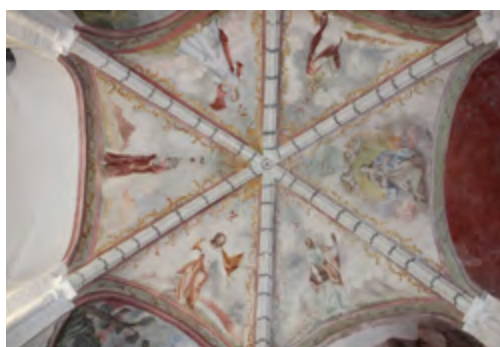
A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Közgyűlésének megvalósításához szponzorok nyújtottak anyagi segítséget, amelyet ezúton is köszönünk.

A Rónay Kúria Éttermében egy ebédrel zárta a munkát a tagság, majd szakmai vezetéssel megnéztük a Kiszombori Rotundát és a Helytörténeti Gyűjteményt.

Eredményes és szép nap volt tagságunk számára a 2022. február 12., a Közgyűlésünk napja.

GULÁCSINÉ SOMOGYI ILONA

ÉLŐ TÖRTÉNELEM, ÉLTETŐ MÚLT

TERVEZETT PROGRAM

14.00

Házigazda, moderátor: Károlyi Attila

Monológ életre-halálra. Faludy György verse

Fabulya Andrea, Radnóti Miklós Gimnázium (Szeged)

Megnyitó

Marjanucz László, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke (Szeged)

I. MŰHELYBESZÉLGETÉS

Rendhagyó tanóra Trianonról: tapasztalatok és gondolatok. Miként lehet becsempészni a legfrissebb kutatási eredményeket az oktatásba – ha azok hiányoznak?

Vincze Gábor, Emlékpont (Hódmezővásárhely)

Emlékjelek, tér és idő

Bodó Barna, Szórvány Alapítvány (Temesvár)

Szeged 300. A helytörténeti kiállítások koncepciójának lehetséges példái

Tóth István, Móra Ferenc Múzeum (Szeged)

Tantárgyak lehetőségei a honismeret oktatásában

Kiss Gábor Ferenc, SZTE JGYPK (Szeged)

Helytörténeti, honismereti foglalkozások, iskolai gyakorlatok

15:00

Online bejelentkezés

Majzik Tamás, Moldvai Csángómagyar Oktatási program (Dumbravén)

Sokarcú helytörténet a Temesváros portálon

Gecse-Madaras Júlia, Integratio Alapítvány (Temesvár)

Határon túli honismereti verseny

Rostáné Hajdú Erzsébet, CSTÁI Galli János Általános Iskolája és AMI (Csongrád)

Videóinterjú alapú történelemtanítás az 1956-os forradalom témájában

Jancsákné Majzik Andrea, SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája, MTA SZTE Elbeszélt Történelem és Történelemtanítás Kutatócsoport (Szeged)

1956 – szabadulószo

Balogh Bence, Dugonics András Piarista Gimnázium (Szeged)

II. MŰHELYBESZÉLGETÉS

Művészeti, zenés-nyelvi foglalkozások, megemlékezések

16.10

Tinódi és Balassi énekei. A magyar virtus

Fábri Géza, Dugonics András Piarista Gimnázium (Szeged)

Az én Temesvárom – Z generációs kreatív média műhely

Fodor Enikő, Bartók Béla Elméleti Líceum (Temesvár)

Élményszerűség és kreativitás a történelmi és irodalmi évfordulók megünneplésében

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, Makói József Attila Gimnázium (Makó)

Helytörténeti műhely a szórványban. Kisiratos

Almási Gábor, Páter Godó Mihály Általános Iskola (Kisiratos)

Hagyományörzés jelenléti és online formában a Szegedi Városi Kollégium Janikovszky Éva Tagintézményében

Facskó Zsuzsanna és Dérné Bozóki Éva, Szegedi Városi Kollégium Janikovszky Éva Tagintézmény (Szeged)

Temesvár régen és ma

Balázs István, Bartók Béla Elméleti Líceum (Temesvár)

III. MŰHELYBESZÉLGETÉS

17.20

Várostörténeti könyv a 140 éves Sándorfalváról

Széll Gábor Sándorfalva Városi Önkormányzat (Sándorfalva)

Az online tanítás eredménye: Helytörténet szabadulatszobák segítségével

Gergelyné Bodó Mária, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és SZSZC

Déri Miksa Műszaki Technikum (Szeged)

Garabonciás túrák

Károlyi Attila, Dugonics András Piarista Gimnázium (Szeged)

Könyvbemutató. Jelenségek szélzúgásban

Beszélgetés Bodó Barnával a romániai magyar oktatás ügyéről

18.30

Honismereti műhelyvacsora

Honismereti találkozókön gyakori, hogy a civil, a szervező személy tanár, és az általa megmozgatott célcsoport tanulóifjúság. Mégis más tud lenni attól, ha települési szinten, civil életben valósul meg egy helytörténeti program, ha az egy oktatási intézményhez kötöten, különösen, ha az iskola falai között történik. Ezért született meg a döntés, hogy az I. Honismereti Regionális Civil Találkozó után megszervezzük az I. Regionális Honismereti-Helytörténeti Tanári Műhelyt (2015). Eredetileg középiskolában, ill. a közoktatásban gondolkoztunk, hogy olyan fórumot szervezzünk, ahol az iskolai programok, szaktanárok bemutatkozhatnak. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület a hármashatárnál fekszik, adott az együttműködés magyarországi, romániai és szerbiai magyar pedagógusokkal. Alapvetően a határ mentén, Nagyváradtól délre a Partiummal, Békés, Arad, Temes és Bács-Kiskun vármegye, valamint Észak-Bácska iskoláival. Rendezvény-sorozat lett belőle, kicsit klubszerűen, sok-sok állandó intézménnyel, személlyel.

2020-ban egy héttel a VI. Regionális Honismereti-Helytörténeti Tanári Műhely megrendezés előtt a koronavírusjárvány és a karantén miatt lemond-tuk a rendezvényt. Úgy tűnt, megszűnik a COVID alatt... Ugyanazzal a címmel és mottóval, a majdnem volt rendezvény felkért előadóival szerveztük újra 2022-ben. Társrendező a Dugonics András Piarista Gimnázium, Kollégium és Alapfokú Művészeti Iskola.

Trianon után 100 évvel mi lehet időszerűbb, mint az *Élő történelem, éltető múlt*. Mi van mögöttünk, mit látunk magunk előtt? „A múltat is teremteni kell... egy korszak attól lesz múlt, hogy megírják... Valamire való múlt megte-remtéséhez néha nagyobb erő kell, mint a jövőéhez: mindent pontosan a helyére kell tenni. A rosszul elrendezett, rosszul megírt múlt föltámad, visszajár, állandóan zavarja az embert. A megíratlan idő meg egyszerűen el se megy; ködsze-rűen üli meg a tájat és az elmét.” (Illyés Gyula)

Hagyományosan a Dugonics András Piarista Gimnázium (Szeged) adott he-lyett a VI. Regionális Honismereti-Helytörténeti Tanári Műhelynek 2022. márci-us 4-én. Első alkalom, hogy nemcsak előadókat hívtunk, hanem az egyesületünk pedagógusai is meghívást kaptak. Fabulya Andrea előadásában *Faludy György Monológ életre, halálra* verse nyitotta meg a találkozót. Marjanucz László elnök (Csongrád Megyei Honismereti Egyesület) köszöntötte a résztvevőket.

Az első hozzászólók civilek voltak. Vincze Gábor történész (Emlékpont, Hódmezővásárhely) a *Trianon-kutatás* új eredményeiről beszélt, miként lehet becsempészni a tanórákba. Bodó Barna (Temesvár) szintén kutatási eredmé-nyeke osztott meg a hallgatósággal, *Emlékjelek, tér és idő* címmel a temesvári magyar kisebbség kiszorulását a városból, sőt az ősökre emlékeztető temetői feliratok romlását, eltüntetését vázolta fel. Tóth István muzeológus, történész (Móra Ferenc Múzeum, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület) a *Szeged 300.* helytörténeti kiállítás megrendezésének történetét, főbb érdekes tárgyait mu-

tatta be. Kiss Gábor Ferenc (SZTE JGYPK) a honismeret oktatás tantárgyi koncentrációjáról beszélt, tantervi lehetőségeket tárt fel. A rendezvénysorozatban első alkalommal online jelentkezett be előadó. Majzik Tamás (Dumbravén), és a Moldvai Csángó Oktatási Program megvalósulásáról mondta el élményeit.

Az első műhelybeszélgetés az iskolai gyakorlatokról szólt. Az online tér lehetőségeit nagyvárosban, a fiatalok bevonását láthattuk a Temesváros portál bemutatóján (Gecse Madaras Júlia, Integratio Alapítvány). Az iskolaépületen belül megvalósuló digitális világ játékos, tanulást hatékonyabbá tevő formáját gyakorlatiasan mutatták be. Jancsákné Majzik Andrea (SZTE JGYTF Gyakorló Általános Iskola) a videóinterjú alapú történelemtanításról beszélt 1956-os forradalom témájában. Balogh Bence (Dugonics András Piarista Gimnázium) szintén 1956 újszerű feldolgozásáról hozott egy bemutatót, *1956 – szabadulószoaba*. Rostáné Hajdú Erzsébettől (CSTÁI Galli János Általános Iskola, Csongrád) határon túli honismereti általános iskolás verseny történetét hallhatták a résztvevők.

A második műhelybeszélgetés témája a helytörténeti, művészeti foglalkozás, megemlékezés. Fábri Géza kobozművész (Dugonics András Piarista Gimnázium) nemcsak előadta, hanem Tinódi és Balassi műveiben felfedezhető magyar virtusról is beszélt. Fodor Enikő (Bartók Béla Líceum, Temesvár) a *Z generációs kreatív média műhely* technikái és technikai eszközei által megszületett alkotásokat, („*az én Temesvárosom*”) élményeit mesélte el. Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna (Makó) egy tanári pálya alatt megvalósult, történelmi, ill. irodalmi évfordulókhoz kapcsolódó dramatikus jelenetek témát, megrendezését és hatástörténetét mutatta be. A Janikovszky Éva kollégium (Szeged) hagyományörző, jelenléti és online gyakorlatát ismertette Facskó Zsuzsanna és Dérné Bozóki Éva, jól kiegészítette e példát a kisiratosi helytörténeti műhely bemutatója, melyet Almási Gábor vezet. Két helytörténeti könyvet két szerző, két tanár mutatott be: *Balázs István: Temesvár régen és most* és *Széll Gábor: Várostarténeti könyv a 140 éves Sándorfalváról*. A műhelybeszélgetések két előadása idő hiányában elmaradt, a honismereti műhely füzetében lesz olvasható. *Jelenségek szélzúgásban*, egy könyvbemutató zárta a rendezvényt. Bodó Barnával a romániai magyar oktatás ügyéről Vincze Gábor beszélgetett.

A Tanári Műhely megerősítette a jelenlévőkben a lelkesedést, hogy a honismereti, helytörténeti tevékenységekben sok a lehetőség, nagyszerű lehetőségek vannak iskolán kívüli non-formális nevelési helyzetek kialakításához. A fiatalok bevonása digitális eszközökkel, online térben új lehetőségeket nyújt, és újfajta közösségi irányt mutat.

KÁROLYI ATTILA

HONISMERET NAPJA

MEGHÍVÓ

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2022. március 25-én, pénteken ünnepli a honismeret napját.

- Helyszín: Szegedi SZC Gábor Dénes Műszaki Technikum Szeged,
Mars tér 14. D épület 06. és 07. terem
- Program: 14.30: Koszorúzás Bogdán Lajos emléktáblájánál Szegeden,
Bartók tér 4. sz. háznál
- 15.00: Gondolatok a hazaszeretetről (Kiss Dávid, Márton Richárd,
Sztankovits Réka)
- 15.10: Köszöntő Tímár Csaba, a Szegedi SZC Gábor Dénes Technikum
és Szakgimnázium igazgatója, Károlyi Attila, a Csongrád
Megyei Honismereti Egyesület alelnöke
- 15.15: Bél Mátyás és munkatársai így látták Szegedet – szabadulószo-
ba (Gergelyné Bodó Mária)
- 15.25: Lázár Éva 1732. évi Szegedről készült festményeit bemutatja
dr. Marjanucz László és Ormos Zsuzsanna
- 15.50: A Pick-gyár mérőföldkövei – 135 éve történt (Felletár Zsolt
előadása)
- 16.15: A kiskundorozsmai 524. sz. Prohászka Ottokár cserkészcsapat
(Komáromi Csaba előadása)
- 16.30: Tagjaink által megjelentetett könyvek vására
Vendéglátás

AZ 1732-ES SZEGEDET BEMUTATÓ SZABADULÓSZOBÁRÓL

2022. március 25-én mutattuk be a Bél Mátyás és munkatársai így látták Szegedet 1732-ben című szabadulószo-
bát, amelyet Gergelyné Bodó Mária és Losonczy Ádám készített. A szabadulószo-
ba internetes játék, a valódi szabadu-
lószo-
bák mintájára jött létre. Abban különbözik a többi online oktatójátéktól,
hogy nemcsak kérdéseket és válaszlehetőségeket tartalmaz, hanem a „tananya-
got” is. A Bél Mátyás és munkatársai így látták Szegedet 1732-ben szabadu-
lószo-
ba Szeged történetének kevésbé ismert időszakát mutatja be. Az 1699-es
karlócai béke és az 1718-as pozsareváci béke közötti időszakban Szeged ha-
tárváros volt, katonai funkciót is el kellett látnia. Majd 1718 után kezdhette

meg Szeged is a XVIII. századi békés fejlődését. Ennek az időszaknak az elejét mutatja be – hiánypótlóan – ez a szabadulószoza.

Természetesen emléket állítva Bél Mátyásnak, aki az egész 1720-as, 1730-as évek Magyarországnak föltérképezésére vállalkozott, többek között Csongrád megyét, benne Szegedet is bemutatva. A szabadulószoza fő kérdésére, vagyis mit ünnepelnek a honismerők 2007-től március 24-én, is választ keres, s megtudhatjuk, hogy ez a nap a honismeret napja, s azért ez, mert ez Bél Mátyás születésnapja.

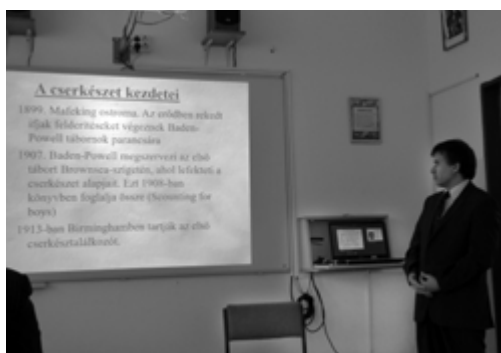
A szabadulószoza első szobájában Bél Mátyást ismerhetjük meg. A második szoba röviden, tömören mutatja be az adott kort és benne Szegedet. A harmadik szoba Szeged-leírásokat közöl. A szabadulószoza interaktívabb, ha képes és hanganyagot is tartalmaz. Korabeli zenét csak-csak találni, viszont a korabeli (1732-es) Szeged látványát bemutatni igazi kihívás a szabadulószozában. Ugyanis az 1732-es Szegedből, amelyet Bél Mátyás munkatársai láthattak, ma már csak az Alsóvárosi templom áll. Így írott és képes forrásokra támaszkodva kellett a korabeli Szegedet láttatni. Ez is hatalmas értéke a szabadulószozában, valamint az is, hogy Szeged e kevéssé ismert szeletét mutatja be játékos, közérthető formában. Természetesen a szabadulószoza végén forrásfelsorolást találunk.

Az online játék használata a genially internetes program segítségével valósulhat meg. Az interneten Bél Mátyás és munkatársai így látták Szegedet 1732-ben szöveg beírásával található meg a játék.

Jó szórakozást, játékot és tanulást kívánunk!

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

MEGHÍVÓ

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület az Anyanyelvapolók Szövetsége, valamint a szegedi Agóra támogatásával meghívja tagjait a magyar nyelv hete alkalmából rendezett ünnepségre.

A rendezvény helyszíne Agóra (Szeged, Kálvária sgt. 23.), földszinti
Kamara terem

Időpontja: 2022. április 22. 15 óra

Program:

Köszöntő: Orbán Hédi, az Agóra igazgatója

Dr. Marjanucz László, a Csongrád Megyei Honismereti
Egyesület elnöke

Előadások:

Dr. Schirm Anita, nyelvész, az SZTE Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvi és Irodalmi Intézet Magyar Nyelvészeti Tanszé-
kének adjunktusa: Manipulatív reklámok

Némethné dr. Balázs Katalin, középiskolai tanár: Magyar szólá-
sok és közmondások

Gergelyné Bodó Mária, középiskolai tanár: A Szeged környéki
ő-ző nyelvjárás bemutatása szabadulószoza segítségével

A beküldött alkotások értékelése

Vendéglátás

A MAGYAR NYELV ÜNNEPE CSONGRÁD-CSANÁD MEGYÉBEN

A magyar nyelv hete rendezvényeit 2022-ben április 19-től 26-ig tartották országsszerte. Csongrád-Csanád megyében Szegeden, a Szent-Györgyi Albert Agórában ünnepeltünk április 22-én.

Orbán Hédi igazgatónő köszöntője után dr. Marjanucz László, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke az ünnepi program bevezetőjében beszélt arról, hogy 2019-ben a Honismereti Szövetség és az Anyanyelvapolók Szövetsége szorosabbra fűzte kapcsolatát, ezért is ünnepeljük most közösen az anyanyelvet. Idézte dr. Kovács Dániel gondolatát: „A hazai honismereti mozgalom kezdettől úgy tekintett anyanyelvünkre, mint amely szerves ága a táj- és népismeretnek, ..., az anyanyelvvel való foglalkozás nélkül a honismereti tevé-

kenység elképzelhetetlen.” (Honismeret és anyanyelv, in.: A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület évkönyve 2013-2015 92-99 pp.) Az egyesület elnöke kiért arra is, milyen történelmi folyamatok, események vezettek oda, hogy 1844. november 13-tól a magyar nyelv hivatalos nyelvünk lett. Ezt ünnepeljük a novemberi rendezvényeinkkel, de a tavaszi magyar nyelv hete ugyanilyen fontos számunkra.

A rendezvény első előadója dr. habil. Schirm Anita, a Szegedi Tudományegyetem kiváló nyelvésze volt, aki a Manipulatív reklámok című előadásában az egy héttel ezelőtti húsvéti reklámok csokorba gyűjtésével hozta vissza számunkra ezt a hagyományos ünnepünket. A harsány, tolakodó hirdetéseket elutasító hallgatóságot meggyőzte, hogy léteznek ötletes, nyelvi és képi megvalósításukban mértéktartó, figyelemfelkeltő, elgondolkodtató reklámok is. Gazdag, naprakész példáival bemutatta, hogy egy-egy jó metafora hogyan „működteti” a reklámot, aminek eredményeként amellett, hogy rácsodálkozunk a szellemességére, észrevétlenül manipulál bennünket. Előadását most is a teljesség igényével, hatalmas képanyaggal és határtalan kedvességgel adta elő nekünk.

Második előadónk Némethné Balázs Katalin középiskolai tanár, egyesületünk tagja volt, aki a magyar szólások és közmondások sokaságát rendszerezve mutatta be, milyen gazdag, sokszínű ezeknek a kifejezéseknek a világa. Használatuk jellemző lehet egy-egy tájegységre, kapcsolódhatnak konkrét személyhez, eseményhez, sokszor azonban nem is tudjuk, mit jelent a szólásban használt szó, mert jelentése az idők során elhomályosult (pl. fabatkát sem ér). A tanárnő az előző előadáshoz kapcsolódva kiemelte a metafora szerepét a szólások és közmondások létrejöttében, és bemutatta, hogy ez nem csak magyar jelenség. Számos példát találunk a szólások teljes vagy részleges megfelelésére más nyelvekben is, például a vén róka old fox az angol nyelvben, alter Fuchs németül, az orosz és a lengyel nyelv azonban nem rókát, hanem verebet emleget. A jelentés azonban közös. Az előadás a közönséget megmozgató játékkal fejeződött be.

A program harmadik részeként Gergelyné Bodó Mária magyar-történelem szakos középiskolai tanár, az egyesület titkára a Szeged környéki ő-ző nyelvjárásról szabadulószoza bemutatásával beszélt. Ennek az ismereteket és ellenőrző kérdéseket is tartalmazó internetes játéknak nagy érdeme, hogy hangzó anyagot is bemutat, azaz a helyi tájszólást beszélő interjúalanyok beszédét is hallhatjuk benne. Az ő-ző nyelvjárás történetén, jellemzőin kívül Dugonics András és Bálint Sándor munkásságára is kitér ez az online játék, amelyet gazdag képanyag, és rövidebb internetes játékok tesznek színessé.

A magyar nyelv hete alkalmából a Honismereti Egyesület és az Anyanyelv-ápolók Szövetségének szegedi csoportja pályázatot is hirdetett szólásokhoz, közmondásokhoz kapcsolódó képzőművészeti alkotások készítésére. A különféle technikával létrejött művek között volt grafika, tűzzománc, fafaragás, sőt

fotó is. Az alkotók – Kiss Árpádné, Lajkó Istvánné, Karsay Istvánné, Lökös Sándorné, Ormos Zsuzsanna és Bari Gyöngyi – legjobb munkái mellett, hogy megidézték egy-egy népszerű szót, megőrizték azok metaforikus jellegét is. Az alkotásokból készült kiállítás méltán nyerte el a közönség tetszését.

A pályázat másik típusú feladatáént ö-zó nyelvjárásban írt történeteket, recepteket adtak be az egyesület tagjai. Gulácsiné Somogyi Ilona a mindennapi életből ragadott ki jelenetet, Katkóné Bagi Éva az 1800-as évek szegedi embereit szóltaltatta meg, Kovácsné dr. Faltin Erzsébet a mögötted azonos alakú szó-ra építette humoros elbeszélését, Kurunczi Mária a családjukban apáról fiúra szálló mondás: „Orrával szép az embör” eredetével ismertetett meg bennünket. Ormos Zsuzsanna pedagógus édesapja történetét, Bodó Ferencné pedig néhány receptjét tette közkinccsé ö-zó nyelvjárásban.

A délután gazdag programja beszélgetéssel zárult, amelynek során még az is kiderült, hogy az előadásokban idézett O. Nagy Gábor egy ideig a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnáziumban tanított. Kicsi a világ – mondhatnánk egy közismert szólással.

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA – NÉMETHNÉ DR. BALÁZS KATALIN

A beérkezett alkotások

A beérkezett faragványok

ALKOTÁSOK KÖZMONDÁSOKBÓL

Amit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra

Édesebb az alma, ha nincs ott a pásztor

Lyukas garast sem ér

Az egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz

Hát ez meg mi fán terem?

Letöri a szarvát

Ordít mint a fába szorult féreg

Jár a nyelve, mint a rokka

Kákán is csomót keres

VII. HONISMERETI CIVIL REGIONÁLIS TALÁLKOZÓ

2022. május 07.

MEGHÍVÓ

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a Kölcsey Egyesület
szeretettel meghívja Önt a

VII. Honismereti Civil Regionális Találkozóra,

melynek témája

Nemzeti értékek, helyi értékek

10.00 **Érkezés, ismerkedés**

- 10.20 Helyszín: **RMDSZ-székház**

Arad, Str. Episcopiei nr. 32./ Arad, Püspökség utca, 32. szám

Házigazda: Kölcsey Egyesület

10.30 **Megnyitó. Köszöntők**

Berecz Gábor elnök, Kölcsey Egyesület

Juhász Zoltán titkár, Honismereti Szövetség

Károlyi Attila alelnök, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület

10.50 **Nemzeti értékek, helyi értékek**

A kerekasztal-beszélgetést vezeti: *Károlyi Attila*

Felkért hozzászólók

Marjanucz László, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület (Szeged)

Bodó Barna, Szórvány Alapítvány (Temesvár)

Többnyelvűség és nyelvi tolerancia a temetőben

Bodó Barna, Szórvány Alapítvány (Temesvár)

Juhász Zoltán, Honismereti Szövetség (Budapest)

Történelmi hagyományok

Benedek Áron, Losonczy István Hagyományörző és Sportegyesület (Temesvár)

Erdei Lajos Árpád, Losonczy István Hagyományörző és Sportegyesület (Temesvár)

Csáki Béla - Murányi Gábor, Meritum Egyesület (Szeged)

Szanka József, Meritum Egyesület (Szeged)

Gergelyné Bodó Mária, Anyanyelvápolók Szövetsége (Szeged)

Lantos Imre, Tájak-Korok-Múzeumok (Szentes)

VII. HONISMERETI CIVIL REGIONÁLIS TALÁLKOZÓ

2022. május 07.

Helyi értékek

A Makói Honismereti Kör a helyi értékekért

Pálné Szabó Zsuzsanna, Makói Honismereti Kör (Makó)

A Távlát Egyesület értékei valamint a helyi és a nemzeti értékek

Fábiánné Szenczi Ibolya, Távlát Egyesület (Csongrád)

Értékeink bemutatása a Temesváros portálon

Gecse Madaras Júlia, Integratio Alapítvány (Temesvár)

Szegedi értéktár, megyei értéktár

Fári Irén, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület (Szeged)

Sport, hit, lélek

Krämmer Erika (Szeged)

Temesvár régen és most

Balázs István, Bartók Béla Elméleti Líceum (Temesvár)

Virginás Tar Judit, Bartók Béla Elméleti Líceum (Temesvár)

Vajdasági értékek

Pósa Zoltán, Vajdaság és környékének turisztikai értékei nevű Facebook-csoport

Vértanúkultusz Aradon

Fekete Károly, Kölcsey Egyesület (Arad)

Zárás, invitálás

Kb. 15.00 Ebéd

Jelen Ház, Arad, Strada Mihai Eminescu 55-57.

Kulturális séta

A regionális csoportok szervezői:

Erdei Ildikó (Temesvár)

Gergelyné Bodó Mária (Csongrád megye)

Zsoldos Ferenc (Vajdaság)

Információ kérhető: 00-40-722350238

NEMZETI ÉRTÉKEK, HELYI ÉRTÉKEK – HELYI ÉRTÉKEK, NEMZETI ÉRTÉKEK VII. HONISMERETI REGIONÁLIS CIVIL TALÁLKOZÓ 2022/1.

A koronavírusjárvány hatására virtuálissá váltak a civil kapcsolatok. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület határon átnyúló honismereti együttműködési programjai leálltak, szüneteltek. A civil életet is veszélyeztette az, hogy nem vagy alig lehettek jelenléti találkozók. Szembesített minket, hogy mennyire személyes kapcsolatrendszerre alapul a tevékenységünk. Felértékelődött az egyéniség, a kisközösség, a helyi tartalmak újrafelfedezése, a közeli, kistérségi kulturális és természeti értékek, emlékhelyek felkeresése. Ahogy a járvány visszaszorult, úgy szerveztük újra a hagyományos honismereti regionális civil találkozót.

Egyszerre volt bennünk az újraindulás iránti igény, hogy visszatérjünk a régi, bevált működésbe, és ismét megéljük azt, hogy civilek vagyunk. A honismereti regionális civil találkozót 2014-ben szervezte először az egyesületünk. Az a szándék vezetett minket akkor, hogy a különféle civil csoportok és ezzel együtt a települések helytörténeti-honismereti törekvései bemutatkozására fórumot nyissunk. Az egyesület földrajzi helyzetéből adódott, hogy három ország magyar civil szervezetei legyenek majd jelen, tehát Arad, Csongrád, Temes megye és Észak-Bácska területét ismerjük meg jobban. A határ mente a határmentén élők szerves tere. Változó helyszínű találkozóink – Szeged (2014), Arad (2015); Temesvár (2016), Zenta (2017), Tótfalu (2018) – voltak, már csak azért is, hogy egy-egy kistérségből olyan helyi csoportok is jelen lehessenek, akik nagyobb útra nem vállalkoznak, ill. egy-egy kulturális program kiegészítse az egy napos rendezvényt. 2019-ben a Dorozsmai Tájház (Szeged-Kiskundorozsma), Deli Albin adott helyet a VI. Honismereti Regionális Civil Találkozónak. Ekkor már tematikus rendezvényt szerveztünk. Terveztük, hogy a következő helyszín Arad lesz vagy Csongrád...

A VII. Honismereti Regionális Civil Találkozó előkészítését Erdei Ildikó (Temesvár), Fekete Károly (Arad), Gergelyné Bodó Mária (Szeged), Károlyi Attila (Szeged) és Zsoldos Ferenc (Zenta) készítette elő. Az egyeztetések alapján annyi megszólaló jelentkezett, hogy két helyszínű, két időpontú tükörprogramot terveztünk.

A helyi értékek, a települési és nemzeti értéktárak iránti megnőtt az érdeklődés a COVID alatt. Így válhatott témává *Nemzeti és helyi értékek. VII. Honismerti Regionális Civil Találkozó 2022/1.*, ill. a *Helyi és nemzeti értékek. VIII. Honismereti Regionális Civil Találkozó 2022/2.*

A társszervező Kölcsey Egyesület meghívására érkezett a *VII. Honismereti Regionális Találkozó 2022/1.* Aradra. Május 7-én az RMDSZ-székház adott helyszínt, és házigazdaként Fekete Károly és Berecz Gábor szervezte.

Ismét Aradon. Most Berecz Gábor elnök (Kölcsey Egyesület) a házigazda magyar kisebbség nevében köszöntötte a közel harminc főnyi civil képviselőt. Juhász Zoltán titkár képviselte a Honismereti Szövetséget, és méltatta ezt a Kárpát-medencében egyedi honismereti rendezvény-sorozatot. Károlyi Attila alelnök (Csongrád Megyei Honismereti Egyesület) az elmúlt rendezvények folyamatát ismertette, a közösség értékei az éltető jövő csírái.

A kerekasztal-beszélgetés felkért hozzászólói – Marjanucz László elnök (Csongrád Megyei Honismereti Egyesület) és Bodó Barna (Szórvány Alapítvány, Temesvár) valamint Juhász Zoltán (Honismereti Szövetség) – egy-egy nagyobb civil szervezet járvány alatti tevékenységét, új irányokat mutattak be. Bodó Barna egy kutatási programot is ismertetett, *Többnyelvűség és nyelvi tolerancia a temetőben.* Azt, hogy miként érvényesül Temesvárott, azt, hogy az emlékjelek pusztulása a magyar kisebbség múltjának elvételét hordozhatják.

Két résztémához – *Történelmi hagyományok* és *Helyi értékek* – kapcsolódtak az előadók. A történelmi hagyományok rész is két témára bomlottak. A Losonczy István Hagyományörző és Sportegyesület (Temesvár) a város török korát idézi fel, rendezvényeken hadijátékokat tartanak, és történelmi jelenetek előadását vállalják. A képviselők (Erdei Lajos Árpád, Benedek Áron) az aradi Magyar Majálisra mentek tovább. A Meritum Egyesület (képviselők Csáki Béla, Szanka József) a csatatérkutatás, a hadisírgondozás, történelmi versenyek és kiállítások szervezésének gyakorlatát vázolta. Két országos szervezet képviselői, Gergelyné Bodó Mária (Anyanyelvápolók Szövetsége) és Lantos Imre (Tájak-Korok-Múzeumok, Szentes) beszélt a honismerettel kapcsolatos egyesületi életről. A *Helyi értékek* részben több település – Pálné Szabó Zsuzsanna (Makói Honismereti Kör), Gecse Madaras Julianna (Integratio Alapítvány, Temesvár), Fári Irén (Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, Szeged és Csongrád megye) – konkrét értéktárát mutatták be, a tapasztalatokat adták át. A helyi értékek feltárása, ápolása jelent meg a Fábiánné Szenczi Ibolya (Távlat Egyesület, Csongrád) és Krämmer Erika hozzászólásában. Külön csoport volt azon előadók köre, mely egy-egy település épületeit és azokhoz kapcsolódó tevékenységeket ismertették, így Balázs István új Temesvár monográfiája és Pósa Zoltán által létrehozott Vajdaság kulturális és turisztika Facebook-csoportja. Az aradi vértanúkultusz múltját és jelenét bemutató élvezetes előadás zárta a találkozót. Ebéd után kulturális sétára került sor.

KÁROLYI ATTILA

ÉRTÉKTÁRAK, NEMZETI ÉRTÉKEK, HELYI ÉRTÉKEK – VII. HONISMERETI CIVIL REGIONÁLIS TALÁLKOZÓ, ARAD

Lehet, hogy hihetetlennek hangzik, pedig így van: Feszty Árpáddal utaztam Héregről Aradra. Persze nem a helyjegyünk szólt ugyanabba a kupéba, csak a bejárt út, a vidékek voltak közösek. Feszty ugyanis megfordult a Gerecsében. A hagyomány szerint, amikor apósával, Jókaival az egykori Alsógalla fölött a hegyen járt – és megszületett a Turul felállításának ötlete –, akkor kapott ihletet a híres körképének egyik jelenetéhez, így a háttérben mindig keresem, ha Ópusztaszeren járok a Feszty-körkép egy részletén a Gerecsét.

Aradon, a Kölcsey Egyesület közreműködésével éppen a héten készülnek a monumentális Feszty-triptychon újbóli kiállítására, melyhez kapcsolódóan május 12-én „Újra Feszty...” címmel konferenciát is rendeznek.

Az aradi utazásom apropója, hogy május 7-én rendezték a 160 ezres városban a VII. Honismereti Civil Regionális Találkozót, amely találkozóknak a Csongrád Megyei Honismereti egyesület volt valamikor a kezdeményezője. Most a Kölcsey Egyesület látta vendégül a régió magyar civil szervezeteit, ahol ezúttal én képviselhettem a Honismereti Szövetséget.

A rendezvény megnyitóján Berecz Gábor, a Kölcsey Egyesület elnökével és Károlyi Attila, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alelnökével köszöntöttük a résztvevőket. Elnök úr kiemelte a regionális civil találkozók fontosságát és az intellektuális felelősséget, a civil szervezetek működtetőinek erőfeszítéseit, amellyel a társadalmat összekötik. Egyik tanárom mondata jutott eszembe: „a társadalom ragasztéka a történelem”, a habarcs a téglák között, az összekötő, összetartó erő.

Nemzeti értékek, helyi értékek volt a konferencia témája. Számomra az egyik fontos üzenete az előadásoknak, hogy az értéktári munkának éppen úgy a jelen értékeire is figyelmet kell fordítania, mint a múlt hagyományainak, vagy az elődök munkájának megőrzésére – ahogy erre a konferencia szervezője, Károlyi Attila is felhívta a figyelmet zárszavában.

A konferencián *Marjanucz László*, a Szegedi Tudományegyetem tanára, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke, Csanád megye történetéről, mint értékről beszélt. <https://www.csm-honismeret.hu/> *Bodó Barna* tanár úr a temesvári Szórvány Alapítvány képviselőjeként az egyesület működése mellett egy nagyszabású tudományos kutatását mutatta be, melyben a temesvári temető sírfeliratainak változásait vizsgálja. <https://www.diasporatm.ro/hu/>

A konferencián elhangzott előadásomban a Honismereti Szövetség és az értéktári munka összefüggéseit, az együttműködés, és egyáltalán a működés lehetőségeit vizsgáltam és ennek tükrében fogalmaztam meg öt felvetést, ahol a Szövetség segíteni tudná a települési értéktárak munkáját.

A program a történelmi hagyományok és értékek téma körülményével, a *Losonczy István Hagyományörző és Sport Egyesület* bemutatkozásával folytatódott. <http://losonczy.hu/> A múlt feltárásában nagyon komoly munkát végez a szegedi *Meritum Egyesület*, amelynek munkájáról Csáki Béla, Murányi Gábor és Szanka József beszéltek. <https://www.meritumegyesulet.hu/>

Gergelyné Bodó Mária az Anyanyelvapolók Szövetsége képviselőjében, az anyanyelvi nevelés, oktatás és a honismeret kapcsolódási pontjaira hívta fel a résztvevők figyelmét és arra, hogy mindezen keresztül hogyan hívhatjuk fel a diákok figyelmét az értékekre. <https://anyanyelvapolo.hu/> *Lantos Imre* a Tájak-Korok-Múzeumok mozgalomról tartott előadást.

A szünetben megkóstolhattuk az igazi „szegedikumot”, értéktári elemet, a *Suhajda-édességet*, amelyet azonban már csak Aradon készítenek. A kóstolás után az ízvilág sok mindent felülír: korábban Suhajda emlegetéséről mindig a Rákóczi-hadnagya című film gonosz őrmestere jutott eszembe... ki gondolná, hogy a név kimondásával egy cukrászdában finom és különleges édességet lehet megkóstolni...

A délután folytatásaként *Pálné Szabó Zsuzsanna* a Makói Honismereti Kör értékmentő munkájáról beszélt. Külön érdekes, hogyan menthetők meg például hagyatékok egy ilyen jól szervezett civil szervezet működésének segítségével. *Fábiánné Szenczi Ibolya*, a Távtlat Egyesület elnöke az egyesület irodalmi értékmentő munkáját mutatta be. <https://tavlatkozhazsnuegyesulet.hu/> *Gecse Madaras Júlia* a temesváros portálról beszélt, amely a település magyar értékeinek gyűjtő adatbázisa is, itt érhető el: <https://temesvaros.ro/>

Balázs István a Bartók Béla Elméleti Líceum oktatója szintén Temesvár értékeiről beszélt. A szegedi és a megyei értéktári munkáról *Fári Irén* történész tartott előadást, *Krämmer Erika* Sport, hit, lélek címmel a jelenkor értékeiről is beszélt.

Pósa Zoltán egy Facebook-kezdeményezés nyomán szerveződött csoportról beszélt, amely, immár 5000 taggal Vajdaság értékeivel foglalkozik. Végül vendéglátónk, *Fekete Károly*, az Aradi Vértanúkultusz múltját és jelenét járta körbe. Majd az előadás és a *Jelen-ház* finom ebédje után valóban tehattünk egy sétát és körbejárhattuk Arad híres tereit, nevezetességeit Fekete Károly vezetésével, aki minden ház történetét ismeri.

Aradra kisbusszal utaztunk. A határon három órát várahoztunk visszafelé, de ezalatt megbeszélhettük a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel a jövőbeli programokat, terveket. Gergelyné Bodó Marika tanárnővel beszéltünk

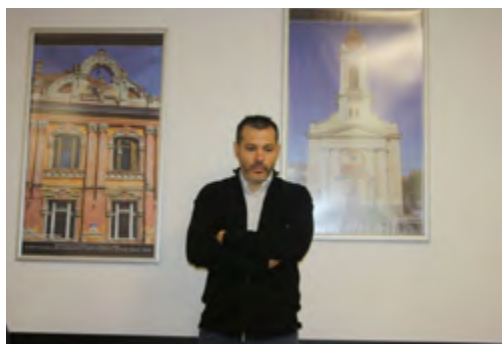
az ifjúsági akadémia programjáról, melyet idén sátoraljaújhelyen, anyanyelvi témában tartunk. Továbbgondolva az ötletet, hogy idén egyetemista hallgatókat is vonjunk be műhelyfoglalkozások tartásába, állomások kialakítását vetette fel. Így 5-6 különböző állomáson a diákok a nyelvjárás, helyi szóhasználatok, dialektusok egy-egy jelenségével, vagy éppen kutatási módszerével ismerkedhetnének meg.

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, a Makói Honismereti Híradó szerkesztője beszélt a regionális, határon átnyúló középiskolás versenyekről. Ezek hasonlóak, mint a párkányi. Jó lenne az ország minél több területén példát venni a két szervezet mintaszerű működéséről és hasonló, a történelmi ismeretek mellett a személyes kapcsolatokat is erősítő vetélkedőket szervezni határon túli és határon inneni diákok között.

De talán a november elején megrendezendő Hon- és Népismeret módszertani konferencián, Szegeden még többek megismerhetik a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület honismeretet tanító tanárainak módszertani kezdeményezéseit, és a jó példát tovább vihetik a szélrózsa minden irányába.

JUHÁSZ ZOLTÁN

SZEGEDI ÉRTÉKTÁR

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2022. 05. 13-án, pénteken a megyei értéktárakat felfedező tanulmányútjai sorát Szegeden folytatta. Elsőként a Szent-Györgyi Albert (1893–1986) C-vitamin felfedezésének helyszínét látogattuk meg a SZSZC Déri Miksa Műszaki Technikumban. Az 1914-ben épült Kálvária téri mai középiskolában 1921-től az egyetem vegytani intézete működött. Szent-Györgyi Albert 1930-tól az épületben lakott és dolgozott. Itt mutatta ki a szegedi paprika C-vitamin tartalmát, amivel elnyerte a Nobel-díjat. Az emlékszoba a tudós egykori lakásában került kialakításra korabeli bútorokkal, laboratóriumi eszközökkel, dokumentumokkal, fényképekkel. A kultikus helyszínt Gergelyné Bodó Mária az intézet tanára, a megyei egyesület titkára mutatta be.

A szegedi értéktári nap központi helyszíne a Móra Ferenc Múzeum volt. A szegedi és megyei értéktár elemeit röviden, vetítéssel dr. Fári Irén egyesületi tagtársunk, a program főszervezője ismertette. Néhány szegedi értéktári elem már a hungarikumok közé bekerült úgymint: a Pick téliszalámi (ami évszázados hagyományon alapuló, sertéshús és sertésszalonna felhasználásával, titkos fűszerezéssel, hideg füstöléssel, szárításos érleléssel készül, nemespenész-bevonatú termék), a Szegedi fűszerpaprika-őrlemény vagy Szegedi paprika, a Szőregi rózsató, a Tiszai halászlé és a szegedi papucs (amit a helybéliek annyira szerettek, hogy a fogadalmi templom központi freskóján Szűz Mária is ezt a lábbelit viseli).

A szegedi értéktár elemei közül többen részletesen is volt lehetőségünk megismerkedni. Bálint Sándor (1904–1980) néprajzkutató, a vallási néprajzi kutatás megalapítójának, a „*legszőgedibb szögedi*” hagyatékát dr. Fodor Ferenc néprajzkutató, a gyűjtemény gondozója mutatta be. Százhetven dobozban rendszerezték a tekintélyes méretű, formailag és műfajilag heterogén, levéltári jellegű kéz- és gépiratos anyagot. Ebből húszat Bálint Sándor személyes levelezése tölt meg. Egyedülálló a vallási néprajz körébe tartozó tárgy- és dokumentum együttes. Látványosak és a kutatás számára is izgalmasak a népi szakralitás jellemző darabjai, a keretezett szentképek, szobrocskák, feszületek, ima- és énekeskönyvek, a kéziratos énekes füzetek, öltöztetett viaszszobrocskák, üvegek és búcsús kegytárgyak. Bálint Sándor nagy műgonddal gyűjtötte a keresztény kultusz képzőművészeti alkotásait is a barokktól a modernig, naivtól a magas művészetig. A világi tartalmú nyomtatványok, ritka nótásújságok, vőfélykönyvek, paraszti feljegyzéseken kívül életrajzi vonatkozású dokumentumok, fényképek, okiratok a tudós személyes környezetéből való lakberendezési tárgyak: szekrények, polcok, asztal és székek alkotják a hagyatékot.

A néprajzi látványtárban dr. Bárkányi Ildikó tagtársunk, néprajzkutató, a múzeum igazgatóhelyettese a szegedi napsugaras házoromzatot és a szegedi papucsot mutatta be. A deszkaoromzat Alsóváros népi építészeti hagyománya-it idézi. A Nagyárvíz utáni Paprikaváros (Alsóváros) valamikori egységes utcaképét meghatározó, istenszemes” oromdíszek a szegedi nagytáj paraszti kultúrájának jellegzetes motívuma, amelyek sajnos az új építkezések következtében gyorsan fogyatkoznak. *„A szegedi papucsnak nincs párja”* – tartja a mondás, mivel az eredeti papucs egy lábra készült, használat közben igazodott a lábhoz. A papucsviselés a Nagyárvíz (1879) után terjedt el, amikor a frissen burkolt, kövezett utcákon a lányok és asszonyok papucsot hordhattak. A papucskészítés történetéről, technikájáról, fajtáiról és jelenéről is szó volt, miközben az utolsó papucsos mester, Rátkai Sándor (1914–1911) szemet gyönyörködtető papucs-gyűjteményének egyes darabjait is kézbe vehették tagtársaink.

Dr. Beretzk Péter munkásságát az általa létrehozott 800 darabos fehér-tavi madárpreparátum gyűjtemény reprezentálta, amelyet Tóth László gyűjteménykezelő mutatott be élvezetes stílusban. Beretzk Péter (1894–1973) végzettségét tekintve orvos volt, azonban nemzetközi és hazai hírnevet ornitológusként szerzett. Neki köszönhető Magyarország első madárrezervátumának, a szegedi Fehér-tónak a létrejötte. Munkásságának kezdete előtt a szikes tavakat szinte senki sem vizsgálta. Négy évtizeden át végezte kutatásait a Fehér-tavon, melynek eredményeit több száz tudományos és ismeretterjesztő cikkben mutatta be. A hazai madárfotózás úttörőjeként is számon tartják. Munkásságát a hálás utókor *„a szegedi Fehér-tó atyja”* elnevezéssel hálálta meg.

Meghallgattuk még Kocsi Tamás tagtársunk előadását az Újszegedi Népligetről, valamint dr. Tóth István tagtársunk, történész gondolatait a szegedi halászléről. Közben megkóstoltuk a Suhajda cukrászda finomságát, a Suhajda édességet, ami szintén a szegedi értéktár része. A csokoládés, krémmel töltött, a maga korában több díjat nyert édesség készítője Suhajda József (1886–1948) cukrász, akinek üzlete 1910–1933 között Szegeden az Iskola (ma Oskola) utcában működött. Az általa megalkotott Suhajda – csemegét ma már kevésbé ismerik a cukrászok, de a szomszédos Aradon meg lehet vásárolni. A rendezvényünk alkalmából a szegedi Bányai-cukrászda készítette el a Suhajda-csemegét számunkra.

Köszönet a szervezőknek és a fogadó intézményeknek, személyeknek, hogy a nagyszámú érdeklődőknek ismét egy hasznos és élménydús napban volt részük!

FÁRI IRÉN

GRADUS-MESTER 15. RÉSZ – „TARTSD NYITVA A SZEMED, AZ APRÓ RÉSZLETEKET IS VEDD ÉSZRE...”

Ez az aforizma állt Szent-Györgyi Albert egykori könyhaajtóján. A hétvégén a VII. Honismereti Civil Regionális Találkozóra utaztam Aradra. Előtte lévő délutánt Szegeden tölthettem, ahol Gergelyné Bodó Marika tanárnő, a Csongrád-Csanád Megyei Honismereti Egyesület titkára Szeged egyik legkülönlegesebb helyét mutatta meg nekem.

Az egyetlen hely, ahol Magyarországon Nobel-díjas felfedezés történt, az a mai Szegedi SZC Déri Miksa Műszaki Technikuma. Egy gyönyörű 1914-es szecessziós épületben működik az iskola. 1920 után többek között ebbe az épületbe költöztették át a Kolozsvári Egyetemet, amíg nem készültek el a Dóm téren az új épületek. Itt működött az orvosi-vegytani intézet, melynek professzori állására Klebelsberg Kunó miniszter hívta haza Szent-Györgyi Albertet. Itt volt a professzori lakás, melynek konyhájában ma emlékszoba működik.

A helyi történet szerint Szent-Györgyinek – egyik vendégével való közös gondolkodás után – egy vacsora közben jutott eszébe, hogy a paprikában még nem nézte meg a hexuronsav tartalmát... Alig várta, hogy elmenjenek a vacsoravendégek, és a konyhából a laboratóriumba vezető lépcsőn szaladt is a laborba. A labor az iskola kertjéből nyílt. A kertet ma is gyönyörűen rendben tartják, benne veteményes: paprika, borsó és Szent-Györgyi útja mellett páfrányok.

A felfedezéséért 1937-ben megkapta a Nobel-díjat. Érdekeség, hogy a díjon a grafikus ábrázolni szeretne volna a paprikát, amely a felfedezéshez juttatta a professzort, de mivel nem ismerték a magyar „Szögedit”, ezért az alkotó grafikusok egy chili-bokorral illusztrálták az oklevelet. Ezen a paprikák nem lefelé csüngnek, mint a piros (és nem sárga!) szegedi bokrokon.

Szent-Györgyi egyébként különösen híres volt aforizmáiról. *„Felfedezni valamit annyit tesz, mint látni, amit mindenki lát és közben arra gondolni, amire még senki.”* – áll az emlékszoba ismertetőjén is.

Végül betekintettünk az iskola épületébe, a tantermekbe is. Gyönyörű tantermek, nagy, tágas terek, az épület belsejében is mindenütt a szecessziós építészeti jegyei fedezhetők fel.

JUHÁSZ ZOLTÁN

KÖZÖSSÉGEK HETE DOROZSMÁN 2022-BEN

2022. május 28-án, szombaton 17 órától a kedves vendégeket a Dorozsmai Tájház udvarán pogácsával, kiflivel és vendégváró vegyesgyümölcs pálinkával fogadtuk. A rossz idő ellenére elég szép számban összejöttünk, majd együtt közösen átsétáltunk a Jerney János emléktáblához, mely a Szélmalom Vendéglő falán található.

A megemlékező műsort Gergelyné Bodó Mária nyitotta meg, majd dr. Marjanucz László, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke Jerney János rövid élettörténetét ismertette. Jerney János 1800. május 12-én született Dorozsmán, a Negyvennyolcas u. 5. szám alatti ház helyén. Jerney János kalandos életű utazó, jogász, őstörténész, a dorozsmai iskola névadója.

2018. május 11-én emléktáblát avattunk Kiskundorozsmán Jerney János tiszteletére, amelyet a Miklós és a Deli család szponzorált. Az emléktáblánál koszorút helyezett el: dr. Marjanucz László és Deli Alex. Ezt követően László Györgyné mesemondó a Csodaszarvas történetét Benedek Elek gyűjtése alapján mesélte el. A Jerneyre emlékezés egy közös fotóval zárult, majd a nagygazdaházban folytattuk a megemlékezéseket.

A nagygazdaházban Deli Julianna köszöntötte a tisztelt kedves megemlékező vendégeket.

Marjanucz László, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke megemlékezést tartott Kiskundorozsma történelmének és kultúrájának legnagyobb hagyományörzőjéről és a Dorozsmai Tájház alapítójának születési évfordulójáról, aki május 12-én lett volna 58 éves.

Még egy évfordulóról emlékezhettünk meg, a Dorozsmai Tájház az 5 éves évfordulóját ünnepli 2022-ben, hiszen 2017. június 23-án a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület akkori elnöke, dr. Blazovich László avatta fel azt.

A Dorozsmai Tájház és Deli Albin tiszteletére Sántáné Kurunczi Mária verset írt, melyet Pappné Mészáros Ágnes olvasott fel.

Gergelyné Bodó Mária a Csongrád Megyei Honismeret titkára nagy örömmel jelentette be, hogy a Csongrád Megyei Honismeret Egyesület javaslatára a Honismereti Szövetség az egyik legnagyobb országos és Kárpát-medencei kiüntetés adhatja meg Deli Albinnak posztumusz és Deli Juliannának a tájház alapításának munkájáért, ez a Honismereti Munkáért Érem.

Komáromi Csaba megható emlékbeszédet mondott Deli Albinról, barátjáról és (A kiskundorozsmai római katolikus templom történet című) saját szakdolgozatából egy példányt adott át Deli Juliannának. Pappné Mészáros Ágnes Németh János Janó könyvéből olvasta fel a Dorozsmaiak bosszúja című novellát. Deli Albin emlékére az Öreghegyi Bodza Citerazenekar és a Bárdos házaspár Földeákról emlékműsorral készültek. Németh Janó József Attila A Duná-

nál című versét szavalta el. Meglepetés vendégként Kiss Attila Andor énekelt, Deli Alex kérésére a Kaczor Feri Édesapa, gyere haza...című dalt.

Nagyon szépen köszönjük a megemlékező virágokat és mécseseket Deli Albin részére. Köszönet Deli Albinnak, aki ezt a csodálatos helytörténeti kiállító és rendezvényekre alkalmas helyet létrehozta.

DELI JULIANNA ÉS DELI ALEX

ÖSSZEFOGLALÓ

A HOMOKHÁTI MEGYEJÁRÁS III.

PROGRAMRÓL

(Honismereti, helytörténeti szakmai tanulmányút)

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület folytatta a Csongrád - Csanád megye települései helyi értékeinek megismerésére szervezett programját. 2022. június 11-én Bordány, Üllés és Öttömös értékeivel ismerkedtünk meg a Homokháti megyejárás III. program keretében. Öttömös értékeinek egy részét már 2021-ben megismerhettük, de ígértük, hogy visszatérünk, mert volt még bőven a helyi értéktárban az egyesület tagjai számára érdekesség.

Bordány volt az első állomásunk. 1950-ben Kistemplomtanya önálló közigazgatású községgé vált, és legnagyobb dűlőjéről Bordálynak nevezték el a Szeged melletti települést. Az önálló községgé alakulást 1950. augusztus 9-én még az 1947–1950 novembere között működő, 25 tagból álló községtanács mondta ki. Ma már nagyközség, 2022-ben a lakosainak száma 3349 fő.

Látogatásunk célja a helyi értékek megismerése volt, ugyanis 2012 áprilisában került kihirdetésre a 2012. évi XXX. törvény a nemzeti értékekről és a hungarikumokról, mely lehetőséget adott az ország településeinek arra, hogy összegyűjtsék a helyi értékeiket, azokat gondozzák és bemutassák. Bordány Nagyközség Önkormányzata 2013. szeptember 12-ei ülésén döntött a Helyi Értéktár Bizottság megalakításáról, és kezdődött a munka az értékek összegyűjtésére és kategóriákba sorolására.

Az alábbi értékeket néztük meg:

- Épített környezet kategóriában: Római Katolikus Templom, Szent István szobor, II. világháborús emlékmű, Szent György szobor és díszkút,
- Ipari és műszaki megoldások kategóriában: a Kisapáti család veterán autói.

A programot 8.30 órakor a Kisapáti család veterán autóinak megcsodálásával kezdtük a Kossuth utca 100. szám alatt. Általában nem fogadnak látogatókat, az autókat csak akkor mutatják meg, amikor autós rendezvényt szerveznek! Velünk most kivételt tettek. Nemcsak a helyi értéktár része, hanem a megyei, sőt az országos értékek között is szerepel a gyűjtemény.

Az autógyűjtemény gazdája a bordányi Kisapáti István, aki a Veterán Autó Club Magyarország elnöke is volt korábban. A szerény autószerelő-mester tulajdonában található olyan gépjármű is, amelyből a világon csak egyetlen egy van. Az első autókat már a XIX. század végén megépítették. Benz és Daimler urak 1895-ben és 1896-ban jegyeztették be találmányukat. Magyarországon is hamarosan megjelent ilyen jármű, Szegeden viszont csak 1903-ban láthatták

először. Az autószerelő mester, akinek veteránautó-gyűjteménye az évek során az ország határain túl is híressé vált, nagy örömmel és büszkeséggel beszélt a Bugattikról, a kedvenceiről. A Bugattikban próbálták ki az autótechnika legújabb vívmányait. Az tény, hogy autóit bérbe vették már több film forgatásakor is, de a korhűen felújított, működőképes járművekből még egyet sem adott el. Nem eladásra újítja fel a járműveket, saját szenvedélyét éli ki a gyűjtéssel. Már kisgyerek korában megkedvelte a gépeket, autószerelőnek is tanult. Testvére, József is autógyűjtő. Kisapáti István nemcsak autógyűjtő, hanem részt is vett több veterán autós túrán is hazánkban és külföldön is. Az elért eredményekért kapott plaketteket is láthattuk. Nagyon élvezetes tárlatvezetés volt, örültünk, hogy egy csodálatos helyi értéket nézhettünk meg.

Ezt követően Dr. Janes Zoltán plébános munkatársa mutatta be a Római Katolikus Templomot.

A település kialakulása 1850-ben kezdődött. Ekkor kis kápolnát építettek, Szent István Király tiszteletére. Az építtetőkről a Dudás kápolna nevet viseli 1910-ig, amikor is a „*Kistemplomtanya Központ*” nevet kapja. Dudás István és neje, Czékus Franciska tanyai lakosok a saját birtokukból egy darab földet adtak át piactérnek és templom építése céljára. Az adományozók kiskápolnát építettek, melyet Szent István király tiszteletére ünnepélyesen fölszenteltek. A négy tanyaközpont (Forráskút, Zsombó, Árpádközpont, Kistemplomtanya) kápolnái közül a legfejlettebb és legrégebbi a Kistemplomtanya volt.

Bordány mai temploma a régi helyén épült 1907–1909-ig neoromán stílusban, s megáldása 1910-ben történt. A hívek lelki gondozását a dorozsmai káplán látta el. Amikor 1950-ben közigazgatásilag önállóvá válik a falu, akkor lesz önálló plébániája.

A plébánia 1993-ban a Váci Egyházmegyétől átkerül a Szeged-Csanádi Egyházmegyéhez. Plébánosa jelenleg több település plébánosa is. Teljes pompájában, díszkivilágítással csodálhattuk meg a felújított templomot. A templom mellett lévő parkban található a Szent István szobor, amely szintén a helyi értéktár része. Bánvölgyi László szobrászművész bronzból készült, Szent Istvánt ábrázoló egész alakos szobrát 1991. augusztus 19-én adták át, a szobrot az önkormányzat állíttatta.

A bordányi II. világháborús áldozatok emlékére Bánvölgyi László által alkotott emlékművet 1990. november 1-jén avatták fel, mely a Szent István téren áll. Az emlékmű részben lakossági és közadakozásból készült Tarnai László építész-mérnök parkrendezési terve alapján.

A Sárkányölő Szent György szobrának kiválasztása abból az alkalmából történt, hogy a tér mellett lévő Szent István király templomot éppen Szent György napján avatták fel. A reneszánsz kút tetején álló szobor, Szent György alakja, az elszántságot, bátorságot mutatja, míg a lóva inkább félelemről árulkodik. A

kútoszlopon, a két ellentétes oldalon madárfejű vízköpő van elhelyezve, 2010-ben avatták fel.

Üllésre 11 órakor érkeztünk a Déryné Művelődési Ház és Könyvtár intézményhez.

Üllés és környéke már a népvándorlás idején is lakott volt. A mai Üllés helyén a középkorban kun pusztá volt, benépesedni 1745 után kezdett. Az 1900-as években alakult ki a tanyaközpont, Göbolyjárasközpont, majd később Árpádközpont néven. 1949-ben önálló községgé alakult Üllés néven. Ma már nagyközség, lakóinak száma 2022-ben 3079 fő.

Megtekintettük az üllési értéktár kiállítást a Déryné Művelődési Házban, majd a Nemezelésről készült kiállítást is. Ezek a kiállítások az Üllési Nyárindító Fesztivál egyik programjaként szerepeltek. Bemutatta Meszesné Volkovics Szilvia igazgató, önkormányzati képviselő. Minden értéktári elemből láthatunk, ha nem lehetett a kiállításra elhozni, akkor fényképen csodálhattuk meg. A kiállításon többek között megnézhattuk Babarczi János kádármester munkáit, mely a kulturális örökség részévé vált. Az alábbi méltatás olvasható az Üllési Értéktárban a mesterről és munkáiról.

Babarczi János az utolsó alföldi kádármester volt, jugoszláv mestertől tanulta tudományát, akinél 4 évig inaskodott. Majd 7 évig járta az országot, segédként tanulta a szakma fortélyait, napi 12-16 óra munkaidőben. Szegeden, az Ipartestület Iskolájában kapott mesteroklevelet. Saját műhelyét 1964-ben alapította. Ő maga is szabadított fel 5 tanoncot. Használati tárgyakat, hordókat, kármentőket, tölcséreket, káposztás kádakat, dézsákat, töltikéket, hordó alá valókat, felöntőket, puttyonokat készít. Emellett a fafaragás sem áll tőle messze. Lakkozott díszhordók csapos fenekét faragott domborművekkel díszíti. Jellemző motívumai a szőlőlevél, szüretelő pár vagy szürethez kapcsolódó mesefigurák.

Babarczi János műhelyének falán a hordókészítés négy, az idős mester számára fontos titkáról olvashat az ember: „Mindig a legjobb minőségű alapanyagból dolgozom, magam válogatom ki a megfelelő minőségű tölgy- és eperfát. Csak minőségi és kipróbált szerszámokat használok. 65 éves szakmai tapasztalat és gyakorlat. Minden munkát szívvel végzek, minden megrendelőm egyformán értékes a számomra.”

„Babarczi János kádármester munkássága a helyi kulturális örökség szerves része, pótolhatatlan a népművészet, az iparművészet és a népi kézművesség területén.”

A kiállításon egy fényképalbumot is megnézhattunk az „Alkotóház” értékeiről. A helyi kézműves alkotásokból, tárgyakból és a régi használati eszközökből állandó kiállítás látható az épületben, ezekről készült képeket mutatták be album formájában. Az Alkotóház egy része Tájházként is működik.

Értéktári elem a Fonó Néptáncegyüttes tevékenysége is. Az alábbi méltatás olvasható az Üllési Értéktárban az együttesről: „Az Üllési »FONÓ« Néptánc-együttes 1977-ben alakult a helyi általános iskola, a Déryné Művelődési ház és az Üllés és Vidéke ÁFÉSZ támogatásával. Tagjai diákok, főiskolai hallgatók és dolgozó fiatalok, akik a munkájuk mellett vállalkoznak arra, hogy megőrizték hazájuk táncagyományait, népük szokásait. A műsoruk az egész Kárpát-medence táncait felölelve hiteles képet ad a magyarság népművészetéről. A sokszínű népi kultúra, a tánc bemutatása mellett nagy gondot fordítanak arra is, hogy az eredeti táncok eredeti népviseletben jelenjenek meg a színpadon. A kosztümök nagy részét a táncosok maguk készítették, melyek mára már több-millió érték képviselnek. Az együttes ruhatárában lévő viseletek: Szatmári, sárközi, széki, dél-alföldi, kalocsai, mezősegi, székely, kalotaszegi, méhkeréki, gyimesi, palóc, cigány és rábaközi viseletek. Emellett: hagyományos ingek, zakók, mellények, kalapok, kucsmák, cipők, papucsok, női, és férfi csizmák.”

Ma már 120 fő táncol 5 csoportban, különböző korosztályokban. Ott tartózkodásunk idején fergeteges gálaműsorral ünnepelték jubileumukat.

Az Üllési Értéktár kiállításnak nagy sikere volt tagjaink körében, tárgyak és fényképek mutatták be a falu kincseit. A település alpolgármesterének említettük azt a szándékunkat, hogy szeretnénk visszalátogatni és megismerni a többi értéket, amit érdemesnek tartanak bemutatni az érdeklődők számára.

Öttömösre utaztunk tovább és bekapcsolódtunk a Spárgafesztivál programjába. Öttömös már 1436-ban jelölve volt korabeli térképeken, 1908. október 1-től belügyminiszteri engedély alapján önállóvá vált. Többször szervezték át a közigazgatás irányítását. Mezőgazdaságból él a lakosság, 1957 óta termelik a spárgát. A tanyavilágban él a lakosság 40 %-a, 2022-ben a lakosság száma 647 fő.

Öttömösön már járt 2021-ben a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagsága, akkor határozta el a csapat, hogy ismételten visszatér és részese lesz a falu legnagyobb rendezvényének, a Spárgafesztiválnak. Öttömös a spárga hazája, 1994-ben rendezték meg az első fesztivált a spárgaidény lezárásaként. Változatos kulturális és sportprogramok mozgósítják a falu lakóit, hiszen minden korosztálynak kínálnak látnivalót. Fő program a spárgából készült ételek bemutatása és kóstolása. Úgy mondják, hogy nincs másik zöldségféle, melyet ennyi formában el lehet készíteni. Mi is beálltunk a sorba, hogy a Művelődési Házban a több mint 30 féle spárgás ételt megkóstolhassuk. A hatalmas kínálatból a spárgaleves, spárgapuffancs, spárgasaláta, rakott spárga, spárgával töltött rántott palacsinta is nagy sikert aratott. A rendezvényen tapasztaltak bizonyították, hogy jó döntés volt az Öttömösi Értéktár részévé tenni a spárgát és a Spárgafesztivált. A fesztiválon nagyon sok vendég volt, túlnőtt a falu határain. Ünnepeltek, köszöntötték a díszpolgári címet elnyerőt, a szomszédos települések vezetőit és a külföldi testvértelepülések delegációit is. Találkoztunk

Dr. Dobó István polgármesterrel is és megtudtuk, hogy Vargáné Dobó Jolán a spárgás ételek kóstolásának szervezője és az 1994-ben induló fesztivál megálmodója is Díszpolgári cím tulajdonosa, elismerve áldozatos munkáját.

Lovasfogatokkal ellátogattunk a Magyar László Emlékarba. A falu szülötte Magyar László, híres Afrika-kutató, aki Magyar Imre, Öttömös valamikori birtokosának törvénytelen fia volt. Az Öttömösi Értéktárban az alábbiak szerint méltatják tevékenységét:

„Tudományos életművével jelentősen hozzájárult Afrika múltjának, kultúrájának és népeinek teljesebb megismeréséhez.” Magyar László Afrika-kutató életműve és munkássága az Öttömösi Értéktár része.

A fesztivál programjai között szerepelt több kiállítás is. A kiállított tárgyak némelyike a helyi értékek közé kerülhet hamarosan. Mézeskalács kiállítás, Gyémántszemes képek bemutatója, Gyöngyfa kiállítás. Lovas fogattal ellátogattunk a falu kilátójához is, a tetejéről szép kilátás volt a környező erdőségekre, szántóföldekre.

A Spárgafesztiválon sok maradandó élményben volt részünk, jó volt tapasztalni a közösség összetartó erejét.

Öttömös után még bekapcsolódtunk az Üllési Nyárindító Fesztivál programjaiba, így 30 féle bort kóstolhattunk, értékelhattunk és a Fonó Néptánc-együttes „Generációk – Fonó 45” jubileumi gálájának résztvevői készülődését is láthattuk, sajnos tanulmányutunk vége miatt a kétórás program részesei nem lehettünk.

Összességében megállapítható, hogy a „Homokháti megyejáró III.” honismereti program sikeres volt. Jó volt a megye három településének értékeit megismerni, értékeik előtt tisztelni.

GULÁCSINÉ SOMOGYI ILONA

BESZÁMOLÓ A 2022-ES ORSZÁGOS HONISMERETI AKADÉMIÁRÓL

A 49. Országos Honismereti Akadémiát az idén Veszprémben rendezték meg, 2022. július 03–08-ig. Az Országos Honismereti Szövetség legnagyobb rendezvényét már harmadszorra szervezték Veszprémbe. Először 1993-ban, majd 2007-ben volt az Akadémia helyszíne a „királynék városa”. Az ezeresztendős Veszprém legősibb városaink egyike. Államalapító Szent István királyunk és Boldog Gizella királyné városa méltó helyszíne volt az Akadémiának. Az idei Akadémia fő témája a 800 éves Aranybulla, és az Árpádok évszázadai köré csoportosult. Időrendben írom le az eseményeket.

Első nap: július 3., vasárnap, mely a megérkezésről, és a szálláshelyek elfoglalásáról szólt. A szállás a Pannon Egyetem Központi Kollégiumában volt az Egyetem u 12-ben, mely nagyon jól megközelíthető volt a buszpályaudvarról a 4-es és a 4/a jelzésű helyi buszokkal, melyek ott álltak meg a kollégium előtt. Este a Jótékonyági Bálon vettünk részt a Jeruzsálemhegyi Baráti Kör közösségi termében és udvarán, a Malomkő u. 3-ban. Nagyon sok tombolatárgyat sorsoltak ki a kiadás, hangulatos vacsora után. A Szövetség részére igen jelentős összeg gyűlt össze a tombolák árából. Hangulatos estével zárult az első napunk.

Második nap: július 4., hétfő. A kollégium földszinti termében reggeliztünk. Az Akadémia megnyitására a Megyeháza dísztermében került sor, majd a köszöntők következtek. Házigazdák: Márkusné Vörös Hajnalka, a Veszprém Megyei Honismereti Egyesület Elnöke, Porga Gyula, Veszprém polgármestere, Udvardy György, Veszprémi Érsek. Megnyitóbeszédet Debreczeni-Droppán Béla, az Országos Honismereti Szövetség Elnöke mondott. Azután szalagfelkötés az OHA vándorbotjára, és a kitüntetések, díjak átadására került sor. Csongrád-Csanád Megyéből a Kiss Mária Hortensia Kör, a Szirbik Miklós Egyesület, Makói Honismereti Kör, dr. Markos Gyöngyi, Deli Albin és Julianna, Sántáné Kurunczi Mária részesültek elismerésben. A Honismereti Szövetség Bél Mátyás díját vehette át Rainer Pál történész, Rémiás Tibor, a nyíregyházi múzeum igazgatója és Róbert Péter történész. A nyitóelőadást Zsoldos Attila tartotta Az Árpádok Magyarországon címmel. Előadásában a nádorok jogairól és intézkedéseiről szólt. A program következő része egy kiállításmegnyitó volt. A kiállítás helyszíne a díszterem volt, a Veszprém Megyei Népművészeti Egyesület tagjainak a munkái voltak kiállítva, mint pl.: Bertalan Katalin mencshelyi csipkeverő, Kovács Katalin nemezkészítő, Gáspár Mariann bőrműves, Szabó Csaba és Horváth Gyula fafaragó, Szabó Éva fazekas, Csupics Éva szalma- és csuhédíszek készítője, Bakó Ildikó tojásdíszítő. A kiállítást S. Lackovits Emőke nyitotta meg. Ebédet a Hangvilla étteremben kaptunk 13–14 óra között min-

den nap. A program városnézéssel folytatódott. Négyféle hosszúságú sétára lehetett jelentkezni. Mindenki eldöntötte, hogy melyiken szeretne részt venni. Este 18.30-tól fogadás volt a Veszprémi Petőfi Színházban. Nagyon jó és hangulatos beszélgetések alakultak ki a résztvevők között vacsora közben.

Harmadik nap: július 5., kedd. Reggeli után 9–12.30-ig plenáris ülés volt a Megyeháza dísztermében. Levezető elnök: Debreczeni-Droppán Béla. 1.) Buzás Gergely: Az Árpádok királyi központjai. 2.) Feld István: A Várépítészeti kezdetei hazánkban. 3.) Solymosi László: Írásbeliség és társadalom az Árpád -korban, sajnos a professzor Covid fertőzésben megbetegedett, ezért nem tudott jelen lenni Veszprémben. Az ő előadását Juhász Zoltán, az Országos Honismereti Szövetség titkára olvasta fel. 4.) Körmendi Tamás: A királynék szerepe a 11–13. században. 5.) Kiss Etele: A koronázó palást és Gizella királyné hímzőműhelyének kérdése. 6.) Thoroczkay Gábor: A királyi uralom gyakorlásának szimbolikája: jelvények, rítusok és helyszínek. Ebéd után folytatódtak az előadások. Levezető elnök Solymosi László professzor helyett Blazovich László, a Szegedi Egyetem professzora volt. 1.) Weisz Boglárka: A Magyar Királyság gazdasága az Árpád-házi királyok uralkodása alatt. 2.) Tóth Csaba: Pénzverés a kora középkori Magyarországon. 3.) Szende Katalin: A városok az Árpád-korban. 4.) Rudolf Veronika: Magyar-Osziák-Cseh kapcsolatok a 13. században. 5.) Csáki Judit: Történetírás az Árpád-kori Magyarországon. 6.) Rácz György: Véghely Dezső középkori oklevélgyűjteménye. 7.) Blazovich László: Az Aranybulla helye a magyar jogtörténetben. 8.) Romhányi Beatrix: 11-13. századi templomhálózat. 9.) Garaczi Imre: Királynék kárpitja, Gizella-hagyomány: lelkeség, a tudomány és a nőiesség. Vacsoránkat a Simonyi Tálalóban fogyaszthattuk el. Esti programunk pedig a Megyeháza dísztermében a Szent Korona c. dokumentumfilm megtekintése, és az azt követő beszélgetés Pálffy Géza történésszel.

Negyedik nap: július 6., szerda. Reggeli után plenáris ülés a Megyeháza dísztermében. Levezető elnök: S. Lackovits Emőke néprajzkutató-muzeológus, a díszteremben lévő kiállítás megnyitója. 1.) S. Perémi Ágota: Veszprém város avar- és honfoglaláskori régészeti emlékei. 2.) Karlinszky Balázs: Káptalani birtokkezelés a középkorban. 3.) Vida Beáta: A ciszter rend története a középkori Magyar Királyságban, különös tekintettel a Zirci Apátságra. 4.) Simon Anna: A középkori veszprémi székesegyház. Építéstörténet a 2021. előtt végzett kutatások alapján. 5.) Pátkai Ádám: A 13. századi templomok Veszprém megyében. 6.) Rainer Pál: A Szent Katalin domonkos rendi kolostor és a Miklós-szeg régészeti feltárása-Szent Margit veszprémi gyermekéveinek dokumentumai. Ebéd után, 15 órától szekcióülések kezdődtek. Mi az 1-es szekcióban voltunk, melynek helyszíne a Megyeháza díszterme volt. A szekciót Prokopp Mária művészettörténész vezette. A témája pedig az Árpádok épített öröksége volt. Vacsora a már ismert Simonyi Tálalóban volt.

Ötödik nap: július 7., csütörtök. 6.30–7.30-ig reggeli és az úticsomagok kiosztása a 7.30-kor induló tanulmányutakra. 1.) Útvonal: Zirc-Jásd-Bakonybél-Úrkút-Aszófő 2.) Útvonal: Nagyvázsony-Mindszentkál-Salföld-Kővágóörs-Révfülp-Örvényes-Tihany-Balatonfüred-Aszófő 3.) Útvonal: Litér-Sóly-Nádasdladány-Őskü-Berhida-Balatonkenese-Balatonfűzfő-Vörösberény-Aszófő. Mi a 3-as busszal mentünk a tanulmányútra Lovassy Klári nevű idegenvezetőnkkel. Elsőként Sólyra mentünk. Sóly a keresztény magyar államiság szülőhelye. Miért jelentős Sóly? Ezt a falut emelte udvarnagyi rangra és itt emeltette fogadalmi kápolnául a mai református templomot István fejedelem, ami az ország legöregebb, magyar építésű, falusi kistemploma. Itt jelölte ki I. István 1009-ben a Veszprémi püspökség határait. 1181-ben itt keletkezett III. Béla írásbeliséget elrendelő okiratát. Itt állították fel a világ legnagyobb fából készült kardját Koppány és István csatájának emlékére, ahol koszorút helyeztünk el a hősök emlékére. A következő állomás Őskü volt, ahol szintén egy Árpád-korabeli templomot néztünk meg, mely 11–12. században az Újlaky várból lett kialakítva. Ezután mentünk Nádasdladányba, mert 11 órára volt időpontunk foglalva a kastélylátogatásra. A Nádasdy kastélyt a 19. században Nádasdy Ferenc építtette Tudor stílusban, mely a család lakóhelyéül is szolgált a II. világháborúig. A magyar állam felújította, és 2021-óta látogatható a kastélyt övező parkkal együtt. Ezután Berhidára mentünk, ahol szintén egy 13-14. század fordulóján épült késő román és kora gót stílusú templomot néztünk meg, a Szent Kereszt Kistemplomot. Ezután Felsőörsre mentünk, de a rossz időjárás miatt a balatoni látnivalókat kihagytuk (Balatonkenese, Balatonfűzfő, Vörösberény). Itt a polgármester fogadott bennünket a szép régi Árpád-kori templomban. A nap zárásaként Aszófőre mentünk vacsorázni a Nagy Kertje Teaházba és Fogadóba. Vacsora után jól elfáradva és élményekkel meggazdagodva tértünk vissza Veszprémbe.

Hatodik nap: július 8., péntek. 7.30–8.30-ig reggeli, 9.00–12.00-ig plenáris ülés a Megyeháza dísztermében. Levezető elnök: Rémiás Tibor. Szekcióvezetők beszámolója után a záróelőadást Szende László tartotta az Árpád-ház szentjeiről. Az Akadémia ünnepélyes zárásaként az OHA-vándorbot átadása, majd elnöki zárszó következett. Jövőre az 50. Akadémiát Budapesten rendezik. Reméljük, hogy az is ilyen tartalmas és élménydús lesz majd, mint a veszprémi. A délutáni órákban indultunk haza. Mi Szegedre, illetve Makóra, ahova meg is érkezünk szerencsésen az esti órákban.

Köszönjük a Veszprém Megyei Honismereti Egyesületnek a vendéglátást és a szervezést! Tartalmas, szép napokat töltöttünk Veszprémbe, melyet örökké megőrözünk emlékezetünkben!

CSURGÓ ZSUZSANNA

XXVI. IFJÚSÁGI HONISMERETI AKADÉMIA

Augusztus 5. (Péntek)

8.00 – 9.00	<i>Reggeli</i>
9.00	A konferencia zárása, a jövő évi téma megszavazása Hazautazás

A változtatás jogát fenntartjuk.

Az Ifjúsági Akadémia fő támogatója:

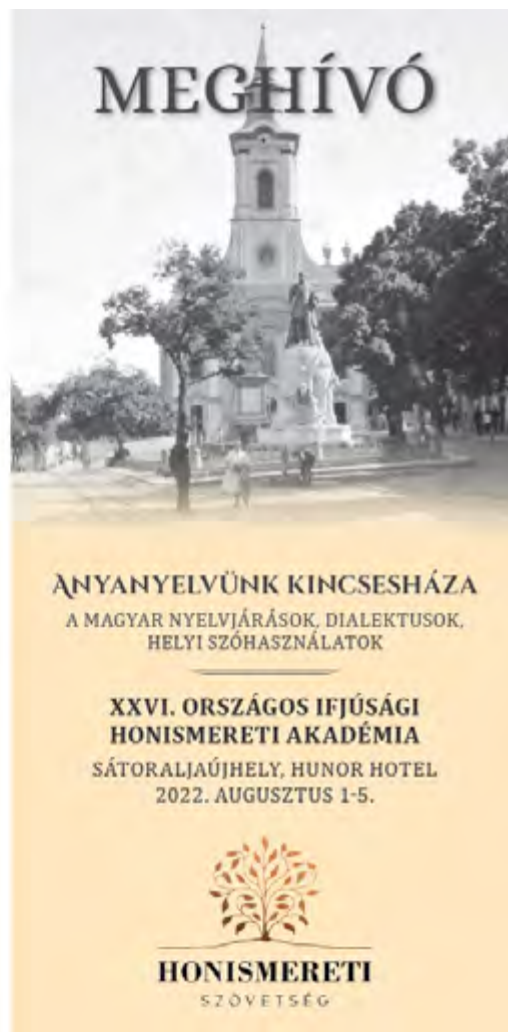
További támogatók:

Sátoraljaújhely
Város Önkormányzata

MAGYAR
NEMZETI
MÚZEUM

XXVI. ORSZÁGOS IFJÚSÁGI HONISMERETI AKADÉMIA

ANYANYELVÜNK KINCSESHÁZA
A MAGYAR NYELVJÁRÁSOK, DIALEKTUSOK,
HELYI SZÓHASZNÁLATOK

A rendezvény fővédnöke:
Juhász Judit
Anyanyelvpolók Szövetsége elnöke

Augusztus 1. (Hétfő)

14.30 – 16.00 Beérkezés, regisztráció a szálláshelyen
16.30 – 17.00 Megnyitó ünnepség

Köszöntők

Titkos Sándorné, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei
Honismereti Egyesület elnöke

Fővédnök: **Juhász Judit**, Anyanyelvpolók Szövetsége elnöke

Védnök: Szamosvölgyi Péter, Sátorajáújhely polgármestere

A rendezvényt megnyitja: Debreczeni-Droppán Béla,
a Honismereti Szövetség elnöke

17.00 – 17.30 **Nyíri Péter** (igazgató, Magyar Nyelv
Múzeuma): *Magyar nyelvjárások, dialek-
tusok, helyi szóhasználatok*

18.00 – 19.00 **Vacsora**

19.30 – 21.00 Ismerkedési est drámapedagógiai
játékokkal

Augusztus 2. (Kedd)

8.00 – 9.00 **Reggeli**

9.00 – 10.30 Diák korreferátumok
Szünet

11.00 – 12.30 Diák korreferátumok

12.30 – 13.30 **Ebéd**

13.45 – 16.30 Városnéző séta Sátorajáújhelyen
három csoportban

Szünet

17.30 – 19.00 Nyelvi műhely: nyelvjárások, dia-
lektusok

19.00 – 20.00 **Vacsora**

20.00 – 21.00 **Táncház**

Augusztus 3. (Szerda)

8.00 – 9.00 **Reggeli**

Tanulmányi kirándulás két busszal

9.00 – 11.00 Széphalom: Magyar Nyelv Múzeuma

11.30 – 13.00 Borsi Rákóczi Kastély (a kiállítások
megtekintése)

13.30 **Ebéd** a Cigándi Pajtában

14.30 – 18.00 Cigándi Múzeumfalu: kiállítások meg-
tekintése, kézműves foglalkozások
Uzsonna: cigándi béles

19.00 – 19.45 **Vacsora**

Augusztus 4. (Csütörtök)

8.00 – 9.00 **Reggeli**

9.00 – 10.30 Diák korreferátumok

Szünet

10.45 – 12.15 Diák korreferátumok

12.30 – 13.15 **Ebéd**

14.00 – 15.30 Nyelvi műhely: állomásos feladatok
Szünet

16.00 – 16.30 **Schirm Anita** (SZTE): *Nyelvjárásokról
másként - a hagyományörzés nem
hagyományos módjai*

Szünet

17.30 – 18.30 Nyelvi műhely

19.00 – 19.45 **Vacsora**

20.00 – 22.00 „Tábornok” (közös énekés Novák
Zoltán vezetésével, r-épdaltanulás
Elvira néniével)

ÉLMÉNYEINK A XXVI. IFJÚSÁGI HONISMERETI AKADEMIÁN

Örülünk, hogy részt vehettünk a sátoraljaújhelyi ifjúsági akadémián. Először jöhettünk ifjúsági honismereti akadémiára, és nagy élmény volt számunkra.

A diákok által előadott prezentációk nagyon érdekesek voltak, élmény volt az előadókat hallgatni, bemutatóikat látni. Az előadások azért is különlegesek voltak, mert mindenki a saját élményeit, tapasztalatait is megosztotta a többiekkel. A mi előadásunk is nagy sikert aratott. Talán a legtöbb információt mégis a műhelymunkák során kaptuk. Jókat beszélgettünk Sárival és Virággal, Gergelyné tanárnő interaktív feladata is segített megértetni velünk a nyelvjárássok eltűnésének okait.

És a sok ismeret mellett sok más programban részünk lehetett. A múzeumlátogatások közül Borsiban, Rákóczi Ferenc „szülőháza” tetszett legjobban. István és Áron délvidékiként tanul a Szegedi SZC Déri Miksa Műszaki Technikumban. Napi szinten tudják, hogy a szerb-magyar határ schengeni határ, leggyakrabban több órát kell várakozni a határ átlépéséhez. Szlovákiába viszont útlevél felmutatása nélkül suhanhattunk át. Tetszett a cigándi program, és nagyon jó volt utolsó este a koncert is. Az otthont adó iskola több nagy magyar államférfi alma mátere volt. A helyi múzeum focikiállítása zseniális, élmény volt a levéltárban Kazinczy nyomán járni, a Magyar Nyelv Múzeumában szintén.

A táncház mind a négyünknek nagyon tetszett, akár minden este is jó lett volna. Hogy a biliárdasztal ingyenes volt, a legjobb „húzás” volt a szervezők részéről. Ha több szabadidőnk lett volna, szívesen boboztunk volna még.

Sok új embert ismertünk meg, ez egyre jobb hangulatot teremtett, sok szép lánnyal tölthettük együtt a hetet. Az étkezés és szállás egyszerűen tökéletes volt. Egyik este-éjszaka sem maradhatott el a medencézés és szaunázás a hotelben.

Jó lenne jövőre is részese lenni az ifjúsági honismereti akadémiának.

ARNOLD MÁTÉ, ERDÉLYI ÁRON, GÉMES ISTVÁN, KÁDÁR PÉTER

TEPLOMTÚRA VÁSÁRHELYEN

A hódmezővásárhelyi értéktárban ugyan nem szerepelnek, de nagyon jelentős az épített örökségünk is. Műemlékeink között a templomaink is nagyon fontos helyet foglalnak el. A városban van 5 református, 2 katolikus, 1 evangélikus, 1 unitárius, 1 görögkeleti templom és a Zsinagóga. Ezért gondoltam, hogy szervezek egy túrát, ugyanis rövid sétával 4 templomot látogathatunk meg. Augusztus 12-én a Kálvin János téren vártam a Honismereti Egyesület és a Makói Honismereti Kör tagjait.

A vásárhelyiek általában János térnek nevezik ezt az igen forgalmas, gazdaságilag is fontos helyet. Idefutnak be a környező településekről az utak. Először a tér történetéről és épületeiről beszéltem. A terület első neve Kispiac tér volt. 1778-ban itt állítják fel Nepomuki Szt. János szobrát, igaz, hogy a lakosság többsége református, de a Károlyiak, a város földesurai a csekély számú katolikusokat támogatják. A szobor bajt okoz, ugyanis 1797. november 6-án éjjel egy kapatos fiatal férfi, aki református vallású, leüti a szobor fejét. Ez az esemény évtizedes pereskedést indított el a reformátusok és katolikusok között. A szoborról a népnyelv János térnek nevezte a területet. A leütött fej helyére fából újat faragtak, ezért lett fafejű János.

Az 1700-as évek végére a lakosság létszáma jelentősen megnőtt. Ezért szükségessé vált egy új református templom építése. A türelmi rendelet lehetővé tette a templom építését. A földesúr nem adott telket, az egyház vásárolta meg a helyet magának a János tér déli oldalán. A Református Újtemplom építését 1792-ben kezdték el. Tervezője a kecskeméti Fischer Boldizsár, a tervezett költség 45.000 Ft. Hozzáadódik az önkéntes gyalogos és szekeres napszám. A templom egyhajós, egyenes záródású, csehsüveg boltozatú, a hajó végén kétemeletes karzattal. Hossza 46, szélessége 20 méter. 1000 ülőhelyes, oldalain 4-4 ablak van. Homlokzata a toronnyal 58 m magas. Stílusa klasszicizáló, későbarokk stílus, jellegzetes copf díszítő elemekkel. Használatba 1796-ban vették, de még nem volt teljesen kész. 1799-ben szentelték fel. Első papja Berecz Péter volt. Orgonája 1840-ben készült el. Az eredeti zsindeletet 1887-ben cserélték le cserépre. A nagy tűzvészt szerencsésen túlélte az épület. 1897-ben belső felújítás történik, a padok alját kiteglázzák, az ablakokat fémkeretes ólomüvegre cserélik. A toronygomb 20 akós (kb.1000 l), ebbe került Szőnyi Benjámín pap-költő verse és a nagy adományozók névsora. A toronyerkélyt a tűz jelzésére is használták. Az 1900-as évekig kürtszóval innen jelezték a negyed és egész órákat. 1923-ban kapott a torony egy 1170 kg-os harangot. Leghíresebb papja Szeremlei Sámuel (1837–1924), aki 1870-ben kerül az Újtemplomba. Több mint 50 évig szolgálja híveit. Közben 5 kötetben megírja a város első monográfiáját. 1908-ban a Tudományos Akadémia levelező tagjává választja.

Sajnos felújítás miatt csak kívülről nézhettük meg az Újtemplomot. A templom nyugati oldalán 1883-ban épült meg a paplak. Jelenleg egyházi hivatalnak és könyvesboltnak ad helyet, de működött itt posta is. A teret 1938-ban nevezték el Kálvin Jánosról, miután Nepomuki Szt. Jánost áthelyezték az újonnan felépült katolikus templom elé. Volt a tér neve November 7. tér is, de most megint Kálvin János nevét viseli.

A tér jelenlegi arculatát az 1800-as évek végén és az 1900-as évek elején nyerte el. Abban az időben készültek a ma is látható épületek. A mai Bercsényi utca sarkán 1895-ben épült Dr. Ániszfeld Endre orvos és testvére Sándor vaskereskedő eklektikus stílusú lakóháza, amiben vaskereskedés működött és működik a mai napig is. A testvérek a zsidótörvények miatt eladták az épületet Négyesi Lajos pékmesternek, akinek a tér keleti oldalán volt a péksége. A másik sarkon Kokovai Mátyás emeletes háza áll, aminek a földszintjén üzletek voltak és vannak. Itt működött élelmiszerüzletként a Marton bolt, ma CBA. A Kokovai-ház mellett 1902-ben épült fel Brunner Ferenc ügyvéd és apja Adolf gabonakereskedő palotája. Alighogy felépült, elárverezték. A központi takarékpénztár, majd városi könyvtár, múzeum és üzletek működtek benne. Később leánykollégium, majd leánynevelő intézet is volt. Jelenleg magánkézben van. Következő épület az Újhelyi palota, ami szecessziós stílusjegyeket visel magán. A sarkon 60-as évekbeli bérház áll. A keleti oldalon áll a Központi Szálloda – Zsidókávéház. Az izraelita hitközség építtette 1893-ban, Bauer Henrik tervezte, Petrecz Pál kivitelezte. Itt működött Kun Miksa vendéglője kávéházzal, étteremmel. Volt itt terménytőzsde, az emeleten hitközségi és jegyzőiroda működött.

A háború után 1953-tól zeneiskola és úttörőház volt, jelenleg a Vidékfejlesztési Hivatalnak ad otthont.

A téren közlekedők tekintete nem tudja elkerülni a középen álló Nagy András János kutat. A város lakossága 1880-ban kb. 30000 fő volt, ennyi emberre egy ártézi kút volt a főtéren. 1883-ban Nagy András János parasztnábob 30000Ft-ot adományozott ártézi kút fúrására. A kút Zsigmondi Béla tervei alapján készült, 1884-ben lett kész a fúrás. Mélysége 256,6 méter, vízhozama 694 liter/perc. A csövek borovifenyőből vannak. Medencéje nyolcszögletű, négy oldalán volt kifolyója. Középen négyzethasáb talapzaton kettős tál van vázaalakú dísszel. A tányérról oroszlánfejes vízköpőn lecsorgó víz toszkán kutakat idéz. A kútoszlopon a következő felirat olvasható:

„E kutat saját költségükön szülővárosuk népének Nagy András János és neje Mucsi Mária készítették. Isten áldása legyen a jótevőkön.”

A teret elhagyva a Völgy utca elejéről visszanezve csodálhattuk az Újtemplom nagyságát.

Következő állomásunk az Unitárius templom a Völgy utca végén, a dombon. Az első istentiszteletet Vásárhelyen 1880-ban tartották. Régi imaházuk

helyén 1910-ben kezdték az építkezést, 1912-re felépült az eklektikus stílusú kis templom. Az építkezés fő támogatója Kovács József téglagyáros az egyház főgondnoka volt. Szabó Csengele tiszteletes asszony fogadott minket. Ismertette az unitárius hitélet különbözőségét a többi vallástól és az egyházuk jelenlegi helyzetét. Régen elemi iskolájuk is volt, ami 1948-ban megszűnt. A viszonylag kis létszámú, több megyében levő gyülekezeteknek ez a templom a központja. Az épület jó akusztikája lehetővé teszi hangversenyek tartását. Jelenlegi céljuk, hogy orgonájuk legyen a templomban.

Az unitáriusoktól a Szt. István templomba sétáltunk át az azonos nevű téren. Ennek a térnek is többször változott a neve. A templomban Beller Edit tagtársunk olvasta fel Ormos Zsuzsa által összeállított templomismertetőt.

A Szent István katolikus templom Vásárhely legfiatalabb temploma. Építésének szükségessége már az 1850-es években felmerült, de végül csak 1937. augusztus 20-ára készült el a Fábián Gáspár építész által tervezett épület.

Kivitelezője Szabó Sándor helyi építészvállalkozó volt. A háromhajós templom ókeresztény bazilika stílusban épült, homlokzata mellett toronnyal.

A főhajó fagerendás, kazettás kiképzésű. Falán, 20 nagy ablakon a jezsuita rend jelesei, a mellékhajók kerek ablakán a keresztút stációi láthatók. A szentély előtt széles boltív bontja a teret, rajta freskó a magyar és lengyel szentek népes csoportjával. A főoltár 1961-ben készült el Leszkovszky György tervei alapján. Fölé pedig a védőszent nagy méretű képe került. A templom díszje a Jézus szíve mellékoltár, amelyet carrarai márványból faragtak, Fábián Gáspár elgondolása szerint. A padokat is helyi asztalosmester faragta felvidéki tölgyfából, az orgona, mely 1957-ben került a templomba, Kuczor Béla váci tanár keze munkáját dicséri. A templom urnakápolnáját a ma is aktívan dolgozó Sonkoly Tibor vásárhelyi festőművész freskói díszítik. A fedett előcsarnokban, a háborúban és hadifogságban elhunyt leventék emlékére készített tábla Návai Sándor, szintén vásárhelyi szobrászművész alkotása.

A templomot és a plébániát 1989 novemberében kapta vissza a jezsuita rend. Az előcsarnokban lévő táblák elolvasása után sétáltunk át a zsinagógához.

A vásárhelyi Zsinagóga jelenlegi formája a szegedi építész, Müller Miksának köszönhető. Az ő tervei alapján 1906–1908 között építették át a régi épületet. A megújult Zsinagóga eklektikus, szecessziós és mór stíuselemeket visel magán. A templomban láthatjuk azt a két megállított órát, ami a zsidó emberek elhurcolásának idejét mutatja. Kézbe vehettünk régi héberül írt könyveket is. A templomkerten átsétáltunk a volt iskolába, ahol 2006 óta a Magyar Tragédia 1944 című kiállítás tekinthető meg. Az igen lehangoló, szomorú kiállításból kifele jövet az udvaron láttuk azt a kompozíciót, ami a lágerekben elpusztult embereknek állít emléket.

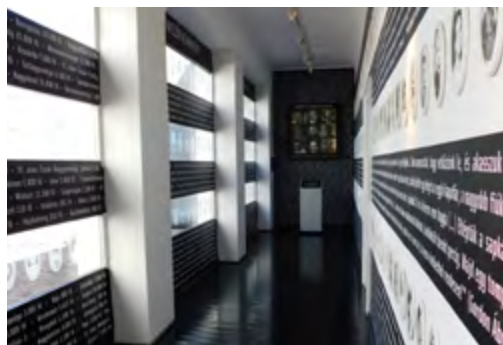
A délelőtti program befejeztével néhányan elköszöntek tőlünk. A többség ebéd után a Tornyai János Múzeumban megtekinthette a 110 éve született Lőkös Sándor vásárhelyi fényképész leadott anyagából létrehozott kiállítást. A tárlatot Bernátski Ferenc muzeológus helytörténész mutatta be a jelenlévőknek.

Programunkat a sétáló utcán fagyizással, beszélgetéssel zártuk.

Csak remélni tudom, hogy a honismerők nemhiába töltötték idejüket Vásárhelyen. Sikerült megismerniük a város egyik szép, értékes részét.

LŐKÖS SÁNDORNÉ

HELYI ÉRTÉKTÁRAKAT MEGISMERŐ MEGYEJÁRÓ HONISMERETI, HELYTÖRTÉNETI SZAKMAI TANULMÁNYÚT

2022. szeptember 17-én a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület folytatta a Csongrád- Csanád megye települései helyi értékeinek megismerésére szervezett programját. Ezen a napon Szatymaz és Sándorfalva helyi értékeivel ismerkedtünk meg.

Fél kilenckor érkeztünk Szatymazra a Dankó Pista Művelődési Ház és Könyvtárhoz, ahol Feketéné Bárkányi Ilona igazgatónő várt bennünket, s lett egész délelőtt a kalauzunk.

A Barackvirág Népdalkör ünnepi műsorral fogadta csoportunkat.

Barna Károly polgármester köszöntője után Burkus Andrásné, a „Szatymazi Települési Értéktár” Bizottság elnöke kalauzol a helyi értékeket bemutató kiállításon. A kiállítást a mi kedvünkért állították össze, így teljes képet kaptunk a valamikori szegedi „Fölsőtanyák”, azaz ma már Szatymaz értékeiről, szépségeiről.

Fél tízkor indultunk a fehér-tói Beretzk Péter kilátóhoz. Útközben megtekintettük a valamikori Báló kocsmát, ahol Dankó Pista hegedült, megfejteti véltük, hogy miért vallja Szatymaz (Szeged Fölsővárosa) és a szegedi fölsővárosi Dankó Pista utca is a maga szülöttjének a cigány hegedűprímást, valamint megnéztük a Gál-villát és Korda János szegedi gazdag polgár, szatymazi postamester postaépületét (az épület most Postakocsi csárda).

A kilátónál a Kiskunsági Nemzeti Park munkatársa segítségével megismerkedünk a Fehér-tó madárvilágával.

Fél tizenkettőkor indultunk a Peternelly villába (Terézlak), ahol körbejártuk az épületeket, meghallgattuk a történetét, és megkóstoltuk a szatymazi habos, őszibarackos süteményt.

A Sándorfalva felé vezető bekötőút felé megnéztük a szürkemarha csordát és a Lipicai lovakat. Az itteni szikes talajon tömegesen nyílik a sziki őszirózsa szeptemberben, ami lilára festi a tájat.

A településről, annak értékeiről tájékozódhatunk a www.szatymaz.hu oldalon.

GULÁCSINÉ SOMOGYI ILONA

MEGYEJÁRÓ TANULMÁNYÚT SÁNDORFALVÁN

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2022. szeptember 17-én a megyei értéktárakat felfedező tanulmányútjai sorát Sándorfalván folytatta. Az egyesület tagjai kora délután érkeztek meg a kisvárosba, ahol Gajdosné Pataki Zsuzsanna polgármester, Csányi Edit igazgató, Gombosné Zámbó Zsuzsanna és Darázs Sándor képviselők köszöntötték őket.

Sándorfalva alapítója és névadója Pallavicini Sándor örgróf, akinek az iskola is a nevét viseli, kastélya ma múzeumként és kulturális központként működik. A városalapító az 1879-es nagy árvíz idején saját birtokaikból ingyen, örök tulajdonba ajánlott fel 300 katasztrális holdat jobbágyainak, így összesen 597 házépítésre kijelölt telek várta az Algyőről átköltözőket. A falu fejlődését jól mutatja, hogy 1882-re már felépült a templom, a községháza, a kéttantermes iskola és a csendőrőrs épülete, valamint az uradalmi intéző székhelyül szolgáló Kastély is.

Az egyesület tagjai elsőként a Szabadság téren rendezett 40. Magyar Sajtófo-tó Kiállítást tekintették meg, majd ellátogattak a Szűz Mária Szent Neve Római Katolikus Templomba, amely eklektikus stílusban épült, 1934-ben emelkedett plébániai rangra, és 1993-ig a Váci Egyházmegyéhez tartozott. Főoltárképe Szűz Máriát ábrázolja, mellékoltárát Szent Anna tiszteletébe ajánlották. Bel-ső festését 1945-ben Ádám Sándor készítette, a falakat borító szekkók bibliai személyiségeket és magyar szenteket örökítenek meg. A Jézus szíve című fest-ményt egy szeged–felsőtanyai asszony adományából a Szűcs és Társa Katolikus Műintézet készítette még 1895-ben. A templom körüli keresztút 14 stációja iparművészeti szempontból is értékes: kerámiaképeit a pécsi Zsolnai-gyárban készítették 1942-ben. A Balló Béla mérnök tervei alapján elhelyezett emlék-művek környékét 1982-ben rendezték, a rajtuk lévő domborműveket 2002-ben Domonkos Béla szobrászművész készítette.

A templom Mária névnapjához kapcsolódó búcsúját éppen ezen a hétvé-gén tartották Sándorfalván; a Mária-napi búcsú és vásár a település legrégebbi liturgikus, máig élő hagyománya. A vasárnap délelőtti nagymisén a római ka-tolikus hívek hangos imádsággal és zárandoklással kérik Szűz Mária oltalmát, ahogyan ezer évvel ezelőtt Szent István király és fia, Imre herceg is tette. Hosz-szú ideig a Május 1. téren, újabban a Kastélykertben megrendezett búcsúi for-gatagból sohasem hiányozhat a körhinta, a céllövölde és a vásárosok sátrai sem.

A következő állomás Sándorfalva egyik legrégebbi és legértékesebb épü-lete, a Pallavicini Kastély volt, amelynek létrehozása a település alapításáig nyúlik vissza. 1733-ban az Erdődy-család tulajdonába került a Mindszenttől Algyőig terjedő terület, de adósságaik miatt a birtokot elzálogosították és 1803-ban eladták a Pallavicini-családnak. A sándorfalvi Kastélyt az 1879-es

szegedi nagy árvíz utáni években építették, kezdetben a jószágigazgató lakhelyeként szolgált, az 1919-es Tanácsköztársaság idején a Vörös Őrség székhelye volt. A II. világháború után a területet államosították, később óvoda, majd iskola működött az épületben.

2010-ben az eredeti falszerkezetek és térelemek nagy részének megóvásával újítták fel az épületet, melynek termeiben állandó és időszakos kiállítások is helyet kapnak, emléket állítva a város alapításának és sokrétű hagyományainak. A Pallavicini Teremben állandó tárlat mutatja be az 1945 előtti vidéki társadalom különböző rétegeinek életviszonyait, egyúttal korabeli emléktárgyak, korhű bútorok és dokumentumok segítségével megismerhetjük az őrgrófi család történetét és mindennapjait. Ez az életképszerűen összeállított kiállítás egyedülálló a maga nemében, mert páratlan részletességgel mutatja be a dél-alföldi arisztokrácia és az alkalmazásukban élők egykori életét. Az Uradalmi Teremben és a Kelemen Kristóf Teremben Sándorfalva történetét és népeletét ismerhetik meg a látogatók, bepillantást nyerve különféle dokumentumok és korabeli képek segítségével a település múltjába. További tablók a város alapításával és alapítójával, fényképeken és leírásokon keresztül a térségre jellemző népi építészettel és gazdálkodással, valamint az egykori és mai civil egyesületekkel ismerkedhetnek meg az érdeklődők. A Kastélyban kaptak helyet Budai Sándor népművész naiv festményei és a város díszpolgárainak tablói is. A Díszteremben a helyi és Sándorfalvához kötődő alkotók, képzőművészek és kézművesek munkáiból rendeznek időszakos kiállításokat, de a nagyméretű és elegáns terem koncertek, konferenciák és házasságkötések helyszínévé is szolgál.

Sándorfalva egyik legújabb mezőgazdasági tevékenységévé vált az epertermesztés, amely kiváló egészségmegőrző hatása mellett sok lakos számára anyagi kiegészítést is jelent. A város történelmi jelentőségű Sövényházi útjának padkáját május és június környékén epertermesztők foglalják el, hogy az itt átutazó autósok vásárolni tudjanak a megyszerte ismert sándorfalvi eperből. Nem véletlen tehát, hogy a kirándulás résztvevői eperlekváros pitét fogyasztottak kávéjuk mellé, miközben a Budai Sándor Citerazenekar muzsikáját hallgathatták.

Sándorfalván a citerázás iskolateremtő alakja Budai Sándor volt, aki 1918-ban született Szegeden, nagyszülei a Pallavicini-birtokon dolgoztak cselédként. Iskolai tanulmányait már Sándorfalván kezdte meg. Szülei inasnak adták Békefi Dezső bognármester műhelyébe, ahol elsajátította a ffeldolgozással kapcsolatos ismereteket, a második világháború után a helyi kisipari szövetkezetben kezdett el dolgozni. A citerázás alapfogásait Silóczki Sándortól sajátította el, már 12 évesen elkészítette első hangszerét. Amikor 1956-ban megfogalmazódott benne a citerazenekar alapításának ötlete, összehívott néhány falubelit,

akikkel nagyon sokat próbáltak és szerveztek maguknak fellépéseket is, később egyre több rendezvényre kaptak meghívást.

Az örökölt, később a maguk által készített hangszereiken eleinte a tamburás elődöktől apáról fiúra hagyományozódott dallamokat szólaltattak meg, amelyek az itteni nép ünnepeihez, jeles napjaihoz és mondavilágához kapcsolódtak. A többenmzedékes családi örökségek nyomán a citerazenekar kezdettől fogva virtuóz módon éltette tovább a hagyományokat, csakhamar felfigyeltek rájuk itthon és külföldön egyaránt, s hívták őket vendégszereplésre lakodalmakba, bálókba, folklórfesztiválokra és népzenei találkozókra.

Az 1974-es Arany Páva című népzenei verseny megnyerése után számtalan alkalommal felléptek Jugoszláviában és Csehszlovákiában, 1976-ban Franciaországban is. A zenekar fénykorában tévés és filmes szereplésből is akadt bőven. 1968-ban a Szegedi Nemzetközi Néptáncfesztivál záróünnepségén Jancsó Miklós felkérte őket arra, hogy szerepeljenek a Fényes szelek című filmben, de meghívást kaptak Sárosi Bálint Cigányzene című könyve televíziós filmsozrotának felvételére is, amelyre 1971-ben a Magyar Televízió Szabadság téri stúdiójában került sor. 1974-ben Lengyelfi Miklós filmrendező portréfilmet készített Budai Sándor munkásságáról és a citerakészítésről, a Citerakészítő című alkotásban a zenekar is megjelenik egy sándorfalvi napsugaras ház előtt, 1978-ban pedig közreműködtek a Szinetár Miklós által rendezett Rózsa Sándor című tévésoroztatban.

Az 1970-es évek végére a zenekar tagsága kicserélődött, Budai Sándor is átadta 1980-ban a zenekar vezetését legtehetségesebb tanítványának, Gulyás Ferencnek. 1985-ben az együttes megkapta a Népművelési Intézet Nívódíját, 1986-ban Angliában képviselték hazánkat az üllési néptáncegyüttessel. 1988-ban Egerben részt vettek egy országos népzenei találkozón, ahol a Ki mit tud? jelenlévő stábjá minden előzetes válogató és selejtező nélkül felkérte őket a televíziós elődöntőben való szereplésre. A tévénézők szavazatainak köszönhetően bekerültek a döntőbe, és a hangszeres kategóriát meg is nyerték. A Rodler László vezette zenekar számos külföldi turnén vett részt, jártak Törökországban, Görögországban, Olaszországban és az Amerikai Egyesült Államokban is.

Magyarország legrégebben alapított működő zenekara azóta is töretlenül dolgozik azon, hogy Budai Sándor népművész öröksége minél messzebbre eljusson, 2006-ban minisztériumi Nívó-díjat is kaptak. 2003-ban a citerazenekar Sándorfalváért díjat kapott, 2013-ban Rodler László zenekarvezető munkáját ismerték el a Közművelődésért kitüntetéssel.

A zenekar hangszereit kezdetben maga Budai Sándor készítette és faragott állatfejekkel ékesítette. A híres csikófejes citerák külföldi és hazai múzeumokba, illetve magángyűjtőkhöz, a British Múzeumtól az abesszin császári palotáig, a hajdani Szovjetuniótól Belgiumon át Norvégiáig, Afrikáig és Amerikáig is

eljutottak. 1967-ben Budai Sándor citerakészítő munkásságáért méltán kapta meg a Népművészet Mestere címet, 1974-ben a Szocialista Kultúráért kitüntetést is elnyerte. Egyedülálló íráskészségét és néprajzi gyűjtői rátermettségét jól mutatja, hogy 1969-től a Csongrád megyei Néprajzi és Nyelvjárási Pályázatokra hat alkalommal nyújtott be pályamunkát, 1971-ben pedig tanulmányt írt a citeráról, amelyben összefoglalta a hangszer történetét és lerajzolta változatait. Sokat emlegetett kifejezés a sándorfalvi stílus: ez magában foglalja a temperamentumos játékmódot, a tiszta, erőteljes és magával ragadó éneklést, megteremtve ezáltal egy dinamikus hangzást pikoló, prím, tenor és basszus hangszerek bevonásával és ezek kombinálásával.

Budai Sándor 1986-ban hunyt el, a citerazenekar munkássága előtt tisztelve még ebben az évben, a zenekar megalakulásának harmincadik évfordulóján felvette a nevét. Sándorfalva önkormányzata megvásárolta Budai Sándor hagyatékát, 2010-ben felújított lakóháza ma tájházként és citeramúzeumként működik, amely a tanulmányút következő állomása volt. A Budai Sándor Emlékház és Tájház korhű berendezéssel ellátott kiállítóterei a mester korát megidézve mutatják be egykori lakását és műhelyét, nagy hangsúlyt helyezve zenei és citerakészítő tevékenységére. A jellegzetes magyar népi hangszer készítéséhez használt szerszámok és munkapadok bemutatásával Európában is egyedülálló citeramúzeum jött létre Sándorfalván, a többi szobában a Budai Sándor Citerazenekar több mint fél évszázados történetét tekinthetik át a látogatók. Az udvaron újjáépült színben az egykori falusi portákon használt tárgyakat és mezőgazdasági eszközöket mutatják be, az egykori szerszámok és munkapadok közé lépve a látogatók szinte belecsöppennek a hangszerkészítés izgalmas és változatos folyamatába.

A sándorfalvi felfedezőút a Nádasztó Szabadidőparkban ért véget, melynek területét északról és keletről Kővágó dülő zártkertjei határolják, nyugatról a Hermann Ottó Horgászegyesület tulajdonában lévő horgásztó található, délről pedig gyepes, vízállásos területek, illetve a Nádasztó–Nagyszéki-főcsatorna. 2010-ben a két egykori bányatavat horgásztóvá és stranddá alakították át, létrehozva ezzel a horgászáshoz, csónakázáshoz és fürdőzéshez kapcsolódó turisztikai attrakciók széles kínálatát. A Nádasztó szolgáltatásai között a tiszta természetes élővízi strand, a homokos plázs, a gyermekpancsoló, a széles profilú vendéglátó egységek, éjjel-nappali horgászat, közművesített horgász- és sátorhelyek szerepelnek. A szabadidőpark ideális helyszíne lehet családi programoknak, zenés rendezvényeknek és sportversenyeknek is.

2021-ben a Szabadidőpark mellett készült el az az ökosétány, amelyhez merengő épületek és egy kilátó is kapcsolódik a régi népi építészetből megmaradt stílusjegyeket megőrizve. A víztükör fölé feszített 500 méteres pallosoron végigsétálva nemcsak ridegtartásban élő vízibivalyokat lehet látni,

hanem a Natura2000-es területen fekvő rezervátum jellegzetes élővilága, a mocsári teknősök, a szürkegémek és a kócsagok viselkedése is megfigyelhető. A sándorfalvi értéktárat bemutató tanulmányút során különleges élményekkel és információkkal gazdagodtak a honismereti egyesület tagjai.

DR. SZÉLL GÁBOR

SZATYMAZON:

SÁNDORFALVÁN:

VIII. HONISMERETI CIVIL REGIONÁLIS TALÁLKOZÓ 2022/2.

2022. szeptember 24.

„Az értékeket nem kitalálni vagy megalkotni kell, csupán felismerni.”
Max Scheler

MEGHÍVÓ

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és az Oppidum Csongrád

Alapítvány szeretettel meghívja Önt a

VIII. Honismereti Civil Regionális Találkozóra,

melynek témája

Helyi értékek, nemzeti értékek

8.40

Érkezés, ismerkedés

Helyszín: Művelődési Központ és Városi Galéria díszterme
Csongrád, Szentháromság tér 8.

9.00

Megnyitó. Köszöntő

Polgármesteri köszöntő
E főveny szülőföldem – költői vallomások Csongrádról.
A Faludy Irodalmi Műhely műsora. Rendezte: Góg János

Helyi értékek, nemzeti értékek Műhelybeszélgetés

Moderátor: Károlyi Attila a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alelnöke

A helytörténeti kutatás szolgálatában

Zeitler Ádám, Szirbik Miklós Egyesület (Makó)

A Feszty-triptichon kálváriája

Fekete Károly, Kölcsey Egyesület (Arad)

Ásotthalom a bűbáj földje

Bánhidny Zoltán (Ásotthalom)

A Délvidék rejtett kincsei

Szabó Attila (Péterréve)

Bozótok alatt, felszámolás előtt.

Mozaikok a szebb napokat is látott bánáti vasút múltjából

Balázs Andrea (Csóka)

Végyár település rövid történeti bemutatása

Bódis Dóra Emese (Végyvár)

Egyesülettől az emlékparkig

Ádok István - Ádokné Debreczeni Ilona, Kelemen László Emlékéért Kulturális
Egyesület (Csanádpalota)

Délvidéki körkép

Zsoldos Ferenc, CI-FI Civil Központ (Zenta)

<https://www.csm-honismeret.hu>

VIII. HONISMERETI CIVIL REGIONÁLIS TALÁLKOZÓ 2022/2.

2022. szeptember 24.

Egy gondolat, egy ötlet. Szegedi civilek, egyesületek bemutatkozása

Anyanyelvápolók Szövetségének szegedi csoportja

Csongrád Megyei Honismereti Egyesület

Dugonics Társaság

Koch Sándor Csongrád Megyei Tudományos Ismeretterjesztő Társulat

Nyugdíjas Egyesület

12.30 Alföld Néptáncgyűttes műsora

Csongrád város értékei című kiállítás megnyitója

A kiállítást megnyitja: Ujszászi Róbert a Csongrádi Értéktár Bizottság elnöke

13.00 Ebéd

14.00 *Csongrád irodalmi öröksége. Séta a városközpontban.*

A sétát vezeti: dr. Szenczi Ibolya

Támogatók:

Csongrád Város Önkormányzata

Szeged Város Közösségéért Közalapítvány

MNL CSML Csongrádi Levéltára

Alföld Néptáncgyűttes

Csongrádi Zenebarátok Kórusa

Faludy Irodalmi Műhely

Gulyás Ferenc borász

Oppidum Csongrád Alapítvány

Távlat Közhasznú Egyesület

TIT Csongrádi Szervezete

A regionális csoportok szervezői:

Erdei Ildikó (Temesvár)

Gergelyné Bodó Mária (Csongrád megye)

Zsoldos Ferenc (Vajdaság)

Csongrádi házigazdák:

Georgiádes Ildikó

dr. Szenczi Ibolya

Berencsiné Dudás Katalin

Információ kérhető:

Georgiádes Ildikó 30/2888722

NEMZETI ÉRTÉKEK, HELYI ÉRTÉKEK – HELYI ÉRTÉKEK, NEMZETI ÉRTÉKEK VIII. HONISMERETI REGIONÁLIS CIVIL TALÁLKOZÓ 2022/2.

A Honismereti Regionális Civil Találkozók folytatására szeptember 24-én került sor, a társszervező Oppidum Csongrád Alapítvány fogadta a Helyi értékek, nemzeti értékek. *VIII. Honismereti Regionális Civil Találkozó 2022/2.* rendezvényt. Házigazdák voltak: Berencsiné Dudás Katalin, Fábiánné Szenczi Ibolya, Georgiádes Ildikó és Rostáné Hajdú Erzsébet. A Művelődési Központ és Városi Galéria dísztermében polgármesteri köszöntő hangzott el, Csongrád városa örült, hogy a rendezvény helye lehet. Majd *E fövény szülőföldem* című irodalmi műsort mutatta be a Faludy Irodalmi Műhely (rendezte Góg János).

A kerekasztal-beszélgetés Zeitler Ádám (Szirbik Imre Egyesület, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület) referátumával kezdődött, a makói helytörténeti kutatásban való részvételről szólt. Fekete Károly (Kölcsey Egyesület, Arad) a település kincsét, a *Feszty-triptichon kálváriáját* mesélte el. A Délvidék kulturális értékeihez kapcsolódó közösségi és turisztikai eseményeiről kaptunk tablót Szabó Attila (Péterréve) és Zsoldos Ferenc (CI-FI Civil Központ, Zenta) révén. Három kisebb település (Bánhidya Zoltán: *Ásotthalom a bűbáj földje*; Bódis Dóra Emese: *Végvár rövid története*; Ádok Péter, a Kelemen László Emlékeért Kulturális Egyesület és Emlékpark, Csanádpalota: *Egyesülettől az emlékparkig*) honismereti, helytörténeti életének képei villantak fel.

A második részben szegedi civil szervezetek (Anyanyelvápolók Szövetségének szegedi csoportja, Dugonics Társaság, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, Koch Sándor Csongrád Megyei Tudományos Ismeretterjesztő Társaság, Nyugdíjas Egyesület) mutatkoztak be.

A kerekasztal-beszélgetés után kulturális programot adtak a csongrádiak. Az Alföld Néptáncgyűttes műsora után a rendezvényünk adta alkalommá vált, hogy megnyitotta a *Csongrád város értékei* kiállítást Ujszászi Róbert, a Csongrádi Értéktár Bizottság elnöke. Ebéd után *Csongrád irodalmi öröksége* című irodalmi sétát tett a városközpontban a közel ötven résztvevő. Fábiánné Szenczi Ibolya vezette, versek, énekek hangzottak el.

A 2022-es regionális honismereti civil találkozók több mint 30 civil hozzászóló ismertette munkáját, helytörténeti és honismereti munkáját. Ösztönző, lelkesítő szakmai kapcsolat egy-egy találkozó, a megszólaló személyiségének varázsával.

KÁROLYI ATTILA

A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET ÉS A TÁVLAT KÖZHASZNÚ EGYESÜLET RENDEZVÉNYE IRODALMI SÉTA

2022. szeptember 24. szombat, 14 óra

1. helyszín: 14 órakor: Az Ének-Zenei Általános Iskola mögött, a Zöldséges bolt mellett, a CRNJANSKI-dombormű előtt

Rövid műsor

Fábiánné Dr. Szenczi Ibolya

Rostáné Hajdú Erzsébet tanárnő

ZENEBARÁTOK KÓRUSA: Horvát dalok

Koszorúzás

2. helyszín: A Kossuth Iskola előtt, A JÓKAI-domborműnél

ZENEBARÁTOK KÓRUSA: 1848-as dalok

Fábiánné Dr. Szenczi Ibolya

Berencsiné Dudás Katalin tanárnő

Koszorúzás

3. helyszín: A Városháza díszterme

ZENEBARÁTOK KÓRUSA: Magyar népdalok

JUHÁSZ GYULA- emlékezés

Fábiánné Dr. Szenczi Ibolya

Köbölkuti Ágnes tanárnő (versek)

MÓRA FERENC- emlékezés:

Fábiánné Dr. Szenczi Ibolya

Becseiné Ötvös Enikő (prózamondás)

ZENEBARÁTOK KÓRUSA: Komolyzenei művek

CSERI GÁBOR alpolgármester záró gondolatai

Koszorúzások

MILOS CRNJANSKI, A VILÁGIRODALOM ELISMERT ÍRÓJA, KÖLTŐJE

Kevés magyarországi település dicsekedhet azzal, hogy a világirodalom legnagyobbjai közé tartozó író, költő a szülötte.

A Csongrádon született Milos Crnjanski olyan világirodalmi nagyság, aki Európa szinte minden fővárosában diplomataként dolgozott, s egy-egy irodalmi alkotásával gazdagította az adott nemzeti irodalmat és a világirodalmat. Például Londonban keletkezett a LONDON REGÉNYE, Spanyolországban az EGY CSEPP SPANYOL VÉR, Németországban a NÉMETORSZÁGI TÖRTÉNETEK, Olaszországban a SZERELEM TOSCANÁBAN, Párizsban a VÁLOGATOTT VERSEK. *Avantgarde versei* a horvát avantgarde irodalom között is szerepelnek.

A *hiperboreusok*¹ című regényében, – szabálytalan naplójában – északi utazásai is helyet kaptak, és római élményei is felszínre kerültek.

Ki is volt valójában Milos Crnjanski?

Az ÉLET ÉS IRODALOM „ÖRÖKÖS VÁNDORA”.

Legelismertebb regénye, életének fő műve az *Örökös vándorlás* című kétkötetes regényciklusa, „a szerb történelem nagyszabású freskója”.²

1 az északi világ boldog, mitológiai népe

2 Világirodalmi lexikon II. kötet, Akadémiai Kiadó, 1972.

Az *Örökös vándorlás* az odüsszeusi örökös meg nem nyugvást, örökös megismerésvágyat, átvitt értelemben az emberi élet nagy földi utazását jelképezi.

Életműve összeköti a nemzeti irodalmakat, és felül is emelkedik azokon.

1893. október 26-án született Csongrádon a Szentháromság tér 27. számú házban, ahol kétszobás lakást béreltek szerb származású szülei.

A szentesi görögkeleti templom anyakönyvének³ tanúsága szerint Szentesen a görögkeleti templomban keresztelték meg, mely eseményt a *Carnojevic naplója* című regényében így örökíti meg.

„Ágyúk dörögtek. Valaki a születésnapját ünnepli. S hogyan születtem én? Apám jókedvűen dalolt és bankókat ragasztott a tamburás homlokára. Dermesztő hidegben, a hóval befűtött tér közepén egész éjszaka a tüzek körül állt a néptömeg, s várta, hogy megvirradjon, és képviselőt válasszon. Mondják, másnap ott kellett hagynia ezüstveretes puskáját meg a kutyáit, kövér nótáriusait, s elmennie valahová messzire, a Tiszára. Azt mondják, ott egész nap körmölt, éjszaka meg tivornyázott; részegen hozták haza szánkón. Csak öt évvel később születtem meg én. És akkor egy fehérműs kosárban bepólyáztak, anyám meg egész éjjel altató dalokat énekelt, legszívesebben ama keleti Gyöngyfűzésből valót. Egyre holmi égő falvakról meséltek nekem, meg vörös fezes emberekről, akik folyton öltek, öldököltek. Egy éjjel arról meséltek: hogyan húzzák karóba az embert.

Ötödnapra aztán a gyereket meg kellett keresztelni, az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Elindultak hát, kemény hóviharban, szánkón. Mondják, egyetlen csepp könnyet sem ejtettem. A Tiszán farkasok kergettek meg bennünket, a jég pedig recsegni-ropogni kezdett alattunk. Valahol messze, egy régi görög cincár templomban kereszteltek meg. Anyám sírt. Egy előkelő, nemesi származású hölgynek lett volna a feladata, hogy a keresztvíz alá tartson, de nem jött el. Talán megijedt a farkasoktól. Így aztán, mivel tovább várni nem lehetett, az egyetlen pravoszláv férfit, az egyházfit kerítették elő, akit Bazurnak hívtak. Könynyekig meghatottan a váratlan tisztességtől, amely érte, ő tartott a keresztvíz alá, és sírt, mert egy árva fillérje sem volt, amivel keresztfiát megajándékozta. A gazdag cincárok és szépséges görög asszonyok, akik szívesen emlékeztek a görög diákokra, felismerték apámat is, s meghívták otthonukba. A hóban pedig mindenfelé a mi elhagyott templomaink fehérlettek.”

3 Másolata Fábiánné Dr. Szenczi Ibolya: Milos Crnjanski, Milos Crnjanski Alapítvány, 2003. kétnyelvű kiadvány 4. oldalán

Milos Crnjanski hároméves koráig élt Csongrádon, kevés emléke maradhatott szülőhelyéről, de önéletrajzi írásában⁴ ezt olvashatjuk: „...*édesanyám sokat beszélt nekem arról, hogy a csongrádi magyarok a világ legjobb és legbecsületesebb emberei.*” Crnjanski közvetett emlékezetében és műveiben Csongrád „*a bús szikések, szürkellő füzesek*” vidékeként jelent meg.

Milos Crnjanski világirodalmi elismertségét expresszionista ábrázolásával is kivívta. A műveiből kirajzolódó „*végtelen kék körök*” az expresszionizmus legszebb képei közé tartoznak, rokoníthatóak Apollinaire lírájának kék kikericseivel.

Abban, hogy Crnjanski az expresszionista ábrázolás magas művészi szintjére jutott el, nem kis része volt annak, hogy festészettel is foglalkozott, s egy más művészeti ágban szerzett élményeit vegyítette a szó művészetével.

Milos Crnjanski Közép-Európa irodalmába elsősorban műfajgazdagságával írta be nevét. Az irodalom mindhárom műnemében – az epikában, a lírában és a drámában is – kimagaslót alkotott. Megújította a tolsztoji nagyregény-műfajt, de a rövid terjedelmű novellái is újat hoztak a világirodalomba. A líra műnemén belül a vallomásos és a kommentár jellegű lírája ismert. A dráma műnemében tragédiái és színművei elismerésre méltóak.

Lehet-e ennél szélesebb horizontú életművet létrehozni?

Igen, lehet.

Crnjanski munkássága még azzal is bővült, hogy a líra és epika határán álló *poém* a műfajt is gazdagította, és a szépirodalom és tudomány határán álló *esszé* műfajban is kiválót alkotott.

S ez a NOLIT-díjas világirodalmi nagyság véletlenül CSONGRÁDON született, mert édesapját, a köztisztviselőt Csongrádra helyezték.

Ezért a csongrádiak és a civil szervezetek kötelessége Milos Crnjanski örökségének ápolása.

FÁBIÁNNÉ DR. SZENCZI IBOLYA

4 Milos Crnjanski: Önéletírás, 1941.

JÓKAI MÓR CSONGRÁDON

Kossuth Lajost alföldi toborzókörútjára elkíserte JÓKAI MÓR is, az ő leírásában maradt fenn csongrádi látogatásuk.

Jókai Mór az *EMLÉKSOROK, NAPLÓ 1848-49-ből* című művében így ír csongrádi útjukról.

„Csongrádhoz közeledve nagyon rossz utak fogadtak bennünket. Ha repülni lehetett volna! Utóbb is Kossuth azt indítványozta, hogy szálljunk le szekereinkről, azokat bocsássuk előre üresen, s magunk vágjunk neki erdőn-mezőn keresztül toronyiránt.

Az út sáros volt a sok esőtől, de a tarló annál zöldőbb: még a sivóhomok is tarackot eresztett, gyönyörű utunk volt, őszvirágos rétek, sárguló jegenyeerdők között, az ég tiszta, a láthatáron egy felhő sem látszott.

Hogyan emlékszem én az akkori égre is?

Nagyon jó okom van arra emlékezni. Ott az útban ránk alkonyodott, az éj is utolért, kiderült fölöttünk a tiszta ég csillagmilliárdjaival.

Ki ne keresné ily bujdosás éjszakáján azt a csillagot, mely bennünket vezet?

Kossuth kezdett a csillagokról beszélni, minden csillaggal oly ismerős volt, mintha közöttük lagnék, megmagyarázta a csillagképeket, bámulatos tájékozódó tehetséggel jelölé ki, hogy ez meg az a képlet a láthatár mely részén fog egy óra múlva föltűnni. Mi körülötte álltunk és hallgattuk magunkban kérdezve: hát csillagom vagy-e te, ki lépteid dobbanásával lavinákat indítasz meg a földön? Egyszerre távoli dübörgés szólított vissza bennünket a csillagok közül. Egy erdő mögül egy csapat lovas bukkant ki hirtelen.

– Ha cirkáló vasasok lennének – jegyezte meg egyike Kossuth kísérőinek.

– Közéjük lőnénk – felelte rá Kossuth és helyben maradt! Az erdőből azonban egyre több lovas vágatott elő, és egyenesen felénk: egy teljes zászlóalj volt az.

Öt perc múlva előttünk álltak. Csongrádi népfelkelési lovasok voltak, kiket aggódó hazafiak Kossuth keresésére előreküldtek. Persze, hogy üres szekereink rég Csongrádra érkeztek már azalatt.”⁵

5 Jókai Mór, *Emléksorok- Napló 1848-49-ből*, Tények és tanúk sorozat, Magvető Kiadó, 1980.

Jókai Mór *ÚTLEÍRÁSOK* című művében – a Tisza menti élet című fejezetben így ír Csongrádról.

„Feltűnő az a statisztikai adat, hogy a Tisza bal partján, amerre a mocsaras vidékek terjednek, túlnyomó tömegben mindenütt „református magyarok” lakják a nagy községeket:

tehetős, jómódú nép, szép, egészséges faj, értelmileg előrehaladott osztály: földműves, állattenyésztő, halász. A jobb parton pedig, melyen kevésbé uralg a Tisza kiöntése, ugyanazon magyar fajnak szintén hasonló jellemű népe nagyobb részt katolikus: nagy városokban tömörülten lakó iparúzó, kertész, szekeres, hajós. Schwab Erasmus német író is úgy nevezi a Tisza vidékét Földvártól Csongrádig, hogy „a kálvinisták paradicsoma”. Az is felötlik, hogy valahány vár, erősség a Tisza mentén előfordul (ma már csak romokban vagy emlékekben), az mind a Tisza jobb oldalán van: sorjában Leányvár, Tokaj, Szolnok, Alpár, Csongrád, Szeged, Zenta, Ó-Becse, és az őskori védsánc, a Csörsz árka, a nagyobb és kisebb római sáncokig a Tisza beömlése táján, egész Titelig. A jobb partot erődök láncolata védte, a bal partot védte maga a Tisza az ő mocsaraival. Ezek a mocsarak voltak az erős menedéke a magyarságnak tatár és török pusztítás ellen, s egyúttal, ígéret földje a szabad vallásgyakorlatnak. Ide se lovas hadakkal, se ágyúkkal, se misszionáriusokkal nem lehetett behatolni.

„Ill a berek, nádak, erek!” ez volt a bölcs hadi taktika, ha túlnyomó el-lenség jött, ha döntő ütközet elveszett. S hiába telepített le a hódító új népet az elhagyott falvakba: az onnan kipusztult, vagy magyarrá lett, mint Szentesen a gyulai pasa által betelepített törökök.

„Ismét egy új félszigetben találjuk Ó-Kécskét, gyümölcsben gazdag falut, hol még jóitalú nádízú bor is terem: míg egy másik kanyarulatával a Tisza Inoka falu három oldalát nyaldossa, csak a negyediken engedve kijárást, hol egy régi templom romja látható még. Innen messze találjuk még Csépát, négy nagy tavával, amelyek mindegyikének külön neve van. Itt azzal tették csúffá a Tiszát, hogy miután lassú folyása nem adott elég hajtó erőt a vízimalomnak, a partjára építettek egy száraz malmot, amelyet ökrök hajtottak.

Ezentúl az ártér közepéből csak *CSONGRÁD EMELKEDK KI: EGYI-KE AZ ALFÖLD LEGHÍRESEBB VÁROSAINAK*, csupa katolikus népességgel. Történelmi emléke a nagy földvár, melyet a monda szerint Árpád vezére, Und foglalt el az őslakóktól. Itt már a nagy homokpusztákat beültetve látjuk kanadai jegenyével, s a sívó homokot megtelepítve szőlővel. A Tiszán már gabonás hajók is jelennek meg ezentúl, ámbár

azoknak a fölfelé vontatása csak gőzös segélyével eshetik meg. Csongrádtól elkezdve aztán egész Szegedig alig szakítja félbe az egyhangú, tájképet falu tornya. A népes városok, Szentes, Vásárhely messze esnek: Mindszent falu ugyan, de 12 ezer lakosú: Csany, Sándorfalva új mintaközség, Algyő és Tápé nem sokat mutatnak a távolból.”

Figyelemre méltó alkotása Jókai Mórnak *A CSONGRÁDI KATONÁK ÉS ELŐDEIK TÖRTÉNETE* című műve is, melyben a csongrádi katonák bátorságát, hazaszeretetét mutatja be.

Jókai fiatal korában, 23 évesen járt Csongrádon, ekkor még írói hírneve távol állt a későbbi nagy íróétól. 1893-ban ünnepelte az ország Jókai Mór írói munkásságának 50 éves jubileumát. Csongrád város ekkor – több magyarországi településhez hasonlóan - díszpolgárává választotta Jókai Mórt, és díszoklevélben értesítette erről az író.

A csongrádi Kossuth Lajos Általános Iskola fennállásának 150. évfordulóját ünnepelte 2010. március 20-án. Az évfordulóra kiadták az iskola történetét, melyet Berencsiné Dudás Katalin írt. Kiadványukban szerepel az az iskola-történeti adat, hogy 1884-ben az 5. leányosztályban *JÓKAI MÓR A MAGYAR NEMZET TÖRTÉNETE REGÉNYES RAJZOKBAN* című könyvéből tanított a tanár.

1925 márciusában pedig az iskolában nagy ünnepséget rendeztek Jókai Mór születésének 100. évfordulója alkalmából.

Jókai csongrádi látogatása óta eltelt több mint 100 év, de az író népszerűsége megmaradt.

Méltán kapott domborművet Csongrádon a város lakosságától, a Magyar Irodalomtörténeti Társaságtól és a Távlát Közhasznú Egyesülettől.

FÁBIÁNNÉ DR. SZENCZI IBOLYA

JUHÁSZ GYULA CSONGRÁDON

Juhász Gyula 1918. augusztus 15-én járt egy katonanap alkalmából Csongrádon.

Tabéry Géza erdélyi író a frontról hazatérve a 46. számú szegedi közös gyalogezred kádere megbízásából a hadkiegészítő körzetben népünnepélyeket rendezett a hadiözvegyek és hadiárvak javára. A népünnepélyeken az ezred zenekara és a helyi nőegyletek működtek közre. Péter László irodalomtörténész a Csongrád Megyei Hírlap 1959. április 6-i számában hívja fel a figyelmet arra, hogy a csongrádi katonanapról Tabéry Géza a Pest című lap 1941. október negyedik számában megjelent írása így tudósít. „1918 augusztusában Csongrádra el-

hívtam Juhász Gyulát is. 50 koronát kapott, amiért 3-4 verset kellett felolvasnia. Kilenc órára lett kitűzve a műsor kezdete, s Juhász Gyula nem jelentkezett. Az altiszteknek leírtam, hogyan néz ki, és széjjelküldtem őket a városba, hogy megkeressék. Az előadás berekesztése előtt pár perccel elhozták a költőt. A Tisza-parti gáton ült, görögdinnyét evett, s ebben a pózban valamit firkált.

Juhász Gyulának nagy sikere volt Csongrádon. Lüsztér ferencjóskában jelent meg a színen, cipője, nadrágja merő por volt.

Mikor elment, nem kísértem ki, mert még dolgom volt. Félóra múlva visszajött. Megtudtam, hogy gyalog indult el az állomás felé, amikor az egyik palánk mellől kiugrott kutyák megtámadták, nadrágját megtépték, őt magát megsebesítették.

- Nem tudtál egy követ elkapni és szétugrasztani a kutyákat? – kérdeztem.

- Én egyedül voltam, ők ketten voltak – válaszolta szomorúan. Aztán hozátette.

- Engem nemcsak a társadalom nem fogad be, hanem még a kutyáknak sem vagyok rokonszenves.”

Tabéry Géza a Tiszatáj 1956. júniusi számában megerősíti a csongrádi katonanapról a Pest című lapban leírtakat, és rögzíti, hogy Juhász Gyula 1918. augusztus 15-én Csongrádon írta és olvasta fel legnagyobb háborúellenes versét, a *Tudom már* című költeményt.

Juhász Gyula: Tudom már...

És nem bírok már haragudni rátok.
Haramiák ti és ti uzsorások!
Én mint a gyermek nézem e pokolt már,
Bús gyermek, aki mindent megtudott már:
Hogy a mennyország kéklő pára ottan,
Vér és könny ára tündöklő magosban.

Hogy vágyunk, mely száll büszke szűz egeknek,
Egy édes ringyó ágyékán pihen meg.

Hogy hősei száz égzengő rohamnak
Egy bűdös árok fenekén rohadnak.

Hogy Nietzsche, zengvén túlsó ormainkrul,
Csak lágyuló agy, mely bomlásnak indul.

Hogy Krisztus, függvén az örök kereszten,
Magán se tud segíteni, elesetten...

Hogy életünk perc tévedése, más sem
S hogy nem segít itt a halál sem. Ámen!

Juhász Gyula *Tudom már* című verse az Esztendő című folyóirat 1918. évi novemberi számában jelent meg először. Ugyanitt látott napvilágot *Félegyházán* című verse. Később *Félegyházán 1918 nyarán* címmel került kötetbe.

A két verssel tartalmi és formai hasonlóságot mutat Juhász Gyula *Magyar nyár 1918* című verse, mely szintén ezen a napon Csongrádon keletkezett.

Juhász Gyula: Magyar nyár 1918

Pipacsot éget a kövér határra
A lángoló magyar nyár tűzvarázsa.

A Tisza szinte forr, mint néma katlan,
Mit izzó part ölelget lankadatlan.

Selyem felhői sápadt türkisz égnek,
Bolyongó vágyak mély tüzeiben égnek.

S a végtelen mezőkön szőke fényben
Kazlak hevülnek tikkatag kövéren.

Fülledt a csönd, mint ha üres a kaptár,
Keleti lustán szunnyad a magyar nyár.

Mi lesz, ha egyszer szikrát vet a szalma
És föllángol e táj, e néma, lomha?

Ha megutálva száz here pimaszt már,
Vihart aratva zendül a magyar nyár?

A Délmagyarország 1918. augusztus 18-i száma néhány sorban számolt be a csongrádi katonanapról. A cikk megerősíti, hogy nagy tapssal fogadták Csongrádon Juhász Gyulát.

A csongrádi városháza előtti oszlopon dombormű és emléktábla (Tóth Béla szobrászművész alkotása) hirdeti, hogy Juhász Gyula Csongrádon írta az említett verseket.

FÁBIÁNNÉ DR. SZENCZI IBOLYA

MÓRA FERENC CSONGRÁDON

Móra Ferenc többször járt Csongrádon. 1931-ben és 1932-ben csongrádi látogatásai alkalmával megnézte a csongrádi temetőt, és „*Temetőkről és szomorú Kalmár Jánosról*” címen írt novellát, amely a *Parasztjaim* című elbeszéléskötetben jelent meg.

Ebben az elbeszélésben arról ír, hogy a csongrádi temetőt nem tartják számon a világ legszebb temetői között, nincs tele szobrokkal, mégsem adná oda világhírű temetőként.

Mert – „*bennük van a magyar bánat és a magyar elmúlás stílusa.*”

Egy kriptának, a Faragó nemzetség három generációjának történetét írja le a „*Temetőkről és szomorú Kalmár Jánosról*” című novellában.

A dúsgazdag Faragó családból mindenki elhunyt, csak Kalmár János szolga maradt, aki „márványtáblát tétetett gazdái kriptájára azokból a fillérekből, amelyeket az ő szolgálatukban kuporgatott össze, és nyilván maga szövegezte a kőfaragó keze alá az epitáfiumot. Nem emlékszem rá, hogy valamelyik európai dinasztia ilyen síremléket kapott volna a miniszterelnökétől vagy az udvarmesterétől, vagy akármelyik nagyrangú cselédjétől, bár esetleg több fillért összekuporgatott, mint a Faragó-dinasztia öreg szolgája.”

Móra Ferenc így zárja a csongrádi temetőről szóló írását, „Hát ezt az írást sírkőnek szántam neki mindnyájunk nevében.”

A csongrádiak büszkén őrizhetik Móra Ferenc Csongrádról szóló írását.

Utoljára Móra Ferenc 1933. május 6-án járt Csongrádon a Vármegyei Tanító Egyesület közgyűlésén, ahol a tanítók dísztagjukká fogadták az író.

Móra Ferenc utolsó csongrádi látogatásának minden részletét ismerjük, köszönhetően a csongrádi újságoknak.

Móra Ferenc székfoglaló beszédében hangsúlyozta, hogy sohasem volt büszke ember, de arra most mégis büszke, hogy a tanítókat kollégáinak szólíthatja. „Ha – fejezte be az előadás első részét – elkerülök a jó Isten elé, éppen annyi lesz bizonyára a rovásomon, mint más esendő embernek, azt fogom mondhatni, még sem lehettem olyan utolsó ember, ha olyan nemes lelkek, mint a tanítók, maguk közé vettek. A tanítók, akiket Te, édes Istenem arra rendeltél, hogy segítsenek neked a nyersanyagból embert teremteni.”

A nagy író nem élte meg a következő májust, 1934. február 8-án meghalt.

Móra Ferenc Csongrádról szóló írása és a dísztagságához kapcsolódó ünnepi rendezvény Csongrád város irodalmi örökségét gazdagítja.

Móra Ferenc tiszteletére a csongrádiak a városháza előtti egyik oszlopon emléktáblát és domborművet avattak.

FÁBIÁNNÉ DR. SZENCZI IBOLYA

LEVÉLTÁRI NAP MAKÓN

A Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltára 1978 óta minden évben megrendezi a Levéltári Napot. A rendezvénysorozat az évtizedek alatt hagyománnyá vált Makón is. A tudományos-közművelődési rendezvény több célt is szolgál. Egyrészt a levéltárosoknak, helytörténészeknek alkalmat biztosít ahhoz, hogy a legújabb kutatási eredményeiket bemutathassák, másrészt pedig, hogy a publikumot beavathassák a levéltár tudományos munkájába.

A makói Levéltári Napra 2022. szeptember 26-án került sor a Korona előadótermében, melyen a megszokott tudományos konferencián túl az Oltvai-díj átadására is sor került. Az Oltvai Ferencről elnevezett díjat olyan levéltárosoknak ítéli oda a szakma, akik hosszú éveken át levéltári munkájukkal maradandó értékeket alkottak.

2022-ben kollégái javaslatára Vig Zoltán makói nyugalmazott főlevéltáros kapta meg a rangos elismerést. Vig Zoltán 1958-ban született tősgyökeres makói, református családban. Az 1975-ben nyugdíjba vonuló Nagy Sándor helyett lett a makói levéltár munkatársa, ahol először előadóként, majd az egyetem elvégzése után levéltárosként dolgozott. 1975 és 1982 között igen nehéz körülmények között, lényegében egyedül működtette az intézményt. Kutatókat és ügyfeleket szolgált ki, iratokat rendezett és iratképzőket ellenőrzött, de a levéltár rendben tartása is az ő feladata volt.

Később vezetésével komoly iratbegyűjtési munka kezdődött el, és sikerült a raktárak alapterületét is megtöbbszöröznie. 1987-től – az ország levéltárai közül talán elsőként – az általa alapított „levéltári videostúdió” több tucat eseményt rögzített és őrzött meg az utókornak. Levéltári munkája mellett 1990-től egy ideig a Makói Városi Televízió vezetője és a Makó és Vidéke újság szerkesztője. 2016-ban, a Magyar Nemzeti Levéltár főlevéltárosaként és főtanácsosaként vonult nyugdíjba.

A konferencián megjelenteket Farkas Éva Erzsébet, Makó város polgármestere köszöntötte. Örömet fejezte ki, hogy Makón a Levéltári Nap hagyománnyá vált, és a helytörténészek legújabb kutatási eredményeiket előadhatják, mely városunk történelmét gazdagítja.

Ezt követően Urbancsok Zsolt, a makói levéltár vezetője külön köszöntötte a megjelent közönséget, aki előbb Vig Zoltán nyugalmazott makói levéltárvezetőt, majd dr. Biernacki Karolt, a Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltár igazgatóját hívta fel a pódiumra. A makói levéltár vezetője személyes hangnemben ismertette a közönséggel Vig Zoltán szakmai pályafutását, melyet a díjátadó és a gratulációk követték.

Vig Zoltán átveszi a díjat.

A díjátadót követően Urbancsok Zsolt a levezető elnöki feladatra felkérte Gilicze János nyugalmazott levéltári főtanácsost.

Az első előadást Urbancsok Zsolt tartotta a *Robotmegtagadás és úrbéri büntetésbíraskodás a „Nagy per” idején a Csanádi Püspökség Makói Uradalmában (1838-1847)* címmel. Elmondta, hogy az 1830-as évek második felében, Lonovics József püspökségének kezdetén Makó közönségével kötött új szerződés addig soha nem tapasztalt mértékű ellenállást váltott ki a lakosok között. Bár munkakötelezettségük csökkent, a robotváltság összege majd’ háromszorosára növekedett. A szerződést a város communitasa nem fogadta el, az ellen nemcsak az úriszéken és a vármegye törvényszékén, hanem az uralkodónál is tiltakoztak. A

négy évig elhúzódó per idején (1836–1839), majd a makóiak számára sérelmes döntés után még néhány évig az ellenállás legfontosabb formája a robotmegtagadás volt, amely 1839-ben és 1840-ben vált igazán tömegessé. Az ellenállás megtörésére, valamint az uradalom gazdasági érdekeinek védelmére Lonovics József püspök 1838-ban létrehozta a Csanádi Püspökség Makói Uradalmának Urbéri Büntetőbíróságát, amelyet Nagy Lázár uradalmi ügyész vezetett. A fiscalis döntéseiben határozott, mégis mértékletes és körültekintő volt; ritkán és csak a legmakacsabb jobbágyságok kihágásai esetében élt a törvény által kiszabható legsúlyosabb büntetésekkel (két pengőforint pénzbüntetés, elzárás).

Marosvári Attila, a makói levéltár munkatársa *Erőszakhullám Csanád vármegye községekben 1918 őszén* címmel tartott előadást, amelyben legújabb kutatásait összegezte. Az előadás egy átfogó monográfia főbb megállapításait ismertetette, amely elsőként vizsgálta egy vármegye minden településére kiterjedően az 1918 őszi vidéki erőszakhullám eseményeit. Kutatási eredményeit időközben könyvalakban is közzétette, mely a Clio Intézet gondozásában 2022 végén jelent meg¹. Az előadásból kiderült, az itteni események szervesen illeszkedtek az Osztrák-Magyar Monarchia 1918. őszi összeomlásának folyamatába, és párhuzamosan zajlottak az őszirózsás forradalom eseményeivel. Ugyanakkor a falvakon végigsöprő erőszakos események mégsem tekinthetők forradalomnak. Mint elmondta, az erőszakos cselekmények robbanásszerű kitörését itt is az október utolsó napjától tömegesen hazaérkező katonák megjelenése váltotta ki, akik jószereivel az összes településen azonos forgatókönyvet követtek. Első útjuk a kocsmákba vezetett, ahol gyorsan lerészegedtek, majd a községben randalírozni kezdtek. Mivel nem volt olyan hatóság, amely ebben meg tudta, vagy meg merte volna akadályozni őket, elszabadultak az indulatok. A részeg katonákhoz csatlakozó asszonyok és suhancok, kihasználva az exlex helyzetet, fosztogatni kezdtek. Habár több helyen tapasztalható volt, hogy a fosztogatási hullámot a katonák vezették, a valós elkövetők többségükben az otthon maradt hozzátartozók, főként az asszonyok és gyerekek voltak. A résztvevők többnyire a települések legszegényebb, s a törvényeket legkönnyebben megsértők közül kerültek ki, de akadtak arra is adatok, hogy a jobbmódú parasztgazdák és családtagjaik szintén csatlakoztak a fosztogatókhoz. Volt, aki önvédelemből tette ezt, de olyan is volt, akit a szerzési vágy hajtott. A brutális eseményeknek több helyen halálos áldozatai lettek, ugyanakkor ezek egy kivétellel a fosztogatók közül kerültek ki.

Az előadó Charles Thilly kategorizálása nyomán vette számba a Csanád vármegye első napjaiban szinte minden községben megnyilvánuló, hol erőteljesebb, hol mérsékeltebb erőszakos cselekmények mozgatórugóit. Ennek meg-

1 https://www.clioinstitute.hu/_files/ugd/198ee4_5395726e9e71428dbfd50b275708c90f.pdf

felelően úgy vélte, voltak a helyzetre reagáló és a felhalmozódó sérelmekből táplálkozó reaktív motívumok, mint az ösztönösség, az úrellenesség, az antiszemitizmus, vagy a „morális ökonómiából” táplálkozó igazságtételi vágy. De megjelentek az események mögött azok a proaktív motívumok is, mint a földéhség, a bérkövetelések vagy a nemzetiségi községeket lázba hozó szeparatista törekvések, amelyek a következő hetek, hónapok tematikáját meghatározták, s amelyek egyenes irányban vezettek az új helyi hatalmi szervek radikalizálódása felé.

Ezt követően Zeitler Ádám tartotta meg előadását *Makó társadalomtörténete a Rákosi-korban (1948-1953)* címmel. A történész rávilágított, hogy az ötvenes évektől felgyorsult az állandó vándorlás, amelynek iránya keletről nyugatra, valamint az ország központi részébe, a fővárosba áramlás voltak. A fogadó településeken sok esetben hiányos volt az infrastruktúra, nem állt rendelkezésre megfelelő mennyiségű és minőségű lakás, a rossz életkörülmények deviáns viselkedésformák elterjedését okozták. Makón 1949-ben 34.084 lakos élt, ez a szám jelentősen, 30.849 főre csökkent 1960-ra. Magyarország összlakossága viszont 1949-ről 1960-ra jelentősen megnőtt. A kényszerkollektivizálás és a kulákküldözés a parasztság felszámolását okozta.

A konferenciát Forgó Géza előadása zárta *A Makó-újbátori református templom építése* címmel. Az előadás apropója az volt, hogy a templomot 140 évvel ezelőtt, 1882-ben építették fel. Az épület tervét Besenbach Aladár 1871-ben készítette el. A 42 méter magas épület Makó legmagasabb temploma. Az építés évtizedekig tartó kálváriájába és nehézségeibe avatta be a közönséget a történész.

A konferencia végén Gilicze János megköszönte az előadók munkáját és a résztvevők megtisztelő figyelmét. A makói esemény mellett a megye két településén, Szegeden és Hódmezővásárhelyen is tartottak Levéltári Napokat.

VIZI DÁVID MÁTÉ

Képek forrása:

1. Szabó Imre (Délmagyarország)
2. MNL CsCsVL Makói Levéltára

135 éve történt...- Pick Márk emlékünnepe

Éppen 135 évvel ezelőtt, 1887-ben kezdte meg működését Pick Márk első saját tulajdonú, gőzgéppel hajtott ipartelepe, köztük szalámigyára.

A szervezők e rangos évforduló tiszteletére 2022. szeptember 30-án Szegeden emlékünnepe tartanak, melynek keretében Pick Márk kiemelkedő munkássága előtt tisztelegve délelőtt emléktáblát avatnak, délután előadások megtartására kerül sor.

Táblaavatási ünnepség: 2022.09.30. 11:00 órakor Szegeden a Gutenberg u. 12. sz. alatti Szent János Hotel épületénél.

Avató beszédet mond Takács István vezérigazgató (Pick Szeged Zrt.), dr. Marjanucz László elnök (Csongrád Megyei Honismereti Egyesület) és dr. Holubán Csilla, a Szegedi Járási Hivatal vezetője.

Előadások: 2022.09.30. 15:00 órakor Szegeden a Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár I. emeleti előadójában.

Előadók:

Felletár Zsolt ipartörténeti kutató: „Aki mert nagyot álmodni - 135 éve történt”

Éder Tamás vállalati kapcsolatok és kommunikációs igazgató, Bonafarm Zrt.: „Tények a magyar élelmiszeripar jelenéről és kérdések annak jövőjéről”

Takács István vezérigazgató, Pick Szeged Zrt.: „A Pick Szeged Zrt. jelene és jövője”

Szeretettel várunk minden kedves érdeklődőt!

Szervező bizottság

PICK MÁRK MUNKÁSSÁGÁRA EMLÉKEZTÜNK

A Pick család és Pick Márk által alapított gyár korai szakaszának (1868-1914) kutatása 2022-ben fejeződött be. A feltáró munka eredményeként született meg a szegedi szalámigyártás történetét bemutató trilógia, melynek első és második része 2021-ben a Móra Ferenc Múzeum évkönyvében jelent meg, illetve jelenleg van nyomtatás alatt.

A kétéves munkának volt még egy pótlólagos hozadéka is, mellyel reményeim szerint a város régóta fennálló tartozását sikerült leróni. Bemutatását megelőzően először azonban utazzunk vissza időben a 19. századi Szegedre, és tekintsünk be a Pick család hétköznapijaiba.

Pick Márk a kereskedősegédi évek letöltését követően 1868-ban sikeres vizsgát tett, majd a következő évben beindította gabonakereskedéssel foglalkozó vállalkozását. Eltérve a kor bevett szokásától, nem kapcsolódott be apja szeszüzemének – likőr és rum előállítás – irányításába, helyette a '60-as években virágkorát élő magyar gabonakereskedelem mellett tette le a voksát, mely követte a malomipar szárnyalását. A váltás üzletileg jó lépésnek tűnt egészen az 1873-as bécsi tőzsdekrach bekövetkeztéig, melynek pusztító hulláma elérte a még fejletlen magyar gazdaságot, recesszióba taszítva szinte minden iparágát. A válságból talán elsőként a malomipar lábalt ki, melyet azonban a gabonakereskedelem fellendülése nem követett. Éppen ellenkezőleg: az európai piacokat elárasztotta az olcsó tengerentúli amerikai és orosz gabona. Az évtized második felében a búza termelői ára az alacsonyabb árfekvésű konkurens termékek megjelenése következtében 27%-kal csökkent, mellyel a hazai gazdálkodók nem tudtak versenyezni. Sokan közülük csődbe jutottak, mások tevékenységet váltottak.

Ez utóbbit választotta Pick Márk is, aki első lépésként az értékesített termékek körét kiszélesítve állati termékek – zsír, szalonna, húсарuk, szalámi stb. – és növényi termények forgalmazásába kezdett. Az előremenekülés következő lépése a már többlettőkét igénylő feldolgozói tevékenység – fűszerpaprika és húsfeldolgozás – beindítása volt, mely a magas hozzáadott érték következtében jelentős többletnyereséggel kecsegtetett. A szalámikészítés helyszínéül a '70-es évtizedben a Tisza Lajos körút 58. szám alatti ház bérelt földszintje szolgált, ami azonban hosszú távon nem biztosított megfelelő, a húsfeldolgozás technológiájához jól illeszkedő, tagolt infrastruktúrát. A strukturált, kellő nagyságú üzemi ingatlan hiánya egyre égetőbbé vált, mivel a bel- és külföldi kereslet évről-évre nőtt, melynek kielégítése jelentősen nagyobb teljesítményű feldolgozó-kapacitásokat követelt.

*Pick Márk cég első fellelt hirdetése, 1881
(Welt Blatt 1881.06.11.)*

Pick Márk 1883-ban a szalámikészítés hazájába, Olaszországba látogatott, ahonnan értékes tapasztalatokkal és szalámikészítésben jártas munkaerővel tért haza. Két évvel később jött el a megfelelő pillanat ingatlan vásárlására Rókuson, a Margit (ma Gutenberg) utca és Zsinagóga utca (ma Bolyai János) sarkán lévő ötszobás, teljesen alapincézett házas ingatlan megvételével. Pick Márk a sarki ház hatalmas udvarára álmodta meg ipartelepét, melyhez az építési engedélyt 1886-ban kapta kézhez és az építkezést még ugyanabban az évben beindította. A telepre szóló használatbavételi engedély 1887-es keltezésű, mely végül egy két-szintes szalámiüzemből, valamint egy kása- és paprikamalomból állt.

*Pick Márk ipartelepének alaprajza, 1888
(MNL CSML Szeged)*

Az üzem 1887-es beindítása jelentős mérföldkő volt a Pick család életében, mivel az első saját tulajdonú, gőzerőre alapozott ipartelepét hozták létre, mely kilépve a kézműipari keretek közül gyári színvonalra emelte termelésüket. A szalámigyár értékesítésének jelentős hányada országhatáron kívül talált piacra, így Pick Márk számottevően hozzájárult ahhoz, hogy Szeged már a 19. században ismertté vált a Monarchián túli környező országokban. Mindez a folyamat az 1887-es évvel kezdődött, ami pontosan 135 éve történt.

Éppen ez a kerek évforduló szolgáltatta az ötletet egy Pick Márk emléknap megszervezéséhez. A még kidolgozatlan tervvel kerestem meg Dr. Marjanucz László elnök urat, aki az első pillanattól a támogatásáról biztosított. Így a polgári kezdeményezés mögé elsőként sorakozott fel a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület. Rövid időn belül kibontakozott az ünnepség eseménysorozata is: emléktábla-avatás a valamikori Pick Márk Gutenberg utcai háznál, majd előadások tartása a Pick család/gyár múltjáról, jelenéről és az élelmiszeripar jövőjének várható tendenciáiról.

A nyertes kivitelezői ajánlat látványterve (Szabó Kornél, Budapest)

A kezdeményezés megvalósítása nyolc hónapot vett igénybe. Elsőként a táblaelhelyezés helyszínéül szolgáló Szent János Hotel tulajdonosát kerestem fel, kérve támogatását. Majd a szükséges építésügyi engedélyek beszerzése következett az illetékes hatóságoktól, ajánlatok kérése és kiértékelése az emléktábla elkészítésére és végül, de nem utolsó sorban pénzügyi szponzorok (Pick Szeged Zrt., Csongrád-Csanád Megyei Kormányhivatal, Felletár Zsolt) felkutatása a tábla elkészítésével és rögzítésével kapcsolatos költségek fedezetére, különös tekintettel a valamikori Pick ház műemlék jellegére. Ugyanakkor nem feledkezhetünk meg a projekt erkölcsi támogatóiról – Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár: Sikaláné Sánta Ildikó, Móra Ferenc Múzeum, Szeged: Fogas Ottó, Szegedi Zsidó Hitközség: Buk István, Csongrád-Csanád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara: Kőkuti Attila, Prof. Dr. Blazovich László professor emeritus – sem, akik írásos nyilatkozatukkal felkarolták és elősegítették a projekt megvalósítását.

Az emlékünnepe 2022. szeptember 30-án délelőtt 11 órakor kezdődött, melyen avató beszédet mondott Takács István vezérigazgató (Pick Szeged Zrt.), dr. Marjanucz László elnök (Csongrád Megyei Honismereti Egyesület) és dr. Holubán Csilla, a Szegedi Járási Hivatal vezetője.

Dr. Marjanucz László megtartja táblaavató beszédét

Az emléktáblát Takács István vezérigazgató (Pick Szeged Zrt.) és Felletár Zsolt polgári kezdeményező leplezte le.

Leleplezés pillanata

Az ünnepi megemlékezés délután 15,00 órakor színes előadások tartásával folytatódott, melyhez a Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár méltó helyszínt biztosított.

Felkért előadók:

- Felletár Zsolt ipartörténeti kutató: *„Aki mert nagyot álmodni – 135 éve történt”*
- Éder Tamás vállalati kapcsolatok és kommunikációs igazgató, Bonafarm Zrt.: *„Tények a magyar élelmiszeripar jelenéről és kérdések annak jövőjéről”*
- Takács István vezérigazgató, Pick Szeged Zrt.: *„A Pick Szeged Zrt. jelene és jövője”*

Pillanatképek Felletár Zsolt, Éder Tamás és Takács István előadásából

Minden túlzás nélkül állíthatom, hogy nem jöhetett volna létre a Pick Márk emléknep, ha Takács István vezérigazgató úr nem támogatta volna e kezdeményezés megvalósítását a tábla arculatának kiválasztásától egészen az előadások megtartásáig, amiért külön köszönetemet szeretném kifejezni ezúton is.

A Pick Szeged Zrt. együttműködése példaértékű, mely követendő példa lehet minden társadalmi felelősségvállalásra érzékeny vállalkozás és vállalatvezető számára egyaránt.

FELLETÁR ZSOLT

A PICK-HAGYOMÁNY

A Pick család és a munkájukhoz köthető ipartörténeti alkotások (üzemek, termékek, szalámik és húskészítmények) nemcsak a magyar gazdaságtörténetben játszottak szerepet, de maradandó értéket is alkottak. A cseh-morva születésű Pick Márk Szegeden 1869-ben még gabonakereskedő, mert tanult szakmája

a kereskedés volt. Külföldi tapasztalatszerzés végett Olaszországba is tett tanulmányutat, ami nem volt véletlen. Szegednek 1841-től volt olasz próbálkozásokhoz kötött szalámikészítési tapasztalata. Pick Márkot érdekelte a szalámikészítés technikája, technológiája, ezért odament tudását tökéletesíteni, ahol ez a tudás már tradícióval bírt. Hazatérése után kereskedői tevékenységét termelői elképzeléséhez igazítja: 1878-ban szalámigyártó termény-bizományos, az egyéb kereskedelemmel fölhangy. S csak ezután, 1883-ban lát neki ténylegesen a szalámigyártásnak. Színre lépéséig Szegeden sertéskereskedők és hizlalók, olaszok kiképezte hentesek egész sora próbálkozott szalámikészítéssel, de világmárkát Pick Márk csinált belőle. Olyan terméket, amely a mai ember számára több fajta értéket is hordoz. Először is a világban hungarikumként tartják számon a téli szalámit, amit a minőségével adekvát ára is kifejez. Országos értéke abból következik, hogy a polgárosuló magyar gazdaság egyik legsikeresebb ága az élelmiszeripar volt, s ennek egyik zászlóshajójaként rögzült a Pick húsipari vállalkozás. Pick Márk gyáranak technikai bázisa, s a termelés technológiai szintje magyar műszaki kultúra egyik letéteményese volt. A haszon évről évre való növekedése a kapacitás megfelelő technikai alapjait, a termelés-szervezés teljesítőképességét, illetve a cég pénzügyi stabilitását fejezte ki. A mai korból nézve ezt azért tekinthetjük honismereti értéknek, mert a létrehozott műszaki-technológiai kultúra mellett rávilágít a teljesítmény nem-gazdasági jellegű hátterére. Ilyennek tekintjük elsősorban a vállalkozás családi jellegét. A Pick – cég esetében a család nemcsak a legkisebb emberi közösség, hanem hatékony piaci szereplő is, amennyiben biztosította a vállalkozás pénzügyi fedezetét saját tőkeforrásból. Ez visszahatott a tulajdonos-vállalkozó üzleti professzionalizmusára. Klasszikus vállalkozó polgár típusát testesítette meg Pick Márk, aki kitanulta a gyártás szakmai fogásait, miközben kalkuláló üzletemberré is vált. Nem biztos, hogy ez a típus mai körülmények között hozná e régi eredményeket, de a Pick Márk megtestesítette tulajdonságok ma is időtálló, egymást feltételező anyagi és erkölcsi értékekké váltak, és szolgálnak ma is követendő polgári erkölcsül. Utóbbin elsősorban a munkaadói ethoszból következő felelősségvállalást értjük.

A Pick cég történetének harmadik értékszintje Szegedhez kötődik. A fontebb mondottak megvalósulási színhelye, közege Szeged. Mondhatnók, a Pick – karrierben „a hely szelleme” is tükröződik. Várostörténetünkben a cég azonban nemcsak az anyagi érték megalkotása miatt jelentős, hanem közéleti tevékenysége okán is. A szalámigyártás érdekes kultúrtörténeti vonása pl., hogy Pick Márk, aki vallásos zsidóként élte életét, valószínűleg nem is kóstolta saját termékeit. A szalámigyárból származó hatalmas nyereségének egy jelentős részét a szegedi új zsinagóga felépíttetésére költötte. Ez is bizonyítja, hogy a Pick – család ipari vállalkozásait hivatássá emelte, a létrehozott anyagi értéket társadalmi felelősségvállalással társította.

Ez erkölcsi súlyt kölcsönzött elsősorban a családnak, míg Szeged városának gazdasági és kulturális lehetőségeit szélesítette.

A honismeret hazánk globális megismerésére törekszik, ennek egyik szele a múlt, a helytörténet. Szeged helytörténetének kikerülhetetlen témája a Pick-család működésének vizsgálata. E működés terjedelme az anyagi alapok meg- és újratermelésétől kezdve, a közéleti szerepvállaláson át a társadalmi jótekonyságig bezárólag egy családi kaleidoszkóppá áll össze, amit nyugodtan nevezhetünk Pick-hagyománynak. A hagyományok föl kutatása, megnevezése és értelmezése pedig a honismereti-helytörténeti munka kiemelt célja.

Felletár Zsolt tagtársunk kezdeményezését ezért egyesületünk örömmel támogatta, mely a mai nappal célba ért: Pick Márk világhírré jutott terméke gyártásának egykori színhelyén tábla fogja emlékeztetni az erre járó magyar értékké nemesült alkotására.

MARJANUCZ LÁSZLÓ

A konferencia fő támogatója:

nka
Nemzeti Kulturális Alap

További támogató:

CSMHE
CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI
EGYESÜLET

Szállás és az előadások helyszíne:
Szeged, Illés Hotel
6721 Szeged, Maros u. 37.

További információ:
Juhász Zoltán András titkár
e-mail cím: honismerettitkar@gmail.com
telefonszám: +36 70 645 1150

Meghívó

**VII. HON- ÉS NÉPISMERET
KONFERENCIA**
SZEGED, ILLÉS HOTEL
2022. NOVEMBER 4-6.

HONISMERETI
EGYESÜLET

VII. HON- ÉS NÉPISMERET KONFERENCIA

HELYTÖRTÉNET AZ ISKOLÁKBAN

Módszertani konferencia
egyetemi hallgatóknak és pedagógusoknak

November 4. (Péntek)

16.00 Megnyitó ünnepség

Köszöntők:

Dr. Marjanecz László, a CSMHE elnöke
Védnök: Prof. Dr. Zakar Péter, az SZTE rektor-
helyettese, a Tanárképző Központ főigazgatója
Védnök: Dr. Koszma János, Szeged város Kulturális,
Oktatási, Idegenforgalmi és Ifjúsági Bizottságának
elnöke

A Honismeret 2022/5 száma Szerelmes földrajz ro-
vat bemutatása: Simon András SZTE, tanácskezelő

A rendezvényt megnyitja: Debreczeni-Droppán
Béla, a Honismereti Szövetség elnöke

16.45 Nyitó előadás – Dr. Marjanecz László:
A honismeret tanítása az egyetemi oktatás-
ban és a tanárképzésben

17.15 Gergelyné Bodó Mária: Honismeret a tan-
tereken, érettségien, tandíjakon kívül és
online

17.40 Krámer Erika: Iskolai kirándulások és
honismeret

18.05 Károlyi Átilla: Szeged feladatbank és hon-
ismereti-helytörténeti tanári műhely

18.30 Vacsora

19.30 Fábri Géza estje

November 5. (Szombat)

9.00 Rostáné Hajdú Erzsébet: Általános iskolá-
soknak szervezett honismereti vetélkedők
sorozata

9.15 Endréz Erzsébet: Általános iskolásoknak
szervezett honismereti diáktáborokról

9.30 Gergelyné Bodó Mária: Honismeret az
iskolai műsorokban

10.00 Módszertani gyakorlat a résztvevőknek
Gergelyné Bodó Mária és Károlyi Átilla
vezetésével

12.30 Ebéd

14.00 A Móra Ferenc Múzeumban múzeumpedagó-
giai módszertani bemutató az „Utazás a
múltba” helytörténeti kiállításban, a Népi-
rajzi Látványtárban és a „Folyókák és öölők”
természettudományi kiállításban.

16.00 Városnézés három csoportban

17.30 Vacsora a szálláson
Szabad program

November 6. (Vasárnap)

9.00 Rada Beáta – Fodor Rozsina: Honismeret
tanítása az online oktatás idején, helytör-
ténettel foglalkozó szabadtársulások

9.20 A 2022-es Ifjúsági Honismereti Akadémia
tevékenységei (Juhász Zoltán, Kovácsné Bá-
lást, Kulcsár Virág, Török Sára, Gergelyné
Bodó Mária)

9.40 Tehetség gondozás és differenciálás a hely-
történet tanításában. Kerekasztal-beszél-
getés dr. Baksa Brigitta, dr. Gesztényi
Enikő, Károlyi Átilla részvételével.
Moderátor: Juhász Zoltán András

Rendezvény

HONISMERET A TANÓRÁKON, TANÓRÁKON KÍVÜL, ONLINE ÉS AZ ÉRETTSÉGIN

Köszöntöm a konferencia résztvevőit!

Előadásomban a gyakorló tanár szemével mutatom be, hogyan tudtam beépíteni pályám során a honismeretet a diákjaim mindennapjaiba.

Egyetemistaként, helytörténeti témájú szakdolgozatom írása közben, elköteleződtem a honismeret mellett, így tanári pályám első évétől kezdve igyekeztem becsempészni a honismeretet-helytörténetet diákjaim mindennapjaiba. Hogyan valósítható meg ez?

Első megválaszolandó kérdésünk: Mi a honismeret? A Honismereti Szövetség honlapján az alábbi meghatározás található: A *honismeret* fogalom lényege a kifejezés értelmében rejlik. A *hon* szavunk a *haza* régies szinonimája (gondoljunk csak a *honvéd* vagy az *otthon* szavunkra). Ebből következik, hogy a honismeret azt a célt szolgálja, hogy minél otthonosabban érezzük magunkat szülőhelyünkön, lakhelyünkön – vagyis honunk egy szegletén – kisebb nagyobb darabján, végső soron az egész hazában.

A honismeret egyik fő oszlopa a néprajz, az általános iskolákba ezt csempésszük be, a helytörténet a másik, a középiskolákba ezt.

Második kérdésünk lehet: Hogyan építhető be hivatalosan a történelem tantárgyba a honismeret? Általános iskola 5. vagy 6. osztályában választható tantárgy heti egy órában a Hon- és népismeret tantárgy, (másik választási lehetősége az iskoláknak a dráma). Középiskolában nincs ilyen tantárgy, de történelemből a tanár a megtartott óráinak 15 %-áról dönthet, mire használja fel. Ez általában ismétlés szokott lenni. De beépíthető helytörténet is ezekre az órákra, azt az iskola pedagógiai programjában kell rögzíteni.

Harmadik kérdésünk lehet: Van-e tankönyv? Általános iskolásoknak kiváló tankönyvek állnak rendelkezésükre. Középiskolában a tanár számára hatalmas plusz feladat a helytörténet, az iskola helyszínének megismerése. De megéri! Mert a gyerekeket érdekli, és meggyőződésem, hogy a magyar történelmet, és az egyetemes történelmet is diákközelbe hozza, érthetőbbé teszi, ha tudják, hogy az ő lakóhelyükön, az ő megyéjükben hogyan történtek konkrétan az események. Csongrád-Csanád megyében majdnem minden település monográfiája megjelent már; az ezekben található információk óriási segítséget adhatnak a tanárnak. Ezekre építve megyénk tanárai helytörténeti olvasókönyveket is adtak már ki, amelyekkel a téma feldolgozását segítik egy-egy településen.

Most fotók segítségével villantsuk fel, hogyan építettem be én a honismeretet diákjaim életébe. Diákjaim engedélyével készültek a fotók, amelyeken az

előző iskolám, a Móravárosi-iskola honismereti körös diákjai láthatók 2001 és 2016 között. Az első diákon azt láthatjuk, hogyan építhető be a honismeret a történelemórákba.

1. dia: A történelem tankönyvekben többször találkozhatunk településünkhöz kötődő forrásokkal. Például a szegedi diákok a Szegeden, 1849. július 28-án született Nemzetiségi határozattal. Vagy például a szegedi egyetemisták által 1956. októberben megfogalmazott követelésekkel. Ezekon kívül számos más fontos forrást bevihetünk óráinkra. Például Csongrád és Csanád megye nevének eredete, IV. Béla kiváltságai a tatárjárás után, Szeged török általi elfoglalása és a török kor, az 1699 és 1718 közötti Szeged élete, a szegedi reformkor, az 1879-es árvíz, az egyetem Szegedre költözése és hatása a város életére. De én pl. magyar nyelv tanáraként a szónoklattant Kossuth szegediekhez szóló beszédével mutatom be. Irodalomóráimon is fontosnak tartom a regionális kultúra, a helyhez kötődő irodalmi emlékek megismerését. Juhász Gyula, Móra Ferenc, József Attila, Radnóti Miklós, Janikovszky Éva, Baka István és mások nevét sorolhatjuk.

2. dia: Nagy segítség volt számomra, amikor megjelent az iskolatörténet, benne a korabeli iskolások mindennapjait bemutató forrásokkal.

3. A diákok négy középiskolás éve alatt tanórákon kívül is ismerkedhettünk a honismerettel. A legtöbb iskolában vannak olyan tárgyi emlékek, amelyek a régi diákok életét mutatják be. Naplók, jelvények, szakmákat oktató iskolákban szakmatörténeti érdekességek. Érdemes ezeket összegyűjteni, egy termet, folyosósarkot, pincerészt szerezni nekik (nem könyvű!), és később a gyűjteményt gondozni. Sokszor az iskolához kötődő elhunyt tanár, öregdiák sírját a család már nem gondozza, mert esetleg a leszármazottak messze élnek. Ilyenkor érdemes felvállalni egy-egy sír gondozását.

4. Honismereti körünkbe gyakran hívtunk vendégeket, öregdiákokat. Szakmájukról és régi iskolai emlékeikről is szívesen meséltek nekünk.

5. Egy adott iskolában eltöltött évek, évtizedek alatt sor kerülhet az iskolához kötődő szobrok, emléktáblák, festmények felavatására. Ilyenkor természetesen fel kell idézni, hogy az iskolának milyen kötődése miatt került sor az avatásra. Pl. a Móravárosi-iskola épülete a Monarchia idején katonai kórház volt, majd ideggyógyintézet, ahol Juhász Gyulát ápolták. Az épület falán emléktáblát helyeztünk el. Az ünnepséget jelenlétével Péter László is megtisztelte.

6. Sok versenyfelhívás érkezik az iskolákba, ezek között vannak helytörténeti témájúak is. A héttérfeladataink: Az első: Melyik diákunkat versenyeztessük? A felsőbb éves diákok igyekeznek olyan versenyekre menni,

amelyekkel felvételi pont gyűjthető, sajnos a honismereti versenyek eddig nem tartoztak ezek közé. De hátha az új rendszerben, amikor az egyetemek az általuk adható 100 pontról szabadon dönthetnek, a honismereti versenyekre is adnak majd pontot. A legügyesebb diákokat több tanár is szívesen foglalkoztatja, előfordulhat, hogy a versenyek időpontja összezecsúszik, így csak az egyiket tudja vállalni a diák. Mindezen nehézségek ellenére is lehet okos, tehetséges, érdeklődő diákokat találni a honismereti versenyekre. A versenyekre nevezést ajánlom! Nagyon sokat fejlődik a diák, okosodik, előadói készsége nő. És a felkészítő tanár számára is olyan egy-egy verseny, mintha hasznos továbbképzésen venne részt. Második megoldandó feladat: Ki fizet, hogy eljussunk és részt vegyünk egy-egy versenyen? Korábban gond nélkül szponzorálta a versenyhelyszínre utazást az iskola, illetve az iskola fenntartója. Sajnos ebben a tanévben az energiaválság miatt csak a felvételin pontot hozó versenyeken való részvételt fizeti a fenntartó. Természetesen a család, esetleg az iskolai alapítványok kifizethetik a költségeket.

A hosszú évek alatt többféle versenyen vettünk részt honismereti körös diákjaimmal. Mindenképp a legolcsóbb, ugyanakkor nagyon sok tudást adók a helyi szervezésű versenyek. Utaztunk egynapos, de többnapos versenyre is. Igazi siker már az is, ha országos fordulóra be tudtunk/be tudunk jutni. Érdemes felhívnom a figyelmet, hogy a Honismereti Szövetség legalább 30 éve szervez országos és Kárpát-medencei honismereti versenyeket. A feladatok között szoktak lenni a versenyzők lakóhelyére vonatkozó kérdések is. A legjobb csapatok jutalomutazáson vehetnek részt. A 4., 5., 6. helyezett csapat az Ifjúsági Honismereti Akadémia résztvevője lehet. Erről a konferencián lesz még szó.

7. A Honismereti Szövetség által, középiskolásoknak szervezett honismereti akadémiákon többször részt vettünk köröseimmel. (Az új munkahe-lyemről, a Déri-technikumból is többször vettünk részt ifjúsági akadémiák munkájában. Köszegen, Kalotaszentkirályon, Sátoraljaújhelyen.)

8. Honismereti köröseimmel többször vállaltuk színdarabok előadását, helytörténeti témájú ünnepségeken szereplést, erről holnap fogok beszélni.

9. Volt, hogy az egész iskola diákságát megmozgató projekteket találtunk ki, és valósítottunk meg az iskolatársak számára. 2004-ben az iskola névadója tiszteletére, 2009-ben az iskola 125 éves fennállása alkalmából, de projekthetek tevékeny részesei is voltunk.

10. Diákjaim tárlatvezetők is lettek a Móra Ferenc Múzeumban. Közülük volt olyan, aki múzeumi továbbképzésen is részt vett, volt, akit speciálisan egy-egy kiállítás bemutatására kértem meg. Természetesen a tárlatvezetés előtt a múzeumi munkatárs és az én segítségemmel tanulta

meg a diák az ismereteket. Nincs annál hatásosabb tárlatvezetés, mint ha egy diák teszi azt diákoknak. Akkoriban a Móravárosi-iskola múzeumi belépőt vásárolt a diákoknak. Legtöbbször tanórák után mentünk a köröseimmel, de voltak évek, amikor a tanévkezdő projekthét része volt a múzeumlátogatás. Nehezebb megoldani, hogy tanórákról egész osztályokat vigyünk múzeumlátogatásra, de nem megoldhatatlan akkor, ha dupla óránk van, vagy az utolsó órát össze tudjuk vonni óraáthelyezéssel.

11. Sok (helytörténeti témájú) pályázati felhívás is érkezik az iskolákba. Mi is részt vettünk többön, sikereink is voltak.

12. Egy-egy utolsó órát összevonva egy-egy osztállyal, vagy a körösökkel városnéző sétára indulhatunk. A helytörténeti tételek elképzelhetetlenek ezek nélkül a városi séták nélkül. Nagyon szeretik a gyerekek, és nagyon sokat tanulnak belőle. Egészen más szemmel néznek sétáink után a házakra, templomokra. A 15 év alatt sokfelé jártunk: múzeumban, színházban, várban, víztoronyban.

13. Sokszor a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület egy-egy programjához csatlakoztunk. Könyvbemutatókra mentünk, szakmai napokra, a Honismeret napja rendezvényekre március 24-én, és kiállításmegnyitókra jártunk.

14. Mi magunk is szerveztünk kiállítást.

15. Tanulmányi útjaink egy-egy állomásán sokat segítettek a Honismereti Egyesület tagjai. Aradon, Mezőhegyesen, Pitvaroson, Kiszomboron vártak bennünket.

16. De a régióval is ismerkedtünk, pl. a Kiskunsági Nemzeti Parkkal.

17. A Határtalanul programmal pl. Nándorfehérvárra is eljutottunk.

18. Munkánkért elismerésben is részesültünk. Pl. 2016-ben az egyik budapesti hajón részesei lehettünk annak, amikor Mádl Dalma a Fialatok a Polgári Magyarországért kitüntetéset adta át a Honismereti Szövetségnek. Működésünk 15 éves évfordulójáról kiállítással emlékeztünk meg. Munkánkat emléklappal ismerte el a Magyar Néprajzi Társaság és a Honismereti Szövetség is.

19. Működésünkről több írásomat is megjelentette a Honismeret folyóirat.

Tanári pályám igen érdekes, nagyon tanulságos és nagyon rövid szakasza volt az online oktatás. Kinyílt az online tér előttem. Tizen éve lehetek mentor-tanára egyetemi hallgatóknak. Nagyon sokat köszönhetek az ő fiatal mentalitásuknak, informatikai jártasságuknak. Élt a helytörténet is az online órákon, internetes játékok segítségével, amelyek közül kiemelkednek a szabadulószo-bák. Ezek közül hármat mutatnak be holnap délelőtt a ma már pedagógus kol-légáim és az egyik hallgatóm. De szeretném megemlíteni, hogy nagyon sikeres lett az ő-ző nyelvjárást bemutató és a Hogyan látták Bél Mátyásék Szegedet?

szabadulószobák is, de készült iskolatörténeti és középkori Szegedet bemutató szabadulószoba is. A diákoknak és a szülőknek jelenléti oktatásra van szüksége. Minden esetre nekem életre szóló, nagyon-nagyon pozitív tapasztalat volt az a pár hónap, amit online oktatással tölthettem.

2005-től vezették be a kétszintű érettségit. Ettől kezdve törvényes lehetőség volt arra, hogy 7. témakörként helytörténeti témát adjunk diákjainknak. Természetesen ennek feltétele, hogy a vizsgát megelőző tanévekben tananyagként szerepeljen ez a téma a tanórákon úgy, hogy előtte a tantestület ezt elfogadta és a pedagógiai programban rögzítettük, majd a fenntartó jóváhagyta azt. (A valóságban ez sokkal egyszerűbb, mint ahogy most elmondtam!) A történelem tantárgy vizsgaleírása alapján témakörönként kettő-négy témát tehet a szaktanár a tételsorába. A tétel összeállítása nem kis munka. Talán a legkedvesebb részfeladat az anyaggyűjtés. Majd összeállítjuk a négy A/4-es oldalnyi tanulnivalót, ezt adjuk ki a gyerekeknek. Az összegyűjtött képek és szöveges források segítségével megszerkesztjük a szóbelin kihúzendó feladatlapot, valamint a megoldókulcsot is. Így születtek a következő tételeim:

1. Szeged történelmi emlékhelyei
2. Az iskolánk melletti utca névadójának, Korda Jánosnak Szeged történelmében betöltött szerepe
3. Magyarországon (nem az USA-ban), a Déri-iskola épületében Nobel-díjas felfedezés történt
4. Iskolatörténeti tétel

Érdemes-e jelentős plusz munkát belefektetni abba, hogy mi magunk ismerjük iskolánk településének és megyéjének a történetét? Érdemes-e minden konkrét ismeretek segítségével közelebb vinni diákjainkhoz a magyar, és ezzel együtt az egyetemes történelmet? Én igennel válaszoltam pályám kezdetén és most is. Köszönöm szépen a figyelmet.

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

HONISMERET AZ ISKOLAI MŰSOROKBAN

Köszöntöm a konferencia résztvevőit!

Előadásomban arról beszélek, hogy az iskolai műsorokba is belecsempészhetjük a honismeretet. Hiszen az iskolákban szinte mindig a magyar-történelem szakos tanároknak kell a műsorokat megvalósítani. Ez jelenti a tanévnyitót, október 6-át, a karácsonyi műsort, a szalagavatót, március 15-ét, a ballagást, a

tanévzárót és minden egyéb műsort, pl. iskolai évkönyv bemutatóját, jubileumi ünnepséget. Egy-egy műsort néha átvállal más szakos kolléga, de október 23-a és március 15-e ünnepe szinte mindig a mienk. A műsorokat különböző színvonalúra lehet megcsinálni, a néhány verset összekötő szövegtől, esetleg rádiójátéktól a színpados-kosztümös-jelenetes műsorokig. S ha úgyis nekünk kell csinálni, csináljuk jól! Biztosan sikert aratunk, ha megyénk vagy saját városunk 1956-os és 1848–49-es eseményeit visszük színre.

Nézzük meg, én mire figyeltem a műsorok megvalósításakor!

Ha helytörténetet szeretnénk színre vinni, először nekünk, tanároknak kell alaposan tudnunk az eseménymenetet. Utána nekiláthatunk a forgatókönyv megírásának, az iskolai és diákadottságok figyelembevételével. A próbák megkezdése előtt érzékenyítő órákat kell tartanunk, azaz a szereplőket meg kell ismertetnünk az adott korral.

A műsorban segítségünkre lehet a ppt-s kivetítés. Már a színdarabunk kezdése előtt kivetíthetjük a címet, műsorunkban háttérképeket vetíthetünk.

Alapkövetelmény, hogy minimum 25–30 perces legyen a műsor, hogy egy tanórát kitöltsön. Vigyázzunk! Ha becsülettel gyakorolnak a színészeink, az előadáson szinte fele idő alatt mondják el a szövegüket, mint az első próbán!

Persze, vannak olyan betétek, amelyekkel a műsoridőt növelni tudjuk: ilyen mindenképp nemzeti Himnuszunk és a Szózat, vagy egy-egy vers elszavalása. Ha néptáncos van a gyerekek között, az főnyeremény, hiszen a táncukkal hosszú percekkel megnövelhetjük a műsor időtartamát. Ugyanígy a zenészekkel, persze ebben az esetben valami színpadi mozgásra is szükség van, ez lehet kórdátúzás, gyertyagyújtás, de ha egy kórust össze tudunk szervezni (és nem ének szakosként betanítani), akkor az is kiváló színpadkép.

A szereplőkről: koedukált iskolában viszonylag egyszerűbb dolgunk van, fiúkat és lányokat is szerepeltetünk. Kihívás inkább az, ha csak fiúk a tanítványaink. A díszletekről: az iskola nem tud pénzt adni a díszletekre és a szereplők kosztümjeire. A díszletek sokszor zászlók vagy plakátok lehetnek. A plakátokat előre ki kell tűzni, vagy mindez megoldható műsor közben is, azzal is telik az idő, s a nézők jobban felfigyelnek a plakátokra. A kosztümök régi ruháink lehetnek, nem érdemes kidobni a fiataalkori ruháinkat!

Fontos a narrátor. Ő mondja az összekötő szöveget, felolvas, és a legtöbbet ő beszél. Neki külön mikrofonra van szüksége, bízunk abban, hogy az oktatástechnikus vagy az ügyes gyerekek úgy meg tudják oldani a mikrofonhasználatot, hogy a narrátor mikrofonja nem zavarja a szereplők mikrofonját, és fordítva.

Valószínűleg minden iskolában mások a lehetőségek, mégis mondhatom talán általánosságban, hogy nagyon sok gyerek szeretne szerepelni, de csak rövid szöveget szeretne elmondani a színpadon. A forgatókönyvíró tanár számára ez mindig feladja a leckét.

A gyerekek jutalma az ötös, és az, hogy az iskolatársaik előtt szerepelhetnek.

Nézzünk bele a Szegedi 1848-49-es eseménymenetet feldolgozó iskolai ünnepi műsoromba! Érdemes megnézni a műsorról készült videóban:

- 1.50 Himnusz, amelyet az iskola kiváló énekese ad elő, és a többi diák vele énekel.
- 4.43 Kokárdatűzés Brahms Magyar táncokra.
- 6.30 Petőfi: Nemzeti dal, 12 pont.
- 8.18 Klarinétkísérettel Kossuth Lajos táborában...
- 13.08 Kossuth beszéde a szegediekhez.
- 15.41 Klarinét kíséretével a dalárda énekel.
- 17.20 Román–magyar megbékélés jelenete.

A forgatókönyv írásakor már tudnunk kell, hány szereplőre számíthatunk. Választhatjuk azt, hogy az iskola legtehetségesebb diákjaival dolgozunk, akkor délután 15 órától kezdődhetnek a próbák, akkor, amikor minden diák utolsó órája véget ért. Egyesek így lyukasórákat is felvállalnak. A legtehetségesebbek ezt is vállalják. Ha egy osztályból válogatjuk a szereplőket, és utolsó órában együtt van az osztály, indulhat a próba.

Az 1956-os műsorba hang- és képforrások is belekerülhetnek, hiszen 1956-ban már készültek ilyenek.

Át kell gondolni, hogy a szereplők hol jönnek be, hol és hányszor távoznak, ki hol áll, hol ül.

Az utolsó, helytörténeti eseményeket feldolgozó 1956-os műsorom 2021-ben, a Covid-járvány idején készült, a diákjaim fele oltatlan, 16 éven aluli volt. Az egész osztály szerepelni szeretett volna, mindenki egy-két mondatos szöveggel. Október 22-én, pénteken kellett négyszer bemutatnunk a műsort. A hét elején az egyik fiatalember nem jött, keddre Covid igazolódott nála, szerdától a fél osztály karanténba került. A hétfői és a keddi egész osztályos műsorpróbákat már felvettük, tartva a karanténba kerüléstől, és arra gondolva, hogy legalább felvételtől nézzék meg az iskolatársak a műsort. Végül az iskolában, tehát nem karanténban lévő fél osztálynyi gyerek vállalta, hogy átveszik a hiányzók szerepét is. Hatalmas sikerünk lett, az egyetemi újság is kijött, és egy kiváló cikk született az előadásunkról. Érdemes megnézni a műsorról készült videóban:

- 2.40 Egyetemisták beszélgetnek.
- 4.10 Sztálin szobrának eltávolítása. (Az iskolai díszletraktárban Sztálin-szobrot találtam, ennek eltávolítása segítségével érzékel tettük a Rákosi-diktatúra ellen fordulást.)
- 8.45 Kimennek a színről.
- 9.40 Visszajönnek a színre.
- 12.00 Más helyszín a ppt segítségével.
- 13.40 Figyelmeztető lövések.

14.27 Rádióbejátszás.

15.54 Dobozok, fegyverek felirattal.

Az egyéb témájú színpadi műsorok közül emlékezetes volt a móravárosi iskola 125 éves jubileumi ünnepségén Móra Ferenc A kalcinált szóda című novellájának színdarabbá való átdolgozása. Korhű díszletekkel kellett dolgozunk, két szereplőt alkalmaztam Móra megtestesítőjeként: a novellaíró-narrátort, és a fiatal-tanárember Mórát.

2020-ban a Csongrád-Csanád Megyei Önkormányzat kétperces kisfilm készítésére pályázatot írt ki. Értéktári elem bemutatását kérték, egynapos osztálykirándulást lehetett nyerni. Mivel a Déri-iskola épületében fedezte fel nagy mennyiségben Szent-Györgyi Albert a C-vitamint, magától értetődő volt a téma. A C-vitamin felfedezésének híres jelenetét valósítottuk meg. Covid idején, maszkban, hogy az előírásokat betartsuk. Korabeli képeket vágtunk be a jelenetbe, a filmzene hatáskeltő volt. Természetesen az egész osztály szerepelni akart, mindenki kicsi szereppel. A helyszín a Déri-iskola Szent-Györgyi szobája. Az volt ugyanis 1930–1935 között a Szent-Györgyi család konyhája. Korabeli tárgyakkal van berendezve, csak a sakk-készlet volt a tudós tulajdona. A híres Szent-Györgyi-lépcsőn ment le a szereplő, ott, ahol a tudós is a laboratóriumhoz, ami ma gépésműhely. Megnyertük a szentesi osztálykirándulást. A teljes kisfilmet levetítem, mert úgy gondolom, Szegedről nem lehet a Szent-Györgyi-felfedezés ismerete nélkül távozni.

Köszönöm szépen a figyelmet!

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

HATÁRON TÚLI HONISMERETI VERSENY – JÁTSZVA TANULÁS

„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.”

/Tamási Áron: Ábel/

Minden nemzet, így a magyar is csak akkor boldogul jobban, ha saját értékeire, múltjára támaszkodik. Ehhez viszont, ismernünk kell őseink életét, fontos számunkra szüleink, nagyszüleink tapasztalata, annak ránk örökített tudása.

A helytörténet a múltról beszél, de a jelenhez szól. Minden ember egy szűkebb helyhez kapcsolódik, a szülőföldjéhez, lakóhelyéhez és ebből az érzelmi kötődésből fakad a vágy a haza múltjának megismeréséhez is.

Ezen értékek felkutatásában, megismertetésében, felbecsülhetetlen szerepe van a helytörténetnek, a hon- és népismeretnek.

A honismeret elsősorban azt a célt szolgálja, hogy minél otthonosabbak legyünk a hazában. Minél többet ismerünk belőle, annál inkább otthon találjuk magunkat, sajátunknak érezzük.

A hagyományismeret tanításának célja a hagyományos paraszti kultúra értékeinek megismerése.

„Aki falun született, az meg nem szabadulhat a falutól, hiába tépi el az összes gyökereit, melyek oda fűzték, hiába feneklik meg a városban, a falu utána jön, mint a kísértet és hívja maga után.” (Mikszáth Kálmán: Kemény koponyák).

Ezen gondolatok segítették elő a verseny elindítását.

A verseny célja:

- Hagyományaink ápolása, őrzése
- Mit jelent egy néphez, hazához való tartozás?
- Lakóhelyünk múltja
- A Kárpát- medence néprajzi csoportjainak öröksége
- Életmód-Hagyomány-Szokások
- Szokásvilág, népviselet, népművészet, hit-és hiedelem világ

Résztevők száma: 5-6. évfolyam, 5 fő/csapat – 25 csapat-33 csapat

Kiállítók, mesteremberek

Összesen: 250 fő

Kapcsolódó szakterületek:

Történelem, Hon- és Népismeret, Néprajz, Magyar irodalom, Ének, Földrajz, Tánc és dráma, Személyiségfejlesztés-élménypedagógia

A Honismereti Versenyt 2009-ben indítottuk el Csongrádon azzal a céllal, hogy legyen a városunkban is megyei verseny. Céljaink meghatározásához figyelembe vettük a tantervi elvárásokat, az intézmény pedagógiai programját, építettem az előzetes tudásra. A feladatok kijelölésekor figyelek a tanulók motiválására. Ezt az elképzelést támogatta a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület is. Hasonló verseny nincs a megyében, de Dél-Magyarországon sem.

Felvettük a kapcsolatot e-mailben az iskolákkal, partnerekkel, támogatókkal a verseny sikeressége érdekében. Egy ilyen verseny szervezésekor sokat jelent, számít a kapcsolatrendszer, az ismeretség. A történelem munkaközösség szervezésében, rendezésében vette kezdetét a verseny és először 8 csapat indult, amelynek száma minden évben növekedett. Az első négy évben a város központjában levő Városi könyvtár, Múzeum, Városi Galéria és a Művelődési Központ voltak a helyszínek. A helyszínek választása miatt kölcsönös együtt-

működés alakult ki az említett intézményekkel. Eközben a versenyző csapatok térkép alapján megismerték városunk központját is, melyen keresztül érvényesült a tantárgyi koncentráció.

A versenyt minden évben, szeptemberben, a történelem munkaközösség év eleji foglalkozásán elindítom, és a tagokkal együtt munkálkodva meghatározom a feladattípusokat, a témát. Mindenkinek lehetőséget adok a témához kapcsolódó ötletek, személyek bevonására. Az irányításommal megkezdődnek az előmunkálatok. Már ekkor számba veszem a mesteremberek, foglalkozások bemutatásának eshetőségét és tematikusan igyekszem megkeresni őket. Próbálok támogatókat keresni, akik felkarolják rendezvényünket. Versenyünk egész napos, ahol a kiállítókon keresztül rengeteg új információhoz jutnak, nyitottak és befogadók. Négy éve bevontam az óvodásokat, így a nagycsoportosok játékos foglalkozáson ismerkednek a népi játékokkal, hagyományokkal, szokásokkal és a Kozmutza Flóra Általános Iskola egyéni bánásmódot igénylő tanulói is három éve velünk együtt versenyeznek. Ezzel elősegítem a másság elfogadását. Azt gondolom, hogy ezeknek az értékeknek a közvetítésével ők is tisztelőivé válnak a hagyományörzésnek. A célkitűzés után a legfontosabb esemény az érintett iskolákkal, a már korábban részt vett csapatokkal a kapcsolatfelvétel, amely e-mailben, levélben, telefonon valósul meg.

A Széchenyi István Általános Iskola biztosította a lehetőséget, a helyszínt az ezután következő megmérettetésekhez. Ez külön öröm volt számomra, mert az iskola páratlan Helytörténeti gyűjteménnyel rendelkezik, így a kiállítás megtekintését is bevontuk feladataink közé. Az előkészületi munkák már decemberben, januárban elkezdődnek és örülök, hogy egyre többen tudják, ismerik versenyünket és támogatásukról biztosítanak erkölcsi és anyagi formában egyaránt.

A megyei verseny először Regionális, majd Határon túlivá nőtte ki magát. A verseny folytonosságának feltétele a témák kijelölésének változatossága, az érdeklődés fenntartása. A verseny szervezése során e-mail kapcsolatban vagyunk a résztvevőkkel, kiállítókkal és rendszeresen egyeztetem az elvárásokat, igényeket. A rendezvényünkön több alkalommal PPT formájában és a valóságban is bemutattuk az ideérkezőknek városunkat, ezzel is öregbítettük Csongrád hírét. 2016-ban már 25 csapat vetélkedett. A későbbi években 30 feletti csapat létszámmal versenyeztünk.

A verseny jó hírét, a játszva tanulás örömét a csapatok tagjai és felkészítő tanáraik viszik magukkal. Ennek bizonyítéka, hogy vannak olyan települések, ahonnan a kezdetektől jelentkeznek versenyünkre. Csongrád város önkormányzata és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület is támogatja rendezvényünket, hiszen az ideérkezők Csongrádon versenyeznek, így városunk jó hírét viszik magukkal.

Nagy kihívás ez a vetélkedő, de fontosnak érezzük a hagyományok ápolását, őrzését.

Ezen túl a Kárpát-medence népeinek hagyományait, magyarságtudatunkat, összetartozásunk erejét erősítette ez a rendezvény. Kiemelten fontos számomra, hogy a határainkon túlról érkezőkkel már a versenyt megelőző napon személyes beszélgetéseken, játékokon keresztül ismerkedjünk, beszélgessünk.

Népviseletünk, néprajzunk, eszközeink, tárgyaiink élénken élnek nagyszüleinkben, de célunk, hogy gyerekeink és unokáink is ismerjék, tudják, megőrizték.

A verseny akadályverseny jelleggel zajlik, előzetes feladatot is kapnak a gyerekek, amelyekből kiállítást szervezünk, amely szemet gyönyörködtető. A kiállított munkák plakátok, makettek, kerámiák, összefűzött füzetek, könyvecskék, a folyosókon paravánokra elhelyezve vonzzák az érdeklődőket. A menetlevelek díszítettségében, a népi játékok dramatizálásában az egyes tájegységek népviselete és szokásrendszere is megjelenik. Így jelen van a történelmi sokoldalúság.

A mellékleteket, feladatokat és megoldásokat az én irányításommal a munkaközösség tagjaival együtt állítunk össze. Nagy hangsúlyt fektetnek a feladatok pontosságára, játékoságára és változatosságára. Munkámban az igényességre törekszem. Feladatainkban szerepet kap a digitális kompetencia, hiszen több éve az egyik feladat interaktív. A feladatok és megoldások is számítógépen készülnek. Érdekességként totó, keresztrejtvény, társasjáték, párosítás, kvíz, kakukktózás szerepel a repertoárunkban. Építünk a tanulók előzetes tudására, problémamegoldó képességére és együttműködésükre. Az első állomáson megjelenik a tantárgyi koncentráció, a dramatizálás és a tánc, ének, rajz.

A verseny érdekességét jelentik, hogy a feladatokhoz megfelelő figyelemfelkeltő idézeteket keresek a szemléltetés és koncentráció érdekében.

Idézetek az ajtókra:

A paraszti munka éves rendje témához

*„Sándor, József, Benedek,
Zsákban hozzák a meleget!”*

Vetéstől aratásig témához

„Érik a szőlő, hajlik a vessző...”

Metszéstől szüretig témához

„Közös a munka, közös a vigasság...”

Mesteremberek témához

„Mert ahol emberszeretet van, ott jelen van a mesterség szeretete is...”

Pásztorszervezet témához

*„Csikós legény vagyok,
Hortobágy eleje,
Gulyás, ha nyalka is,
Utánam a helye.”*

Ezzel is igyekszem motiválni a versenyző csapatokat.

A csapatok a gyorsabb lebonyolítás érdekében kettésével mennek. Kérek minden állomásvezetőt, hogy a menetrendet nagyon pontosan hajtsa végre. A feladatok megoldása 10 percnél többet nem vehet igénybe.

A bírálóbizottság 7 tagból áll, akik egyben az állomásvezetők is. Igyekszem pártatlan vezetőket választani és segítséget kérek a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettől, akik támogatják rendezvényünket.

A tájjellegű ételek, amelyekkel vendégül látjuk csapatainkat, minden alkalommal új ízvilágot ismertetnek meg a résztvevőkkel. Népszerű és finom a babgulyás csongrádi kenyérrel, az ízesített bukta, amely gyerekeknek, felnőtteknek egyaránt a kedvence. A kenyérlángos, csöröge, krumplis tarhonya is a csongrádi ízvilágot idézi.

Mesterembereink, kiállítóink mindig az adott témához kapcsolódnak, és színes kavalkádként, vásári forgatagként mutatják be a standokon portékáikat, mesterségüket. Felsorolásként, a teljesség igénye nélkül:

- Gyékényfonás
- Kemence, pék
- Fafaragás
- Kosárfonó
- Mesteremberek kiállítás
- Fazekas
- Mézeskalács
- Böllér
- Tésztakészítő
- Biogazda
- Keresztelés
- Anyakönyvvezető
- Késes, köszörűs
- Biocsíra
- Házi túró-tejföl

Nagyszerű, hogy a gyerekek és a felnőttek is több mesterséget kipróbálhatnak!

Külön öröm, hogy többen e-mailben, telefonon tartják a kapcsolatot, barátságot, melyek a verseny ideje alatt alakultak ki.

Reflexiók közül:

Cséphadarók Csongrádon

2016. április 8-án első ízben vettünk részt a VIII. Határon Túli Honismereti Versenyen, amelyet a csongrádi Térségi Történelem Munkaközösség és Rostáné Hajdú Erzsébet tanárnő szervezett. A vetélkedőre ötfős csapattal indultunk. Egy nappal korábban érkeztünk, így volt lehetőségünk

ismerkedni a várossal. A fő utca peremén és a parkban helyes kis játszóterekre bukkantunk, s alaposan kitornáztuk magunkból a hosszú út fáradalmait.

Délután kellemes városnézés közben ismerkedtünk versenytársainkkal és a város érdekességeivel. A kilátótoronyból birtokba vehettük az egész tájat: a Belsőváros ódon utcáit, a Körös-torok csendjét.

A verseny nagy kihívás volt számunkra, hiszen különböző szituációban kellett helyt állnunk. A bemutató állomáson a régi tollfosztást játszottuk el egy völgyi falusi mondával, az Aranycsikó történetével, melyet nyelvjárásban adtunk elő. Az előadásunk eredetiségéhez hozzájárult a népviseletben történő megjelenés is. (Ezzel tényleg nagy sikert arattunk!)

Mindannyian lubickolhattunk a szervezők vendégszeretetében, hiszen a verseny mellett érdekes programot készítettek számunkra: városnézést, táncházat, ismerkedést...

Megismerve a részleteket, úgy döntöttünk, jövőre újra megmérgetjük tudásunkat.

Ja, és mit keres a cséphadaró kifejezés a címben? Az volt a csapatunk neve!

Kedves Erzsike!

Én szeretném megköszönni Neked, hogy fogadtátok csapatainkat, s természetesen jövőre is érkezünk, a gyerekek már szervezik a csapatot, s a 6-osok bántódnak, hogy nem jöhetnek!

Remek volt a szervezés, s minden elismerésem érte! Nagyszerű, hogy van egy ilyen verseny, ahol a hagyományokkal ismerkednek a gyerekek, sőt gyakorolhatják is!

További sok sikert kívánok a munkában a jövő évi találkozásig!

Üdvözlettel: YX felkészítő pedagógus

Céлом, hogy a hagyományörzés- ápolás elterjedjen a diákok körében, hiszen a honismeret a tradíciók tárháza.

„Amelyik nemzet a múltját nem ismeri, jelenét nem értheti, s a jövőjét meg nem teremtheti.” /gr. Széchenyi István/

Melléklet:

Kapcsolatfelvétel: Felhívás Határon Túli Honismereti Versenyre

Kedves Versenyző Csapat!

2016. április 8-án hagyományörző, honismereti versenyre hívunk Benceteket Csongrádra a Térségi Történelem Munkaközösség szervezésében!

Ebben az évben a 8. megyei versenyünket rendezzük, így méltóképpen szeretnénk ünnepelni!

A verseny rendezéséhez a csongrádi Csemegi Károly Információs Központ Könyvtár és Múzeum is segítséget nyújt.

A megmérettetést forgószínpad-szerűen bonyolítjuk le.

5 fős csapatok 5-6. évfolyamból 5 állomásra tervezzenek menetlevelet, beleépítve a felkészülési témaköröket is!

Válasszatok csapatnevet, mely kapcsolódik a felkészülési témakörhöz és írjatok hozzáillő csapatverset!

Felkészülés:

Apáczai tk. Bánhegyi Ferenc: Honismeret 5-6. évfolyam:

Tk. 90-92. o.

Tk. 93.-96. o.

Tk. 100-104. o.

Baksa Brigitta: Élet a faluban Hon-és Népismeret 6. évfolyam

Tk. 16-22. o.

Tk. 26-30. o.

Témakörök:

- A paraszti élet, munka éves rendje
- Vetéstől-aratásig
- Metszéstől-szüretig
- Mesteremberek, iparos munkát végző parasztok

Előzetes feladat:

- Tabló készítése a megadott témakörökből /nem feltétlen kell mindegyik témát felhasználni, lehet egyet is kiválasztani!/
 • Menetlevél készítése 5 állomásra
 • Egy tetszőlegesen választott, a témákhoz kapcsolódó szokás dramatizálása /maximum 5 perc/

Tízóráiról és ebédről gondoskodunk!

A verseny időtartama 9-14-ig!

Érkezés: 8:00-tól

Jelentkezés: 2016. március 10-ig az alábbi email címen:

rosterzsol@gmail.com

Helyszín: Széchenyi István Általános Iskola Csongrád

Jó versenyzést és hasznos időtöltést kívánunk!

A verseny lebonyolításának menete:

- Megnyitás, Köszöntés:
 XY, Csongrád Város Polgármestere
 Prof. Dr. XY Megyei Honismereti Egyesület Elnöke
 XY– tankerület igazgató

- XY-Csongrád és Térsége Általános Iskolák Igazgatója
- Műsor:
 - Mesterségek kialakulása – Széchenyi Iskola
 - Alföld Néptáncegyüttes ifjúsági csoportja YX vezetésével
 - Programok ismertetése: Rostáné Hajdú Erzsébet
- A Verseny akadályverseny-szerűen zajlik le
 - 0. Állomásvezető: XY
 - Előzetes feladatok bemutatása
 - Népi játékok bemutatása – 5 percben
 - Pontozás: 0-10 pont
 - Menetlevél értékelése 0-5 pont XY
 - Plakátok leadása – XY számára 0-10 pont
 - Helyszín: 4. osztályos terem
 - 1. Állomásvezető: XY-XY, XY- XY
 - Keresztrejtvény- Paraszti munka éves rendje
 - Pontozás: értelemszerűen pont
 - Helyszín: 1. osztályos terem
 - 2. Állomásvezető: XY—YX, XY-XY
 - Pásztor élet- képes feladat
 - Pontozás: 1-10 pont
 - Helyszín: rajzterem
 - 3. Állomásvezető: XY-YX
 - Tablet kvízzjáték- Szüret
 - Pontozás: 1-10 pont
 - Helyszín: angol terem
 - 4. Állomásvezető: XY-YX, YX-YX
 - Mesterségek- Totó
 - Pontozás: 13+1 pont
 - Helyszín: Történelem terem
 - 5. Állomásvezető: Dr. YX–YX, CX: YX
 - Aratás-kakukktojás
 - Pontozás: 1-10 pont
 - Helyszín: Fizika terem

Jó munkát és jó versenyzést kívánok mindenkinek!

ROSTÁNÉ HAJDÚ ERZSÉBET

HONISMERETI TÁBOROK A KISS MÁRIA HORTENSIA HONISMERETI KÖR SZERVEZÉSÉBEN 2004-2022

A 2003-ban civil szervezetté alakult honismereti kör fontos céljának tekintette sok más mellett a kiszombori gyermekek részére táborok szervezését is. Így már 2004-ben megszerveztük 1. táborunkat.

ÁLTALÁNOS CÉLJAINK:

- régi kézművességek,
- helytörténet, honismeret,
- Kiszombor műemlékei,
- hagyományok megismertetése az ifjúsággal
- nyári programokat kínálunk számukra
- közben más régiókat is megismertessünk kirándulásokon

HÍRADÁS AZ ELSŐ HONISMERETI TÁBORRÓL

Marosvidék-2004. december

2004. július 26-30-ig került megrendezésre a Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör szervezésében az első honismereti tábor. Az egyhetes rendezvény célja az volt, hogy a zombori gyerekek megismerkedjenek a településen folytatott régi és új gazdálkodási formákkal és az ezekhez kapcsolódó kézműves tevékenységekkel. A szervezők meglepetésére 30 gyermek jelentkezett a táborba, ahol megismerkedtek a méhészettel, ló-, szarvasmarha-, juhtartással, a gabona fajtáival, az aratás módjaival és a gabona feldolgozásával. Az előző témákhoz kapcsolódva kipróbálhatták a gyertyamártást, mézeskalács-készítést, nemezelést, szalmafonást és csuhébaba-készítést, batikolást és a sajt készítését is. Köszönet azoknak a zomboriaknak, akik segítségével nem jöhetett volna létre a tábor.

A tábor sikerét a megfontolt tervezés nagyban befolyásolja.

SZERVEZÉSI FELADATOK

- tábor témája – döntünk, mely terület lesz a fő vonala a tábornak
- pályázunk, ha van lehetőség
- táborvezetés kialakítása (néprajzos, tanár, művelődésszervező) és segítők, közösségi szolgáltatók szervezése
- részletes program összeállítása
- helykeresés, ha nem a telephelyen

- hirdetés már április-májusban
- Találkozás, konzultáció szülőkkel
- egészségügyi nyilatkozat
- ingyenességre törekszünk
- kirándulás szervezése az 5. napra

ÁLTALÁNOS NAPIREND

- 8–8.30 programismertető, bemelegítő népi játékok
- 8.30–9.30 logikai játékok (Közben tízórai)
- 9.45–11. 45 kézművesség
- 11.45–13.00 ebéd és kis lazulás, játék
- 13.15–15.00 kézművesség folytatása
- 15. 00–16.00 záró játékok
- A délutáni program lehetett kirándulás: helytörténeti séta, lovaglás, horgászto-termesztvédelem

2022-ben úgy határoztunk, hogy azokat a mesterségeket, melyek kezdenek feledésbe merülni, azokat elevenítjük fel, kézműves mestereket hívunk a táborunkba, és az érdeklődő gyerekek számára maximális oktatást nyújtunk ezekből, hogy szinte „kismesterekké” váljanak egy kézművességben. Egy oktató 10 gyerek képzését tudja igazán vállalni. Az idén Belényi-Rutai Katalin a nemezelés mesterségébe vezette be a gyermekeket.

Ezen képzés szinte ajándék a résztvevő gyermekek számára, csak az étkezési, valamint a kirándulási költséghez járul hozzá a szülő.

ENDRÉS ERZSÉBET, ELNÖK

SZEGEDHEZ FÜZŐDŐ MONDÁK, LEGENDÁK CÍMŰ SZABADULÓSZOBA BEMUTATÁSA A VII. ORSZÁGOS HON-ÉS NÉPISMERETI KONFERENCIÁN

Az összefüggő egyéni tanítási gyakorlatomat az őszi félévben a Déri Miksa Műszaki Technikumban végeztem, mentortanárom Gergelyné Bodó Mária volt. A tanítványaim 2022 nyarán az Ifjúsági Honismereti Akadémia résztvevői voltak. A résztvevők azt szavazták meg, hogy Helyhez kötődő mondákról,

legendákról írhatnak pályaművet. Tanév elején, mikor gyakorló tanárként az osztályba kerültem, tanórán kívüli tevékenységek között ott volt lehetőségként a szabadulószoza készítése, s így együttes erővel készítettük el a pályamunkát.

A feladatok kiosztásánál figyelembe vettük, hogy minden diák az érdeklődésének megfelelő tevékenységből vehesse ki a részét. A tanulók a következő feladatok közül választhattak: illusztráció készítése az adott mondához, a monda vagy legenda felolvasása, Learning Apps feladat készítése. A szabadulószozához ezen felül felhasználtuk még Krämmer Erika Szegedről készült fotóit, Lázár Éva festményeit, YouTube videókat, illetve Google Maps térképeket.

A szabadulószoza koncepciója a pecsétgyűjtésen alapul. A feladvány az, hogy hat szobán kell végighaladnia a játékosnak, az egyes szobák végén feladatot kap. Ennek megfelelően hat Szegedhez fűződő mondát választottunk, melyek a következők: *A Tisza eredete*, *Attila hun király*, *Hóbiárt basa*, *Pap-gazda*, *Szegedi boszorkányperek*, *Möglépött, mint Dugonics*. A helyesen megválaszolt kérdés egy pecsétet ér, majd tovább lehet lépni a következő szobába. A hatodik feladvány helyes megválaszolása után oklevelet kap a játékos, és sikeresen kiszabadul.

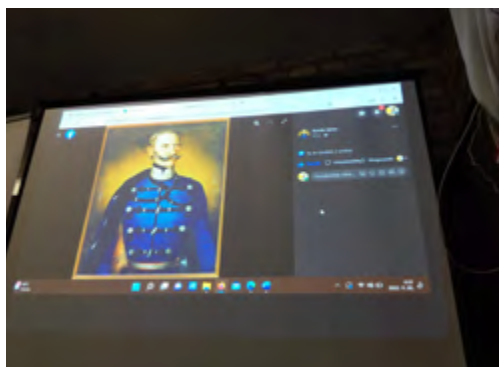
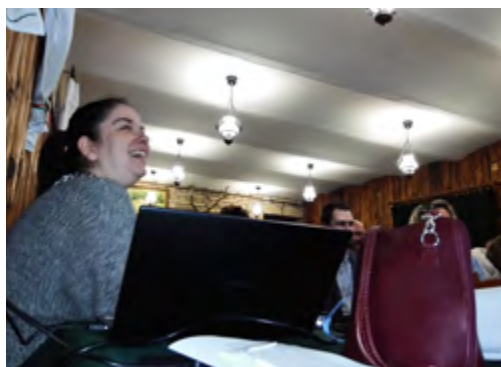
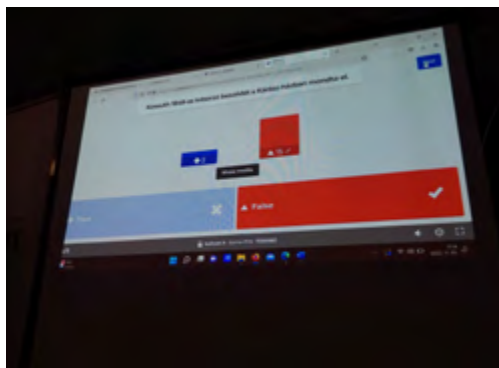
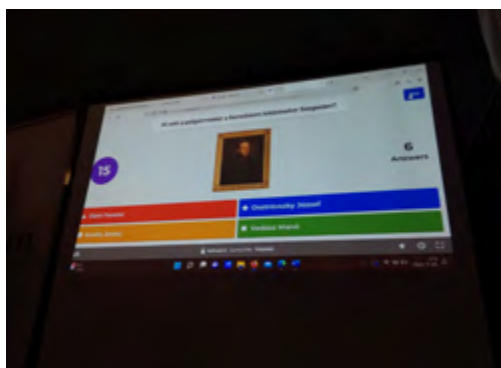
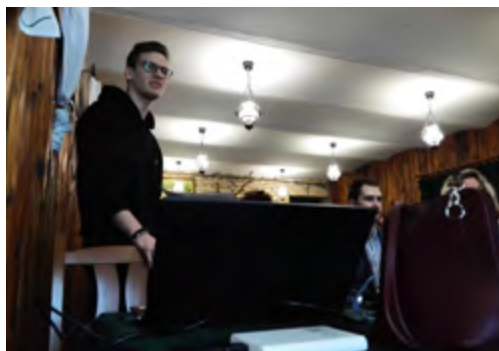
A szabadulószoza segítségével játékos módon ismerhetjük meg Szeged városához fűződő mondákat, legendákat. A feladatok visszacsatolásként, ellenőrzésként szolgálnak. Mindenkit arra biztatok, hogy próbálja ki, ismerkedjen a szabadulószozákkal, akár az általunk készített szobával is! A honismeret teljesen új kapuit nyitotta ki számomra ennek a pályamunkának az elkészítése a tanulókkal közösen. A szabadulószozából eredményes kiszabadulást, a szabadulószozáik világába pedig sikeres beszabadulást kívánok!

VAKULA BRIGITTA

A MAGYAR NYELV ÜNNEPE A SZEGEDI AGÓRÁBAN

A magyar nyelv napja alkalmából ünnepséget és vetélkedőt rendezett az Anyanyelvápolók Szövetségének szegedi csoportja az Agóra és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület támogatásával. Ez már a kilencedik alkalom volt, hogy a szegediek is megemlékeztek erről a jeles napról. Korábban minden évben más programot állítottak össze a szervezők: volt színes gálaműsor, előadás, vetélkedő, az utóbbi időben pedig népszerűvé vált az internetes nyelvi játék. Az őszi hónapokban három fordulóban mérték össze tudásukat Csongrád megye és a határon túli területek középiskoláinak diákjai. A megmérettetést vállaló közösségek száma általában 90–100 körül mozgott, tavaly pedig már 120 csapat jelentkezett a vetélkedőre. Az idei “szuperdöntőre” azoknak az iskoláknak egy-egy csapata kapott meghívást, amelyek az előző években legeredményesebben szerepeltek a nyelvi játékokon. A szegedi középiskolásokon kívül Hódmezővásárhelyről, Óbecséről és Szabadkáról is érkeztek diákok, akik korábban csatlakoztak a vetélkedősorozathoz, és most szegedi társaikkal együtt ünnepeltek, örültek a szép szónak és a lélekmelengető dallamoknak.

November 11-én délután a program megemlékezéssel, műsorral indult, majd kezdetét vette a sok izgalmat, nevetést hozó játék, amelyben az anyanyelvi ismeretek mellett szerepet kapott a taktika, az ügyesség is. A feladványok megfejtése után a csapatok licitáltak a válaszadás lehetőségéért, a megszerezhető pontokért. A küzdelmet nemcsak a versengő diákok élvezték, hanem a zsűri és a közönség is jól szórakozott.

A “szuperdöntő” győztese a Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium csapata lett, megelőzve az SZTE Gyakorló Gimnáziumának diákjait és a Tömörkény István Gimnázium csapatát.

Ezen a rendezvényen értékelte a zsűri a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 10 hónapon át tartó internetes vetélkedőjét is, és adta át a jutalmat a legkitartóbb játékosoknak: Ormos Zsuzsannának, Sántáné Kurunczi Máriának, Lázár Emőkének, Kiss Árpádnének, Bodó Ferencnének, Lajkó Istvánnak és Lőkös Sándornének. Úgy látszik, az internet világa az idősebb korosztályt is megmozgatja, a nyelvi játék otthon, a fotelben is jó szórakozás, és persze az ismeretszerzés forrása is lehet.

A magyar nyelv napján együtt ünnepeltek a fiatalok az idősebb nemzedék képviselőivel, a magyarországi diákok a határon túliakkal. Az élmény közös volt: a rendezvény résztvevői ismét rácsodálkozhattak a magyar nyelv gazdagságára, kifejezőerejére, szépségére.

NÉMETHNÉ DR. BALÁZS KATALIN

MEGHÍVÓ

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tisztelettel meghívja Önt/Önöket 2022-es évkönyvének és az egyesület tagjai szerkesztésében a közelmúltban megjelent könyveknek bemutatására.

A könyvbemutatók helye:

Szeged, Somogyi-könyvtár folyóiratolvasó (Szeged, Dóm tér 1.)

A könyvbemutatók ideje:

2022. december 2. 15 órától

Program:

- 15.00 Sántáné Kurunczi Mária: Rakpart c. novelláját olvassa fel a hamarosan megjelenő Szegedi sziporkák c. kötetéből
- 15.10 A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2021-es Évkönyvét bemutatja dr. Marjanucz László (szerkesztő: Gergelyné Bodó Mária)
- 15.30 A Piarista 300 éve Szegeden c. kötetet bemutatja a szerkesztő, Károlyi Attila
- 15.50 Makó híres mérnökei c. kötetét bemutatja a szerző, Forgó Géza
- 16.10 Értékeink Makó város értéktárának kincsei c. kötetet bemutatja a főszerkesztő, Szikszai Zsuzsanna
- 16.30 Sándorfalva 2019 c. kötetet bemutatja a szerkesztő, dr. Széll Gábor
- 16.50 Szegedtől Jeruzsálemig. A Löw könyvtár története c. könyvét bemutatja a szerző, Ábrahám Vera (És Radnai Zsuzsa a szegedi házak építetőiről szeretne könyvet megjelentetni.)

Várjuk Önt/Önöket rendezvényünkre!

KÖNYVISMERTETŐK

KITARTÓ KUTATÁS A LÖW KÖNYVTÁR NYOMÁBAN

*Ábrahám Vera: Szegedtől Jeruzsálemig.
A Löw-könyvtár története.
Magánkiadás. Szeged 2022.*

Teltházat vonzott az elmúlt év őszén a Szegedi Zsidó Hitközség dísztermébe az a könyvbemutató, amely Ábrahám Vera majd' évtizedes, fáradságot nem ismerő kutatásáról számot adó különleges könyv ismertető beszélgetését ígérte. A szerző nagyon sokoldalú kutató, a Hitközség Archívumának kezelőjeként évszázados iratanyag digitalizálója, sok izraelita temető dokumentálója, könyvtáros részképzések aktora és nagyon tartalmas judaisztikai közleménysorozat kiadója, főszerkesztője.

A szerzőt és Dr. Bányai Viktóriát Csizmadia Edit, a Somogyi Károly Könyvtár kutató könyvtárosa kérdezte a könyv megszületésének folyamatáról, utóbbi tudós egyben a kötet héber fejezetének írója. A 268 oldalas könyv dr. Glässer Norbertnek, SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék egyete-

mi docensének valamint Buk Istvánnak, a Szegedi Zsidó Hitközség elnökének az *ajánlásaival* kezdődik, amit a szerzőnek az „oknyomozó kutatása” történetét áttekintő *Bevezetője* követ.

Ezután indul egy 35 sűrűn szedett könyvoldalt kitevő nagyesszé, amely *Löw Lipót könyvtára és Löw Immánuel gyűjteménye* leírásával, keletkezésének indulásával kezdődik, érinti az 1838-ra tehető kezdeteket, a rendkívül széles spektrumú témagazdagságot, a nyilvántartás módozatait, a beszerzés irányait és visszatekintő becslést ad a kötetek, kéziratok számáról. Az évszázadnál hosszabb időt átfogó rendkívüli értékű gyűjtemény katalogizálása többször (a XIX. és a XX. században) is megtörtént. Ezekről azonban csupán csak említések vannak, maguk a jegyzékek sajnos eltűntek. Löw Lipót (1811–1875) és Löw Immánuel (1854–1944) két tudós szegedi főrabbi nagyhírű gyűjteményének históriája több egy könyvtártörténetnél, hiszen sorsa nemcsak magán viseli a két főrabbi életének szakaszait, hanem a szegedi zsidó közösség sorsának is tükörképe. A szerző a kötetben a Löw könyvtár hányatott történetével foglalkozik annak a reformkorban eredeztethető keletkezésétől az 1957-es Izraelbe kerüléséig. A majdnem 7000 kötetet számláló könyvtár sorsa a vészkorszakban pecsételődött meg, ezt dokumentálja Ábrahám Vera „*A Löw gyűjtemény sorsváltozása az 1940-es ajándékozást követően*”, illetve majd „*A Löw Immánuel Rabbisági Könyvtára helyzete 1944 után*” cím alatt olvasható dokumentumok föltáró és magyarázó áttekintésével. Löw Immánuel világhíres könyvtárát ugyanis 1940-ben a Szegedi Zsidó Hitközségnek ajándékozta. A bibliotékáról ekkor jegyzéket készítettek, mely azóta elveszett. Az ajándék révén 1940–1948 között felbecsülhetetlen érték volt a hitközség tulajdonában. 1944-től kezdődően a gyűjteménynek tragikus sors jutott éppen úgy, mint egykori gazdájának Löw Immánuel főrabbinak, híveinek, és a zsidó intézményeknek is.

Ezután „*Az Izraelbe küldés előzményei*” fejezetben követhetjük nyomon azokat a tárgyalásokat, amelyek a Hitközség, a Somogyi- és az Egyetemi Könyvtár vezetői, valamint az akkori nevén Budapesti Rabbiképző Intézet tudós igazgatója, dr. Scheiber Sándor között zajlottak. A hitközség elöljárósága ugyanis úgy döntött, hogy 1948-ban a könyveket a kéziratok hagyatékkal együtt ideiglenesen Budapestre a Rabbiképző Szemináriumba vigyék. Céljuk ezzel az volt, hogy a Szegedi Zsidó Hitközség ajándékaként kiküldjék az akkor megalakuló Izraeli Nemzeti Könyvtárnak Jeruzsálembe. Budapesten az addigra már hiányossá vált bibliotékáról 1950-ben listát készítettek. Ez az egyetlen megmaradt lajstrom, amely tájékoztat az egykori Löw könyvtár állományáról.

Ide iktatódott egy társszerzői alfejezet, amely dr. Bányai Viktória tollából készült „*A Löw könyvtár héber anyaga: az 1950-es lajstrom tükrében*” címmel a zsidó hagyomány, a késő ókori, középkori és újkori rabbinikus irodalom klaszszikus szövegeinek kiadásait – midrásirodalom, kódexirodalom, responzum-

gyűjtemények, kommentárok tárházát tekinti át. Ide cím szerint jegyzéket is iktatott a hebraista szerző: a XVI. század velencei, közép-italiai, amszterdami, krakkói és konstantinápolyi nyomtatványokat listázó táblázat két és fél tucatnyi ritkaságot vesz számba.

Egy rekordot is kiemelünk: egy XIV. (!) századi, Franciaországból elűzött orvos a Szentföldön telepedett le és műve a terület földrajzi (topográfiai) leírásán túlmenően bibliai és talmudi helyek azonosítását és a növényvilágra is utaló adatokat tartalmaz, így Löw Immánuel szentföldi és botanikai érdeklődésébe illett. Az újkori rabbinikus anyagban hangsúlyos helyet kaptak a történeti Magyarország területén működő, vagy onnan származó rabbik, rabbinikus tudósok vallásjogi munkái. A héber nyelvű, modern tudományos munkák sorával folytatódik a könyvtár állománya a XX. század első feléből is. Újdonságot tükröz mindemellett az, hogy az 1920-as, 30-as években alkotó szerzők között megjelent a jeruzsálemi Héber Egyetemhez kapcsolódó tudósok köre is. Ez a rész „*A héber nyelvű jegyzék fakszimile közlése*” cím alatt az 52.-től a 92. oldalig teljes körű listázásban adja a művek címeit, kiadási évét, szerzőjét (szerkesztőjét) és kiadási helyét. Kiemel ebből „*Héber periodikák (évkönyvek, folyóiratok) a Löw könyvtárban*” címmel egy olyan táblázatot, melyben három tucatnyi szaklapot sorjáz évfolyamok föltüntetésével, ezek legkorábbika a köznigsbergi „*Ha-Meszaef*” 1784-ben indítva. A keletkezési-kiadási helyek Jeruzsálemtől Lembergig, Tel Avivtól Frankfurtig, Krakkótól Altonáig, Breslautól Prágáig, Varsótól New Yorkig sorjáznak.

Innen már 170 oldalon „*Az 1950. évi jegyzék latin betűs részének rövid ismertetése*”, a kiadás helyét, az editorokat, keletkezési éveket, tematikát és műcímeket tartalmazó „*A táblázatok rendjének bemutatása*” alcímek után a teljes jegyzék közreadása következik. Ez a rész tagolódik „*Betűrend szerinti lajstrom*”, „*Leltári szám szerinti lajstrom*” – továbbá „*A Löw Immánuel könyvtár számozott füzetei*”, „*A Löw Immánuel könyvtár számozatlan füzetei*”, valamint „*A Löw Immánuel könyvtárban lévő lexikonok, főlíók, emlékfüzetek jegyzékei*” alcímek alatti fölsorolásokra. A könyv magyar és angolnyelvű összefoglalással és irodalomjegyzékkel zárul, utóbbi többek között hivatkozik a „*Könyvtári Tudományos Füzetek 1.*” sorozat nyitó füzetére, Ábrahám Vera: *A Löw könyvtár sorsa. Mit mondanak a megmaradt iratok. I. rész.* Szeged, 2016. munkára, amely az áldozatos kutatómunkának egy első állomása volt.

A könyvtári állomány tételei sorolásának kimerítő munkája jelentőségét az adja, hogy általa a Löwök tevékenysége, sokoldalú szellemisége és társadalmi közege gazdag történeti forrásanyagot nyújthat a folklór, a mentalitástörténet vagy a vallás társadalmi megélésének kérdéskörében kutató történészek, néprajzosok vagy kulturális antropológusok számára. A könyvbemutatón e főnti célok teljesedése szempontjából fölmerült, hogy hebraista filológus fiatalok

számára érdemes volna megteremteni annak lehetőségét, hogy Izraelben a Nemzeti Könyvtárban utána eredjenek a törzsállomány köteteinek és azokat digitalizálva közkinccsé válhatna ez a fantasztikus tudástár.

LÁNYI PÁL

PESTY FRIGYES NÉVGYŰJTEMÉNYE. ARAD ÉS ZARÁND MEGYÉK 1864–1865

Az országleírások ókori elődök (Strabon) példája nyomán a reneszánsz szellemiségében indultak újra, hazánkban Pietro Ranzano: A magyar történet rövid foglalata, valamint Antonio Bonfini: A magyar történet tizedei című műveikben olvashatjuk az első összegzéseket. A törökkor nyomorúsága után Bél Mátyás készítette az első, az országra kiterjedő leírását: *Notitia Hungariae novae Geographica-Historica* (Új Magyarország földrajzi-történeti ismertetése) címmel, amelyet a 18. század első felében készített. Több szerző foglalkozott azután a témával, amelyről Piroska István írt a művük bevezetőjében, majd Pesty Frigyes az 1860-as évek elején fogott hozzá Helységnévtárának elkészítéséhez, amelynek során készült el az Arad és Zaránd megyékről szóló rész.

Pesty Frigyes (1823–1889) dél-alföldi kötődésű. Temesváron született, egy cikluson át, Aradot az országgyűlésben képviselte, az akadémiai tagságot is elnyerte. Forrásfeltáró történész, aki számos monográfiát is írt, pl. A szörényi bánság és Szörény vármegye története, Krassó vármegye története (2–4). Fő gyűjtése, a Helységnévtár kiadása ma is folytatódik, ugyanis a teljes anyag máig nem jelent meg, úgy mint Bél Mátyásé sem. Éppen ezért hajtott végre kiemelkedő tettet Piroska István és Piroska Katalin, amikor hozzáfogtak, majd kiadták Arad és Zaránd megyék Pesty-féle helynévgyűjtését. E terület múltjának feltárása és művelése a Trianon után kimaradt a magyar történetírás fő sodrából, a fentiekén túl éppen ezért különösen elismerésre méltó munkát végeztek.

Pesty a gyűjtéshez igénybe vette a korabeli közigazgatási szerveket, hét pontos kérdőívet adott ki, amelyhez utasítást készített. A pontok között szerepel az illető településnek a közigazgatásban elfoglalt helye, a község nevei, hajdan volt-e más neve, mikor említették legkorábban, honnan népesedett be, mit tudunk a történetéről, melyek a határnevei. A válaszokat a községek elöljárósága tárgyalta meg általában, és a jegyző vetette papírra, majd visszaküldték. A válaszoknak nagy a színvonalbeli különbsége, ám ennek ellenére nagyon fontos adatokat tartalmaznak. A történelem, földrajz, néprajz, demográfia, nyelvészet

és más területek tudósai meríthetnek a kiadott anyagból, amely a török utáni időktől kezdve tartalmaz információkat. Figyelemre méltó az, hogy mennyi mindent tudtak a kortársak az egyes települések múltjáról.

A kéziratok kiolvasása nem kevés fáradsággal járt, és jelentős ismeretanyagot igényelt a szerzőpárostól. Nagy alázattal közeledtek e témához, és felsorolták azok neveit, akiktől segítséget kaptak. Két aradi munkatársuk nevét, Berecz Gáborét és Juhasz Andrei-ét említem meg, annál is inkább, mint az efféle források kiadásában nélkülözhetetlenek a helyiek. A kötet nem valósulhatott volna meg a helyi szerzőpáros és a helyi jó szándékú segítők együttműködése nélkül.

A mű szerkezetéből látszik a két szerző, Piroska István és Piroska Katalin jó szándékú többlet akarása az egyszerű forrásközlésnél, ami egyébként nehézségi fokából következően önállóan is megállná a helyét. A kötet bevezető része Ajánlóból, Előszóból és Bevezetésből áll, amelyet a forrás, a textus közlése követ, benne utalásokkal a kiolvasási nehézségekre és az esetleges szöveg fordítások is itt kapnak helyet, pl. Mikalaka esetében. Mindez mintegy 260 oldalt tesz ki. A harmadik egységben, a forrás kezelését segítő részek kaptak helyet: a helységek és határnevek mutatója, részlet Arad és Zaránd megyék közigazgatási történetéből, a megyék tisztségviselői 1864-ben című fejezetek, majd a helytartó tanács alatt álló törvényhatóságok, azaz a járások felsorolása következik az egyes járásokhoz tartozó községek felsorolásával.

Szabó T. Attila Történeti és közigazgatási helynévtárának a két megyét tartalmazó közlése telitalálat, amely a középkorig visszamenőleg hoz adatokat az egyes településekre vonatkozóan, amiből kiderül, hogy a középkori településhálózat a 18. század második felétől lassan helyreállt. Lám, milyen mérhetetlen pusztulást okozott a törökkor a településhálózatban, a népességben és mindenben. Jól kiolvasható egyébként a népességcsere, amely a török korban és utána lejátszódott e tájon.

A kötet zárása a Jegyzeteket, a szakirodalmat, a térképeket és az átiratokat tartalmazza. Maga az értékes kötet megérdemelte volna a mutatósabb térképek közzétételét jó összefoglalásképpen. A térkép ugyanis feltár, összefoglal, sokszor többlet ér minden szónál.

A török hódoltság alatt és utána bekövetkezett lakosságcserét nagyszerűen mutatják az egyes településekről szóló leírások. Alig-alig fordul elő a török hatalomváltás előtti és alatti adat a szövegekben. Solymos esetében például mit sem tudnak az egykori vár létezéséről. A pankotaiak viszont említik a bencés kolostort. A radnaiak tudnak a Szűz Mária kép és a kegyhely eredetéről. Sorolhatnánk tovább az egyes feljegyzéseket, árulkodnak a helyi identitás (azonosság) tudatról és annak fontos részéről, a hagyományok ismeretéről, a helyi tradíciók meglétéről és a népi emlékezetéről.

A határnevek felsorolása ugyancsak értékes része a leírásoknak. Megjelennek bennük a település természeti viszonyai, a művelési ágak, szántó, legelő, erdő, halászó hely és így tovább. Bizonyára sok név már el is tűnt közülük. Sok helyütt megemlítik az egyes nevek eredetét is. Nem egy esetben megtalálható a román szótóban a magyar név, vagy az egykori magyar név román fordításban. Érdeemes lenne ezen szempontból ugyancsak vizsgálni a szöveget. Ha már itt tartunk, jó lenne demográfiai szempontból vizsgálni a szöveget, és térképre vinni a magyar, román és vegyes lakosságú településeket megfelelő elemzésekkel. Itt csak néhány szempontot soroltunk fel a forrásszöveg további elemzésének lehetőségeiről.

A textus olvasásához vonzzák a szemet azok a leírások, amelyekben kis tanulmányra bukkanhatunk. Az említett Pankota és Radna mellett Apatelek, Elek, Fakert, Glogovátz, Kerülös, Mikalaka, Pécska, Simánd és Világos nevét említhetjük. Több esetben kis helytörténeti tanulmány született a jegyzők tollán. Nem egy helyen szakirodalomra is hivatkoznak. A Zaránd megyei helységek közül Csucs-ot említhetjük. A megyéből egyébként sok helyről nem küldték vissza a válaszokat, amint ez a szerzők tanulmányából kiderül.

A kötetet jó szívvel ajánljuk minden, az aradi régió története iránt érdeklődőnek. Reméljük a kötethez kapcsolódó tanulmányok elkészültét, amelyek tovább mélyítik majd helytörténeti ismereteinket.

*DR. BLAZOVICH LÁSZLÓ
KÖZREADJA ÉS JEGYZETEKKEK ELLÁTTA:
PIROSKA ISTVÁN ÉS PIROSKA KATALIN*

A könyvet aradi tanácskozásunk előtt ajánlotta: dr. Blazovich László.

MINAMIZUKA SHINGO 80 ÉVES

Minamizuka Shingo 1972-ben Japánból első Magyarországra érkezése során nem repülőgépen szállt alá, hanem hajóval indult útnak, hogy másfél éves tartózkodása idején elmélyüljön hazánk és Közép-Európa történetében, ezen belül főképp gazdaságtörténetében. Vállalkozása az útra nem véletlenül patant ki fejéből. A régió történetére az 1956-os forradalom eseményei irányították figyelmét, amelyekről az 1942. január 3-án született fiatalember gimnazista korában a japán újságokból tájékozódott. Majd így választotta az egyetemen

a nemzetközi tanulmányok szakot. Mint egyszer említette, azért választotta e vidék tanulmányozását, mert a kollégák főképp Nyugat-Európával foglalkoztak. Ennek hatását nyugaton járva mi is láttuk, észrevehettük látva a fényképezőgépeikkel „mindent fényképező” japán turistacsoportok özönét.

Shingonak régiónk felé fordulását kiemelkedő képességei tették lehetővé, mindenekelőtt nyelvtelhetsége. Japánon kívül beszél és ír oroszul, angolul, az orosz felhasználva elsajátította a bolgár nyelvet, majd pedig hazánkban a magyart. Szervezőképessége már korán kitűnt. 1970-ben részt vett a Kelet-Európai Tanulmányok Egyesületének megalapításában, közben számos kötetet és tanulmányt írt e témában. A szervező és kapcsolatteremtő készsége magyarországi tevékenysége során ugyancsak segítette.

Első útja alkalmával a Kulturális Kapcsolatok Intézetének munkatársai egyengették útját, megismerkedett Berend T. Ivánnal, Ránki Györggyel, Niederhauser Emillel, Bíró Zoltánnal. Közben egyre inkább előre haladt a magyar nyelv tanulásában. Nem elégedett meg közvetítő nyelvként az angol használatával. A már addig is számos sikeres könyv szerzője a nemzetközi gazdasági kapcsolatok összehasonlító elemzése mellett a magyar vidék, jelesül a Dél-Alföld felé fordult. Érdekelte, hogy miként élte meg a föld népe, a csendes, szorgalmas tömeg a történelmi változásokat, és azok milyen átalakulásokat hoztak sorsában. Megtartotta budapesti kapcsolatait, ám rátalált azokra a kollégákra, Bánszky Pálra, Csatári Bálintra, Szabó Ferencre és másokra, akik szervezték dél-alföldi kutatóútjait, elvezették a könyvtárakba és levéltárakba, valamint összehozták a sorsukról színesen mesélő idős emberekkel, akikkel beszélgetve megismerkedett a Rózsa Sándor legendáriummal, és figyelme egyre inkább a betyár élettörténete felé fordult.

Segítve őt figyelemmel kísérhettem alkotó módszerét. Mindenekelőtt nagy szakirodalmi bázist hozott össze. Azonban nem elégedett meg ezzel. Kutatást végzett az országos levéltárban, a Csongrád megyeiben Szegeden és Szentesen, Gyulán a Békés Megyei Levéltárban, a Pest megyeiben, Szabadkán és a Somogyi-könyvtárban, ahol Szerdahelyi Péterné segítette. A témákra vonatkozó sajtóanyagot ugyancsak nagy alaposággal gyűjtötte össze. Kis másológépet hozott magával, amellyel az iratokat és az újságcikkeket lemásolta. Gondot fordított a képek gyűjtésére, majd az „összetalicskázott” források rendszerezése után fogott az íráshoz.

A mű: Rózsa Sándor, Betyár vagy bandita? Rózsa Sándor életét írja le megrajzolva annak társadalmi hátterét, azt a kort, amelyben a főhős élt. A betyár jelenség bemutatása után a „társadalmi bandita” életének az 1848-ig terjedő szakaszát olvashatjuk, majd következik az 1848–49-es intermezzo, utána a Bach-korszak ideje, amikor ő volt a betyárok királya, a legtöbb és legsúlyosabb rablások, gyilkosságok részese. Az utolsó előtti fejezet: Az ősz Rózsa Sándor

pedig a szegedi és budai bírósági eljárást, a kufsteini börtönéveket, a szabadulást, majd az újra letartóztatást tekinti át, a befejező pedig a szegedi tárgyalástól a szamosújvári börtönig vezető utat és a börtönéletet tárgyalja. Az életrajzi fejezetek után érdekes rész következik: A betyárélet – ahogyan Rózsa Sándor látta, és ez a legendák leírásával folytatódik. A kötetet a Következtetések című rész és az Utószó zárja.

Amivel Minamizuka professzor újat hozott a Rózsa Sándor kutatásban az a magyar betyárvilág nemzetközi képbe ágyazása, amelyhez Braudel, Hobsbawm és Bloch műveit használta föl, amelyek szerint a betyárok, banditák mindvégig szemben álltak az államhatalommal, egy másik hatalmat képviseltek, amely mindaddig fennállt, hazánkban a 18. századtól az 1870-es évekig, amíg a paraszti társadalom ki nem egyezett, meg nem békült a fennálló renddel. Végeredményben fellépését a változó társadalmi, gazdasági változás hozta létre, például az Alföldön a pásztorélet beszűkülése a földek intenzív mezőgazdasági művelés alá fogásával, és amikor e folyamat befejeződött, a betyárjelenség megszűnt, természetesen állami erőszak közbejöttével.

A szerző, ha nagyon is vékony szálon, összekapcsolja a betyárvilágot az 1890-es években indult agrárszocialista mozgalmakkal. Közvetlen összefüggés nincs a két jelenség között, ám a fennállt renddel való szembenállás hagyományából meríthettek az utódok, jóllehet elképzeléseikben, szervezetségükben teljesen különböztek az elődöktől.

A tudományos ismeretterjesztő monográfia népszerű kötet lett. Japánban 20 ezer példányban jelent meg, angol nyelvű változatát mindenütt olvashatják, a magyar nyelvű pedig Baráth Katalin fordításában itthon is elérhető. A kötet egyúttal messze vitte Szeged és vidéke hírét a világban.

Shingo, bár ez a személyneve, mindenki így hívja hazánkban, a Rózsa Sándorral, amelyről szép ismertetést írt Ilia Mihály, a néprajzi vonatkozású tájékoztatóját befejezte. Egyszer mégis visszatért hozzá. Japán nyelvű könyvében 1999-ben *A zshiványok világtörténete* címmel összefoglalta mindazt, amit a témáról a nemzetközi szakirodalomból összegyűjtött, amivel a magyarból kiindulva a betyártéma nemzetközileg elismert kutatója lett. Széles érdeklődése nyomán közben azonban számos tanulmányt és kötetet készített, amelyekkel a magyar- és közép-európai valóságot közvetítette Japán és a nagyvilág felé. Csak néhányat említek meg közülük. A magyar népi mozgalom japán szemmel (1992), A Balkán története és helyzete japán szemmel (1994), Budapest története: városi álom (2007, 314 p.), Magyar történelem képekben (2012, 143 p.). Mindezek alapján találó a 2018-ban tiszteletére megjelentetett kötet címe, Shingo, a szellemi hídépítő. A szép és tartalmas könyvet Csatári Bálint és Kriston Vízi József szerkesztette japán és magyar szerzők írásaiból, a Kecskemét-Aomori Magyar-Japán Baráti Kör adta ki.

A japán tudósnak a Chiba, majd a Hosei Egyetem tudós professzorának érdeklődése nem szűnt meg a magyar parasztság iránt. Maga járta a tanyákat, majd kutatócsoportot szervezett. Azt vizsgálta, milyen hatást gyakorolt a rendszerváltozás a tanyai nép életére. A szocialista örökség Magyarország agrártársadalmában című tanulmányának bevezetőjében írja: „... 1997 és 1998 között két másik japán kutatóval megszerveztem a bordányi, szentkirályi és kondorosi tanyák összehasonlító kutatását. Az esettanulmány a globalizációs folyamat tükrében mutatja be a Magyarország agrártársadalmában 1989 után is érvényesülő szocialista örökséget.” (Klacsman Borbála fordítása)

Minamizuka professzor a tanyákat járva mosolygós, kellemes modorával megnyitotta interjú alanyainak lelkét és szívét. Bordányba Szántó Tibor állatorvossal ment ki először, majd maga, később társaival, akik között egyik tanítványát Watanabe Akikot, az akcentus nélkül magyarul beszélő kolléganőt, egyetemi docenst említ meg, ő más alkalmakkor is professzora segítségére volt. Shingo időnként nagy pakk őszibarackkal tért vissza Szegedre, amelyet azután szétosztott a barátok között. Mindig megtalálta a maga emberét. Hivatalosan az MTA Alföldi Tudományos Intézethez és vezetőjéhez, Csatári Bálinthoz kötődött, ám mindenütt személyes kapcsolatokra tett szert. Szabadkán Magyar Lászlót találta meg. Mit sem törődve a határon kialakult több kilométeres torlódással mellette elhajtott, majd a határon, meglepetésemre, lazán átengedték. Magyar Laci vezetésével eljutottunk a már romos csárdához, amelyet lefényképezett. Így szerzett képet az immár omladozó csárdáról, ahol főhőse és társai annak idején mulatoztak. Útjaink során a kutatásaihoz a helyeket biztos szemmel maga választotta ki.

A japán tudós, aki többször Naokoval, a grafikus és festőművész feleségével jött, az 1990-es években, és az ezredfordulón a társadalom és a gazdaság olyan területét vizsgálta szociológiai megközelítéssel, amellyel akkor a privatizációk lázában senki sem törődött. Tizenöt fős nemzetközi kutatócsoportjával e témában Közép-Európa hat országában gyűjtött. A kutatás anyaga asztalfiókban maradt, pedig egyszer a magyarországi adatokkal együtt figyelemre méltó forrásai lesznek a korszak történetének. Shingo e kutatások jegyében írta meg 2013-ban, nyilván az orosházi származású Szabó Ferenc támogatásával, a Szocializmus és parasztok Kelet-Európában: Orosháza történeti tapasztalatai című száz oldalas tanulmányát, amely azóta sem jelent meg magyar nyelven. Vajon, az orosháziaknak eszébe jut-e egyszer magyar nyelvű megjelentetése?

A japán professzor, aki egy ideig Japánban az idegennyelvi tanulmányi központ igazgatói tisztét is betöltötte, valamint dékáni és rektorhelyettesi feladatot ugyancsak ellátott, szakirodalmi, tudósi munkásságának áttekintése egyúttal átvezet bennünket szervező munkásságának bemutatásához. Japánban tanítványainak sorsát segítve egyetemeken tanított, a magyar nyelv oktatását

is felvállalta, konferenciákat szervezett, kötetek kiadásánál bábáskodott, a kortársak a japán egyetemes történeti kutatás irányító, vezető személyiségét látták benne. Ugyanezt a szerepet vállalta föl hazánkban. Konferenciák szervezésébe kapcsolódott be, és azokon előadásokat tartott. Japán kutatókat hozott Magyarországra az általa kitűzött kutatási célok megvalósítására. Mindezt alapítványokhoz benyújtott pályázatainak összegéből fedezte. Tiszteletre méltó, hogy ezt a vállalt feladatot hosszú évtizedeken át folyamatosan ellátta. Összefoglalva, tudományos, kutatásszervezési, oktatói és vezetői feladatokat látott el. Harmincon felül van magyar témájú publikációinak száma.

A fentiek mellett gondot fordított felvállalt ügyének és a japán kultúrának a népszerűsítésére. Barátaival megszerezték hozzá az anyagi fedezetet, és 1988–1999 között öt japán hetet rendeztek Magyarországról kiindulva a környező országokba eljutva. Románia, Bulgária, Szlovénia, Szlovákia és Lengyelország szerepelt a bakancslistán. Céljuknak tekintették a vidéki fellépést, „... mert az elit kultúra helyett a hétköznapi, kézzelfogható kultúrát kell bemutatni, nem pódiumról előadva, hanem a lakosokkal barátkozva, megismertetve velük a japán kultúrát...”. (Watanabe Akiko, ford. Benedekné Ficzeré Kitti) Az utolsó japán hétre 2016-ban került sor, amikor már főként világtörténeti kérdések kerültek kutatásának homlokterébe, a mély érzésű Minamizuka professzor szeretett magyar vidékére, a Dél-Alföldre tért vissza, mégpedig Kecskemétre és Szegedre. Nálunk az események központja a Bálint Sándor művelődési ház lett, fő szervezője pedig Kiss Ernő igazgató volt. A népes közönség máig szívesen emlékezik vissza a látványos, népviseletes, kimonós színes japán délutánra, amelyet a 22 tagú japán vendégcsoport mutatott be.

A professzor hű és jó barát volt. A pályázatokon vagy gyűjtésekből kapott pénzéből gondolt önzetlen segítőire, és egy-egy japán útra meghívta őket, ami tanulmányutat jelentett. Profi módon mutatta be Japánt a néhány nap alatt, a fővárost és a vidéket egyaránt, a tokiói tv toronytól a tanyai gazdaságig, a pálcikákkal evéstől az elegáns vacsoráig, a függővasúttól a gyorsvasúton át a szent hegyig, a Fuji tűzhányóig.

Minamizuka Shingo munkája elismeréseként az alábbi kitüntetések kaptak: Teleki Pál Érdemérem (2004), Magyar Köztársasági Érdemrend Köztisztviselője a Csillaggal (Polgári Tagozat) (2009), Szeged Város Nemzetközi Kapcsolataiért Emlékérem (2012), Bács-Kiskun Megye Tudományos Életének Fejlődéséért Díj (2017).

A magyar barátok sem feledkeznek meg japán társukról. Kézenfogva a hídon címmel a Kecskemét-Aomori Magyar-Japán Baráti Kör Kriston-Vízi József szerkesztésében 20 szerzős ünnepi kötetet jelentetett meg Minamizuka Shingo Sensei (tiszteletreméltó idős tanár) 80. születésnapjára. Bemutatóját Szegeden a Somogyi-könyvtárban tartották. A statisztikák szerint a japánok sokáig él-

nek, aminek tudatában kívánunk Shingonak, Minamizuka professzornak, a japán „hungarológusnak” és honismerőnek további hosszú boldog éveket.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

2021. június 26-án Homokháti megyejárás II. tanulmányutunkon Ásotthalomra látogattunk. Ennek apropójából közöljük a fenti könyvismertetőt.

A MAKÓI HONISMERETI HÍRADÓ 2021/1-2. SZÁMÁRÓL

A Makói Honismereti Kör Híradói 1989 óta jelennek meg évi 1-2 számmal. A szegedi BZ Press Nyomdából 2022 júliusában kikerült, a 2021-es esztendőről szóló 112 oldalas szám már a 32. kiadvány a sorozatban, amely a Makói Honismereti Kör tagjainak és támogatóinak, valamint az írók szerzőinek, a szerkesztőknek és a fotósoknak a jóvoltából szolgálja a tudomány és kultúra iránti érdeklődés fenntartását, a szellemi értékek megőrzését és terjesztését. Egyúttal hírt visz Makónak és térségének nem csak Csongrád-Csanád megyében, hanem az ország más településein, sőt a határainkon túl élő honismerők körében is.

A periodika számai tematikailag sokszínűek, szerzői többnyire makóiak, de minden kötetében megjelennek Csongrád megyei és más megyék településeinek neves történészei, irodalmárai, képzőművészei és honismerői is írásaikkal. Ez a 100 példányban megjelent kiadvány 112 oldalon 31 szerző 39 írását tartalmazza, 21 színes és 187 fekete-fehér fotóval illusztrálva.

A 2021. évről szóló Híradó tartalma 9 fejezetre tagolódik. Az első ezek közül a kutatók eredményeit bemutató MŰHELYÜNKBŐL című rész. A kiváló szegedi történész, *Prof. Dr. Blazovich László* a szegedi egyetem történetének korai szakaszát vázolja a kolozsvári alapítástól a szegedi újrakezdésig. Másik cikkében a vasúti közlekedés fejlődését mutatja be az Alföld–Fiumei Vasútvonal terveitől a nemrég üzembe helyezett Hódmezővásárhely és Szeged között közlekedő tram-train megindulásáig. A fejezet további 5 írása Makóhoz kapcsolódik: *Forgó Géza* és társszerzői a helytörténeti értékek közvetítésében Makón fontos szerepet játszó Szirbik Miklós Egyesületben végzett ötéves munkáról adnak átfogó képet. A ma már Gyulán élő *Marczis testvérek* másfél éves kitarató munkával kutatták fel és írták meg édesapjuknak, Marczis Vilmosnak – a makói József Attila Gimnázium egykori igazgatójának – fordulatokban gazdag életútját, sok fotóval és dokumentummal alátámasztva élete változékonyságát. Makótól a világ sok fúvószenei központjáig közismert és népszerű karmester *dr. Csikota József*, aki a SZTE Zeneművészeti Karának docense is, egyúttal a Makói Magán Zeneiskola alapítója, igazgatója, a Fúvószenekarok és Együttesek Magyarországi és Kelet-Közép-Európai Szövetsége WASBE-Tagszervezet elnöke, Makó kulturális életének kiemelkedő személyisége, aki bemutatkozik és bemutatja világjáró Koncert Fúvószenekarát is. *Apjok Vivien* néprajzkutató a makói turizmusnak, mint fontos gazdasági stratégiának helytörténeti vonatkozásairól fejt ki gondolatait kutatásai alapján.

A MŰLTBA NÉZŐ című fejezet írásai ebben a számban két témakört ölelnek fel. Pál László György egy évtizede járja kerékpártúrákon a Makó és Vásárhely környéki egykori tanyai iskolák helyeit, kutatva, mi lett a sorsuk megszűnésük után, fényképeken örökíti meg mai nyomaikat, amelyeket honlapján tár az emlékezők, érdeklődők elé. *Pusztai János*, *Kozma Andrásné* és *Pál Lászlóné* a makói Maros Néptánc Együttes alapító tánctanárnőjéről és koreográfusáról, Kovács Lajosné Margit néniről írtak visszaemlékezéseket, méltatva mintegy négy évtizedes eredményes tevékenységét a tánckultúra felemelésében.

Az ÉVFORDULÓK fejezetben *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna*: A millennium 125 évvel ezelőtti ünneplését, *Ortutay Andrásné* pedig Németh Lászlót, az emberi lét értelmét és célját kereső írókat mutatja be születésének 120. évfordulója alkalmából emlékezve munkásságára. *Espersit János* ügyvéd, újságíró, a makói értelmiség első világháború utáni vezetője halálának 90. évfordulóján *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* *Espersit János* és *József Attila* megbonthatatlan

kapcsolatát idézi fel a Galambok egymás vállain című írásában. Dr. Nagy Ferenc Reményik Sándorról ír emlékezést halálának 80. évfordulója alkalmából.

A KITEKINTŐ című részben kaptak helyet azok az írások, amelyekben Makóhoz valamelyest kötődő, de inkább szomszédos vagy még távolabbi jelentős személyek életútját ismertetik szerzőink. *Prof. Dr. Blazovich László* Szabó Ferenc életpályáját idézi fel, aki az Alföld kutatójaként ismert, hatalmas munkásságú levéltáros, történész és múzeumigazgató volt, Makóhoz pedig a Makó Monográfia 5. kötetének szerkesztésével és számos tanulmánnyal kötődött. *Dr. Bogoly József Ágoston* a földéaki születésű, ám Makóhoz és Szegedhez is kapcsolódó Bánszki Tamás festőművész pályaképét, s mellett a táj és a népelet számtalan mozzanatát ábrázoló gyönyörű képeit elemzi magas színvonalú írásában. Békés megyébe tekinthetünk ki *Tarkó Gábor* iskolaigazgató Kossuth Lajos és Mezőhegyes című írása segítségével. A szomszédolást Kiszombor díszpolgárának, Endrész Erzsébetnek a Kiszombor egykoron... című füzetbe készített bevezetőjével folytatjuk, majd *Endrész Erzsébet* sokrétű, Kiszomborért végzett munkájának elismeréseként neki átadott honismereti kitüntetésre, a Honismereti Munkáért Éremre ajánló megyei egyesületi felterjesztéssel zárjuk.

AZ IRODALOM VILÁGA fejezetben *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* Lehet-e? című recenziójában *Kováts Judit* nyíregyházi író-nő Hazátlanok című megrendítő regényének elemzését, az olvasás során benne felvetődött etikai és sorskérdésekre adható válaszokat olvashatjuk. *Fehér József* vásárhelyi költő derűt sugárzó versei – Ébred a fény, Üzenet a versmondónak, Nézlek – az élet szép oldalát jelenítik meg törhetetlen optimizmussal. *Ádókné Debreczeni Ilona* Borostyán c. kisprózája a családi emlékek szeretett világába kalauzolja az olvasót. *Szekernyés Irén*: Révai Miklós emlékének ápolásáért – Implom József-díj című méltatása a nagyszentmiklósi Velcsov Margit tanárnő magyar nyelvet és kultúrát ápoló munkásságának elismerése jegyében született. *Gyulafalviné Koncz Márta* hódmezővásárhelyi költő, író, pedagógus Elmélkedés az ö-zös beszédéről témában tartott előadást a Makói Honismereti Körben, írásában az ö-zés kialakulásának folyamatát, a nyelvi emlékekben megjelenését és a mai nyelvhasználatban való megmaradását követi nyomon ízesen, humorral.

A NÉPRAJZ a régi idők emlékeinek tárháza. *Vajnai János* – a ma 90 éves kiskunlacházi grafikus, ny. tanár - írásaiban a Vásárhely környéki tanyák földműveseinek életéből vett történeteket örökíti meg, amelyek kiválóan tükrözik a régi népeletet és gondolkodásmódot. A Bivalyokról, a régi tanyák legjámborabb jószágairól és az Űrnap történet a nehéz paraszti élet mellett bemutatják a népi humort, a ragaszkodást a szülőföldhöz, a paraszti közösségek összetartozását, munkáját.

A MAKÓI SPORT VILÁGÁRÓL szóló fejezet sokakat érdeklő témákat tár a nyilvánosság elé. A tánc nemcsak szórakozás, hanem magas szinten űzhető

sporttevékenység is. Makón *Sütő Eleonóra* Írisz Táncklubjában sokan tanulnak meg standard és latin versenytáncokat, kisiskolásoktól senior korosztályokig. A cikk betekintést nyújt ebbe a folyamatba, valamint szakszerűen jellemzi e két kategória táncfajtáit, azok eredetét és történeti fejlődését is. A makói atlétika történetében fogalommal vált *Nacsa Imre* testnevelő tanár és szakedző, aki hosszú időn át megyei sportvezetőként is sokat tett az atlétika fejlesztéséért. Róla felesége, *Rotár Aranka* írt kiadványunkban.

A VESZTESEGEINK című fejezetben megjelent írások Makó kiváló fizikatanárát, Marosvári Sándort, a makói NB I-es női kézilabdacsapat egykori nagyszerű játékosát, Baranyi Katalint, dr. Láng Zoltán sebész főorvos legendás munkabírást, Igaz Lajos makói amatőr festő paraszti életképein és portréin megnyilvánuló gazdag érzelmvilágát méltatják, megörökítve emléküket és munkásságukat az olvasók számára.

A Makói Honismereti Híradó minden kiadványának záró fejezete ÍRÁSOK – KÉPEK VÁROSUNK ÉS KÖRÜNK ÉLETÉBŐL címmel törekszik arra, hogy az adott év legjelentősebb kulturális és civil szervezeti eseményeiről – a teljesség igénye nélkül – összeállítson egy csokrot. *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* Lesznai Anna festőművész kiállításáról, *Kocsisné Marácz Margit* a gimnáziumból képzőművész pályára lépett diákok tárlatáról, *Zeitler Ádám* egyik cikkében a határ menti helytörténetek számára szervezett Trianon-konferenciáról, a másikban a makói tanyavilágról és iskoláinak emlékeiről rendezett konferenciáról számolt be. *Vízhányó László* írásában Szűcs József és Lukács Károly János katonai vívómesterek életútját, sorsát idézi fel, akiknek Kiszomboron és Makón emléktáblát állítottak. A Makói Honismereti Kör évente szervez tagjainak kirándulásokat, 2021-ben történelmi sétán ismerhették meg a szegedi Palánk történetét, amelyhez értékes segítséget kaptak Blazovich László professzortól, Szeged középkori történetének szakavatott ismerőjétől. A sok régi képet is tartalmazó cikk olyan információkat is tartalmaz Szeged ezen részéről, amit kevesen ismernek.

A Híradó utolsó oldalai felsorolják a Honismereti Kör tagjait, támogatóit és előadóit, valamint 2021-es programjainak krónikáját, hogy teljes képet kapjon az olvasó ennek a civil szervezetnek szerteágazó értékközvetítő munkájáról. Olvasásra ajánljuk.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

JÓZSEF ATTILA: SZÉPSÉG KOLDUSA HASONMÁS KIADÁS – 2022

2022-es év a *Szépség koldusa* 100 emlékéve volt Makó városában. 1922. december 17-én készült el a szegedi Koroknay-nyomdában Juhász Gyula előszavával József Attila első verseskötete, a *Szépség koldusa*. Ez a centenárium feljogosított és kötelezett is bennünket, hogy ebben az évben Makó fogadott fiáról megemlékezzünk. Ennek tiszteletére sok irodalomhoz kapcsolódó rendezvényt szerveztünk, volt versmondó verseny, előadás, konferencia, kirándulás, túra. 2022. szeptember 30-án neves József Attila kutatókat hívtunk a városunkba, hogy megismerkedjünk a József Attila kultusz 21. századi értelmezéseit. Ebben az évben ezt a kötetet, reprint kiadásban is megjelentettük. És egy hagyományt indítottunk el, miszerint minden végzős középiskolás diák a batyujában megkapja útravalóként a *Szépség koldusa* című verseskötet. József Attila 100 évvel ezelőtt, 17 évesen írta meg és adta át az ő támogatóinak, az ő baráti atyai jó barátainak. Mi, a makói József Attila Múzeum a város fiataljainak adjuk át ezt a verseskötetet. Ez a közel 45 vers legyen ott minden 18 éves diákunknál, kísérje el őket az útjukon, merítsenek belőle erőt, példát és biztatást.

Az első hasonmás kiadás József Attila, születésének 100. évfordulójára jelent meg. A második kiadásra 2022-ig kellett várni.

Kiadó: József Attila Múzeum – Makó

Felelős kiadó: Szikszai Zsuzsanna

Nyomdai előkészítés és kivitelezés: Innovariant Nyomdaipari Kft., Algyő

Felelős vezető: Drágán György

„Csodagyereknek tartottak, pedig csak árva voltam” – írta később önéletrajzában József Attila, aki 1922 decemberében adta ki első önálló verseskötetét, a *Szépség koldusát*, egy szegedi nyomdász-kiadó vállalkozásában, összesen háromszáz példányban. A tizenhét éves diák nem akármilyen indulást tudhat magáénak: a kötethez Juhász Gyula írt előszót, az ifjú szerzőt „Isten kegyelméből való költő”-ként ajánlva az olvasók figyelmébe.

Már Fejtő Ferenc hangsúlyozta, hogy József Attila nagyon korán, de nem azonnal találta meg a hangját. A *Szépség koldusa* még az érzelmi forrongásainak korszakát élő fiatalembert mutatja. A formákat korához képest már biztosan kezeli, de versein erősen érződik a Nyugat költőinek, Adynak, Kosztolányinak és különösen Juhász Gyulának a hatása. József Attila már tökéletesen tisztában van a versindítás jelentőségével; igen erőteljesek a felütései: „Valami nagy-nagy tüzet kéne rakni, / Hogy melegednének az emberek” (Tél, 1922), „Fuldoklik már a széternyedte szoba” (Nyári délután a szobában, 1922). A kö-

vetkező években még sokáig ír verseket a nyugatosok modorában is, de hamarosan ráeszmél, hogy ő mégsem azonos a „szépség koldusa”-val, s a nyugtalan önkeresés időszaka következik.

SZIKSZAI ZSUZSANNA

ÉRTÉKEINK – MAKÓ VÁROS ÉRTÉKTÁRÁNAK KINCSEI

A kötet 264 oldalon keresztül ismerteti a településen eddig összegyűjtött értékeket. 10 fejezetre tagolódik az ismeretterjesztő alkotás.

Főszerkesztő: Szikszai Zsuzsanna

A szerkesztő bizottság tagjai: Gilinger Katalin, Karsai Ildikó, Mátó Erzsébet, Szilágyi Sándorné, Benkéné Sándor Barbara, Börcsök Attila, Csengeriné Szabó Éva, Forgó Géza, Halász Tamás, Joó Zoltánné, Köles László, Makói Mozaik, Nagy Gábor, Pusztai János, Szerkes Ferencné, Tamásy Aladár, Zeitler Ádám

A fényképeket készítette: Mágóri Dániel, Nagy Gábor, Dr. Tirják László (Körös-Maros Nemzeti Park), Mako Budo Klub, Makói Lovas Egyesület, Czibolya Kálmán (Makói Videó- és Művészeti Műhely), Siket Márta
Felelős kiadó: Makó Város Önkormányzata és a Makói Múzeumért és Kultúráért Alapítvány

Nyomdai előkészítés: Köles László

Nyomdai kivitelezés: Generál Nyomda Kft., Szeged

A kiadvány megjelenését támogatta: Hungarikum Bizottság

*„Semmi sincsen, ami mindenkinek egyformán tetszik,
Semmi sincsen, amit mindenki ugyanúgy szeret,
Ami más, mint az, amit értéknek tartasz,
Az valaki másnak még érték lehet.”*

Makó város összegyűjtött értékeinek vaskos gyűjteményét tarja a kezében. De mit nevezünk, mit tartunk értéknek? Hol az a láthatatlan határ, ami megkülönbözteti az igazi értéket a hamistól az értéktelentől? Nehéz ezen egyszerűnek hangzó kérdésekre választ adnunk. De ahogy a fenti Halász Judit idézetben olvashatjuk, nincs olyan érték, ami mindenkinek egyformán tetszik, mindenki egyformán szeressen, kedveljen. Ezért is oly nagyszerű „hálózat” az értéktár. A

helyi emberek által javasolt települési kincseket tudja összegyűjteni, lajstromba szedni és megőrizni a jövőnek. Nem oly régi a kezdeményezés, a kétezres évek elején többirányú összefogás eredményeként szerveződő, a magyarság értékeit összegezni, rendszerezni kívánó mozgalom indult útjára. Széleskörű társadalmi és szakmai egyeztetések eredményeként született meg végül a világon egyedülálló hungarikum törvény, amelyet az Országgyűlés 2012. április 2-án fogadott el egyhangú döntéssel. A törvény célja, hogy megfelelő jogi keretet adjon a magyarság egésze számára fontos értékek azonosításához, dokumentálásához, hozzájárulva az összegyűjtött értékek szélesebb körben való megismertetéséhez.

A Maros-menti települések között Makó városa elsőként hozta létre, 2014-ben a 100/2014. (III.26) MÖKT. határozata alapján, a helyi értéktár bizottságot, azzal a céllal, hogy a felhalmozott értékeket, életműveket, épített, természeti-, gasztronómia-, egészség megóvásához kapcsolódó tapasztalatokat, ismereteket, amelyek évszázadok során felhalmozódtak a magyarság, így a „makaiak” életében, a ma embere ezeket megismerve fel tudja használni. A bizottság első elnökének Marosvári Attilát /történész, városunk egykori alpolgármestere/ nevezték ki. Az értéktári tagok a következők voltak: Forgó Géza, Gilinger Katalin, Mátó Erzsébet, Dr. Tóth Ferenc, Urbancsok Zsolt, Szilágyi Sándorné. A jegyzőkönyvek tanúsága szerint a bizottság nagy lendülettel vetette bele magát az értékek összegyűjtésébe, javaslattételébe. A nyolc kategóriában felsorolt lajstrom gyorsan gyarapodott, 2014. év végére már 69 értéket jegyeztek le, és szavaztak meg. 2015. február 11-én Dr. Orbán Imre történész lett az új elnök, és a bizottsági tagok közé Gilicze Jánost is felvették. A lendület nem tört meg, az értékek sokasodtak, s közben az előterjesztéseknek köszönhetően a makói vöröshagymát a magyar nemzeti értékek közé vették, és így Hungarikumnak minősítették.

A kulturális érték-feltárás, érték-mentés mind a mai napig zajlik. 2019-ben Dr. Orbán Imre lemondott a bizottság elnöki tisztjéről, őt Szikszai Zsuzsanna, néprajzkutató, a József Attila Városi Könyvtár és Múzeum igazgatója követte. Ekkor néhány tag lemondott, így Gilicze János, Forgó Géza, és Urbancsok Zsolt is. Jelenleg Gilinger Katalin, Karsai Ildikó, Mátó Erzsébet, Szilágyi Sándorné alkotják a bizottságot. Ebben az évben a bizottság mellé egy támogató csapat is csatlakozott, akik javaslataikkal, érveléseikkel, szakértelmükkel segítik a munkát. A pandémia a munkát lelassította, ennek ellenére a helyi értékeink száma 103 darabról 114 darabra gyarapodott, és ebből 4 darab került felterjesztésre a megyei értéktár bizottsághoz. 2020-ban a makói települési értéktár elhatározta, hogy szerkeszt egy kötetet a helyi értékekről, és egy vándorkiállítás létrehozását is kitűzte célul, hogy minél többen megismerjék lakóhelyünk kincseit, örökségünket. Köszönet az Agrárminisztériumnak, hogy támogatta a helyi értéktár népszerűsítését.

Közös feladatunk, hogy értékeinket a jövőben is megtalálhassuk saját, természetes közegükben, azokon a tájakon, ahol születtek, azokban a közösségekben, amelyek megalkották és máig odafigyelnek rájuk, és erre felhívjuk mindenki figyelmét.

Köszönetet szeretnék mondani Lázár János országgyűlési képviselő Úrnak, Farkas Éva Erzsébet Makó Város polgármester Asszonynak. Köszönet a helyi értéktár támogató tagjainak: Benkéné Sándor Barbara, Börcsök Attila, Csengeriné Szabó Éva, Halász Tamás, Joó Zoltánné, Köles László, Makói Mozaik, Mágori Dániel, Nagy Gábor, Puszta János, Szekeres Ferencné, Tamásy Aladár, Zeitler Ádám.

*SZIKSZAI ZSUZSANNA, JÓZSEF ATTILA VÁROSI KÖNYVTÁR
ÉS MÚZEUM IGAZGATÓJA, A HELYI ÉRTÉKTÁR ELNÖKE*

ANTAL JÓZSEF: PERLEKEDŐ ZSOLTÁR

80 vers a hagyatékból, 9 ciklusokba rendezve, van egy nyitó- és egy záróvers.

A kötet az atya által írt életrajzi költeménnyel, majd a végén egy életgyónással záródik. Szép ívet rajzolva így Antal József életéről, papi mivoltáról, személyiségéről.

A kötetet szerkesztette: prof. Barna Gábor, a szellemi hagyaték kezelője, Bene Zoltán, író, Jámborné Balog Tünde, képzőművész, az atya egyik legjobb ismerője, barátja, és Szikszai Zsuzsanna, néprajzkutató.

Az utószót Barna Gábor írta, melyben ismerteti Antal József életútját, környezetét, sokoldalúságát, hűségét egyházához.

Büki Attila így méltatta a Jel – lelkiség, közélet, kultúra című újságban a kötetet:

„Vannak írók, akik távol maradnak a fórumoktól, nem járják kézírataikkal a szerkesztőségeket, könyvkiadókat. Élnek otthonuk csendjében, jegyezve naponta mikro- és makrovilágukról fontosnak vélt gondolataikat. Ilyen volt *Antal József* költő, római katolikus lelkipásztor, népénekkutató, karnagy és zeneszerző.

Múltam morzsái címmel összeállított versköteté kéziratát *Murányi Edit*-nek ezzel a dedikálással adta át: „Editnek, hogy egyszer talán még ki is adhasza mint hagyatékot.” A végrendeletként is értelmezhető ajánlása mögött már megjelent lelkében a földi létből való búcsúzás gondolata. (Bizonyára nem beszélt róla közeli ismerőseinek, hogy a megpróbáltatások, szenvedések, és betegségei készítetik arra, hogy hagyatkozzon. Fájdalmasan élte meg a rendszer-

váltást követő egyházmegyei zsinatra írt *Nyílt beszéd a zsinat elé* című tanulmányának semmibevételét, melyben érdekvédőként szólt lelkésztársaiért.) A kötet ezerkilencszázhetvenhétben, halála évében jelent meg. A kiadvány versei elsősorban vallomások életéről, papi szolgálatának kételyeiről, a teremtet világ szépségéről, Isten szeretetéről, újra és újra feleledő hitéről.

A kötet illusztrációi Jámborné Balog Tünde kiállításának részletei, Nagy Bertalan fényképezte a budavári Magdolna-toronyban. (Art Sacra Fesztivál, 2009.)

Tördelés: GB graphic, Szeged

A kötet megjelenését támogatta: József Attila Múzeum, Makó, Széchenyi 2020 – Örökségünk – TOP-7.1.1-16-H-089-3 projekt

SZIKSZAI ZSUZSANNA

TAGSÁGUNK

KITÜNTETETTJEINK 2022-BEN

A Honismereti Szövetségtől
HONISMERETI MUNKÁÉRT ÉREM
kitüntetést kapott 2022-ben

DELI ALBIN POSZTUMUSZ ÉS DELI JULIANNA
TÁJHÁZALAPÍTÓK LAUDÁCIÓJA

Deli Albin 1964-ben született a délvidéki Gunarason, 2021. november 5-én halt meg Szegeden. Deli Julianna, született Tóth Julianna 1972-ben született a délvidéki Óbecsén. A kereskedelmi végzettségű Deli Albin és a háztartásbeli Deli Julianna 1991-ben költözött át az egykori Bács megyei Péterrévéről Magyarországra, Szeged-Kiskundorozsmára. Volt abban valami szimbolikus erő: a török után elnéptelenedett területek, így Péterrévé és Dorozsma is a jászkunok XVIII. századi kirajzásából éledtek újjá. Talán a közös ősök emlékezete teljesedett be abban, hogy azok egyik településéről egy másik településére költöztek, de mindenféleképp: haza.

Kiskundorozsmán ruházati üzletet nyitottak és vezettek. Később személyes indíttatásuk hozta létre a dorozsmai polgárházat, majd utóbb a tájgyűjteményt.

Mindkét alkotás tárgyi anyagát maguk gyűjtötték össze, s kezük munkája változtatta őket kiállítási színvonalú lakásberendezési tárgyakká. Deli Albin látott neki a bútorok sajátkezű restaurálásához, hogy a végén polgári enteriőrként szolgálja a család otthonát és vendégeik élményét. Nem öncélú gyűjtést végeztek, mert annak eredményét nem haboztak közszemlére tenni. 2017. június 23-án nyitotta meg kapuit a nagyközönség előtt a Dorozsmai Tájház. Az ünnepélyes felavatás a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és az alapítók közreműködésével történt. A Dorozsmai Tájház tagja a Magyarországi Tájházak Szövetségének.

Házukba fogadták a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületet, hogy udvaruk megannyi, Dorozsma érdeklődő lakosságának is helyet adó színvonalas rendezvénynek legyen helyszíne. Mondhatni, hogy a magánszférájukat közösségi, valódi civil törekvések szolgálata előtt nyitották meg. Közéleti cselekvéseknek ez a példamutató egyedi vonása párosult az ügyszeretet szakmai háttérével. A Deli Albin által kezdeményezett helytörténeti – kulturális programok megrendezését saját kutatása előzte meg. Könyvekből, a téma szakértőitől előzetesen tájékozódott a megörökíteni kívánt múlt történelmi tényei, Dorozsma életében játszott szerepe iránt. Igazi kutatóként járt el, mikor följegyezte a még élő idős kortársak személyes visszaemlékezéseit egy-egy helyi eseményről, szokásról, jellegzetes hagyományról. A múlt ilyen sokrétű megközelítése tette lehetővé számára, hogy a helytörténeten kívül, a néprajz, a kultúra és a vallás világából vett témákhoz gyűjtsön anyagot, ezeket rendezze, illetve egy-egy kidolgozottabb rész bemutatására, közkinccsé tételére honismereti programot szervezzon. Mindebben támogatta felesége, Deli Julianna, aki férje halála után gyerekeivel kívánja folytatni a férjével megkezdett utat. Családi művelődéstörténeti intézményként működött és működik házuk, és a hasznán Dorozsma népe osztozott és osztozik.

Hozzájuk kötődik döntően az a nem kis teljesítmény, hogy Kiskundorozsmán az elmúlt években a község határain is túlsugárzó, élénk kulturális közélet zajlott, amely Dorozsma értékeinek föl kutatására ösztökölt. Az emlékezetes események közül párat kiragadva: az újjátelepítés és megváltakozás emléknapi ünnepségei, Tisza-menti civil találkozási fórum, kiállítás Kormos Ferenc hagyatékából, a Magyar Kultúra Emléknapja, emléktáblák avatása, Dankó Pista szobrának megvalósítása és avatása a dorozsmai szélmalomnál stb. Ezek a találkozások nemcsak komoly történelmi, irodalmi, néprajzi megemlékezésekről szóltak, melyek motorja Deli Albin volt, de komplett kulturális fórumként is szolgáltak, amennyiben citerazenekar, ének, vers és szavaltat emelte az esemény rangját, amelyeknek motorja Deli Julianna.

Deli Albin és Deli Julianna tevékenysége méltó arra, hogy ketten együtt a Honismereti Munkáért Érmeket megkapják, s ezt javasolja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöksége.

DR. MARKOS GYÖNGYI ÉLETRAJZA

1948. szeptember 4-én született Hajdúszoboszlón, ahol az általános és középiskolai tanulmányait is végezte. 1973-ban a Kossuth Lajos Tudományegyetemen történelem-orosz szakos középiskolai tanári, 1984-ben etnográfus oklevelet szerzett. Ugyanott doktorált 1984-ben Makó születési hagyományai c. dolgozatával.

1982-től 2008-ban történt nyugdíjazásáig a makói József Attila Múzeum muzeológusa, néprajzkutatója volt. Ezt megelőzően dolgozott kollégiumi nevelőként és középiskolai tanárként ill. népművelőként.

Tagja volt a Magyar Néprajzi Társaságnak (1982-2008), a makói Szirbik Miklós Egyesületnek. 2007. óta a Csongrád Megyei Honismeret Egyesület tagja.

Bármelyik munkahelyen dolgozott, végig kísérte a munkáját a honismerettel, helytörténettel való kapcsolata és a közösségépítés. Pl. középiskolai tanárként honismereti szakkört vezetett, kollégistákkal dramatikus népszokásokat tanított be. Népművelőként 1978-ban Szőreg és népe monográfia megjelenéséhez helytörténeti-néprajzi kiállítást rendezett, 1979-ben Csongrád megye élő népművészeit kutatta fel kollégájával és rendeztek kiállítást Szeged több intézményében.

Néprajzos muzeológusi szakmából adódóan hivatalból és munkaköri kötelessége volt a múltunk értékeinek föltárása, publikálása és a fiatalok figyelmét felhívni ezek megőrzésére. Kutatási területe Makó és környékének néphagyományai, szokásai (emberélet fordulói, jeles napok), összegzése a Makó monográfia néprajzi kötetben jelent meg. Az emberélet fordulóit és a Börfeldolgozó iparokat dolgozta föl a Hódmezővásárhely néprajza kötetben. Rendszeresen publikált a Móra Ferenc Múzeum néprajzi kötetében, a Marosvidék, Makón megjelenő folyóiratban, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Évkönyveiben.

Nyugdíjazása óta (2008) Szeged Kecskés-telepen lakik. Új lakóhelye, az első világháború rokkantjainak és hadiözvegyeinek juttatott házhelyekből létrejött

kertvárosi rész helytörténeti kutatásait indította el. A helyi, Kecskési Művelődési Ház kiadásában 2014-ben megjelent a településrész első 20 évének története (Egy városrész születése, Szeged Kecskés István telep 1924-1944). Földolgozta a 75 éves Kecskési Művelődési Ház történetét (József Attila Múzeum Évkönyve 1, 2017), mely alkalomból kiállítást is szervezett. Ezen túl több kiállítást is szervezett és rendezett a városrész múltjához kapcsolódóan, legjelentősebb közülük a „Kecskés, anno' Ságvári”. Ez alkalommal a városrész által adományozott „Pro Communione Kecsesiensis „ kitüntetését vette át.

A városrész 90. éves fennállása alkalmából ünnepségsorozatot szervezett „évfordulók jegyében” címmel, négyrészes helytörténeti estet szervezett, amelyet a városrész lakossága nagy számban és örömmel látogatott.

Folyamatosan kapcsolatot tartott Kecskés István leszármazottjaival. 2021-ban kutatómunkája eredményeképpen fölavatták a telep alapítójának, Kecskés Istvánnak a mellszobrát, Bánvölgyi László szobrászművész alkotását.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület munkáját szervező munkájával, kiállítások rendezésével, írásaival segíti. Javasoljuk dr. Markos Gyöngyinek a Honismereti Munkáért Érmét.

Honismereti munkájukért 2022-ben EMLÉKLAPOT kaptak

SÁNTÁNÉ KURUNCZI MÁRIA
KISS MÁRIA HORTENSIA HONISMERETI KÖR
MAKÓI HONISMERETI KÖR
SZIRBIK MIKLÓS EGYESÜLET

Egyesületi tagjaink közül többen más,
rangos elismerésben részesültek

DR. BIERNACKI KAROL Magyar Érdemrend Tisztikeresztje
FORGÓ GÉZA A PULSZKY TÁRSASÁG – Magyar Múzeumi Egyesület
Kismúzeumi Tagozatától Gönczi Ferenc-díj

KATKÓNÉ BAGI ÉVA a megyei Prima-díj Magyar Népművészet
és Közművelődés kategóriában

KOMÁROMI CSABA Kiskundorozsmáért Emlékérem

NÉMETHNÉ DR. BALÁZS KATALIN Maróti István-emlékérem

SZÉNÁSINÉ BARI GYÖNGYI Emléklap Szeged Megyei Jogú Várostól

ÚJ TAGJAINK BEMUTATKOZÁSA

DELI JULIANNA

Deli Julianna 1972-ben Óbecsén született, ott járt általános és középiskolába. Férjével, Deli Albinnal az 1990-es évek elején költöztek Magyarországra, Szeged-Kiskundorozsmára. Férjét és őt is érdekelte mindig a hagyományörzés, ezért kereskedői munkájuk mellett megalapították a Dorozsmai Tájházat. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel közös rendezvényeket szerveznek, helyet adnak azoknak.

DR. KASUBA RÓBERT

Dr. Kasuba Róbert 1978-ban Orosházán született. Csorváson általános iskolába, Orosházán középiskolába járt, majd Szegeden a Gál Ferenc Egyetemre és a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karára. Római katolikus lelkész és családjogi szakjogász. A magyar és európai jogtörténet, helytörténet, az 1848-49-es események és a szlovák-magyar lakosságcsere érdekli leginkább. Honismerettel 2005-től foglalkozik, tanulmányai jelentek meg. Több rendezvényt, konferenciát szervezett.

KRÖNI KATALIN

Kröni Katalin 1949-ben Szegeden született, leánykori neve Ábrahám Katalin. A Ságvári Endre Gyakorló Gimnáziumban érettségizett, majd a JATE Munkaügyi Kapcsolatok főiskolai szakon és a Pénzügyi és Számviteli Főiskola szakközgazdász szakon szerzett diplomát. Kettő leány gyermeke és hat unokája van.

Az utolsó munkahelye a Szegedi Postaigazgatóság Munkaügyi és Szociális csoportja, feladatai közé tartozott a postás dolgozók szociális segítségnyújtása. Nyugdíjazása után közel húsz évig élt Svájcban, majd 2019 évben végleg visszaköltöztem Magyarországra.

Mindig érdekelte a történelem, népszokások, néphagyományok, népviseletek.

LAJKÓ ISTVÁN

1955. augusztus 10-én születtem Lökösházán, egy vasutas kolónia lakóházában, mely nagyban meghatározta későbbi sorsomat. Gyermekkorom egy másik határátkelő vasutas faluban, Kelebián telt el. 1969-től Szegeden jártam a Déri Miksa Gép- és Erősáramú Ipari Szakközépiskola erősáramú szakára. 1976-ban a Kandó Kálmán Villamosipari Műszaki Főiskola Erősáramú Kar Villamosgépek és Készülékek szakán államvizsgáztam „vörös” diplomával.

Rövid kitérő (fél év Budapesti munkahely, majd sorkatonai szolgálat) után a Magyar Államvasutakhoz kerültem az éppen villamosítás alatt álló Budapest-Kelebia vasútvonal kiskunhalasi Villamos Vonalfőnökségére. Itt a 25 ezer voltos felsővezeték hálózat karbantartásával és üzemzavarelhárításával foglalkoztam 12 évig. 1990-ben a villamos mozdonyok felé fordult az érdeklődésem, így Szegedre kerültem a Vontatási Főnökségre. Itt a mozdonyok karbantartásával, üzemeltetésével foglalkoztam több szervezeti formában és munkakörben 29 évig. Végig balesetelhárító készenléti szolgálatot teljesítettem előbb a felsővezeték hálózat üzemzavarainál, majd később a siklott járművek beemelésénél. 41 év vasúti szolgálat után 2019-ben nyugállományba vonultam.

Mindig érdekelt a történelem, vasúthistória és Szeged története. Nyugdíjas-ként aktív tagja lettem a Szegedi Emlékkereső és a Magyar Gőzmozdonyokat Kedvelők Klubja Facebook csoportnak, így egyenes utam vezetett a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülethez.

LAJKÓ ISTVÁNNÉ

Lajkó Istvánné Balogh Erzsébet vagyok, 1966-ban születtem. Csanádpalotán nőttem fel, hagyományörző családban. A művelődés szeretete, a kreativitás a családukban jelen volt és van. Édesapám Balogh András nagyon sokat dolgozott Asztalos P. Kálmán Bácsival, Ádók Istvánnal és Nagyfalusi Istvánnéval együtt a helyi értékek megőrzésén. Motorja volt a Kelemen Emlékpark létrehozásának. A kreativitást tőle és anyukámtól is örököltem. Apukám kovácsolt vas díszei és használati tárgyai sokunk lakását díszítik. Anyukám is szépen rajzol, asztalterítőket, párnákat hímzett, és még tarhonyát is tud készíteni. Szegeden élek, de hetente járunk haza Palotára. Mert itthon otthon vagyunk. Nagyszüleink háza helyet ad a családi összejöveteleknek és a kertészkedésnek. A rajzolás szeretete általános iskolás korom óta része az életemnek. Többnyire pénzügyi területen dolgozom, de a számoknál sokkal jobban szeretem a színeket. Leg-

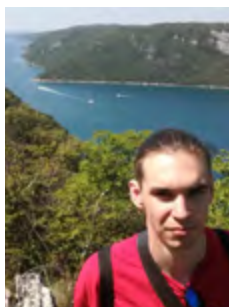
kedvesebb számomra a kék szín. Sokat utazunk, és az utazások során felkeressük a történelmi helyeket. Megcsodáljuk az épített örökséget és meghallgatjuk a helyi történeteket. Rengeteg képet készítünk. A kedvenceket szeretem megfesteni. Műteremben és otthon csendéleteket rajzolok és festek. Szeretem „megörökíteni” a régiségeket a nagyszülők használati tárgyait, az emlékeket. Szegeden a Belvárosi Rajzkörben Pataki Ferenc Festőművész szakmai vezető csoportjaiban tanulom a festést, és aktívan rész veszek a Károlyi Galéria munkájában.

LÁZÁR EMŐKE

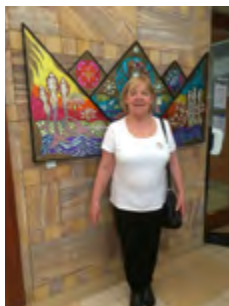
Lázár Emőke vagyok, 1970-ben Szegeden születtem. Szegeden a József Attila Tudományegyetemen szereztem német-olasz szakos középiskolai tanári diplomát. 12 évig oktattam a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Német Nyelv és Irodalom Tanszékén. A felsőoktatásban történt összevonások miatt pályaelhagyásra kényszerültem, utazási irodában dolgoztam, rövid ideig munkanélküli voltam, majd egy szegedi német tulajdonú cégnél dolgoztam. Időközben folyamatosan kerestem a lehetőséget, hogy ismét pedagógusként dolgozhassak. 3 év után elkezdtem újra tanítani Hódmezővásárhelyen a Németh László Általános Iskola és Gimnáziumban. Itt a német nyelvet 7 tanéven át tanítottam. Jelenleg kollégiumi nevelőtanárként dolgozom a Szegedi Városi Kollégiumban és ismét óraadó vagyok a Német Tanszéken. Szeretem a hazámat, a közvetlen lakókörnyezetemet, törekszem arra, hogy minél jobban megismerjem azt, sokat kirándulok, szívesen veszek részt kulturális eseményeken. Tanárként törekszem arra, hogy átadjam diákjaimnak ismereteimet és arra ösztönözzem őket, hogy saját maguk is szívesen fedezzék fel szülőföldjüket. Így nagyon örültem a lehetőségnek, hogy csatlakozhattam a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülethez.

LŐKÖS MIHÁLY

Lőkös Mihály vagyok, 2001-ben Hódmezővásárhelyen születtem. Szegeden az SZTE Gyakorló Gimnáziumában érettségiztem. Jelenleg a Szegedi Egyetem hallgatója vagyok. Érdekel a történelem, földrajz, népszokások, zene. A honismeret fontosságára nagymamám, Lőkös Sándorné hívta fel a figyelmem, s nagy élmény volt számomra, hogy Ifjúsági Honismereti Akadémián Szigetváron részt vehettem.

PUSZTAINÉ KOLENÁK VIKTÓRIA

Pusztainé Kolenák Viktória vagyok. 1948-ban Bácsalmáson születtem. A Budapesti Műszaki Egyetemen szereztem vegyészmérnöki diplomát, majd Szegeden a Vízműveknél dolgoztam. A honismeretet nem a történelem, hanem a természetismeret felől közelítettem meg. Örömmel veszek részt a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület programjain, tanulmányútjain, ahol leginkább a növény- és állatvilág, valamint a természetvédelem érdekel.

VESZTESÉGÜNK 2022-BEN

GULÁCSINÉ SOMOGYI ILONA (1953–2022)

Életének néhány, maradandó villanásával emlékezünk korán és hirtelen eltávozott tagtársunkra.

Makón született 1953. október 31-én, szülei Somogyi Vilmos és Rácz Erzsébet.

Korai gyermekéveit a kiszombori óvodában és iskolában töltötte, majd a Vasvári Pál Gazdasági Középiskolában, Szegeden érettségizett.

Államigazgatási főiskolát végzett, igazgatási szervező, statisztikus és tervező, valamint képesített könyvelő képesítést szerzett, pályázatírást is tanult.

Fiatalon ifjúsági szervezetben vezetőként dolgozott 5 évig, és a makói tanácsnál is töltött több évet személyzeti vezetőként. 32 év pedig a közigazgatásban teljesített szolgálattal telt számára: pénzügyi, titkársági, személyzeti ügyintézőként, 19 évig jegyzőként működött Kiszomboron és Domaszéken.

Férje Gulácsi Ferenc, akivel imádták a családot, gyermekeiket, később unokáikat. Szenvedélyesen készítette róluk a fotókat és kis videókat. Egyébként is nagyon sokat fotózott kirándulások alatt, tájakat, családot, rokonságot és barátokat, hogy a szép pillanatok megmaradjanak az utódok, az utókor számára. Szeretett utazni, kertészkedni, főzni, nagyon fontosnak tartotta a rokoni kapcsolatok ápolását.

2010-től a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagja, majd a Felügyelő Bizottság elnökének választották. Önkéntes munkáját lelkesen, nagy gonddal, odafigyeléssel, lelkiismeretesen végezte. Szívügye volt a hazai táj megismertetése az egyesület tagságával, ezért számtalan honismereti-helytörténeti tanulmányutat szervezett mindannyiunk örömére.

Az egyesület programjain szinte mindig részt vett, a honismereti akadémiákat rendszeresen látogatta férjével együtt. Gondolataival, ötleteivel gazdagított egyesületünk.

Az utóbbi években lépett be a kiszombori Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör pártoló tagjai sorába, ahol szintén számíthatott az egyesület tagsága Ilonka jótékony és ötletgazdag támogatására.

A másik kiszombori civil szervezet, a Kiszomborért Alapítvány Felügyelő Bizottsága elnökeként segítette annak munkáját.

Figyelemmel kísérte lakóhelye közösségi és önkormányzati életét, aktívan részt is vett benne.

Olyan embert veszítettünk, akire mindig tudott számítani a közösség.

Kedves emlékét szívünkben őrizzuk.

ENDRÉSZ ERZSÉBET

CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET TAGNÉVSOR

1./ Ábrahám Vera	31./ Gilicze János
2./ Ádok István	32./ Gulácsiné Somogyi Ilona
3./ Ádokné Debreczeni Ilona	33./ Dr.Hankovszky Zsolt
4./ Dr. Antal Tamás	34./ Hegedűs Márta
5./ Apjok Vivien	35./ Hegedűsné dr. Gera Éva
6./ Aszalai Magdolna	36./ Huszár Szabolcs
7./ Dr. Ávéd János	37./ Dr. Kacziba Ágnes
8./ Balassa Istvánné	38./ Dr. Kasuba Róbert István
9./ Baranyi Katalin	39./ Katkó József
10./ Dr. Bárkányi Ildikó	40./ Katkóné Bagi Éva
11./ Beller Edit	41./ Károlyi Attila
12./ Berencsiné Dudás Katalin	42./ Kelemen Gábor
13./ Dr. Biernacki Karol	43./ Kemény Lajosné
14./ Dr. Blazovich László	44./ Kerekes Ibolya
15./ Bodó Ferencné	45./ Kiss Árpádné
16./ Dr. Bogoly József Ágoston	46./ Kocsis Pál
17./ Csüllögné Balog Judit	47./ Kocsis Pálné
18./ Csurgó Zsuzsanna	48./ Kocsis Tamás
19./ Deli Julianna	49./ Komáromi Csaba
20./ Dobayné Deák Éva	50./ Kovács Lajos
21./ Dunai Józsefné	51./ Kovácsné dr. Faltin Erzsébet
22./ Endrész Erzsébet	52./ Krammer Erika
23./ Erdélyi Mónika Villő	53./ Kröni Katalin Margit
24./ Faragóné Szénási Emese	54./ Dr. Kruzslicz István
25./ Dr. Fári Irén	55./ Lajkó István
26./ Felletár Zsolt	56./ Lajkó Istvánné
27./ Fibrás Zoltán	57./ Lantos Imre
28./ Forgó Géza	58./ Lázár Emőke Adrien
29./ Georgiades Ildikó	59./ Linczer Jánosné
30./ Gergelyné Bodó Mária titkár	60./ Lőkös Sándorné

61./ Lőkös Mihály Sándor	84./ Rigóné Szabó Erzsébet
62./ Dr. Marjanucz László	85./ Rostáné Hajdú Erzsébet
63./ Dr. Markos Gyöngyi	86./ Sáfrány Tímea
64./ Matuszka Istvánné	87./ Sántáné Kurunczi Mária
65./ Molnár Anita	88./ Sávainé Gombos Erzsébet
66./ Molnár Mária	89./ Dr. Schmidt Józsefné
67./ Molnárné Ferenczy Valéria	90./ Sonkoly Ágnes
68./ Móra József	91./ Dr. Szerdahelyi Péterné
69./ Nagy Csaba	92./ Székely Miklósné
70./ Nagy Gábor	93./ Szénásiné Bari Gyöngyi
71./ Dr. Nagy Netta	94./ Dr. Széll Gábor
72./ Némethné dr. Balázs Katalin	95./ Szikszai Zsuzsanna
73./ Németh György	96./ Dr. Szűcs Judit
74./ Ormos Zsuzsanna	97./ Tímár Ferenc
75./ Ottohál Andrea	98./ Tószegi Gyula
76./ Dr. Ősz Károly	99./ Dr. Tóth István
77./ Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna	100./ Dr. Tóthné Facskó Zsuzsanna
78./ Pálinkó Máté	101./ Urbancsok Zsolt
79./ Pintér István	102./ Varga Róbert Mihály
80./ Pintérné Szurovecz Irén	103./ Veszelinov Dánielné
81./ Pintér István ifj.	104./ Virág Etelka
82./ Pletka Anna	105./ Zeitler Ádám
83./ Pusztainé Kolenák Viktória	

2022. február 12.

DR. MARJANUCZ LÁSZLÓ SK.
ELNÖK

KÖTETÜNK SZERZŐI

Arnold Máté

Prof. dr. Blazovich László

Csurgó Zsuzsanna

Deli Julianna

Endrész Erzsébet

Erdélyi Áron

Fábiánné dr. Szenczi Ibolya

Dr. Fári Irén

Felletár Zsolt

Gémes István

Gergelyné Bodó Mária

Gulácsiné Somogyi Ilona

Juhász Zoltán

Kádár Péter

Károlyi Attila

Dr. Kasuba Róbert

Lányi Pál

Lőkös Sándorné

Dr. Marjanucz László

Némethné dr. Balázs Katalin

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna

Rostáné Hajdú Erzsébet

Dr. Széll Gábor

Szikszai Zsuzsanna

Vakula Brigitta

Vizi Dávid Máté

TARTALOMJEGYZÉK

Köszöntő – <i>Gémes László</i>	1
Előszó – <i>dr. Marjanucz László</i>	2
 TANULMÁNYOK	 3
Mozaikok az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület történetéből (Visszaemlékezés) – <i>Blazovich László</i>	3
A csanádpalotai Nepomuki Szent János templom kriptája – <i>Kasuba Róbert</i>	22
A kiegyezés a német historiográfiában – <i>Marjanucz László</i>	32
A várostörténet, különösen a városi jogtörténet kutatásának újabb eredményeiről – <i>Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna</i>	42
Pulitzer 175 – Emlékkonferencia Makón – <i>Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna</i>	46
 EGYESÜLETÜNK SOKSZÍNŰ ÉLETE 2022-BEN	 50
A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a Honismereti Szövetség 2022. évi programjai	50
Pilinszky János emlékest Deli Albin emlékére – <i>Deli Julianna</i>	54
Tájékoztató a 2022. évi Közgyűlés eseményeiről, döntéseiről – <i>Gulácsiné Somogyi Ilona</i>	55
Élő történelem, éltető múlt – honismeretet tanító tanárok műhelye – <i>Károlyi Attila</i>	63
Meghívó.	65
Az 1732-es Szegedet bemutató szabadulószerződésről – <i>Gergelyné Bodó Mária</i>	69

A magyar nyelv ünnepe Csongrád-Csanád megyében	
– <i>Gergelyné Bodó Mária – Némethné Balázs Katalin</i>	72
Nemzeti értékek, helyi értékek – helyi értékek, nemzeti értékek	
VII. Honismereti Regionális Civil Találkozó 2022/1.	
– <i>Károlyi Attila</i>	77
Értéktárak, nemzeti értékek, helyi értékek –	
VII. Honismereti Civil Regionális Találkozó, Arad	
– <i>Juhász Zoltán</i>	79
Szegedi értéktár – <i>Fári Irén</i>	86
Gradus-mester 15. rész – „Tartsd nyitva a szemed,	
az apró részleteket is vedd észre...” – <i>Juhász Zoltán</i>	88
Közösségek hete Dorozsmán 2022-ben – <i>Deli Julianna</i>	90
Összefoglaló a Homokháti megyejárás III. programról	
– <i>Gulácsiné Somogyi Ilona</i>	92
Beszámoló a 2022-es Országos Honismereti Akadémiáról	
– <i>Csurgó Zsuzsanna</i>	100
Élményeink a XXVI. Ifjúsági Honismereti Akadémián	
– <i>Arnold Máté, Erdélyi Áron, Gémes István, Kádár Péter</i>	104
Templomtúra Vásárhelyen – <i>Lőkös Sándorné</i>	107
Helyi értéktárakat megismerő megyejáró honismereti,	
helytörténeti szakmai tanulmányút – <i>Gulácsiné Somogyi Ilona</i>	
Megyejáró tanulmányút Sándorfalván – <i>Széll Gábor</i>	
Meghívó a VIII. Honismereti Civil Regionális Találkozóra	120
Nemzeti értékek, helyi értékek – helyi értékek, nemzeti értékek	
VIII. Honismereti Regionális Civil Találkozó 2022/2.	
– <i>Károlyi Attila</i>	122
A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a Távlat Közhasznú	
Egyesület rendezvénye, irodalmi séta – <i>Fábiánné Szenczi Ibolya</i> . . .	125

Milos Crnjanski, a világirodalom elismert írója, költője	
– <i>Fábiánné Szenczi Ibolya</i>	126
Jókai Mór Csongrádon – <i>Fábiánné Szenczi Ibolya</i>	29
Juhász Gyula Csongrádon – <i>Fábiánné Szenczi Ibolya</i>	132
Móra Ferenc Csongrádon – <i>Fábiánné Szenczi Ibolya</i>	134
Levéltári Nap Makón – <i>Vizi Dávid Máté</i>	137
Pick Márk munkásságára emlékeztünk – <i>Felletár Zsolt</i>	141
A Pick-hagyomány – <i>Marjanucz László</i>	145
Honismeret a tanórákon, tanórákon kívül, online és az érettségin	
– <i>Gergelyné Bodó Mária</i>	148
Honismeret az iskolai műsorokban	
– <i>Gergelyné Bodó Mária</i>	142
Határon túli honismereti verseny-Játszva tanulás	
– <i>Rostáné Hajdú Erzsébet</i>	155
Honismereti táborok a Kiss Mária Hortensia Honismereti	
Kör szervezésében 2004–2022 – <i>Endrész Erzsébet</i>	163
Szegedhez fűződő mondák, legendák című szabadulószo	
bemutatása a VII. Országos Hon- és Népismereti	
Konferencián – <i>Vakula Brigitta</i>	164
A magyar nyelv ünnepe a szegedi Agórában	
– <i>Némethné Balázs Katalin</i>	172
Meghívó könyvbemutatóra	174
 KÖNYVISMERTETŐK	 125
Ábrahám Vera: Szegedtől Jeruzsálemig – <i>Lányi Pál</i>	176
Pesty Frigyes névgyűjteménye. Arad és Zaránd	
megyék 1864–1865 – <i>Blazovich László</i>	179
Minamizuka Shingo 80 éves – <i>Blazovich László</i>	181

A Makói Honismereti Híradó 2021/1-2. számáról	
– <i>Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna</i>	186
József Attila: Szépség koldusa hasonmás kiadás – 2022	
– <i>Szikszai Zsuzsanna</i>	190
Értékeink – Makó város értéktárának kincsei	
– <i>Szikszai Zsuzsanna</i>	191
Antal József: Perlekedő zsoltár – <i>Szikszai Zsuzsanna</i>	193
 TAGSÁGUNK	 195
Kitüntetettjeink 2022-ben	195
Új tagjaink bemutatkozása 2022-ben	200
Veszteségünk 2022-ben	205
Egyesületünk tagjai 2022-ben	207
Kötetünk szerzői	209

